

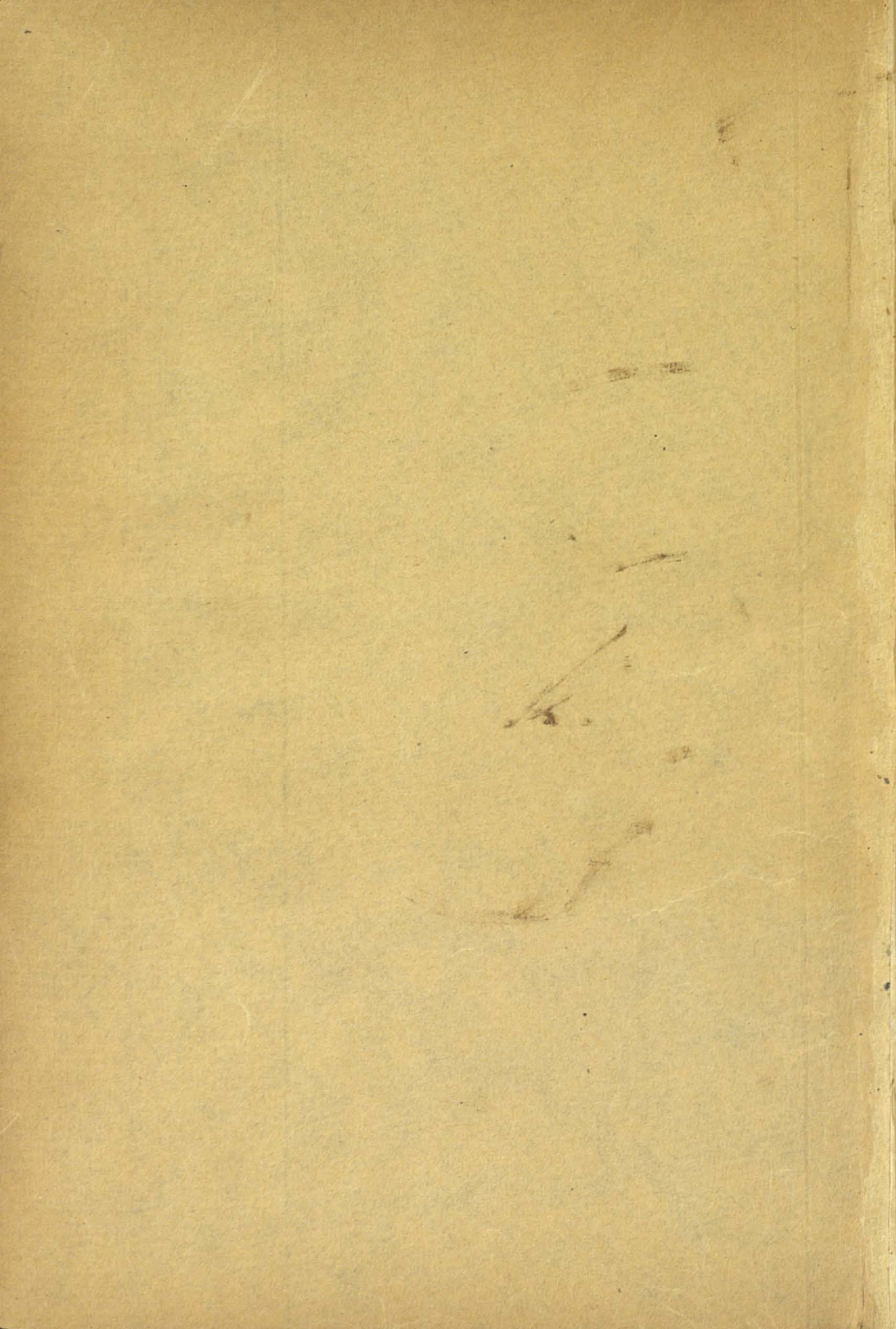

Γα

214

B6

Ta-214.

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,"

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1914

Α. ε. 38

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ",
Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1914

Ἐξαιρέτον ἀναντιρρήτως θέσιν μεταξύ τῶν μνημείων τοῦ λόγου τοῦ ἡμετέρου λαοῦ κατέχουν τὰ τραγούδια· ὄχι μόνον ὡς ἰσχυρῶς κινουῦντα τὴν ψυχὴν διὰ τὸ ἀπέρητον κάλλος, τὴν ἀβίαστον ἀπλότητα, τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν φραστικὴν δύναμιν καὶ ἐνάργειαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀκριβέστερον παντὸς ἄλλου πνευματικοῦ δημιουργήματος τοῦ λαοῦ ἐμφαίνοντα τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τοῦ ἔθνους. Εἰς τὰλλα εἶδη τοῦ λόγου, τὰς παροιμίας καὶ τοὺς μύθους, τὰ παραμύθια καὶ τὰ αἰνίγματα, ὧν ἡ μετάδοσις ἀπὸ λαοῦ εἰς λαὸν εἶναι εὐχερῆς καὶ συνήθης, τὰ παρεισδύσαντα πολυπληθῆ ἕξεν στοιχεῖα καθιστοῦν δύσκολον τὴν διάκρισιν τοῦ θνητοῦ ἀπὸ τοῦ ἰθαγενεοῦς. Ἄλλ' εἰς τὰ τραγούδια καὶ τὰς παραδόσεις ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ ἀποτυπώνεται ἀκραιφνῆς καὶ ἀκίβδηλος. Αἱ μὲν παραδόσεις, συναπτόμεναι στενωῶς πρὸς πατέριους τόπους καὶ πρὸς οἰκείας μορφάς, ἐμφανίζουσι πλαστικῶς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, καὶ ἀποδεικνύουσι ὅτι ἡ ἀρχῆθεν μυθολογικὴ δύναμις τοῦ λαοῦ διατηρεῖται ἀμείωτος· τὰ δὲ τραγούδια ἐγκατοπετρῶν πιστῶς καὶ τελείως τὸν βίον καὶ τὰ ἦθη, τὰ συναισθήματα καὶ τὴν διάνοησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐξωραΐζοντα διὰ τοῦ ποιητικοῦ διακόσμου ἀναζωπυροῦν τὰς ἀναμνήσεις τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν.

Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἕνεκα τούτου εἶναι ἡ ἀσφαλεστάτη ἀφετηρία καὶ τὸ στερεώτατον θεμέλιον πάσης δημιουργίας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχνου εἶναι τελειότερον καὶ μονιμώτερον, ὅταν τὰς βίβλας τοῦ ἔχῃ εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. «Ὁ θεμελιώδης ρυθμὸς, ἔλεγεν ὁ Σολωμὸς, ἄς στυλωθῆ εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐθνικότητος καὶ ἄς ὑψώνεται κάθετα, ἐνῶ τὸ νόημα ἀπὸ τὸ ὅποσον πηγάζει ἡ ποίησις, καὶ τὸ ὅποσον αὐτὴ ὑπηρετεῖ, ἀπλώνει βαθμηδὸν τοὺς κύκλους του.» Καθόλου δὲ ἡ δημοτικὴ ποίησις εἶναι τελεσφορώτατον ὄργανον τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ἐκτρέφουσα καὶ συντηροῦσα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, πᾶς δ' Ἕλληγιν πρέπει νὰ γινώσκῃ καὶ μελετᾷ τοῦλάχιστον τὰ κράτιστα καὶ κυριώτατα τῶν δημοδῶν λογοτεχνημάτων, μὴ ἀρκούμενος εἰς ὅσα τυχὸν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ ἔχει ἀποκομίσει ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἔκδοσις ἀπανθισμάτων ἐκλεκτῶν μνημείων τῆς δημῶδους λογοτεχνίας, τὰ

ὅποια νὰ καταστῶσι κοινὸν ἀνάγνωσμα, συντελοῦντα οὕτως εἰς τὴν συντήρησιν τῶν καλλίστων κληροδοτημάτων τῆς πατρῆου κληρονομίας, ἀποκαλύπτοντα τρόπον τινὰ εἰς τὸν λαὸν τοὺς παρ' αὐτῷ ἐγκριτομένους θησαυροὺς καὶ μεταδίδοντα αὐτοὺς εἰς ὅλον τὸ ἔθνος.

Ἐν τοιοῦτο ἀπάνθισμα εἶναι τὸ προκείμενον. Ἐκ τῶν εἰκοσакισχιλίων ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων δημοτικῶν ἄσμάτων (συνυπολογιζομένων καὶ τῶν παραλλαγῶν ἐκάστου ἄσματος), ἐξ ὧν ἀπαρτίξεται ἡ συλλογὴ μου, ἀποτελοῦσα τμήμα τῶν *Μελετῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ*, παρέλαβον περὶ τὰ 250, τὰ ὅποια ἔκρινα ὡς τὰ ἐκλεκτότερα. Εἶναι δὲ ταῦτα, ὡς νομίζω, πρόσφορα νὰ παράσχουν ἔννοιαν ὅπως οὖν ἐπαρκῆ τῆς δημῶδους ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ νὰ καταστήσουν αὐτὴν οἰκείαν καὶ ἀγαπητὴν εἰς τοὺς πολλοὺς, ὅσοι ἀδυνατοῦν νὰ μελετήσουν τὰ πολυάριθμα δημοσιεύματα, ὅπου εὐρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα τὰ τραγούδια ἢ ἐνδεχόμενον νὰ ἐσχημάτισαν ἀτελῆ ἢ καὶ πεπλανημένην γνώμην περὶ αὐτῶν ἐκ τυχαίων ἀκουσμάτων. Πρὸς πληρεστέραν δὲ ὑπὸ τῶν πολλῶν κατανόησιν τῶν δημοσιευομένων, ἔκρινα χρήσιμον νὰ προσθέσω ἐρμηνείαν τῶν λέξεων, ὅσοι ὡς ἰδιωματικαὶ ἢ δύσχρηστοι ἢ ἀπηρχαιωμένοι δὲν εἶναι ἰσῶς εἰς πάντας καταληπταί, καὶ νὰ προτάξω εἰς τινὰ τραγούδια σύντομους ὑπομνηματισμοὺς, παρέχοντας ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν.

Διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔκδοσις τῶν κειμένων ὅσον ἔνεστι συμφωνοτάτη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου ὑπῆρχον σπουδαῖαι τινες δυσκολαί, τὰς ὁποίας προσεπάθησα νὰ ὑπερνικήσω. Τὰ δημῶδη ἄσματα σπανιώτατα περιέρχονται εἰς τὸν ἐκδότην ἄρτια καὶ ἀπηλλαγμένα πλημμελειῶν. Ὁ τραγουδιστῆς ἄλλοτε μὲν δὲν τελειώνει ὅλον τὸ ἄσμα ἢ παραλείπει στίχους αὐτοῦ, ἄλλοτε δὲ αὐτοσχεδιάζων ἀντικαθιστᾷ λησμονηθεῖσαν λέξιν ἢ φράσιν καὶ ἄλλοτε πάλιν παραπλανώμενος ἐξ ὁμοίων ἐνοιῶν ἢ λέξεων συμφύρει στίχους διαφόρων ἄσμάτων. Ὅταν λοιπὸν δὲν ἔχωμεν εἰμὴ ἓν μόνον κείμενον τοῦ ἄσματος, ὀφείλομεν κατ' ἀνάγκην νὰ παραλάβωμεν αὐτὸ κολοδὸν καὶ παρεφθαρμένον. Ἄν δ' ὅμως ὑπάρχουν πλεονέες παραλλαγαὶ τοῦ αὐτοῦ ἄσματος ἢ ἐπανόρθωσις τῶν ἐλλείψεων εἶναι δυνατὴ, διότι αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ συμπληρῶνουν ἢ διορθῶνουν ἀλλήλας.

Τοιαύτην ἀκολουθῶν μέθοδον κατήρτισα ἐκ πασῶν τῶν παραλλαγῶν ἐκάστου τῶν ἐκδιδομένων ἄσμάτων τὸ κείμενον αὐτῶν. Ἡ ἐκλογὴ μιᾶς παραλλαγῆς ἐκάστου δὲν ἤρκει, διότι καὶ ἡ τελειοτάτη παραλλαγὴ παρουσιάζει ἐλλείψεις, αἵτινες ὅμως εὐκόλως ἐπανορθοῦν-

ται διὰ τῆς βοηθείας ἄλλων παραλλαγῶν. Ὅθεν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν πάσας τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος, παραβάλλων στίχον πρὸς στίχον αὐτάς, ἀποκαθίστων τὸ ἄσμα, οὐδὲν τὸ ἴδιον, οὐδὲ λέξιν, οὐδὲ γράμμα κἄν παρεμβάλλον. Ἡ ἐργασία μου εἶναι ὡς ἡ τοῦ ἐκδότου φιλολογικοῦ κειμένου, ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν ταῖς χειρογράφοις γραφῶν τὸ ἐπεξεργάζεται, περιοριζόμενος εἰς μόνην τὴν ἀποκατάστασιν (recensio) καὶ μὴ ἀποτολμῶν διόρθωσιν (emendatio). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὰ τραγούδια, τῶν ὁποίων δὲν εἶχον πολλὰς παραλλαγὰς, παρέμειναν ἀτέλειαι, ὡς λ. χ. χασμφῆσαι ἢ μετρικὰ σφάλματα ἢ ἐπανόρθωσις τούτων ἦτο βεβαίως εὐκολωτάτη, ἀλλ' ὄχι, ὡς νομίζω, καὶ ἐπιτετραμμένη.

Ἐργασία τοιαύτη ἦτο ἐπιπονωτάτη — ὑπάρχουν τραγούδια, ὧν φέρονται πολλαὶ δεκάδες παραλλαγῶν — ἀλλ' ἀμείβουσα τοὺς ἐπ' αὐτῇ κόπους. Πολλὰ γνωστότατα τραγούδια φαίνονται μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὡς νὰ προσέλαβον νέαν μορφήν καὶ ἀκμήν, ἀλλὰ δ' ἔλλιπῃ, κατ' ἀποσπάσματα φερόμενα εἰς διαφόρους παραλλαγὰς, διὰ τῆς προσαρμογῆς τούτων ἀνέκτησαν τὴν ἀριότητα καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν.

Ἐκδίδων νῦν τὸ ἀνά χειρας ἀπάνθισμα, ὡς ἀπαρχὴν συναγωγῆς πάντων τῶν ἐκδεδομένων καὶ πλείστων ἀνεκδότων ἑλληνικῶν ἄσμάτων, πρῶτιστον καθήκόν μου θεωρῶ νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τοὺς παρασχόντας μοι πολύτιμον συνδρομὴν διὰ τῆς ἀποστολῆς κατὰ καιροὺς ἀνεκδότων συλλογῶν ἐκ πασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἰδιαιτέρως δ' ὁμολογῶ μεγίστας χάριτας εἰς τὸν κ. Ἀλέξανδρον Πάλλην, τὸν παροτρύναντά με νὰ προτάξω τῆς συναγωγῆς, τῆς προωρισμένης εἰς εἰδικωτέρας μελέτας, τὴν ἔκδοσιν χάριν τῶν πολλῶν ἐκλογῆς τῶν ἄσμάτων, καὶ καταστήσαντα δυνατὴν τὴν ἔκδοσιν ταύτην.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ἱστορικά τραγούδια	1
Κλέφτικα τραγούδια	29
Ἀκριτικά τραγούδια	79
Παραλογαῖς	107
Τραγούδια τῆς ἀγάπης	141
Νυφιάτικα τραγούδια	175
Ναναρίσματα	183
Κάλανδα. Βαῦτικα	189
Τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς	195
Μοιρολόγια	203
Μοιρολόγια τοῦ Κάτω κόσμου καὶ τοῦ Χάρου	217
Γνωμικά τραγούδια	229
Ἐργατικά καὶ βλάχικα	237
Περιγελαστικά	241
Ἐπίμετρον: Α'. Δημῶδη ᾄσματα τῶν μέσων χρόνων	245
Β'. Τραγούδια εἰς ἑλληνικὰς διαλέκτους	254
Πίναξ τῶν συντετηγμένων λέξεων	272
Πηγαὶ ὅπουθεν παρελήφθησαν τ' ᾄσματα	273
Πίναξ τῶν ὀνομάτων Α'.	305
Β'. (Γεωγραφικὰ ὀνόματα)	307

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Λέγοντες δημόδη ιστορικά τραγούδια,
ἐννοοῦμεν ἄσματα ἐκπηγάζοντα ἀμείσως
ἐξ ιστορικῶν γεγονότων ἢ περιστάσεων
καὶ προσωρισμένα νὰ τραγουδοῦνται ὑπὸ
τοῦ λαοῦ».

(Uhland)

ISTORIA
PATROYA

(ΤΟ ΚΡΟΥΣΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΡΙΑΝΟΠΟΛΗΣ)

(1361)

[Τὸ ἄσμα περὶ τῆς δηώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως δημοσιεύθη ἐν τῷ πρώτῳ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Pashley τῷ 1837, ὅστις ἤκουσεν αὐτὸ ἐν Κρήτῃ, δὲν ἀναφέρεται πάντως εἰς τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως κατ' Αὐγουστον τοῦ 1829 ὑπὸ τῶν Ῥώσων, ἥτις ἄλλως ἐγένεν ἀμαχητὶ καὶ ἐθεωρήθη ὡς λύτρωσις ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἴσως διεκτραγωθεῖ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ κατὰ τὸ 1361, ἧς προσηγήθη κατὰ τὸ 1353 ἡ δῆλωσις ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῦ βασιλέως Καντακουζηνοῦ Τοῦρκων. Τότε θὰ διετηρεῖτο ἀκόμη νοπὴ ἢ μνήμη τῶν ἄλλεπαλλήλων ἀλώσεων καὶ καταστροφῶν τῆς πρώτης μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πόλεως τῆς Θράκης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὑπὸ Φράγκων, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ἀφοῦ μάλιστα τρεῖς τούτων ἐγιναν ἐντὸς δύο ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως τὰ ἱστορικά ἄσματα εἶναι σύγχρονα τῶν γεγονότων, τὸ ἄσμα τοῦτο δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὸ παλαιότατον τῶν ἱστορικῶν δημοτικῶν ἰσμάτων μας].

Τὰ ἡδῶνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης
 κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι,
 κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολιν τὴν πολυχρουσεμένην,
 ὅπου τῆνε κρουσέψανε τοῖς τρεῖς γιορταῖς τοῦ χρόνου·
 5 τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρὶ, καὶ τοῦ Βαχιοῦ γιὰ βάγια,
 καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴν γιὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Στ. 5. 6. Ἡ ἄλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1205 ἐγενε τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα. Τῶν ἄλλων ἀλώσεων ἡ ἡμέρα δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ. Ἐνδέχεται ὅμως οἱ δύο οἱτοὶ στίχοι νὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν σύμπτωσιν τῆς καταστροφῆς εἰς ἡμέρας ἑορτῶν.

ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ

(1453)

[Μεταξύ τῶν πολυαρίθμων θρήνων ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες συνετάχθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφὴν, διακρίνονται τὰ δημοτικὰ ἄσματα, διότι μόνα ταῦτα ἐκφράζουν μὲ βαθεῖαν ἀπλότητα συναίσθημα ἐγκατεργήσεως πρὸς τὰ μεγάλα ἐθνικὰ δεινὰ καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τοῦ δουλωθέντος γένους περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀνορθώσεως. Εἶναι δ' ἀληθῶς ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι ταῦτα ἐγεννήθησαν καθ' ὃν χρόνον τὸ ἔθνος ἐφαίνετο ἀπολέσαν τὰ πάντα, πεσοῦσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οὐδαμῶθεν ὑπέφωσκέ τις ἀκτίς ἐλπίδος. Ἄλλ' ἢ μεγάλη συμφορὰ τοῦ ἔθνους εὐρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μεταίχμιον τοῦ φόβου καὶ τῶν ἐλπίδων, τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀναθαρρήσεως. Διότι πρὸ ταύτης μὲν τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος μαντεύματα ἦσαν ἀπαίσια, καὶ προανήγγελλον ὀλεθρον καὶ καταστροφάς, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν ἀντίθετα ὅλως διεδίδοντο, μαρτυροῦντα μεταβολὴν τοῦ φρονήματος τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ πολλοῦ μὲν χρόνου πρὸ τῆς ἄλώσεως τῆς πρωτεύουσης τοῦ κράτους ἐφέροντο χρησμοὶ περὶ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, εὐθὺς δ' ὅμως μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐγεννήθησαν αἴσια περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ἔθνους ἐλπίδες, καὶ ἐρριζώθη ἡ πεποίθησις παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, ὅτι ἀφεύκτως διὰ τῆς σπάθης θ' ἀνακτῆσθαι τὴν διὰ τῆς σπάθης ἀρπασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πατρικὴν κληρονομίαν.]

- Σημαίνει ὁ Θιός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κ' ἡ ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κ' ἐξηνταδυὸ καμπάναις,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.
- 5 Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι' ἀπ' τὴν πολλὴν τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνναις.
Νὰ μποῦνε 'ς τὸ χερουδικὸ καὶ νὰ βγῆ ὁ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα.
«Πάψετε τὸ χερουδικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
- 10 παπαδες πάρτε τὰ γιέρα, καὶ σεῖς κεριά σθηστήτε,
γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
Μὸν στείλτε λόγο 'ς τὴ Φραγκιά, νὰ ρτουνε τριά καράβια·
τό να νὰ πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια τράπεζά μας,

- 15 μὴ μᾶς τὴν πᾶρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν».
 Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε, κ' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
 «Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζῃς,
 πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικὰ σας εἶναι».

Στ. 4. Ὁ ἀριθμὸς τῶν 62 πατάδων δὲν φαίνεται ἀνακριβής· ἀληθῶς ἐπίστευε ἡ ἁγία Σοφία εἶχε περὶ τοὺς ἐξήκοντα πρεσβυτέρους (τὸ ὀλίγον πλῆθος τῶν κληρικῶν καὶ ὑπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας ἦτο ὑπερδεκαπλάσιον)· ὁ ἀριθμὸς δ' ὅμως τῶν διακόνων ἦτο ἀνώτερος τοῦ τῶν πρεσβυτέρων. Στ. 7. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἡ τελευταία λειτουργία τῆς ἁγίας Σοφίας δὲν ἐπερατώθη. Ἡ διακοπή κατὰ τὸ ἄσμα τοῦτο ἐγένετο ὅτε ἐψάλλετο ὁ χειρουργικὸς ὕμνος καὶ ἐμελλον νὰ ἐξαχθοῦν τὰ ἅγια, «ἐὰν ἔβγη ὁ βασιλεὺς», ψαλλομένης τῆς φράσεως τοῦ ὕμνου «ὡς τὸν βασιλεῖα τῶν ὄλων ὑποδεχόμενοι».

3

ΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΤΩ ΜΠΑΡΜΠΑΡΕΣΣΩ

"Ηλιε, ποῦ βγαίνεις τὸ ταχύ, 'ς οὐλον τὸν κόσμο δούδεις,
 'ς οὐλον τὸν κόσμ' ἀνάτειλε, 'ς οὐλὴν τὴν οἰκουμένη,
 'ς τῷ Μπαρμπαρέσσω τοῖς αὐλαῖς, ἦλιε, μὴν ἀνατείλῃς,
 κι' ἂν ἀνατείλῃς, ἦλιε μου, νὰ γοργοβασιλέψῃς,
 ὃ γιὰτ' ἔχουν σκλάβους ἔμορφους, πολλὰ παραπονιάρους,
 καὶ θὰ γραθοῦ οἱ γι ἀχτιδες σου ποῦ τῷ σκλαδῷ τὰ δάκρυα.

Στ. 1. *δούδεις* = *δίδεις* (*χύνεις τὸ φῶς σου*). Στ. 3. *Μπαρμπαρέσσω*
πειρατῶν τῆς Μπαρμπαραιᾶς. Στ. 6. *γραθοῦ* = *ἕγρανθοῦν*.

4

[Τὸ ὄσμη διεκτραγωφεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Πελοποννη-
 σίων μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 ὑπὸ τῶν
 ἐπιδραμόντων ἀλβανικῶν σιφῶν.]

Τὰ παλληκάρια τοῦ Μοριᾶ κ' οἱ ἔμορφικὲς τῆς Πάτρας,
 ποτὲς δὲν καταδέχονταν πεζοὶ νὰ περπατήσουν,
 καὶ τώρα πῶς κατάντησαν σκλάβοι 'ς τοὺς Ἀρβανίταις!
 Κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαδιά, ὅπου εἶναι σκλαδωμένοι,
 ὃ κλαίγουν καὶ τὸν ξεχωρισμό, τὸ πῶς θὰ ξεχωρίσουν.
 Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει!
 Ἀφήνει ἢ μάννα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα,
 χωρίζει κ' ἔν' ἀντρόγυνο, μιὰ μέρα ἀνταμωμένο.

5

7
Α. 211

ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΟ

[Κατὰ τὴν πρώτην ἐστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σουλίου (τὸν Ἰούλιον τοῦ 1792) ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ καθυποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας, καταλαμβάνων αὐτοὺς ἀνυπόπτους καὶ ἀπαρσκευούς. Διότι προσπονηθεὶς ὅτι ἐστρατεύει κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες παρεπλανήθησαν μὲν ἐκ τῶν λόγων του, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπέστειλαν εἰμὴ 70 ἐπιλέκτους ὑπὸ τὸν Λάμπρον Τζαβέλαν. Τοῦτους ἀφοπλίσας καὶ φυλακίσας ὁ ἄπιστος Ἄλῃς, ἐστράφη κατὰ τοῦ Σουλίου, μετὰ δυνάμεως δωδεκακισχιλίων περίπου πεζῶν καὶ ἰππέων. Ἄλλ' εἰς τῶν Σουλιωτῶν κατορθώσας νὰ διαφύγῃ, ἐμήγυσε τὸ πρῶγμα εἰς τοὺς συμπολίτας του, οἵτινες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γεώργη Μπότσαρη (τοῦ πατρὸς τοῦ Μάρκου) ὀργάνωσαν κρατερὰν ἀμυναν. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἄλῃ συνετρίβη εἰς τὰς κλεισσοφρέας τοῦ Σουλίου τὴν 20 Ἰουλίου 1792, ὁ δὲ Ἄλῃς διεσώθη φυχῶν εἰς Ἰωάννινα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσαν μεγάλως αἱ Σουλιώτισσαι, διότι τετρακόσαι περίπου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μόσκως Τζαβέλαινας (τῆς γυναικὸς τοῦ Λάμπρου) ὀπλισθεῖσαι μετέσχον τῆς μάχης. Μετὰ τὴν ἤτταν ὁ Ἄλῃς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Σουλιώτας.]

Τρία μπαϊράκια φαίνονται ποκάτω ἀπὸ τὸ Σουλι.

Τὸ να να τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, τᾶλλο τοῦ Σελιχτάρη,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο εἶναι τοῦ Μιτσομπόνου.

Μιὰ παπαδιά τ' ἀγνάντεψε νὰπὸ ψηλὴ βραχούλα.

5 «Ποῦ στε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιὰ, ποῦ στε νοὶ Μποτσαραῖοι;
Ἄρβανιτιὰ μᾶς πλάκωσε, θέλει νὰ μᾶς σκλαδῶσῃ.

— Ἄς ἔρτουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲ μᾶς κάνουν.

Ἄς ἔρτουν πόλεμο νὰ ἴδουν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι,

10 τ' ἄρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χαίδως».

Κι' ὁ Κουτσονίκας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι:

«Παιδιὰ, σταθῆτε στέρεα, σταθῆτε ἀντρεϊωμένα,
γιατ' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασᾶς μὲ δώδεκα χιλιάδες».

Ὁ πόλεμος ἀρχίνησε κι' ἀνάψαν τὰ τουφέκια.

15 Τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώναξε ὁ Τζαβέλας.

«Παιδιὰ μ', ἦρθ' ὥρα τοῦ σπαθιοῦ κι' ἄς πάψῃ τὸ τουφέκι».

Κι' ὄλοι ἐπιασαν καὶ σπάσανε τοῖς θήγκαις τῷ σπαθιῷ τους,
τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κριάρια.

Ἄλλοι ἐφευγαν κι' ἄλλοι ἔλεγαν «Πασᾶ μου, ἀνάθεμά σε!

- 20 Μέγα κακὸ μᾶς ἔφερες τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 ἐχάλασες τόση Τουρκιά, σπαῖδες κι' Ἀρβανίταις.
 Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρμωβο, δὲν εἶν' ἡ Λαμποδίτσα,
 ἐδῶ εἶν' τὸ Σοῦλι τὸ κακὸ, ἐδῶ εἶν' τὸ Κακοσοῦλι,
 ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ, γυναίκες σὰν τοὺς ἄντρες,
 25 ποῦ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἄξιο παλληκάρι».

Κι' ὁ Μπότσαρης ἐφώνηξε μὲ τὸ σπαθί' ἔς τὸ χέρι.
 «Ἐλα, πασᾶ, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μενζίλι;
 Γύρισ' ἐδῶ ἔς τὸν τόπο μας, ἔς τὴν ἔρημη τὴν Κιάφα,
 ἐδῶ νὰ στήσης τὸ θρονί, νὰ γένῃς καὶ σουλτᾶνος».

Στ. 1. *μπαϊράκια* = σημαῖα (λ. τουρκ.). Στ. 2. *Μουχτάρ πασᾶς* ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, *Σιλιχτάρ* ὁ Σιλιχτάρ Πόπτας, Ἀλβανὸς ὀπλαρχηγὸς αὐτοῦ καθὼς καὶ ὁ Μπισοφιτόνος. Στ. 10. *Χάιδω* Σουλιωτοπούλα, ἣτις παρηκολούθει τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὴν μάχην, κομίζουσα εἰς αὐτοὺς νερὸν καὶ διὰ λόγων παραβαρύνουσα αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα. Στ. 14. *ἀνάφαν τὰ τουφέκια*. Ἐκ τοῦ ἀδιαλείπτου πυρὸς ἐπὶ τετραῶρον τὰ ὄπλα τῶν εἰς τὰς κλεισωρεῖας ἐνεδρευόντων Σουλιωτῶν κατέστησαν ἄχρηστα καὶ πρὸς ὧραν ἔπαισαν οἱ τουφεμιστοί, ἔπαισαν δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πυροβολοῦντες καὶ οἱ Ἀλβανοί. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν, αἱ καταφυγούσαι εἰς τὴν Κιάφαν, ἰδοῦσαι μὲν ἐκ τῶν βράχων προχωροῦντας τοὺς ἐχθροὺς, μετ' οὐ πολὺν δὲ μὴ ἀκούουσαι τὸν κρότον τῆς μάχης, ἔπελαβον ὅτι κατετροπώθησαν οἱ ἄνδρες τῶν. Γόττε ἡ σύζυγος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα Μόσκω παρώρμησε γὰς ἄλλας γυναῖκας νὰ λάβουν ὄπλα καὶ νὰ τρέξουν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, ὅπως συναποθάνουν μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀφήνουσαι τὰς γράϊας καὶ τὰ παιδιὰ ν' ἀποθάνουν κορυμνιζόμεναι ἐκ τῶν βράχων, ὅταν καταλάβουν τὴν Κιάφαν οἱ ἐχθροί. Φθάσασαι εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης εἶδον ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν εἶχον νικηθῆ, καὶ μετὰ μείζονος θόρου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν πυροβολοῦσαι καὶ κηλίονσαι ὀγκώδεις λίθους. Ἐκ τῆς ἀπροόπτου ἐπιθέσεως τῶν γυναικῶν πτοηθέντες οἱ Ἀλβανοὶ ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Σουλιῶται ὀρμήσαντες ξιφῆρας κατέκοπτον αὐτούς. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ἐπῆλθεν ἡ μεγίστη φθορὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλῆ. Στ. 21. *Σπαχίδες* ἢ *σπαῖδες* (λ. περσικῆ) = ἰππεῖς. Ἰδιαιτέρως δὲ σπαχίδες ἐκαλοῦντο οἱ τιμαριοῦχοι, οἱ ὁποῖοι διὰ τὰ χορηγηθέντα εἰς αὐτοὺς προνόμια εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ στρατεύωνται ἰδίως δαπάναις, ὅσας εἶχε χρεῖαν ἡ τουρκικὴ διοίκησις. Στ. 22. Ἡ *κόμη Χόρμωβον* κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τῷ 1788, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ ἡ *σύμμαχος* τοῦ Χόρμωβου *κόμη Λάμποβον*. Στ. 27. *μενζίλι* = ταχυδρομικὸν ἀπόσπασμα.

6

ΤΗΣ ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗΣ

(Ἰανουάριος 1801)

No. 261

[Ἡ Φροσύνη, σύζυγος τοῦ ἐμπόρου Δημητρίου Βασιλείου, φημιζομένη διὰ τὸ κάλλος, τὸ γένος καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιστῆ εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Μουχτάρ, ἐπωφεληθέντος τὴν ἀποδημίαν τοῦ συζύγου τῆς εἰς Βενετιάν. Ὅτε δὲ ὁ Μουχτάρ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου, ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου Τζωριζίμ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἡ σύζυγός του μαθούσα τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Φροσύνην, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀλῆ πασά τὴν τιμωρίαν τῆς ἀντιζήλου. Ὁ Ἀλῆς ὠρκίσθη ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὴν αἰτησίαν τῆς, ὅπως δὲ μὴ ἐκθέσῃ ἄλλον τινὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Μουχτάρ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του, μετέβη αὐτοπροσώπως νύκτωρ μετὰ δορυφόρων του εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Φροσύνης, καὶ ἀπαγαγὼν ἐφυλάξισεν αὐτήν. Συνεφυλάξισεν δὲ καὶ ἄλλας 17 γυναῖκας ἐξ Ἰωαννίνων, περὶ ὧν ὑπῆρχον ὑπόνοιαι ὅτι ἦσαν ἐπιληψίμου διαγωγῆς, καὶ κατεδίκασε πάσας εἰς θάνατον διὰ πνιγμοῦ εἰς τὴν λίμνην. Ἡ ἀπόφασις ἐξετελέσθη τὴν νύκτα τῆς 11 Ἰανουαρίου 1801, ὁ οἶκος τῆς Φροσύνης ἐκλείσθη καὶ τὰ ὑπάρχοντά τῆς ἐδημεύθησαν, τὰ δὲ δύο μικρὰ τέκνα τῆς ἐγκατελείφθησαν εἰς τοὺς δρόμους, οὐδενὸς τολμῶντος διὰ τὸν φόβον τοῦ Ἀλῆ νὰ περισυλλέξῃ αὐτά, μέχρις ὅτου ἐπετραπή ἀντιπλουσίων δώρων εἰς τὸν θεῖον τῆς μητρὸς τῶν ἐπίσκοπον Γαβριήλ νὰ τὰ παραλάβῃ.

Τὰ πτώματα τῆς Φροσύνης καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐκβρασθέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ἀκτὴν, ἐκηδεύθησαν, ἡ δὲ Φροσύνη ἐτάφη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων. Ἡ ἐκκλησία σπεύσασα νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὰ λείψανα αὐτῶν τὰς ἐπιηδείους τιμὰς, τὰς ἀνηγόρευσε *καλλιμάργους*. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ θανάτου αὐτῶν ὁ λαὸς ἐθεώρει τὰς πνιγείσας γυναῖκας καὶ προπάντων τὴν Φροσύνην μᾶλλον ὡς θύματα τοῦ τυράννου καὶ ὄχι ὡς καταδίκους, καὶ συνηθά-νετο συμπάθειαν πρὸς αὐτάς.]

Τ' ἀκούσατε τί γίνηκε ἔς τὰ Γιάννενα, τῇ λίμνῃ,
ποῦ πνίξανε τοῖς δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη;

Ἄχ, Φροσύνη παινεμένη,
τί κακό παθες, καϊμένη!

5 Ἄλλη καμὰ δὲν τό βαλε τὸ λιαχοῦρι φουστάνι,
πρῶτ' ἢ Φροσύνη τό βαλε καὶ βγήκε ἔς τὸ σιργιάνι.

Ἄχ, Φροσύνη παινεμένη,
καὶ ἔς τὸν κόσμον ἔακουσμένη!

10 Δὲ σ' τό λεγα, Φροσύνη μου, κρύψε τὸ δαχτυλίδι,
γιατί ἂν τὸ μάθῃ ὁ Ἀλήπασας θεὸς νὰ σὲ φάῃ τὸ φίδι.

- Ἄχ, Φροσύνη μου καϊμένη,
τί πολὺ κακὸ θὰ γένη!
- «Ἄν εἴστε Τούρκοι ἀφήστε με, χίλια φλωριά σᾶς δίνω,
σύρτε με ἔς τὸ Μουχτάρπασα, δυὸ λόγια νὰ τοῦ κρίνω».
- 15 Ἄχ, Φροσύνη μου καϊμένη,
τί κακὸ πολὺ θὰ γένη!
- «Πασᾶ μου, ποῦ εἶσαι, πρόβαλε, τρέξε νὰ με γλυτώσης,
μέρωσε τὸν Ἄλῃ πασᾶ, καὶ δώσε ὅτι νὰ δώσης».
- 20 Ἄχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
τί κακὸ παθες, κυρά μου!
- Εἰς τὸ Βεζίρη τὰ φλωριά, τὰ δάκρυα δὲν περνᾶνε,
καὶ σένα μὲ ἄλλαις δεκαφτὰ τὰ ψάρια θὰ σᾶς φάνε.
- Ἄχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
μῶκαψες τὰ σωθικά μου!
- 25 Νά ταν οἱ πέτραις ζάχαρη, νὰ ῥήχνανε ἔς τὴ λίμνη,
γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ νερὸ γιὰ τὴν κυρὰ Φροσύνη.
- Ἄχ, Φροσύνη παινεμένη,
μέσ' ἔς τὴ λίμνη ξαπλωμένη!
- Φύσα, βοριά, φύσα θρακιᾶ, γιὰ ν' ἀγριέψῃ ἡ λίμνη,
30 νὰ βγάλῃ ταῖς ἀρχόντισσαις καὶ τὴν κυρὰ Φροσύνη.
- Ἄχ, Φροσύνη παινεμένη,
μέσ' ἔς τὴ λίμνη ξαπλωμένη!
- Φροσύν', σὲ κλαίει τὸ σπίτι σου, σὲ κλαῖνε τὰ παιδιὰ σου,
σὲ κλαῖν ὅλα τὰ Γιάννενα, κλαῖνε τὴν ὀμορφιά σου.
- Ἄχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
μῶκαψες τὰ σωθικά μου!

Στ. 5. Διαχορεὶ ἢ λαχοῦρι, ὕψασμα τῆς Λαχώρης (τῶν Ἰνδιῶν). Στ. 9.
10. Οἱ τίχοι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὴν σύμπτωσιν, ἐξ ἧς ἔμαθεν ἡ σύζυγος τοῦ
Μουχτάρ τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις τοῦτον καὶ τῆς Φροσύνης. Ὁ Μουχτάρ εἶχε δωρήσῃ
εἰς τὴν ἐρωμένην του πολύτιμον δακτυλίδιον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἶχε λάβῃ δῶρον παρὰ
τῆς συζύγου του. Περιελθοῦσα δὲ ἡ Φροσύνη εἰς οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, ἔνεκα
τῆς ἀποδημίας καὶ τοῦ συζύγου τῆς καὶ τοῦ Μουχτάρ, ἔδωκε τὸ δακτυλίδιον εἰς
χρυσόχοον, ὅπως διαπραγματευθῆ τὴν πώλησιν αὐτοῦ. Οὗτος δὲ τὸ προσέφερε πρὸς
ἀγορὰν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ Μουχτάρ. Στ. 17. Πασᾶ ἔννοεὶ τὸν Μουχτάρ.
Στ. 29. Θρακιᾶς (θρακίας) ὁ ἐκ τῆς Θράκης πνεὸν ἄνεμος, βορειοανατολικός.

7

ΤΗΣ ΛΕΝΩΣ ΤΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

(1804)

[Μετά την παράδοσιν τοῦ Σουλίου διὰ τῆς συνθήκης τῆς 12 Δεκεμβρίου 1803, δι' ἧς ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ μεταβῶσιν ἔνοπλοι ὅπου ᾗθελον, ὁ Ἄλῃ πασᾶς παρασπονδήσας ἐπεχείρησε νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐπιζήσαντας. Τοῦτων ὁ Κίτσος Βότσαρης φεύγων τὴν δίωξιν ἦλθεν εἰς Βουλγαρέλι τῶν Τσουμέρκων, ἀλλὰ βλέπων ὅτι καὶ ἐκεῖ διέτρεχε κίνδυνον νὰ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν Ἄλβανῶν, παρέλαβε πάντας τοὺς ἐκεῖ Σουλιώτας, ἀνερχομένους εἰς 1148, καὶ κατέφυγε τὴν 22 Δεκεμβρίου εἰς τὰ Ἄγγρα εἰς μονὴν τινα ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. Πολιορκηθεὶς ἐν αὐτῇ ὑπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως τοῦ Ἄλῃ, ἀντέστη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου 1804 οἱ Ἄλβανοὶ κατέλαβον διὰ προδοσίας τὴν μονὴν καὶ κατέσφαξαν τοὺς ἐν αὐτῇ, πλην 80 περιπίου ἀνδρῶν καὶ δύο γυναικῶν, διαφυγόντων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἡ Λένω, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι, δεκαπενταετὶς θυγάτηρ τοῦ Κίτσου Βότσαρη ἐκ πρώτου γάμου, ἐπολέμει εἰς τὴν μονὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Γιαννάκη φονευθέντος δὲ τούτου, μετέβη πλησίον τοῦ θείου τῆς Νίτζα, πολεμοῦντος παρὰ τὸν Ἀγελῶν, καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς Τούρκους. Ἄλλὰ περικυκλωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὅπως μὴ συλληφθῇ, ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη.]

Ὅλαις οἱ καπετάνισσαις ἀπὸ τὸ Κακосуλι

ὄλαις τὴν Ἄρτα πέρασαν, τὰ Γιάννινα τοῖς πάνε,
σκλαβώθηκαν οἱ ἀρφαναῖς, σκλαβώθηκαν οἱ μαύραις,
κ' ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβοι.

5 Μὸν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,
σέρνει τουφέκι σισανὲ κ' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
ἔχει καὶ ᾿ς τὴ μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.
Πέντε Τούρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταραῖοι.

10 «Τούρκοι, γιὰ μὴν παιδεύεστε, μὴν ἔρχεστε σιμά μου,
σέρνω φουσέκια ᾿ς τὴν ποδιά καὶ βόλια ᾿ς τοῖς μπαλάσκαϊς.

—Κόρη, γιὰ ῥῆξε τᾶρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.

—Τί λέτε, μωρ' παλιότουρκοι καὶ σεῖς παλιοζαγάρια;

Ἐγὼ εἶμαι ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τούρκων τὰ χέρια».

Στ. 6. σισανὲς ὑαβδωτὸν τουφέκι μὲ ἐξάγωνον κἀνναν (λ. περσικῆ).

Στ. 8.

Τζοχανταραῖοι = ἀκόλουθοι μεμιστᾶνος (λ. τουρκ.).

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ

(25 Δεκεμβρίου 1803)

[Κατὰ τὴν δίωξιν τῶν Σουλιωτῶν, περὶ ἧς ἔγινε λόγος ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει, μικρὸν ἀπόσπασμα ἐξ 78 ψυχῶν κατέφυγεν εἰς τὸ χωριὸν Ῥινιάσαν (μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Ἄρτης), ὅπου παρεμνον καὶ ἄλλαι τινες σουλιώτικαι οἰκογένειαι. Ἀλλὰ στίφος Ἀλβανῶν, καταφθάσαν εἰς τὸ χωριὸν τὴν 23 Δεκεμβρίου 1803, κατέλαβεν ἐξ ἀπροόπτου τοὺς κατοίκους, καὶ ἄλλους μὲν κατέσφαξεν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισε. Μεταξὺ τῶν κατοίκων ἦτο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γεωργιάκη Μπότση, τοῦ ὁποίου ἀπόντος ἡ ἡρωϊκὴ σύζυγος Δέσπω, ἀντέταξε σθεναρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν σφαγέων. Κλεισθεῖσα εἰς πύργον, τὴν λεγομένην Κούλαν τοῦ Δημουλά, μετὰ δέκα ἄλλων, θυγατέρων, νυμφῶν, ἔγγονων καὶ ἔγγονων τῆς, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, ὅτε εἶδεν ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις ἦτο ματαία, ἠρώτησε τὰ τέκνα τῆς ἂν δὲν προτιμοῦν ἀπὸ τὴν σκλαβίαν τὸν θάνατον. Πάντες ἐζήτησαν τὸν θάνατον, τότε δὲ συσφρούσα εἰς τὸ μέσον ὄσπην πυρίτιδα εἶχεν, ἔθεσε πῦρ εἰς αὐτὴν καὶ ἐκάησαν.]

Ἄχος βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

Μήνα σὲ γάμο ῥήχονται, μήνα σὲ χαροκόπι;

Οὐδὲ σὲ γάμο ῥήχονται οὐδὲ σὲ χαροκόπι,

ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφαις καὶ μ' ἀγγόνια.

5 Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε ἔς τοῦ Δημουλά τὸν πύργο.

«Γιώργαινα, ῥῆξε τᾶρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σουλι.

Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.

—Τὸ Σουλι κι' ἂν προσκύνησε, κι' ἂν τούρκεψε νῆ Κιάφα,

Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει».

10 Δαυλὶ ἔς τὸ χέρι νᾶρπαξε, κόραις καὶ νύφαις κράζει.

«Σκλάβαις Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε».

Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε, κι' ὄλοι φωτιά γένηκαν.

Στ. 1. Ἄχος (ἦχος) κρότος.

Στ. 2. χαροκόπι = διασκέδασις.

9

H. K. G. 77-88

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

(1819)

[Ἡ Πάργα τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἑνετῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας περιήλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ τῷ 1814 παρεδόθη εἰς τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες βραχὺν μόνον χρόνον τὴν ἐξοράτησαν, ἀπεμπολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1817. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς, συντελεσθείσης τὴν 28 Ἀπριλίου 1819, οἱ Παργινοὶ, εἰς τετρακισχιλίους ἀνερχόμενοι, κατέλιπον τὴν πατρίδα τῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνασκάψαντες τοὺς πατρώους τάφους συνήθροισαν τὰ ὄσπ' αὐτῶν καὶ τὰ ἔκαψαν εἰς τὴν πλατείαν τῆς ἀγορᾶς διὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν.]

Α'

Μαῦρο πουλάκι, πῶρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρου μέρη,
 πές μου τί κλάψαις θλιβεραῖς, τί μαῦρα μοιρολόγια
 ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποῦ τὰ βουνα ῥαγίζου;
 Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίει;

- 5 — Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
 Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελᾶδια,
 κι' ὄλοι 'ς τὴν ξενιτεῖά θὰ πὰν νὰ ζήσουν οἱ καϊμένοι.

- Τραυοὺν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τᾶσπρα τοὺς στήθια,
 μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
 10 παπαῶδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν ταῖς ἐκκλησιαῖς τοὺς.
 Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸ ποῦ βγάνει;
 Ἐκεῖ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀντρειωμένων,
 ποῦ τὴν Τουρκιά τρομάξανε καὶ τὸ βεζῖρη κάψαν.
 Ἐκεῖ ναι κόκκαλα γονιοῦ, ποῦ τὸ παιδί τὰ καίει,
 15 νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Διάπηδες, Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
 Ἄκους τὸ θρήνο τὸν πολὺν, ὅπου βογγοῦν τὰ δάση,
 καὶ τὸ δαρμὸ ποῦ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;
 Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
 φιλοῦν τοῖς πέτραις καὶ τὴ γῆ κι' ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

B'

Τρία πουλιά ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε ἔς τὴν Πάργα,
τό να κυττάει τὴν ξενιτειά, τᾶλλο τὸν Ἄη Γιαννάκη,
τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιριολογáει καὶ λέει.

Πάργα, Τουρκιά σὲ πλάκωσε, Τουρκιά σὲ τριγυρίζει.

5 Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.

Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τᾶσκέρια.

Ἐφευγαν Τούρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι,
κ' οἱ Λιάπηδες δὲν ἤθελαν νὰ ρτουν νὰ πολεμήσουν.

10 Εἶχες λεβένταις σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρεωμέναις,
πῶτρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαροῦτι γιὰ προσφάγι.

Τᾶσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστό, τᾶσπρα πουλοῦν καὶ σένα.

Πάρτε, μαννάδες, τὰ παιδιὰ, παπᾶδες τοὺς ἀγίους.

Ἄστε, λεβένταις, τᾶρματα κι' ἀφήστε τὸ τουφέκι,
σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια,
15 καὶ τάντρεωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.

Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

10

ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 21

Α'

Κρυφά τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφά τὸ λέν τὰ ἡδόνια,
κρυφά τὸ λέει ὁ γούμενος ἀπὸ τὴν ἅγια Λαύρα.

«Παιδιά, γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε·
δὲν εἶν' ὁ περσινὸς καιρὸς κι' ὁ φετεινὸς χειμῶνας.

- 5 Μᾶς ἦρθε γὴ ἀνοιξὴ πικρὴ, τὸ καλοκάρι μαῦρο,
γιὰτὶ σηκώθη πόλεμος καὶ πολέμῶν τοὺς Τούρκους.
Νὰ διώξουμ' ὅλη τὴν Τουρκιὰ ἢ νὰ χαθοῦμε οὗλοι».

Β'

Ἐνα μικρὸ καράβι μαζώνει τὰ παννιά,
ἀνοίγει τὴν παντιέρα καὶ πόλεμο ζητᾷ.
Ζητᾷ τὸν ἅγιον Τάφο καὶ τὴν Ἅγια Σοφιά.

- 5 Κι' ἀκόμα θὰ ζητήσῃ τὸν Πατριάρχη μας,
ὅπου τὸν ἐκρεμάσαν γιὰ τὸ ἰνάτι μας.

Καμπάναις θὰ χτυπήσουν πᾶν' ἔς τὰ καμπαναρειά,
νὰ σκάσουν οἱ χοτζᾶδες ἀπάνου ἔς τὰ τζαμιά.
Κι' ὅσοι Χριστὸν πιστεύουν καὶ τὸν δοξάζουνε,
τὸν Τούρκο λογαριάζουν νὰ τὸν μοιράζουνε.

11

ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

(24 Ἀπριλίου 1821)

- Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά 'ς τὴ Χαλκουμάτα,
τό να τηράει τὴ Λιθαδιὰ καὶ τᾶλλο τὸ Ζιτοῦνι,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογáει καὶ λέει.
«Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακούδα.
- 5 Μὴν ὁ Καλύθας ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης;
—Νοῦδ' ὁ Καλύθας ἔρχεται, νοῦδ' ὁ Λεβεντογιάννης,
Ὅμῆρ Βρυόνης πλάκωσε μὲ δεκοχτῶ χιλιάδες.»
- Ἐὸ Διακος σὰν τ' ἀγροίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
Ψιλὴ φωνὴ νῆσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει.
- 10 «Τὸν ταῖφά μου σύναξε, μάσε τὰ παλληκάρια,
δῶσ' τοὺς μπαρούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τοῖς χούφταις,
γλήγγορα καὶ νὰ πιάσουμε κάτω 'ς τὴν Ἀλαμάνα,
ποῦ ναι ταμπούρια δυνατὰ κι' ὄμορφα μετερίζια.»
- Παίρνουνε τᾶλαφρὰ σπαθιὰ καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
15 'ς τὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
«Καρδιά, παιδιὰ μου, φώναξε, παιδιὰ, μὴ φοβηθῆτε,
σταθῆτε ἀντρεῖὰ σὰν Ἕλληγες καὶ σὰ Γραικοὶ σταθῆτε.»
- Ψιλὴ βροχοῦλα νῆπιασε κ' ἕνα κομμάτι ἀντάρα,
τρία γιουρούσια νῆκαμαν τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.
- 20 Ἐμεινε ὁ Διακος 'ς τὴ φωτιὰ μὲ δεκοχτῶ λεβένταις.
Τρεῖς ὥραις ἐπολέμαε μὲ δεκοχτῶ χιλιάδες.
Βουλῶσαν τὰ κουμπούρια του κι' ἀνάψαν τὰ τουφέκια,
κι' ὁ Διακος ἐξεσπάθωσε καὶ 'ς τὴ φωτιὰ χουμάει,
ξήντα ταμπούρια χάλασε κ' ἑπτὰ μπουλουκμπασίδες.
- 25 Καὶ τὸ σπαθὶ του κόπηκε ἀνάμεσα ἀπ' τὴ χούφτα
καὶ ζωντανὸ τὸν ἔπιασαν καὶ 'ς τὸν πασᾶ τὸν πάνουν,
χίλιοι τὸν πὰν ἀπὸ μπροστὰ καὶ χίλιοι ἀπὸ κατόπι.
- Κι' ὁ Ὅμῆρ Βρυόνης μυστικὰ 'ς τὸ δρόμο τὸν ἐρώτα.
«Γίνεσαι Τοῦρκος, Διακο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξῃς,
30 νὰ πρόσκυνήσῃς 'ς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσῃς;»

Κ' ἐκεῖνος τ' ἀποκρίθηκε καὶ στρίφτει τὸ μουστάκι.

«Πάτε καὶ σεῖς κ' ἡ πίστη σας, μουρτάταις, νὰ χαθῆτε!

Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὲ ν' ἀποθάνω.

35 Ἄ θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες,

μόνον ἐφτά μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,

ὅσο νὰ φτάσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Θανάσης Βάγιας».

Σὰν τ' ἄκουσε ὁ Χαλλὶ μπέης, ἀφρίζει καὶ φωνάζει.

«Χίλια πουγγιά σὰς δίνω γὼ κι' ἀκόμα πεντακόσια,

τὸ Διᾶκο νὰ χαλάσετε, τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη,

40 γιὰτὶ θὰ σήσῃ τὴν Τουρκιὰ κι' ὅλο μας τὸ ντοβλέτι».

Τὸ Διᾶκο τότε παίρνουνε καὶ ἔς τὸ σουδλί τὸν βάζουν,

ὀλόρτο τὸν ἐστήσανε κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε,

τὴν πίστη τους τοὺς ὕβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάταις.

«Σκυλιὰ κι' ἄ μὲ σουδλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐχάθη.

45 Ἄς εἶν' ὁ Ὀδυσσεὺς καλὰ κι' ὁ καπετὰν Νικήτας,

ποῦ θὰ σὰς σήγσουν τὴν Τουρκιὰ κι' ὅλο σας τὸ ντοβλέτι».

Στ. 1. **Χαλκωμάτα.** Χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσσης, τὸ ὁποῖον κατεῖχε τὴν 23 Ἀπριλίον τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ· κατὰ τοῦτον τὸ πρῶτον ἐπετέθησαν οἱ Τούρκοι καὶ τρέφαντες αὐτὸ ἐστράφησαν εἰτα κατὰ τοῦ Διάκου, ἐπισχύσαντες τοὺς καὶ αὐτοῦ μαχομένους. Στ. 2. **Ζιτοῦνι** ἢ Λαμία. Στ. 5. Ὁ Δημήτριος Καλύβας ἦτο ὀπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου, ὁ δὲ Λεβεντογιάννης εἶναι βεβαίως ὁ Μπακογιάννης, ἕτερος ὀπλαρχηγὸς αὐτοῦ· ἀμφοτέροι ἐτάχθησαν ὑπὸ τοῦ Διάκου εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ ἔπασαν ἠρωϊκῶς. Στ. 10. **τὸν ταῖφᾶ του** = τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας, τὸ σῶμά του (λ. ἀραβική). Στ. 22. **ἀνάπαν τὰ τουφέκια** ἐπυρακτώθησαν. Στ. 34. **μαχμουτιές** χουσοῦν νόμισμα, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τοῦ σουλιάνου Μαχμουτὶ τοῦ Α' (1730 - 1754). Στ. 36. Ἀπὸ τὸν Θανάση Βάγιαν ἂν καὶ στενωδῶς συνδεδεμένον μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρότσου, δὲν ἠδύνατο νὰ περιμένη ἐπικουρίαν ὁ Διᾶκος. Ὁ διαβόητος ἔμπιστος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔμενε εἰς τὰ Ἰωάννινα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ, ὅποτε ἠχμαλιωτίσθη ὑπὸ τοῦ Χουρσί. Ἄλλ' ὁ στίχος καὶ διὰ τὰς γασμοφδίας καὶ διὰ τὸν ἀρχαῖκόν τύπον τοῦ ὀνόματος τοῦ Λυσία Ἀνδρότσου φαίνεται ἐφθαρμένος. Ἄλλως δὲ ἐν μῇ μόνον παραλλαγῇ φέρεται. Στ. 37. **Χαλλὶ μπέης.** Ἐντόπιος Λαμιεύς ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων Τούρκων, ὅστις φοβηθεὶς μήπως σωθῆ ὁ Διᾶκος ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Βρονόη, προσέλεσε εἰς τοὺς πόδας τοῦτον καὶ τοῦ Κισὲ Μεχμέτ πασᾶ, ἵκετεύων νὰ θανατωθῆ διὰ σκληροῦ θανάτου πρὸς παραδειγματισμὸν ὁ ἐπίφοβος ἄπιστος καπετάνιος. Στ. 40. **ντοβλέτι** = τὸ κράτος, ἡ κυβένησις (λ. ἀραβική). Στ. 45. **Καπετὰν Νικήτας.** Εἶναι ὁ Νικηταρᾶς, ὅστις δύο μῆνας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀλαμάνας ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἠγούμενος σώματος Πελοποννησίων. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ στίχος οὗτος ἂν μὴ ὅλον τὸ ἄσμα ἐποιήθη μῆνᾶς τινας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διάκου.

12

ΟΙ ΛΑΛΙΩΤΙΣΣΑΙΣ

(1821)

[Οἱ ὑπερήφανοι, γενναῖοι καὶ σκληροὶ Ἀλβανοὶ τοῦ Λάλα, τερπνῆς πολίχνης ἐπὶ τοῦ ὄρους Φολόης (ἐν τῇ νῦν δήμῳ Ὀλυμπίων τῆς Ἡλείας), οἱ ἀπηνῶς καταδυναστεύοντες τοὺς περιουκούντας Ἕλληνας, πολιορκηθέντες ὑπὸ τρισχιλίων περίτου Πελοποννησίων καὶ Ἑπτανησίων, κατώρθωσαν τὴν 22 Ἰουνίου 1821, προσελθόντος εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν τοῦ Ἰουσοῦφ πασᾶ τῶν Πατρῶν μετὰ 700 ἱππέων, νὰ διασωθῶσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς Πάτρας. Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἐνέπρησαν τὴν πολίχνην καὶ τὰ πλεῖστα τῶν δυσμετακομίστων πραγμάτων αὐτῶν, ὥστε ἐλάχιστα ἀπέμειναν πρὸς λαφυραγωγίαν εἰς τοὺς εἰσελθόντας ὑστερον εἰς τοῦ Λάλα Ἕλληνας, πάντως δὲ πολὺ ὀλίγαι θὰ ἤχμαλωτίσθησαν Λαλιώτισσαι, ὧν τὰ παθήματα διατραγωδεῖ τὸ κάτωθι ᾄσμα.]

- Τοῦ Λάλα μὲ τὰ κρυὰ νερά, μὲ τοῖς βαρειαῖς κυράδες,
 μὲ τοῖς τραναῖς ἀρχόντισσαις, τοῖς καλομαθημέναις,
 ποῦ δὲν καταδεχόντανε τῆ γῆς νὰ τὴν πατήσουν,
 πόφορηγαν χρυσὰ σκουτιὰ καὶ κόκκινα σαλβάρια,
 5 καὶ τώρα πῶς κατάντησαν κοπέλλαις ἔς τοὺς βραγιᾶδες!
 Φέρνουν βαρέλια μὲ νερὸ καὶ ξύλα ζαλωμέναις,
 νὰ χουν οἱ Ἕλληνες νερό, φωτιὰ νὰ πυρωθοῦνε.
 Καὶ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη ἐλέγανε καὶ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη λένε.
 «Τί νὰ ἴν' κεῖνα ποῦ φαίνονται, τί νὰ ἴν' κεῖνα π' ἐρχῶνται;
 10 Μηνά εἰν' μπαῖράκια τούρκικα, μὴν τά στείλε ὁ πασᾶς μας;
 Δὲν εἰν' μπαῖράκια τούρκικα, δὲν τά στείλε ὁ πασᾶς μας,
 παρὰ εἰν' μπαῖράκια κλέφτικα, κ' εἶναι τῶν Πλαπούταιων».
- Κλαῖνε μανούλαις γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
 κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα γιὰ τὸ μοναχογιό της.

Στ. 4. σκουτιὰ = ἐνδύματα. σαλβάρια = πλατιὰ βρακιά. Στ. 6. ζαλω-
 μέναις = φορητέαις.

13

ΤΟΥ ΚΙΑΜΙΛ ΜΠΕΗ

[Ὁ Κιαμίλ μπεις τῆς Κορίνθου ἦτο κατὰ τὸ 1821 ὁ ἰσχυρότατος καὶ πλουσιώτατος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων. Φοβηθεὶς ἐκ τῆς προόδου τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, κατέφυγεν εἰς τὴν Τριπολιν, καταλιπὼν τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ὅπου ἐνέκρουσε καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ. τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς ἐφραντάζετο ὡς ἀνερχομένους εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια. Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ καθείρχθη εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὅτε δ' ἐπιδραμόντος τοῦ Δράμαλη κατὰ τὸ 1822 ὁ φρούραρχος Ἀχιλλεὺς Θεοδορίδης ἐγκατέλιπε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ θανατώσῃ τὸν Κιαμίλ, ὅστις ἤρνεϊτο ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς κρύπτας τῶν χρημάτων του. Μέρος τούτων λέγεται ὅτι εὔρεν ὁ Δράμαλης, ὅστις καὶ ἐνυμφεῦθη τὴν χήραν τοῦ Κιαμίλ μπει.]

- Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια,
 πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσά, τὴν ξακουσμένη χώρα.
 Κλαίουν τὰ χούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γι' ἀγάδες,
 κλαίουν ἔς τοὺς δρόμους Τούρκισσαις, κλαίουν ἐμροπούλαις,
 5 κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα τὸ δόλιο τὸν Κιαμίλη.
 « Ἀχ! ποῦ σαι καὶ δὲν φαίνεσαι, καμαρωμένε ἀφέντη;
 Ἦσουν κολόνα ἔς τὸ Μοριά καὶ φλάμπουρο ἔς τὴν Κόρθο,
 ἦσουν καὶ ἔς τὴν Τριπολιτσά πύργος θεμελιωμένος.
 Ἦστὴν Κόρθο πλιά δὲ φαίνεσαι, οὐδὲ μέσ' ἔς τὰ σαράγια.
 10 Ἔνας παπᾶς σοῦ τὰ καψε τὰ γῆρμα τὰ παλάτια.
 Σκλάβος βραγιάδων ἔπεσες καὶ ζῆς βραγιάς βραγιάδων».

Στ. 1. ντερβένια = τὰ στενά. Στ. 4. ἐμροπούλαις = ἀρχοντοπούλαις,
 κυρίως κόραι ἐμίση (ἡγεμόνος). Στ. 5. σαράγια = μέγαρα. Στ. 10. ἕνας
 παπᾶς, ὁ Παπαφλέσας.

αφο. Κυ. Τρ. 57

ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ

[Ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη καὶ νικητῆς τοῦ Βαλτέτσι, ἠγούμενος 400 περίπου, τῶν πλείστων Μανιατῶν, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἠπειρον, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῷ τόπῳ των Σουλιώτας. Ἄλλ' ἐν μάχῃ παρὰ τὸ Φανάρι πρὸς πολυαρίθμους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς ὑπὸ τὸν Ὅμηρ πασᾶν, ἔπεσε τὴν 4 Ἰουλίου 1822, ὀλίγοι δὲ τῶν διασωθέντων πολεμιστῶν αὐτοῦ ἐκόμισαν διὰ πλοίου τὸν νεκρὸν εἰς Μεσολόγγι, ὅπου ἐτάφη. Τὸ δημοτικὸν ἄσμα μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν, ἀντὶ περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Κυριακούλη, ἐκθέτει πῶς ἀνεκοίνωσεν ἐν Μάνῃ τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ φονευθέντος ὁ Πετρόμπεης.]

Πετρόμπεης καθότανε ψηλά 'ς τὸ Πετροβοῦνι,
κ' ἐσφούγγιζε τὰ μάτια του μ' ἕνα χρυσὸ μαντῆλι.

«Τί ἔχεις, Μπέη, ποῦ χλίθεις καὶ χύνεις μαῦρα δάκρυα;

—Σὰ μ' ἐρωτᾷς, Κυριάκαινα, καὶ θέλεις γιὰ νὰ μάθῃς,
5 ἀπόψε μοῦ ρθαν γράμματα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι,
τὸν Κυριακούλη σκότωσαν, τὸν πρῶτο καπετάνιο,
καὶ στάζουνε τὰ μάτια μου καὶ τρέχουν μαῦρα δάκρυα».

Στ. 1. *Πετροβοῦνι* παρὰ τὴν *Τσίμοβαν*, ἡ ἔδρα τοῦ *Πετρόμπεη*. Στ. 4.
Κυριάκαινα ἡ τοῦ *Κυριακούλη* σύζυγος.

15

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(Ιούλιος 1822)

[Ο Μαχμούδ πασᾶς, ὁ ἐπιλεγόμενος Δράμαλης διὰ τὴν ἐκ Δράμας τῆς Μακεδονίας καταγωγὴν του, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου σερασκέρης στρατιᾶς τριακονταχιλίων περιῖτου πεζῶν καὶ ἵππέων, κατῆλθεν ἐκ τῆς Δαρίσης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὅπως εἰσβαλὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπιζουροῦντος καὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ καὶ τῷ Ἀργολικῷ. Οὐδεμίαν συναντήσας ἀντίστασιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς στενοπορίας τῆς Μεγαρίδος, κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ διὰ τῶν ἀφυλάκτων στενωῶν τῶν Δερβεναζίων προήλασεν εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα, ὅπου συνεκράτησε τὴν ἐτοιμὴν πρὸς παράδοσιν τουρκικὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου, ἀκυρώσας τὴν συναφθεῖσαν συνθήκην τῆς παραδόσεως. Οἱ Ἕλληνες συγκεντρωθέντες εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέωνης καὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου, στρατηγούντος τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπησχόλησαν μὲν αὐτὸν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους Δαρίσης, καταστρέφαντες δὲ ὅσα τροφίμα ἠδυνήθησαν, περιήγαγον αὐτὸν εἰς πολλὴν στενοχωρίαν διὰ τὴν στέρησιν τῶν ἐφοδίων. Προβλέπων δ' ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι θ' ἀναγκασθῇ ὁ Δράμαλης νὰ υποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον, κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβεναζίων διὰ 2500 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Νικηταρᾶν. Καὶ ὅτε τὴν 26 Ἰουλίου 1822 ἐπεχείρησεν ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη νὰ διέλθῃ διὰ τῶν στενωῶν ὑπέστη μεγάλην φθορὰν, ἔκτοτε δ' ὁ Νικηταρᾶς ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος. Οἱ διαφυγόντες εἰς Κόρινθον τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἐπομένους, ἀπεδεκατίσθησαν ὑπὸ τῶν στερήσεων καὶ τῶν νόσων, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ.]

Φύσα μαῖστρο δροσερὲ κι' ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα 'ς τοῦ Δράμαλη τὴ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
'ς τὸ Δερβενάκι κείτονται, 'ς τὸ χῶμα ξαπλωμένοι.

5 Στρῶμά χουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμπη.

Κ' ἕνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγγορωτᾶνε.

«Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι ;

—Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
10 καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά 'ς τὰ χέρια».

Γράμματα πάνε κ' ἔρχονται 'ς τῶν μπέηδων τὰ σπίτια.
Κλαῖνε τὰχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμὰ γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μαννούλαις γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

16

ΤΟΥ ΜΠΡΑΪΜΗ

Ὁ κοῦκος φέτο δὲ λαλεῖ, οὔτε καὶ θὰ λαλήσῃ,
 παρὰ ἢ τρυγὸνα ἢ χλιθερὴ τὸ λέει τὸ μοιρολόγι.
 Φέτο μᾶς ἦρθεν Ἄραπιὰ καὶ κόβει καὶ σπλαθῶνει.
 Ἐσπλαθῶσαν μικρὰ παιδιὰ, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες,
 ὃ κ' ἐσκότῳσε λεβεντουριὰ καὶ καπετανραζίους.

17

ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΡΟΥ

[Κατ' Ἴουνιον τοῦ 1826 ὁ Ἴμπραΐμ ἐξέπεμψε πρὸς ὑποδοῦ-
 λωσιν τῆς Μάνης στρατιάν ἑπτακισχιλίων πεζῶν καὶ ἵππέων, ἧτις
 τὴν 22 τοῦ μηνὸς εὐρίσκατο πρὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἀρμυροῦ, εἰς τὰ
 ὄρια τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Μάνης. Τὴν προέλασιν τῶν Αἰγυ-
 πτίων ἀνέκοψαν χίλιοι περίπου Μανιάται, οἵτινες προφυλασσό-
 μενοι ὑπὸ ἀσθενοῦς ὀχυρώματος, τῆς λεγομένης Βέργας, ἦτοι
 λιθοκτίστου μάνδρας μήκους διεχιλίων μέτρων περίπου, κλειού-
 σης τὴν μεταξὺ τῆς ὑπορείας τοῦ βουνοῦ τῆς Σέλιτσας καὶ τῆς
 θαλάσσης δίοδον, ἔφεραν πολὺν φθορὰν εἰς τὸν ἐχθρὸν. Ἀπο-
 κρουσθέντες ἐπανειλημμένως, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν
 οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἐπέστρεψαν τὴν 25 Ἰουνίου εἰς τὴν Καλαμάταν
 τῆς Μεσσηνίας. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὅμως καὶ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς
 μάχης τῆς Βέργας, ὁ Ἴμπραΐμ ἀποσπάσας 1500 ἄνδρας ἐπέμψε
 διὰ πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης διὰ νὰ ἐνεργήσωσιν ἀντι-
 περισπασμόν. Αὐθημερὸν οὗτοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν ὄρμον
 τοῦ Δηροῦ, καταλαβόντες δὲ τὰ πρὸς δεξιὰ χωρία Πύργου καὶ
 Χαριάν, ἐστράφησαν πρὸς τὰριστερά, ἵνα προσβάλωσι τὴν Τσί-
 μοβαν (τὴν μετονομασθεῖσαν ὕστερον Ἀρεόπολιν). Ὁλίγιστοι
 μόνον Μανιάται, διότι οἱ λοιποὶ ἐμάχοντο εἰς τὸν Ἀρμυρόν,
 εὐρισκόμενοι εἰς τοὺς πύργους των, ἀντίστατο κατὰ τῶν ἐπι-
 δρομέων ἄλλὰ γνωσθεῖσης τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἀράβων, ἔγινε
 διὰ κωδωνοκρουσιῶν συναγεμῶς τῶν ὑπολειφθέντων κατοίκων
 τῶν πέριξ χωριῶν, καὶ προσέτρεξαν πάντες, καὶ γέροντες καὶ
 ἱερεῖς, καὶ αἱ θερίζουσαι εἰς τοὺς ἀγροὺς γυναῖκες μὲ τὰ δρέ-
 πανά των, ἐνωθέντες δὲ μετ' ὀλίγων ὀπλοφόρων, οἵτινες ἔτυχε νὰ
 διαβῶνται ἐκεῖθεν ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην, ἠμύ-
 νοντο κατὰ τῶν Ἀράβων, εὐάριθμοι μὲν δι' ὄπλων, οἱ δὲ λοιποὶ
 διὰ πετρῶν καὶ τῶν δρεπάνων. Τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀσυντάκτου λαοῦ
 δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπομείνουν οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ ἔσπευσαν νὰ
 ἐπιβῶσι πάλιν τῶν πλοίων κακῶς ἔχοντες, ἀπῆλθον δὲ τὴν 25
 Ἰουνίου, πολλοὺς καταλιπόντες νεκροὺς.]

Στὸ ρημοκλήσι τοῦ Δηροῦ
 λειτούργα ὁ πρωτοσύγκελος,

καὶ τᾶχραντα μυστήρια
 ἔφερενε ἔς τὸ κεφάλι του,

5 ψάλλοντας τὸ χερουδικό.
Μὰ ἔξαφνα κι' ἀνέλιπτα
Τοῦρκοι τὸν περιλάθανε,
κι' ἔλαθε μόνον τὸν καιρὸ
καὶ σήκωσε τὰ χέρια του,
10 κι' εἶπεκε: «Παντοδύναμε,
δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς,
τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηνοὺς
τῆ μέρα τῆ σημερινή».

Μὰ οἱ ἄνδρες ὄλοι ἐλείπασι,
15 ἦταν ἔς τῆ Βέργα τ' Ἀρμυροῦ,
ἔπου Τριψάδα ὁ πόλεμος
ἐπάγηε δυὸ μερόνυχτα.
Μόνα τὰ γυναικόπαιδα
καὶ γέροντες ἀνώφελοι,
20 (γιατ' ἦτο θέρος) βρέθησαν
μὲ τὰ δρεπάνια ἔς τὰ λουριά.
Καθόλου δὲ δειλιάσασι,
καθόλου δὲν τρομάξασι,
μόν' ἔδωκαν τὴν εἶδηση
25 ἔς τὸν Κωσταντίνο μὲ πεζόν.
Κ' ἐκεῖνος ὡς πολέμαρχος
ἐσύναξ' ὄλα τὰ χωριά
γράφει καὶ στέλνει ἔς τ' Ἀρμυρό,
κι' ἔδραμε κατὰ τὸ Δηρό.
30 Βλέπει γυναικες νὰ χερουῖν
καὶ τὰ δρεπάνια νὰ κρατοῦν,
τοὺς Ἀραπάδες νὰ χτυποῦν,
«Εὔγε σας, μεταεὔγε σας,
γυναῖκες, ἄνδρες γίνετε,
35 σὰν ἀνδρειωμέναις μάχεσθε,
σὰν Ἀμαζόνες κρούετε».

Εἶπε κι' ἐβρυχουμάνισε
σὰν τὸ λιοντάρι ἔς τὰ βουνά.
Τοὺς Τούρκους κόφτει ἀψήφιστα.
40 Τότε τὰ παλληκάρια του

πετάχτησαν σὰν τοὺς αἰτούς,
κι' ἐπιάστηκαν μὲ τοὺς ἐχτροὺς,
χέρια μὲ χέρια ἀνάκατα.
Τοὺς ἔκαταποντίσασι
45 καὶ τοὺς ἐθάλασι μπροστά,
σὰν νὰ ἦσαν γιδοπρόβατα.
Σφάζοντας καὶ σκοτώνοντας
φτάσασι ἔς τὴν ἀκρογιαλιά,
ποῦ μέλισσά ἦτον ἡ Τουρκιά.
50 Τότε ἔς ἐκείνην τῆ στιγμῆ,
ἀγνάντιαζαν κι' ἐπρόφτασαν
τὰ παλληκάρια τ' Ἀρμυροῦ,
ὅπου τῆ νίκη φέρνασι.
Πρῶτος ἦτο κι' ἐμπροστιὰ
55 ὁ γιὸς τοῦ γέρου βασιλιᾶ
εἶχε ἔς τὰ πόδια του φτερά,
ποῦ τον ὁ πρῶτος ἄγworος.
Ἐεγυμνωμένο τὸ σπαθί
ἐκράτει, καὶ τὰ μάτια του
60 σπίκιαις καὶ φλόγες βγάξασι.
«Ἐχετε θάρρος, εἶπεκε
μὲ μιὰ φωνῆ σὰν τῆ βροντῆ,
μὴ τὰ φοβῆστε τὰ σκυλιά,
ὡς εἶν' πολλοὶ κι' ἀμέτρητοι.
65 Ἦταν πολλοὶ καὶ ἔς τ' Ἀρμυρό,
κι' ἐμεῖς τοὺς ἐνικήσαμεν,
κι' ὄλους τοὺς ἐξωφλήσαμεν».
Πρόφτασε τότε κι' ὁ ἀρχηγός,
πρόφτασε κι' ὁ ἀρχιστράτηγος,
70 ὅπου ναι πενταγνώστικος
ἔς τοῖς μάχαις, ἔς τὰ πολιτικά,
κι' εἶπε ἔς τὰ παλληκάρια του,
κι' εἶπε ἔς ὄλο τὸ στράτευμα.
«Ὅσοι πιστοὶ ἐμπρός, παιδιὰ,
75 σήμερον γεννηθήκαμε,
καὶ θὰ σωθοῦμε σήμερον».
Ἦνοιξ' ἡ μάχη τρομερά,
κι' ἦτανε ξεσυνέριση

ἔς ὄλα τὰ Σπαρτιατόγωνα	κ' ἐπέφτασι ἔς τὴ θάλασσα,
80 ποῖοι νὰ πάσι μπροστινοί.	85 σὺν τὰ τυφλὰ τετράποδα,
Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι,	γιατ' ἦτο θέλημα θεοῦ
τί ἦσαν ἔς τὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ.	νὰ σακουστῆ ἢ παράκληση
Μέσ' ἔς τὸ στερνὸ δειλιάσασι	τ' ἁγίου πρωτοσύγκελου.

Στ. 16. **Τρωάδα πόλεμος** = πόλεμος δεινὸς καὶ μέγας, ὡς ὁ παλαιὸς τῆς Τρωάδος. Στ. 21. **λουριά** (λωριά) οἱ δερμάτινοι ἱμάντες δι' ὧν συγκρατοῦν τὰ δρέπανα κατὰ τὸν θειρισμόν. Αἱ γυναῖκες καὶ οἱ γέροντες ἀντιλήφθησαν τὴν ἐπίδρομὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐνῶ ἐθέριζον. Στ. 25. **Στὸν Κωσταντῖνο** τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομγάλην. Στ. 28. **γράφει ἔς τ' Ἀρμυρόν** = ἀνεκοίωσε τὴν εἶδησιν εἰς τοὺς πολεμοῦντας εἰς τὸν Ἀρμυρόν. Στ. 30. **Νὰ χερσοῦν** = θεροῦν, θερίζουν (·) Στ. 33. εὔγε καὶ πάλιν εὔγε. Στ. 37. **ἐβρουχουμάνισε** = ἐβρουχήθη. Στ. 49. Πολυπληθὴς ὡς σμήνη μελισσῶν. Στ. 55. **τοῦ γέρου βασιλιᾶ** = τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης, τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομγάλην. Στ. 60. **σπίκιαις** = σπίνθαις, σπινθήρας. Στ. 68. **ὁ ἀρχηγὸς** = ὁ Πετρόμπεης. Στ. 70. **πενταγνώστικος** = συνειτώτατος. Στ. 78. **ξεσυνέριση** = ἄμιλλα. Στ. 79. **Σπαρτιατόγωνα** = τοὺς ἀπογόνους τῶν Σπαρτιατῶν. Στ. 83. **ἔς τὸ στερνὸ** = ἔς τὸ ὕστερον, τελειοτάτον.

18

Ο ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

(1830)

[Τὰ πρωτόκολλα, δι' ὧν συνιστάτο τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν συμπεριλαμβάνετο ἡ Κρήτη, ἀνεκοινώθησαν κατὰ τὸ 1830 εἰς τοὺς Κρήτας ἐν Καλύβαις τῶν Ἀποκορώνων ὑπὸ πληρεξουσίου τῶν τριῶν ναυάρχων κυβερνήτου γαλλικοῦ πλοίου. Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα ἄσματα.]

Α'

- Ἐ τὰ χίλια ὀχτακόσια εἰκοσιοχτῶ, μιὰν Τρίτην,
 (ἀφουγκρασθήτε νὰ σᾶς πῶ ὀγιά τῆ μαύρη Κρήτη)
 σύναξη κάνου οἱ βασιλεῖς καὶ πάνε 'ς τὸ Παρίσι,
 νὰ κάμουνε συνέλεψη τί νὰ γενῆ ἡ Κρήτη.
- 5 Μ' ἀπῆς ἐσυναχτήκανε κι' ἀρχῆξαν τὸ κουσουλτο,
 οὔλοι ἐδιχονήσανε καὶ παίρνει τὴν ὁ Τοῦρκος.
 Ἀθρώπους τότε' ἐπέψανε κ' εἰς τσοῖ Καλύβαις βγαίνει,
 νὰ συναχτοῦν οἱ Χριστιανοί, νὰ δώσῃ τὸ χαμπέρι.
 Καὶ σὰν ἐσυναχτήκασι, διαβάζει τῆ συθήκη,
- 10 κ' ἔγραφε πῶς ἐδῶκανε τοῦ Μισιριοῦ τὴν Κρήτη.
 Φωνιάζουν, κλαῖν οἱ Χριστιανοί: «Ἀφέντες κουμαντάτες,
 ἐθγάστ' ἀπάνω 'ς τὰ βουνά, νὰ κάτσετε 'ς τσοῖ στραταῖς,
 νὰ ἰδῆτε οὔλα τὰ πουλιά, ἀποῦ ψηλά πετοῦσι,
 τὰ κόκκαλα τῶ Χριστιανῶ 'ς τ' ἀντόδια νὰ βαστοῦσι.
- 15 Ὅσοι καταλυθήκανε 'ς τὰ ὄρη κ' εἰς τὰ δάση
 ποιὸς εἶν' ἀποῦ θὰ σᾶς τσοῖ πῆ καὶ θὰ τσοῖ λογαριάσῃ;
 Ἀκούσετε νὰ σᾶσε πῶ τὰ πάθη τὰ δικὰ μας:
 Ἐ τὴν Ἀραπιά πουλήσανε οἱ Τοῦρκοὶ τὰ παιδιὰ μας,
 καὶ ὅσοι ἀπομείναμε εἰς τὰ βουνά γλακοῦμε,
- 20 ξυπόλυτοι κι' ὀλόγδυμοι γιὰ νὰ λευτερωθοῦμε.
 Κ' εἴχαμε θάρρος εἰς ἐσᾶς, τσοῖ βασιλεῖς τσοῖ Φράγκους,
 κ' ἐδὰ μᾶς ἀδικήσετε κι' ἀφήκετέ μας σκλάβους.
 Ὅντε θὰ βγοῦν τὰ νέφαλα καὶ νὰ φανοῦν οἱ κρίνοι,
 καὶ νὰ ρθ' ὁ φοβερὸς κριτῆς οὔλους νὰ μᾶσε κρίνη,

- 25 τὰ τάγματ' οὐλα τ' οὐρανοῦ τριγύρου ν' ἀκλουθοῦσι,
τὰ πάθη τῷ Χρισθιανῶ τᾶδικα νὰ γροικοῦσι,
νὰ ρθουνε μὲ παράπονο κ' οἱ Κρῆτες νὰ σταθοῦνε
μπροστά 'ς τὸ φοβερὸ κριτῆ τ' ἄδικά των νὰ ποῦνε,
τότες ν' ἀποκριθῆτ' ἐσεῖς, Ἄγγλία καὶ Γαλλία,
30 μπροστά 'ς τὸ φοβερὸ κριτῆ, δευτέρα παρουσία!»
- «Τώρα ἀποφασίσανε κ' ἐκάμανε συθήκη,
πῶς νὰ ναι πάλι ἀραγιᾶς τοῦ Μισιριοῦ ἢ Κρήτη.»
- «Φύγετε! Φύγετ', ἄστε μας! μὰ μεῖς θεὸ νὰ σκεφτοῦμε,
γῆ οὐλοὶ θ' ἀποθάνωμε, γῆ θὰ λευτερωθοῦμε.
35 Θεέ μου καὶ σύ, πῶς τὸ βαστᾶς; εἰς τῆ σκλαβιά ἀκόμη,
οὐλοὶ λευτερωθήκανε, κ' ἡ Κρήτη νὰ ναι μόνη.»
- Ἔρχονται πλοῖα φράγκικα καὶ πάνε 'ς τῆ Γραμποῦσα
καὶ βγάνουνε τσοῖ Χρισθιανούς, ἀποῦ τὴν ἐδαστοῦσα.
Καὶ Μισιριῶταις φέρνουνε κ' εἰς τὰ χωριά χτυποῦσι·
40 φοροῦνε ροῦχα κόκκινα καὶ τούμπανα βαστοῦσι.
Καθίζουσι σὲ μερὰ χωριά καὶ κάνουνε κρισάδες,
καὶ τυραννοῦν τσοῖ Χρισθιανούς, σκεντσεύγουσι τς ἀραγιᾶδες.

Στ. 5. *κουσοῦλτο* = (*consulto* ἰταλ.) συμβούλιον, σύσκεψις. Στ. 6. *ἐδι-
χονήσανε* = ἐδιχονόησαν, δὲν συνεφώνησαν. Στ. 14. *ἀντόδια* = δότια. Στ.
19. *γλακοῦμε* = τρέχομεν. Στ. 37. *Γραμποῦσα* νησίς παρὰ τὰ ΒΔ. παρὰ τὴν
τῆς Κρήτης· τοῦ ἐν αὐτῇ φρουρίου, κατεχομένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶχε διαταχθῆ
ἢ ἐκκένωσις. Στ. 42. *σκεντσεύγουσι* = βασανίζουσι.

B'

- Ἦ τὰ χίλια ὀχτακόσια 'ς τὰ τριάντα,
'ς τς ὀχτῶ τοῦ Σεντεμπριοῦ ἤρθ' ἢ γι ἀρμάδα.
Καὶ βγαίνει 'ς τ' Ἀκρωτήρι, σιργιανίζει,
τὸν κόσμον βιζιτάρει καὶ ξανοίγει·
5 τσοῖ Χρισθιανούς γυρεύγουσι νὰ ἰδοῦσι
καὶ θλιβερὸ χαμπέρι γιὰ νὰ ποῦσι.
«Οἱ Χρισθιανοὶ νὰ μείνουν ἀραγιᾶδες.»
Κ' οἱ Τοῦρκοι χαράις κάνουνε μεγάλαις.
Γλήγορα εἰς τὴν φράγκικην ἀρμάδα
10 ἐγράψανε παράπονα μεγάλα.

«Ὅρη, βουνά, καὶ τρύπαις καὶ λαγκάδια,
γεμάτα νιαι φτωχοὺς καὶ παλληκάρια,
τῇ πείνας καὶ τῇ δίψας ξεραμμένοι,
γιὰ νὰ λευτερωθοῦνε οἱ καϊμένοι.»

15

Κ' οἱ καπετάν' ἀρχίζουσι καὶ γελοῦσι,
κ' εἰς τὰ καράβια μπαίνουν καὶ κινουσι.

Τὸ κρίμα τῷ φτωχῷ καὶ τῷ χηράδῳ
εἰς τὸ λαϊμό σας νὰ ᾽ν' οὖλων τῷ Φράγκῳ.

19

(1881)

[Κατὰ τὴν ὁροθεσίαν τὴν γενομένην ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς βερολινείου συνθήκης τῇ 1881, ἀπεκλείσθη τῶν ἑλληνικῶν συνόρων τὸ μέγιστον τμήμα τῆς Ἠπείρου, καίτοι ἐπιδικασθῆν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Τὰς ματαιωθείσας προσδοκίας τῶν πέραν τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Ἀράχθου Ἠπειρωτῶν θρηνηθεὶ τὸ ἐπόμενον ᾄσμα.]

᾽Σ ὄλον τὸν κόσμον ξαστεριά, ᾽ς ὄλον τὸν κόσμον ἥλιος,
καὶ ᾽ς τὰ καϊμένα Γιάννενα μαῦρο, παχὺ σκοτάδι·
τί φέτο ἐκάμαν τὴ βουλή ὀχτῶ βασιλεία ἀνθρώποι,
κ' ἐβάλανε τὰ σύνορα ᾽ς τῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι·
κι' ἀφήκανε τὰ Γιάννενα καὶ πήρανε τὴν Ποῦντα,
κι' ἀφήκανε τὰ Γιάννενα καὶ πήρανε τὴν Ἄρτα,
κι' ἀφήκανε τὸ Μέτσοβο μὲ τὰ χωριά του γύρα.

ᾠ

τὴν πρέβεζα

Στ. 3. ὀχτῶ βασιλεία τῶν ἑξ μεγάλων δυνάμεων, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας.

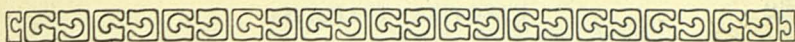

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Πλήν τῆς ἀρχαίας ἀπλότητος καὶ λιτότητος παρατηροῦμεν καὶ ἀκραιφνῆς νεωτερικὸν πάθος καὶ σθένος ἀκαταδάμαστον εἰς τὰ δημοικὰ τραγούδια, ὅπου ἡ γλῶσσα εἶναι ἔμπνεως ὀρμῆς πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ καὶ ἀδιαλλάκτου μίσους πρὸς τοὺς ἀπίστους μουσουλμάνους. Τὰ κλέφτικα τραγούδια ρομίζεις πῶς εἶναι γείμαροι ἀφρισμένοι, ἐκχέοντες ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπινα γεῖλη, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Ὀλύμπου.»

(K. Mendelsohn Bartholdy)

ψα κγ.Τρ. 24

20

Ὁ πλούσιος ἔχει τὰ φλωριά, ἔχει ὁ φτωχὸς τὰ γλέντια.
Ἄλλοι παινᾶνε τὸν πασσά καὶ ἄλλοι τὸ βεζίρη,
μὰ γὼ παινάω τὸ σπαθὶ τὸ τουρκοματωμένο,
τὸ χει καμάρι ἢ λεβεντιά, κί ὁ κλέφτης περηφάνεια.

ψα κγ.Τρ. 26

21

Νά μουν τὸ Μάη πιστικὸς, τὸν Αὐγούστο δραγάτης,
καὶ ᾿ς τὴν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νά μουνα κρασοπούλος.
Μὰ πλιὸ καλὰ ταν νά μουνα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης.
Ἄρματωλὸς μέσ' ᾿ς τὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' ᾿ς τοὺς κάμπους:
ὦ νά χα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νά μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νά μ' ἐξυπνᾶν τ' ἀηδόνια,
καὶ ᾿ς τὴν κορφὴ τῆς Λιάκουρας νά κάνω τὸ σταυρό μου,
νά τρώγω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νά μὴ μὲ λένε.

Στ. 1. Εὐχάριστον εἶναι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πιστικοῦ (= ποιμένος) τὸν Μάιον,
καὶ τοῦ δραγάτη (= ἀμπελοφύλακος) τὸν Αὐγούστον, διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν σταφυλῶν.

[Αἱ πολεμικαὶ γνώσεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχη ὁ κλέφτης καὶ οἱ κανόνες τοῦ βίου, τοὺς ὁποίους ἀπαραιτήτως ὀφείλει νὰ τηρῇ, ἐκτίθενται εὐσυνόπτως εἰς τὸ προκείμενον ἄσμα, ὑπὸ τὸν τύπον ὁδηγιῶν γέροντος κλέφτη πρὸς πρωτοπείρους πολεμιστάς. Ὁ κλέφτης πρέπει νὰ ἔχη ἀσφαλεῖς τόπους καταυλισμοῦ, νὰ ἤξεύρῃ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀτραποὺς τῶν ὄρεων, νὰ γινώσκῃ πόθεν δύναται νὰ πορίζεται τὰ ἐφόδια αὐτοῦ, πρωτίστως δὲ νὰ διάγῃ βίον σῶφρονα καὶ νηφάλιον, ἀποφεύγων τοὺς πότους καὶ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας κοινωνίαν, διότι ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ὄρων τούτων τοῦ βίου φέρει εἰς ὄλεθρον. Παραλλαγαὶ τινες τοῦ ἄσματος ἔχουσι διηγηματικὸν σχῆμα. Οἱ νέοι παρήκουσαν τὰς νοθεσίας τοῦ γέροντος καὶ διέτρεξαν κίνδυνον μέγαν ἀπὸ τοῦ ὁποίου τοὺς διέσωσεν αὐτός, ἀποδείξας ὅτι ἦτο ὑπέρτερος αὐτῶν ὄχι μόνον κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Ὁ δὲ τύπος οὗτος τοῦ ἄσματος ὑποδεικνύει συνάφειαν πρὸς ἀκριτικά πρότυπα. Εἰς ἀκριτικά ἄσματα ὁ Ἄνδρόνικος, σώζει τοὺς παραβάνας τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ υἱοῦς του ἀπὸ τοῦ Συροπούλου, καὶ εἰς παραλλαγὰς σημερινὰς τοῦ ἄσματος τοῦ Ἄρμουρη ὁ Ἄνδρόνικος ἐλευθερώνει τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Σαρακηνῶν φυλακισθέντα Κωσταντῆν, ἢ ὁ πατέρας τοῦ Κωσταντῆ τρέξας εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἀποφυλακίζει τὸν λεοντοκτόνον υἱόν του.]

- Σαράντα παλληκάρια ἀπὸ τῆ Λεδαδειά,
καλὰ κι' ἄρματωμένα πάνε γιὰ κλεψιά,
πάνε γιὰ νὰ πατήσουν τὸ Καλὸ Χωριό,
πάνε καὶ γιὰ νὰ κάψουν χώραις καὶ νησιά.
- 5 Κάνα δὲν ἔχουν πρῶτο καὶ τρανύτερο,
γυρεύουν ἓνα γέρο γιὰ τὴν ὄρμηγειά,
ἐπῆγαν καὶ τὸν βρήκαν σὲ βαθεῖα σηγλιά,
ὀπῶλειωνε τὰσῆμι κ' ἔφτειανε κουμπιά.
- «Γειά σου, χαρά σου, γέρο.—Καλὸ 'ς τὰ παιδιὰ,
10 καλὸ 'ς τὰ παλληκάρια, τὰ κλεφτόπουλα.
—Σῆκου νὰ βγοῦμε, γέρο, κλέφταις 'ς τὰ βουνά.
—Δὲν ἤμπορῶ, παιδιὰ μου, γιὰτ' ἐγέρασα.
- Περάστε ἀπὸ τὴ στάνη καὶ τὰ πρόβατα
καὶ πάρτε τὸν υἱό μου τὸ μικρότερο,
15 πῶχει λαγοῦ ποδάρι, δράκου δύναμη
ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα,
ξέρει καὶ τὰ λημέρια, ποῦ λημέριαζα,
ξέρει τοῖς κρύαις βρύσαις, πῶπινα νερό,
ξέρει τὰ μοναστήρια, πῶπαιρνα ψωμί,
20 καὶ ξέρει καὶ τοῖς τρύπαις, ὅπου κρύβομουν.

Αὐτοῦ μπροστά ποῦ πάτε, 'ς τὸ Καλὸ Χωριό,
 ἔχει ὄμορφα κορίτσια καὶ γλυκὰ κρασιά,
 τήρα μὴ σᾶς μεθύσουν καὶ σᾶς πιάσουνε,
 καὶ 'ς τὸν κατὴ σᾶς πάνε, σᾶς κρεμάσουνε.»

- 25 Τοῦ γέρου τὴν ὀρμήνεια τὴν ξεχάσανε,
 ἐπῆγαν καὶ μεθύσαν καὶ τοὺς πιάσανε.
 Σὰν τ' ἄκουσε κι' ὁ γέρος χαμογέλασε,
 κουμπούρια ξεκρεμάει κι' ἀρματώνεται.
 'Σ τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνει βρίσκει τὸν πασᾶ.
- 30 «Ὁρα καλή, πασᾶ μου καὶ Τοῦρκο κριτή,
 νὰ βγάλῃς τὰ παιδιὰ μου ἀπ' τὴ φυλακή.»

Στ. 3. **Καλὸ χωριό** ἄγνωστον χωριόν, μᾶλλον πεπλασμένον ὄνομα χωρίου.
 Ἄλλαι παραλλαγῆι ἀναφέρουν **Χίλια χωριά**, ἢ **Σιαμπάνικα** ἢ ἀορίστως ἓνα χωριό.
 Στ. 5 **Κάνα** = κανένα. Στ. 16 **σύρματα** (ἀρχ. σιρμοί) ἀτραποὶ ὅθεν διέρχον-
 ται ἄγρια ζῶα».

ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΣΑΒΟΥ

[Ἡ μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν τῆς ἔριδος τῶν βουνῶν εἰς τινα ἄσματα σκοποῦν ἔχει νὰ παραστήσῃ τὴν ὑπεροχὴν ἐνὸς βουνοῦ τόπου τινὸς ὑπὲρ ἄλλα. Εἰς κρητικὰ ἀναγνωρίζεται τὸ μέγεθος τοῦ Σφακιανοῦ, εἰς καρπαθιακὰ ἢ προτιμήσις δίδεται εἰς τὸ Καλόλιμνον, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου, ποῦ ἔχει νερά χρυσταλλωτὰ καὶ διατηρεῖ τὰ χιόνια μέχρι τοῦ Ἰουνίου, ποῦ ἔχει ἀγρίμια διὰ κυνήγι, καὶ βοσκάς διὰ τὰ ποιμνία καὶ βότανα ἱαματικά. Εἰς τὸ ἄσμα δ' ὅμως τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν τὸ πλάσμα τῆς ἔριδος χρησιμεύει πρὸς ποιητικὴν ἐξύμνησιν τῆς κλεφτουριάς.

Εἰς τινὰς παραλλαγὰς ἡ δύναμις τοῦ ἄσματος ἐξησθένεισε διὰ τοῦ συμφυρμοῦ πρὸς ἄλλο ἄσμα, τὸ τοῦ ὄρνέου, τοῦ φέροντος εἰς τοὺς ὄνυχάς του κεφαλὴν ἀμαρτωλοῦ. Τὸ ἄσμα τοῦ Ὀλύμπου τὸν βασανιζόμενον ἀμαρτωλὸν λέγει κλέφτην τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀμαρτωλὸν τῆς Ἡπείρου, καὶ ἴσως ἔνεκα τούτου παρεπληνῆθησαν πολλοί, καὶ μετὰ αὐτῶν ἐπιφανεῖς κρητικοί, (ὡς ὁ Fauriel, ὁ Γάλλος ἱστοριογράφος J. Michelet, ὁ Tommaseo καὶ αὐτὸς πθανῶς ὁ δαιμόνιος Göthe, ὁ μεταφράσας γερμανιστὴν τὴν παραλλαγὴν ταύτην), ὥστε νὰ διαγνώσωσι βαθεῖας ἰδέας, ὡς ἐγχευτομένως ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἄσματος, καὶ νὰ λάβωσι στρεβλὴν ἀντίληψιν τῆς καθόλου ἐννοίας αὐτοῦ. «Ἀπὸ ὅλα τὰ κλέφτικα τραγοῦδια τῆς συλλογῆς μου, λέγει ὁ Φωριέλ, προέχει τοῦτο προπάντων εἰς ἀγρίαν εὐτολμίαν τῆς ἐπινοήσεως, ῥαγδαίαν φορὰν τῆς φαντασίας καὶ ἰσχυρὰν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως, τὰς χαρακτηριστικὰς δηλαδὴ ἀρετὰς πάντων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τῶν τοιούτων ἁσμάτων. Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τοῦ ἄσματος εἶναι ὁ ἐπαινος ἀγνώστου τινὸς θεσσαλοῦ κλέφτου, θανόντος ἐν πολέμῳ. Ἡ δ' ἔρις τῶν βουνῶν, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης, καίπερ καθ' ἑαυτὴν ἔξοχος, οὐδὲν ἄλλο κατ' ἀλήθειαν εἶναι εἰμὴ πάρεργον πρόσθεμα, πλαισίον τρόπον τινά, κατάλληλον, ὅπως λαμπρότερον καὶ περιφανέστερον ἐξάρη τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ πεσόντος πολεμιστοῦ.

Ἄλλ' ἐν καρπαθιακῇ παραλλαγῇ ἡ κεφαλὴ, τὴν ὁποίαν ἐν κορυφῇ τοῦ ὄρους σπαράσσει διὰ τῶν ὀνύχων μέγας γύψ, εἶναι ἡ τοῦ ἀδίκου προεστοῦ τῆς χώρας, τοῦ καταδυναστεύοντος τοὺς πτωχοῦς, τὰς χώρας καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ ἀποκεφαλισθέντος ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τοῦ βασιλέως. Συνάπτεται δ' ἐπίσης χαλαρῶς τὸ δεύτερον τοῦτο ἄσμα πρὸς τὸ τῆς ἔριδος τῶν βουνῶν, ὡς καὶ πρὸς τὸ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη, τοῦ ὁποίου παραλλαγὴ τις περιλαμβάνει ὁμοίως τὸ αὐτὸ ἐπεισόδιον τοῦ ὄρνέου μὲ τὴν κεφαλὴν.]

Ὁ Ὀλυμπος κι' ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,
τὸ ποῖδ νὰ ῥήξῃ τὴ βροχὴ, τὸ ποῖδ νὰ ῥήξῃ χιόνι.
Ὁ Κίσαβος ῥήχγει βροχὴ κι' ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισάβου.

δ «Μὴ μὲ μαλώνῃς, Κίσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποῦ σὲ πατάει ἡ Κονιαριὰ κ' οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.

- Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρος Ὀλυμπος ἔς τὸν κόσμον Ἰακχουσμένως,
 ἔχω σαράντα δυὸ κορφαῖς κ' ἐξήντα δυὸ βρυσούλαις,
 κάθε κορφή καὶ φλάμπουρο κάθε κλαδί καὶ κλέφτης.
 10 Κι' ὅταν τὸ παίρν' ἡ ἀνοιξη κι' ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
 γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.
 Ἐχω καὶ τὸ χρυσὸν αὐτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
 πάνω ἔς τὴν πέτρα κάθετα καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει·
 «Ἦλιε μ', δὲν κροῦς τάποταχύ, μόν' κροῦς τὸ μεσημέρι,
 15 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχτοδάρα μου;»

Στ. 6. **Κονιαριά** τὸ ἔθνος τῶν Κονιάρηδων, τῶν ἐξ Ἰκονίου ἐποικησάντων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ νοτιῇ Μακεδονίᾳ Τούρκων. Στ. 9. **φλάμπουρο** σημαία (κλέφτικης ομάδος).

24

[Τὸ ἄσμα εἶναι ἀλληγορικόν, ὑπονοοῦν κλέφτην, ὅστις καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα δὲν ἐννοεῖ ν' ἀπόσχη τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ παραμένει εἰς τὰ βουνά. Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν κατακλιεῖδα τοῦ προηγουμένου ἄσματος τοῦ Ὀλυμποῦ καὶ τοῦ Κίσαβου.]

- Ἐνας αὐτὸς περήφανος, ἕνας αὐτὸς λεβέντης
 ἀπὸ τὴν περηφάνεια τοῦ κι' ἀπὸ τὴν λεβεντιά του,
 δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμιάσῃ,
 μὸς μένει ἀπάνω ἔς τὰ βουνά, ψηλά ἔς τὰ κορφοβούνια.
 5 Κ' ἔρρηξε χιόνια ἔς τὰ βουνά καὶ κρούσταλλα ἔς τοὺς κάμπους,
 ἐμάργωσαν τὰ νύχια τοῦ κ' ἐπέσαν τὰ φτερά του.
 Κι' ἀγνάντιο βγήκε κ' ἔκατσε, ἔς ἕνα ψηλὸ λιθάρι,
 καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει.
 «Ἦλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κ' ἐδῶ ἔς τούτη τὴν ἀποσκειοῦρα,
 15 νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
 νὰ γίνῃ μιὰ ἀνοιξη καλή, νὰ γίνῃ καλοκαίρι,
 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
 νὰ ρθοῦνε τὰλλα τὰ πουλιά καὶ τὰλλα μου τὰδέρφια.»

Στ. 4. **μὸς** (μόνον) ἀλλά. Στ. 6. **ἐμάργωσαν** = ἐξεπάγιασαν. Στ. 14. **ἀποσκειοῦρα** = ἀνήλιος τόπος.

25

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

[Τίς ὁ Βασίλης τοῦ ἄσματος τούτου δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. μία παραλλαγή λέγει αὐτὸν υἱὸν παπαδιάς ἀπὸ τὴν Ράφανη τῆς Θεσσαλίας, ἄλλη πατρίδα του μνημονεῦει τὸ Πιρναρι τῆς Ποταμίας παρὰ τὴν Ἐλασσῶνα, ἡ μὲν τὸν θέλει σύντροφον τῶν Θεσσαλῶν Μάνταλου καὶ Μπασδέκη, ἡ δὲ τοῦ Μπουκουβάλα· εἰς ἄλλην πάλιν παραλλαγὴν ἀντὶ Βασίλη ὁ κλέφτης ὀνομάζεται διὰ κοινοτέρου ὀνόματος Λήμος. Ἴσως ἐκ τούτων ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι πρόκειται περὶ Θεσσαλοῦ κλέφτη τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἄλλ' οἷοςδήποτε καὶ ἂν ἦτο, τὸ τραγοῦδι του μᾶς παρέχει φυσικὴν καὶ ἀπέριττον διατύπωσιν τῶν συναισθημάτων. τὰ ὅποια παρώρμων ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας τοὺς γενναίους ἄνδρας νὰ προτιμῶσι τὸν ἐλεύθερον βίον τοῦ κλέφτη εἰς τὰ βουνά. Καλλίστη διασκευῇ τοῦ ἄσματος τούτου εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου Λάμπρου ποιηθὲν «Μάννα σου λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω», ὅπερ ὑπελήφθη ὡς ἀκραιφνῶς δημῶδες, ἐδημοσιεύθη δὲ κατὰ πρῶτον μὲν ἐν τῇ συλλογῇ δημοτικῶν ἄσμάτων τοῦ Σπ. Ζαμπελίου καὶ ὕστερον πολλάκις.]

- «Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γένης νοικοκύρης,
 γιὰ ν' ἀποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι' ἀγελάδες,
 χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
 —Μάννα μου ἐγὼ δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης,
 5 νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν,
 καὶ νὰ μαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι 'ς τοὺς γερόντους.
 Φέρε μου τ'ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
 νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ 'ς τὰ κορφοβούνια,
 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
 10 νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατίακια καπετάνων
 καὶ νὰ σουρίζω κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους,
 ποῦ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίταις.»

Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδεῖται.

«Γειά σας, βουνά μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια μὲ τοῖς πάχναις!

- 15 —Καλό 'εστο τᾶξιο τὸ παιδὶ καὶ τᾶξιο παλληκάρι.»

Στ. 6. 'ς τοὺς γερόντους = τοὺς προεστούς, τοὺς κοιτοσμπάσιδες.

40. Κ. Τρ. 92, 2

26

Μάννα, μ' ἐκαταράστηκες, βαρειά κατάρρα μοῦ εἶπες.
 «Κλέφτης νὰ βγῆς παιδάκι μου, κάμπους, βουνὰ νὰ τρέχῃς,
 ὀλημερίς 'ς τὸν πόλεμο, τῆ νύχτα καρασοῦλι,
 καὶ 'ς τὰ γλυκοχαράματα νὰ πιάνῃς τὸ ταμποῦρι.»

- 5 Νὰ ἦσουνα πετροπέρδικα 'ς τὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
 ν' ἀγνάντευες πῶς πολεμᾶν οἱ κλέφτες μὲ τοὺς Τούρκους,
 ν' ἀγνάντευες τὸ γιόκα σου μπροστὰ ἀπ' τὰ παλληκάρια.
 Ὅμπρὸς ξεστρώνει τὴν Τουρκιὰ μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι,
 κι' ἀπ' τὴ φωνή του τὴν ψηλὴ ἀχολογᾷ ὁ τόπος.
- 10 «Βαρεῖτε, παλληκάρια μου, σκοτώνετε τοὺς σκύλους,
 ψυχὴ νὰ μὴν ἀφήσουμε ὀπίσω νὰ γυρίσῃ,
 τί ἔκαμα ὄρκο φοβερό, Τούρκο νὰ μὴ σκλαβώσω.»

27

40. Κ. Τρ. 92, 2

[Πολλὰ κλέφτικα τραγούδια ὑπόθεσιν ἔχουν συνάντησιν καὶ εὐωχίαν κλεφτῶν, ὀλίγα τούτων ἀναφέρουν ὅτι εἶχον καὶ αἰχμάλωτον γυναῖκα νὰ τοὺς κερνᾷ νὰ πίνουν, ἢ ἀνώνυμον ἢ ἄλλως εἰς ἄλλα ὀνομαζομένην. Ἡ ἐπομένη παραλλαγή ποικίλλεται διὰ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ἀτυχοῦς ἔρωτος κλέφτου πρὸς τὴν αἰχμάλωτον.]

- Τῆς νύχτας οἱ ἀρματωλοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφταις
 ὀλονυχτίς κουρσεύανε καὶ τὴν αὐγὴν κοιμῶνται,
 κοιμῶνται 'ς τὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ 'ς τοὺς παχιούς τοὺς ἤσκιους.
 Εἶχαν ἀρνιά καὶ ψένανε, κριάρια σουβλισμένα,
 5 εἶχαν κ' ἓνα γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὸ μοναστήρι,
 εἶχαν καὶ σκλάβθα νῆμορφη καὶ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.
- «Κέρνα μας, σκλάβθα, κέρνα μας γεμᾶτα τὰ ποτήρια,
 καὶ κείνονε νόποῦ ἀγαπᾷς γιὰ διπλοκέρασέ τον
 καὶ 'ς τὸ δικό μου τὸ γυαλί ῥῆξε σπειρι φαρμάκι,
 10 γιὰ νὰν τὸ πίνω βράδῳ αὐγῆ, αὐγῆ καὶ μεσημέρι,
 νὰ κατακάτῃ ὁ σεβντάς, σεβντάς ποῦ χω γιὰ σένα.»

10. 67. Τρ 92

- Καλῶς ἀνταμωθήκαμε νέμεϊς οἱ ντερτιλιῆδες,
 νὰ κλάψουμε τὰ ντέρτια μας καὶ τὰ παράπονά μας.
 Πάλε καλαῖς ἀντάμωσαις, πάλε ν' ἀνταμωθοῦμε,
 ἔς τὸν Ἅγιο Λιά, ἔς τὸν πλάτανο, ψηλά ἔς τὸ κρουνέρι,
 5 πῶχουν οἱ κλέφταις σύνοδο κ' οἱ καπιταναραῖοι,
 πῶχουν ἀρνιά καὶ ψένουνε, κρίβρια σουγλισμένα,
 ὅπ' ἔχουν καὶ γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὸ μοναστήρι,
 κ' ἔχουν τὴν Γκόλφω ἔς τὸ πλευρὸ καὶ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.
 Κι' ὁ καπετάνιος τοὺς μιλάει, κι' ὁ καπετάνιος λέει.
 10 «Γιὰ φάτε, πιέτε, βρὲ παιδιά, χαρῆτε, νὰ χαροῦμε
 τοῦτον τὸ χρόνο τὸν καλὸ, τὸν ἄλλο ποιὸς τὸ ξέρει,
 γιὰ ζοῦμε, γιὰ πεθαίνουμε, γιὰ ἔς ἄλλον κόσμο πάμε.»

29

[Τὸ ἐπόμενον ἄσμα συνέδεσεν ὁ Κολοκοτρώνης πρὸς ἀνδραγάθημά του, κατὰ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἦτο κλέφτης ἔς τὰ βουνά. Τὸ γεγονός διηγεῖτο ὁ ἴδιος, καὶ τὴν διήγησιν αὐτοῦ κατέγραψεν ὁ Τερτσέτης, ἀκούσας παρὰ γραίας ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκοτρωναίων. Ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Ἦταν Λαμπρὴ ἀνήμερα, ἦταν ὀγδοῆντα σύντροφοι, καὶ ἦτον εἰς τὸ μεγαλύτερο βουνὸ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ ἡμέρας τοὺς εἶχαν εἶδηση δωσμένη, ὅτι θὰ πάνε ἀλυσοδεμένους ἐκατὸν πενήντα ἀνθρώπους. Ἐδιαμοίρασα, ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, τοὺς μισοὺς συντρόφους εἰς τὸ ἄλλο βουνό, ἔβαλα τὰ καραούλια μὲ μεγάλη πρόβλεψη, διὰ νὰ κάμωμε τὴ Λαμπρὴ μας ἀσφαλισμένοι. Ἐδιαμοιρασθήκαμε λοιπὸν καὶ τοὺς εἶπα: Ἐ ἀδελφοὶ χριστιανοί, νὰ εἴμασθε συγκεντρωμένοι, ὄχι, ὄχι ποῦ μᾶς ὀνομάξουν οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ γουναρικό κλέφταις, νὰ ἐλευθερώσουμε τοὺς ζωντανούς. Ἄν θέλετε νὰ μ' ἀκούσετε, νὰ κρεμάσωμε τὰ χαμαλιά μας εἰς τὰ ἔλατα· αὐτὰ εἶναι ἡ ἐκκλησία μας, ἡ Λαμπρὴ μας, καὶ νὰ ἀπασθοῦμεν καὶ νὰ ἐλευθερώσουμε τοὺς ἀδελφούς μας, ποῦ πάνε νὰ τοὺς φυλακίσουν διὰ παντός εἰς τὰ δεσμά. Ἀπάνω ποῦ καθήσαμε νὰ φάμε, εἶπα πάλε: Ἄν εἴμαστε ἀδελφοί, νὰ χύσωμε τὸ αἷμα μας διὰ τοὺς ἀδελφούς μας. Πρῶτα τοὺς ὠρμηνεύσα μιλητά, ἔπειτα τὸ ἔκαμα καὶ τραγοῦδι καὶ τοὺς τὸ ἐτραγοῦδησα. (Ἔπεται παραλλαγή τοῦ ἄσματος). Ἀπάνω ποῦ ἐκόψανε τάρνια τὰ ψημένα, ὁ θεὸς τοὺς ἐπήγε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐκτύπησαν· ἐλαβῶθηεν ἓνας πρῶτος ἀπὸ τὰ παλληκάρια, ἐσκοτώθη ἓνας πρῶτος ἐξ ἀδελφῶν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ πῆραν τὸ κεφάλι του. Ἐκαμαν πόλεμο. Ἦσαν δύο χιλιάδες στρατιῶται. Ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐσκοτώθησαν ὀγδοῆντα ἑπτά. Μᾶς βοήθησε, ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἡ Παναγία ἡ Θεοτόκος καὶ ἡ καθαριότητά μας, ὁποῦ ἐπήγαμε νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς ἀδελφούς μας.»

Λέγων ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι ἔκαμεν αὐτὸς τὸ τραγοῦδι ἐνόει βεβαίως ὅτι προσήρμωσε γνωστόν του ἄσμα εἰς τὴν περίστασιν. Διότι παραλλαγὰὶ αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς ἄλλους κλέφταις (τὸν Δημοσιό, τὸν Κώστα), καὶ τὸ ἀρχικὸν ἄσμα πιθανότατα ὑπόθεσιν εἶχε τὴν ἀπόσπασιν ἀπὸ τὸν Χάρον τῆς λείας του. Τὸν τύπον τοῦτον διειτήρησαν, καθόσον γνωρίζω, δύο ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ (τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου), ἄλλως δὲ καὶ τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι, τὸ ὁποῖον μνημονεύεται εἰς τὰς πλείστας παραλλαγὰς, σαφῶς δεικνύει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄσματος, ἀφοῦ τὸ γεφύρι τοῦτο κατὰ τὰς δημώδεις δοξασίας εἶναι εἰς τὸν Κάτω Κόσμον.]

Τῆς νύχτας ρί ἀρματωλοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφταις
 ὀλονυχτίς κουρσεύανε καὶ ταῖς αὐγαῖς κοιμῶνται.
 Κοιμῶνται ἔς τὰ δασὰ κλαριά καὶ ἔς τοὺς παχιούς τοὺς ἴσκιους.
 Εἶχαν ἀρνιά καὶ ψήγανε, κριάρια σουβλισμένα,
 δ μά εἶχαν κ' ἓνα γλυκὸ κρασί, ποῦ πίν'ν τὰ παλληκάρια.
 Κ' ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγαν, κ' ἓνας τὸν ἄλλον λέει.
 «Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγουδάμε,

- δὲν κάνουμε κ' ἕνα καλό, καλὸ γιὰ τὴν ψυχὴ μας ;
 — ὁ κόσμος φκειάνουν ἐκκλησιαίς, φκειάνουν καὶ μοναστήρια, —
 10 νὰ πάμε νὰ φυλάξουμε 'ς τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι,
 ποῦ θὰ περάσῃ ὁ βόιθοντας μὲ τοὺς ἄλυσωμένους·
 νὰ κόψουμε τοὺς ἄλυσους νὰ βγοῦν οἱ σκλαθωμένοι,
 νὰ βγῆ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει,
 π' αὐτὴ τὸ χει μονάκριδο 'ς τὸν κόσμο ξακουσμένο.»

30

- Ἀνάθεμά τα τὰ βουνὰ μὲ τὸ ζακόνι πῶχουν,
 τὸ καλοκαίρι κίτρινα καὶ τὸ χειμῶνα μαῦρα,
 καὶ τὴν πικρὴ τὴν ἀνοιξὴ πολὺ ῥοδαμισμένα.
 Κανένας δὲν τὰ χάρηκε μέσ' 'ς τὸν ἀπάνω κόσμο,
 5 ἢ κλεφτουριὰ τὰ χαίρεται καὶ τὰ μικρὰ κλεφτόπλα.
 Πηδᾶνε, παίζου καὶ γλεντᾶν καὶ ῥήνουν 'ς τὸ σημάδι,
 γυρίζου καὶ 'ς τὴ σούγλα τους τὰ παχουλά τὰ κριάρια·
 πόκει οἱ Τοῦρκοι δὲν πατᾶν, φοβοῦνται τὰ κλεφτόπλα.

Στ. 3. ῥοδαμισμένα = χλοάζοντα, γεμᾶτα ἀπὸ χλοερῶς θάμνους.

31

- Χορεύου τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καϊμένα,
 κ' ἕνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παίζει, δὲ χορεύει,
 μόν' τᾶρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
 «Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
 5 πολλαῖς φοραῖς μὲ γλύτωσες, βόηθα καὶ τούτ' τὴν ὥρα,
 νὰ σ' ἀσημῶσω μάλαμα νὰ σὲ σμαλτώσω ἀσῆμι.»

24. 5. 7. 294. 5

32

[Ὁ κλέφτης, ὁ ἐξαίρων τὸν βίον αὐτοῦ, τὸν ἀνυψοῦντα τὸ φρόνημα καὶ ἀποκαθιστῶντα αὐτὸν ἐλεύθερον, πρόσφορον δὲ πρὸς ἀνάδειξιν πολεμικῶν ἀρετῶν, δὲν ἀποκρύπτει ὅτι ὁ τοιοῦτος βίος εἶναι τραχύτατος καὶ ὅτι πρέπει πολλὴν νὰ ἔχη καρτερίαν καὶ ἀντοχὴν πρὸς τὰς ταλαιπωρίας ὁ ἀσπαζόμενος αὐτόν. Τὴν σκιερὰν ὄψιν τοῦ βίου τῶν κλεφτῶν ἐξεικονίζει τὸ προκειμένον ἄσμα.]

- Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφταις νὰ γενῆτε,
νέμενα νὰ βρωτήσετε νὰ σὰς ὁμολογήσω
τῆς κλεφτούριας τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια.
Μαύρη ζωὴ ποῦ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφταις!
- 5 Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,
ὀλημερίς ἔς τὸν πόλεμο, τῆ νύχτα καρραοῦλι.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα ἔς τοὺς κλέφταις καπετάνιος.
Ζεστό ψωμί δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τῆ γλυκάδα,
- 10 τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα,
καὶ τὸ καριοφιλάκι μου σὰν κόρη ἀγκαλιασμένο.

33

24. 208

- Ποῦ σουν, περιστεροῦλα μου, τόσον καιρὸ ποῦ λείπεις;
Πῆγα νὰ μάσω λάχανα μὲ τᾶλλα τὰ κορίτσια,
καὶ οἱ κλέφταις μᾶς ἀγνάντευαν ἀπὸ ψηλὰ λημέρια.
«Κορίτσια μαυρομάτικα καὶ γαῖτανοφρυδάτα,
5 γιὰ ἐλάτε ἔς τὸ λημέρι μας δυὸ λόγια νὰ σὰς ποῦμε.
Μὴν εἶναι Τοῦρκοι ἔς τὸ χωριό, μὴν εἶναι κι' Ἀρβανίταις;
— Ἐμεῖς ἐβγήκαμε ταχιά μέσ' ἀπὸ τὸ χωριό μας,
δὲν ξέρουμε, δὲν εἶδαμε κι' ἂν εἶναι κι' ἄ δὲν εἶναι.»
Σαράντα κλέφταις ἦτανε τριγύρω ξαπλωμένοι,
κ' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο, ντυμένο ἔς τὸ χρυσάφι,
ἀπίδια μᾶς ἐφίλεψε καὶ κρυὸ νερ' ἀπ' τῆ βρύση.
«Σύρτε, κορίτσια, ἔς τὸ καλὸ κι' ἀνθρώπου μὴν τὸ πῆτε.»

34

ΤΟΥ ΒΑΡΛΑΜΗ

[Ὁ κλέφτης Βαρλάμης, τὸν ὁποῖον μὲ τόσον πλαστικὴν εἰκόνα παρουσιάζει τὸ κατωτέρω ὄσμα, εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν.]

Τρία πλάτανα, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα,
 κ' ἕνας πλάτανος παχὺν ἤσκιον ὀπῶχει!
 Ὡς τὰ κλωνάρια του σπαθιά ναι κρεμασμένα,
 καὶ ἔς τὴ ρίζα του τουφέκια ἀκουμπισμένα,
 5 καὶ ἀποκάτω του ὁ Βαρλάμης ξαπλωμένος.

35

Παιδιά, πῆρ' ὁ χινόπωρος, παιδιά, πῆρ' ὁ χειμῶνας,
 πέσαν τὰ φύλλ' ἀπ' τὰ κλαριά, ξεσκιῶσαν τὰ λημέρια.
 Παιδιά μου νὰ σκορπίσουμε, νὰ γίνουμε μπουλούκια,
 πιάστε τοὺς φίλους τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς πιστοὺς κουμπάρους.
 5 παιδιά μ', νὰ ξεχειμάσουμε καὶ τοῦτον τὸ χειμῶνα.

36

Θέλετε δέντρα ἀνθήσετε, θέλετε μαραθῆτε,
 ἔς τὸν ἤσκιο σας δὲν κάθουμαι, μαῖδὲ καὶ ἔς τὸ δροσιό σας,
 μόν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξή, τῶμορφο καλοκαίρι,
 ν' ἀνοιξῆ ὁ γαῦρος καὶ γῆ δξυά, νὰ σκιώσουν τὰ λημέρια,
 5 νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι ἔς τὰ βουνά, νὰ βγοῦν οἱ βλαχοπούλαιοι,
 νὰ ζῶσω τὸ σπαθάκι μου, νὰ πάρω τὸ τουφέκι,
 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταράχια,
 νὰ βγῶ ἔς τῆς Γούρας τὰ βουνά, ἔς τὰ κλέφτικα λημέρια,
 γιὰ νὰ σουριξῶ κλέφτικα λημέρι σὲ λημέρι,
 10 νὰ μάσω τὰ μπουλούκια μου ποῦ τὰ χῶ σκορπισμένα,
 νὰ πάμε νὰ πατήσουμε ναυτὰ τὰ τουρκοχώρια,
 νὰ κλάψουν μάνναις γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

No. 5. Tr. 29

37

Ἔχετε γιὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ κάμποι μὲ τὰ ρόδα,
δρoσιαῖς μὲ τὰ χαράματα, νύχτες μὲ τὸ φεγγάρι,
καὶ σεῖς, μωρὲ κλεφτόπουλα, ποῦ εἰσαστε παλληκάρια,
δὲ σὰς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδᾶτε σὰ λιοντάρια.

38

No. 5. Tr. 32

(Ο ΓΕΡΟΣ ΚΛΕΦΤΗΣ)

Ἰέρασα ὁ μαῦρος γέρασα, δὲ μπορῶ ἄ περπατήσω,
δὲ μπορῶ ἄ σύρω τάρματα, τὰ γέρημα τσαπράζια,
τοῖς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά, τὰ φλωροκαπνισμένα.
Τουφέκι μου περήφανο, πιστόλια πέρα πέρα,
καὶ σὺ σπαθί μου διμισκί μὲ τὴ χρυσή τὴ χουψτα,
δὲν πρέπεστε γιὰ κρέμασμα, κι' οὐδὲ γιὰ τὸ παζάρι,
μόν πρέπεστε γιὰ λεβεντιά καὶ γιὰ λιανή, μεσοῦλα.

39

No. 5. Tr. 56

ΤΟΥ ΛΑΒΩΜΕΝΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Φάτε καὶ πιέτε, βρὲ παιδιά, χαρήτε νὰ χαροῦμε,
κ' ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτα παρά εἶμαι λαβωμένος.
Πικρὴ ποῦ εἶναι ἡ λαβωματιά, φαρμακερό εἶν' τὸ βόλι!
Γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ ἔς τὸν ἄη Θανάση,
ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά μὲ τοὺς παχεῖς τοὺς ἡσκιούς.
Κόψτε κλαριά καὶ στρώστε μου, κλαριά νὰ μὲ σκεπάστε
καὶ ἔς τὴ δεξιά μου τὴ μεριά ν' ἀφήστε παρεθύρι,
νὰ μπαιξοβγαίνῃ τὸ πουλί, νὰ φέρνῃ τὰ χαμπέρια.

ΤΟΥ ΛΑΒΩΜΕΝΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

2/7. 265
 5 Κλαΐνε τὰ δέντρα, κλαΐνε, κλαΐνε τὰ κλαριά,
 κλαΐνε καὶ τὰ λημέρια ποῦ λημέριαζα,
 κλαΐνε τὰ μονοπάτια ποῦ περπάταγα,
 κλαΐνε κ' οἱ χρυσοβρούλαις πῶπινα νερό,
 κλαΐνε καὶ τὰ μετόχια πῶπαιρνα ψωμί,
 κλαΐνε τὰ μοναστήρια πῶπινα κρασί.

Φαρμάκι τὸ μολύδι κ' ἢ λαβωματιά·
 τὰ μάτια μου σθησμένα κι' ὄλο μ' τὸ κορμί,
 ἔς τὴν ἐρημιὰ μονάχος, δίχως συντροφιά,
 θεριά θενὰ μὲ φάνε καὶ τᾶγρια πουλιά.

Στ. 5. μετόχια ἐξοχικά παραστήματα μοναστηρίων.

Τ'ἀντρειωμένου τᾶρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται,
 μόν' πρέπει τους ἔς τὴν ἐκκλησιά κ' ἐκεῖ νὰ λειτουργεῖῶνται,
 πρέπει νὰ κρέμωνται ψηλά ἔς ἀραχνιασμένο πύργο,
 νὰ τρώῃ ἢ σκουριά τὸ σίδερο κ' ἢ γῆ τὸν ἀντρειωμένο.

[Ὁ κλέφτης ἀποβλέπει μὲν μετ' ἀδιαφορίας πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον μετὰ πόνου ἀναλογίζεται, ὅποσον βαρὺ θά εἶναι τὸ πλήγμα εἰς τοὺς οἰκείους του καὶ προπάντων εἰς τὴν μητέρα του. Τὸ συναίσθημα δὲ τοῦτο ἐκφράζει τὸ ἐπόμενον ᾄσμα, τοῦ ὁποῦ παραλλαγαί τινες ἔχουσι τὸν τύπον μοιρολογίου εἰς ἀποθανόντα ἐν τῇ ξενιτείᾳ. Οἱ σύντροφοι οἵτινες θά κομίσουν τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα πρέπει μετὰ πολλῆς προφυλάξεως νὰ τὸ ἀνακοινώσουν, προπαρασκευάζοντες τοὺς οἰκείους εἰς τὸ ἄκουσμα, ὅπως μὴ δεινότερα φανῇ εἰς αὐτοὺς ἢ συμφορὰ, ἂν αἰφνιδίως τὴν μάθουν.]

Παιδιά Μοραϊτόπουλα καὶ σεις Ῥουμελιωτάκια,
μὰ τὸ ψωμί ποῦ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
περάστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου.

- Καὶ νὰ μὴν μπῆτε ἔς τὸ χωριὸ μὲ νήλιο μὲ φεγγάρι,
5 ντουφέκια νὰ μὴ ρήξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε,
καὶ σὰς ἀκούση ἢ μάννα μου κ' ἢ δόλια γῆ ἀδερφή μου.
Κι' ἂ ρθοῦν καὶ σὰς βωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε,
κι' ἂ σὰς διπλωρωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,
μὴν πῆτε πῶς σκοτώθηκα νὰ μὴν κακοκαρδίσουν·
10 μόν' πῆτε πῶς παντρεύτηκα νέδῳ ἔς αὐτὰ τὰ μέρη,
πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα, ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

(ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ)

[Ὡς διηγείται τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης, αἰσθανόμενος προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, ἔκτισεν ὁ ἴδιος παρὰ τὸν Εὐφράτην πανώρειον τάφον καὶ κιβουρίν τοῦ θανάτου, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου διὰ ν' ἀποτεθῆ τὸ σῶμά του. Καὶ οἱ συνεχίζοντες τὰς ἀκριτικὰς παραδόσεις κλέφταις, θηήσκοντες μὲν ἐν τῇ μάχῃ παραγγέλλουν εἰς τοὺς συντρόφους τῶν νὰ πάρουν τὸ κεφάλι τους, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐκτός δὲ τῆς μάχης φροντίζουν περὶ τῆς κατασκευῆς τάφου καταλλήλου διὰ νὰ διατηροῦν καὶ νεκροὶ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ μὴ διακόψουν τὴν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιβάλλουσαν αὐτοὺς φύσιν, διότι φαντάζονται τὸν θάνατον ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ σκιώδη ἀνάκλασιν τῆς ζωῆς. Τὸ ἔσσημα ἐν τῷ ὁποίῳ διατυπώνονται τοιαῦται ἰδέαι φαίνεται παλαιότερον τῆς χρήσεως τῶν πυροβόλων ὄπλων, ὡς συνάγεται ἐξ ἐνὸς στίχου διατηρηθέντος εἰς τινὰς μόνον παραλλαγὰς, ὅπου κύριον ὄπλον τοῦ πολεμιστοῦ ἀναφέρεται τὸ κοντάρι. Ἄλλ' ἴσως εἶναι καὶ τῶν ἀκριτικῶν χρόνων προγενέστερον, καὶ τὰκριτικὰ ἔσσημα, τὰ ὁποῖα ἠκολούθησαν οἱ διασκευασταὶ τοῦ ἔπους, καθὼς καὶ τὰ κλέφτικα ἐμμηθήσαν ἀρχαιότερον μοιρολόγιον τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἐκφράζον ὡς ὑστάτην θέλησιν τοῦ νεκροῦ τὴν κατασκευὴν μαρμαρίνου πολυτελοῦς τάφου, ἐξ οὗ νὰ δύναται νὰ ἐπικοινωνῆ οὗτος πρὸς τὴν ζωὴν. Εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο καθοδηγοῦν αἱ παραλλαγὰὶ τοῦ ἔσσηματος, διακρινόμεναι εἰς τέσσαρας τύπους. Α' Εἰς τὸ μοιρολόγιον περὶ τοῦ τάφου ἀγάμου ἢ ἀνδρὸς καταλείποντος χῆραν νῆαν γυναικα. Β' Εἰς ὅμοιον περὶ τοῦ τάφου κόρης. Γ' Εἰς τὸ ἔσσημα περὶ τοῦ τάφου ἀγνώστου ἢ ἀνωμίμου κλέφτου καὶ Δ' Εἰς τὸ ἔσσημα περὶ τῶν τελευταίων παραγγελιῶν τοῦ Δήμου Μπουκουβάλα, κλέφτου θανόντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὗτος δὲ φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ νεώτατος τύπος. Μέρη τοῦ ἔσσηματος εἶναι συμπεφυρμένα καὶ μὲ τινὰς παραλλαγὰς ἐτέρου ἔσσηματος περὶ τοῦ λαβωμένου κλέφτη.]

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε καὶ ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
 Σύρτε, παιδιὰ μου, ἔς τὸ νερό, ψωμί νὰ φάτ' ἀπόψε,
 καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
 νὰ σοῦ χάρισω τ' ἄρματα, νὰ γένῃς καπετᾶνος.]

- δ Παιδιὰ μου, μὴ μ' ἀφήνετε ἔς τὸν ἔρημο τὸν τόπο
 γιὰ πᾶρτε με καὶ σύρτε με ψηλά ἔς τὴν κρύα βρύση,
 ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναρδασισμένα.
 Κόψτε κλαδιὰ καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
 καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξεομολογήσῃ,

10 για νά τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα χω καμωμένα
δῶδεκα χρόνια ἀρματωλός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

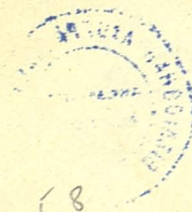
Καί βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μ' ὄριό κιδοῦρι,
νά ναι πλατύ για τάρματα, μακρὸ για τὸ κοντάρι. {
Καί 'ς τὴ δεξιὰ μου τὴ μεριά ν' ἀφήστε παραθύρι,
νά μπαίγη ὁ ἥλιος τὸ πρωτὶ καὶ τὸ ὄροσιὸ τὸ βράδου,
νά μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξῆς τὰ γηδόνια,
καὶ νά περνοῦν οἱ γέμορφαις, νά μὲ καλημεράνε.

[Ὁ θνήσκων πολεμιστὴς τοῦ κατωτέρω ἄσματος δὲν εἶναι γνωστός τις καὶ ὀνομαστός κλέφτης. Μία παραλλαγή τὸν ὀνομάζει Βέβρον, ἄλλη Δήμον, ἄλλη Γιαννάκη, εἰς τὴν μίαν χαρακτηρίζεται ἀορίστως ὡς ξένος καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας λέγεται Τοῦρκος μπέης. Εἰς τὰς τελευταίας τὸ γύρισμα τοῦ τραγουδιοῦ («λεβέντη Κωσταντή» ἢ «μῶρ' Κωσταντή») ἐγείρει τὴν ὑπόνοιαν μὴ πρόκειται περὶ πρωτοτύπου ἐξυμνήσεως ἀνδραγαθίας κλέφτου τινὸς Κωσταντῆ διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν τελευταίων στιγμῶν μπέη ὑπ' αὐτοῦ τραυματισθέντος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος ἔνθα ὑπόκειται ἡ σκηνὴ ποικίλλει εἰς τὰς διαφόρους παραλλαγὰς. Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξιοῦ (τοῦ Βαρδαριοῦ τὸν κάμπο), τὴν πεδιάδα τῆς Βουλγαρίας, τῆς Λεβαδιάς, τοῦ Φονιά καὶ τινὰ πεδιάδα τῆς Ἡπειροῦ, ἀορίστως ὑποδεικνυμένην. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι τὸ οὐσιώδες εἰς τὸ ἄσμα δὲν εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ πολεμιστοῦ, οὔτε ὁ τόπος, ἀλλ' ἡ συνομιλία τοῦ θνήσκοντος μὲ τὸν ἵππον του, εἰς τὸ θέμα δὲ τοῦτο προσηρημόσθησαν τὰ ὀνόματα διαφόρων ἀνδρῶν ὑπαρκτῶν ἢ ἀνυπάρχων. Κατὰ δὲ τὸν μῦθον εἰς τὸ ἔνθα ἡπειρωτικῆ παραλλαγή, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ διασκευὴ εἶναι ἀτεχοτέρα καὶ ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς δολοφονίας χριστιανοῦ τινος Γιαννάκη εἰς τὸ Μπόμποβον ὑπὸ Ἀλβανῶν τῆς Παραμυθίας.

Ἡ δὲ συνομιλία τοῦ ἵππεως καὶ τοῦ ἵππου εἶναι μυθικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκομεν εἰς τᾶσματα καὶ τὰς παραδόσεις πλείστων λαῶν. Ὁ ἵππος δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ εὐγενέστατον καὶ νοημονέστατον τῶν κατοικιδίων ζώων, ἐπιβάλλον διὰ τὴν ῥώμην καὶ τὸ παράστημα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ πιστὸς σύντροφος τοῦ πολεμιστοῦ καὶ πολυτιμώτατος βοηθὸς αὐτοῦ, ὃν ἐφραντάζετο συμμεριζόμενον τὰς χαρὰς τὰς θλίψεις καὶ τὴν δόξαν του. Ὁ ἵππος τοῦ ἥρωος ἔχει ὑπερφυσικὰ χαρίσματα, ὀμιλεῖ, προλέγει τὸν θάνατον ἢ τοὺς κινδύνους τοῦ κυρίου του, παρέχει συνετὰς συμβουλὰς, μετέχει τρόπον τινὰ θείας φύσεως. Παλαιότατον καὶ τελειότατον πρότυπον τοιούτων παραστάσεων εἶναι ὁ διάλογος τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῶν ἵππων αὐτοῦ Ξάνθου καὶ Βυλίου ἐν τῇ Ἰλιάδι. Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις διεπλάσθησαν οἱ μῦθοι περὶ τοῦ ἵππου τοῦ Ἀλεξάνδρου Βουκεφάλα καὶ περὶ τοῦ βροτόποδος ἵππου τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Εἰς τὸ νεώτερον ἰνδιζὸν ἔπος τὴν Ῥωμαϊάναν τοιοῦτος θαυμάσιος ἵππος εἶναι ὁ τοῦ ἥρωος Ῥανάνα, καὶ παρὰ τῷ Πέρσῃ ποιητῇ Φαρδούση ὁ ἵππος τοῦ Ῥουστέμ. Καὶ εἰς τὴν Ἑδδαν τῶν Σκανδιναυῶν μνημονεῦνται ἵπποι ἥρωων ὀμιλοῦντες, καθὼς καὶ εἰς σουηδικὰ καὶ δανικὰ ἄσματα, εἰς μεσαιωνικὰ γερμανικὰ καὶ γαλλικὰ ποιήματα, εἰς ῥωσικὰ ἐπικά ποιήματα καὶ σερβικὰ δημοτικὰ ἄσματα, καὶ εἰς οὐγκρικὰ ἄσματα καὶ παραδόσεις. Εἰς τὰ ἡμέτερα δὲ ἀκριτικὰ ἄσματα συνηθότατα ἀναφέρονται τοιοῦτοι ἵπποι, καὶ ἀπηγήσεις ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων εὐρίσκονται καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἡμῶν δημόδιον ποίησιν. Παράδειγμα τούτου εἶναι καὶ τὸ προκείμενον ἄσμα.]

Κάτου 'ς τοῦ Φονιά τὸν κάμπο
καὶ 'ς τῆς θάλασσας τὸν ἄμμο,
'ς ἔνα δέντρο φουντωμένο,
μπέης ἦταν ξαπλωμένος,

Κγ. 58

- 5 κ' εἶχε τάτι του δεμένο,
καὶ βαριά σιδερωμένο.
Βρόνταγε τὰ πέταλά του,
κ' ἔσκουζε γιὰ τὸν ἀγά του.
- 10 «Σήκω ἀπάνου, ἀφέντη μπέτη,
σὲ γυρεύουν ἔς τὸ σεφέρι,
τί σκουριάσαν τάρματά σου,
καὶ τάσημοχαντζαρά σου.
- Δὲν μπορῶ, καϊμένε γρίβα,
γιατὶ μ' ἔχουν λαθωμένο,
15 ἔς τὴν καρδιά πιτυχημένο.
Σύρε, σκάψε μὲ τὰ νύχια,
μὲ τάργυροπέταλά σου,
τραύηξέ με μὲ τὰ δόντια,
ῥήξε με μέσα ἔς τὸ χῶμα.
- 20 Ἔπαρε καὶ τάρματά μου,
δῶσε τα ἔς τὰ γονικά μου.
Ἔπαρε καὶ μαντήλι,
τὸ χρυσὸ τὸ δαχτυλίδι,
γὰ τὰ πάγγης τῆς καλῆς μου,
25 γὰ μὲ κλαίη ὅταν τὰ βλέπη.»

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ

[Ὁ κλέφτης, τοῦ ὁποίου ἀναφέρει τὸν θάνατον τὸ κατωτέρω τραγοῦδι εἶναι ἄγνωστος. Πιθανῶς εἶναι ὁ Κώστας Καφρίτσας, κλέφτης τῶν Ἀγραφῶν, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἄλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ κλέφτου δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς τὰς δύο μόνον φερομένας παραλλαγὰς· ἢ ἔτερα τὸν ὀνομάζει Μήτσο.]

Σηκώνομαι μιὰ χαραυγὴ, μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνο,
παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι, μαντῆλι καὶ σφουγγειῶμαι,
ἀκούω τὰ δέντρα καὶ βογγοῦν καὶ ταῖς ὄξυαῖς καὶ τρίζουν,
καὶ τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν καὶ βαριαναστενάζουν.

- 5 Ἐκατσα καὶ τὰ ῥώτησα γλυκὰ σὰν τῆ μητέρα.
«Τί ἔχετε ὄξυαῖς ποῦ χλίθεστε, λημέρια ποῦ βογγᾶτε ;»
Κ' ἐκεῖνα μ' ἀποκρίθησαν βαριαναστεναγμένα.
«Ἐχάσαμε τὴν κλεφτουριά καὶ τὸ λεβέντη Κώστα,
10 ὅπου χε δώδεκα ἀδερφοὺς καὶ τριανταδὺ ξαδέρφια,
ποῦ φερνε σκλάβαις παπαδιαῖς μὲ τοῖς παπαδοπούλαις,
ποῦ φερνε καὶ τοῖς μπέϊσσαις μ' αὐταῖς τοῖς μπέϊσπούλαις.»

No 67. Τρ. 66

46

[Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ἐπομένου ἄσματος ἔχουν διαφοροτικὸν γύρισμα ἐκάστη (οἶον, Ἑλένη μου, Ἑλένη, Ἑλένη φιλημένη κτλ. — κάτω μπιρμπίλι μου ἢ πέρδικα, γειά σου, μωρὴ βλάχα μου. — Δέσπω βλαχοῦλα μ' — Δέσπω τοῦ Λιακατᾶ κ.τ.τ.). Τὸ τελευταῖον ἂν μὴ καὶ τὸ προηγούμενον, ἀναφέρεται εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ καπετάνιου τῆς Ἀρτοτίνας τῆς Δωρίδος Νίκου Λιακατᾶ, ἀγαπητικὴν τοῦ ἀρματολῶ τοῦ Βουνιχώρας Ἀλικούρη.]

Παίρνουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριά κ' ἡ πάχνη δὲν τ' ἀφήνει,
θέλω κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀρνηθῶ καὶ δὲ μ' ἀφήνει ὁ πόνος.

Σὰν παίρνης τὸν κατήφορο, τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι,
μὲ τὸ πλατὺ πουκάμισο, μὲ τᾶσπρο σου ποδάρι,
5 χαμήλωσε τὴν μπόλια σου καὶ σκέπασε τὰ φρύδια,
νὰ μὴ φανοῦνε τὰ φιλιὰ, νὰ μὴ σὲ καταλάβουν,
καὶ σὲ ζηλέψουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξῆς τᾶηδόνια.

Σύρε νὰ εἰπῆς τῆς μάννας σου, νὰ μὴ μὲ καταρριεῖται,
τί θὰ τὴν κάμω πεθερά, τί θὰ τὴν κάμω μάννα.

10 Ἄιντε καὶ βάνε τᾶρματα, κ' ἔλα 'ς τὴν Κρύα Βρύση,
νὰ περπατᾶμε 'ς τὰ βουνά, 'ς τῆς Διάκουρας τὰ χιόνια,
νὰ σαι τς αὐγούλας ἢ δροσιὰ καὶ τοῦ Μαγιοῦ ἢ πάχνη,
καὶ μέσα 'ς τὸ λημέρι μου νὰ λάμπης σὰν τὴν Πούλια.

Στ. 10. Βάνε τᾶρματα=στολίσον.

ΤΟΥ ΚΙΤΣΟΥ

[Τοῦ Κίτσου τὸ τραγοῦδι εἶναι κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀγαπητόν, ἀλλὰ τίποτε σχεδὸν δὲν ἤξεύρομεν περὶ τοῦ κλέφτου αὐτοῦ ἢ περὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζησεν. Ἐκ μιᾶς παραλλαγῆς φαίνεται ὅτι ἦτο κλέφτης τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξηρομέρου τῆς Ἀκαρνανίας, ἐξ ἄλλου δὲ ἄσματος μανθάνομεν ὅτι τὸ τέλος αὐτοῦ ἦτο διάφορον, ὅτι δὲν ἐκρεμάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἐπιστρέφων ἐκ μάχης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφρονεύθησαν ὁ ἀδελφός του καὶ πέντε παλληγάρια του, ἐτραυματίσθη θανασίμως κατὰ τὴν εἰς Ἀγραφα ὁδὸν ὑπὸ ἐνεδρευόντων ἐχθρῶν. — Νεώτεροι διασκευαὶ τοῦ ἄσματος προσηρμώσθησαν εἰς ληστὰς ἢ φυλακισμένους.]

Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα κάθουνταν ἔς τὴν ἄκρη ἔς τὸ ποτάμι,
μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε καὶ τὸ πετροβολοῦσε.

«Ποτάμι, γιὰ λιγότεψε, ποτάμι, γύρνα πίσω,
γιὰ νὰ περάσω ἀντίπερα, ἔς τὰ κλέφτικα λημέρια,
5 πῶχουν οἱ κλέφταις σύνοδο κι' ὄλοι οἱ καπεταναῖοι.»

Τὸν Κίτσο τότε πιάσανε καὶ πὰν νὰ τὸν κρεμάσουν,
χίλιοι τὸν πὰν ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω,
κι' ὀλοξοπίσω πάγαινε νῆ δόλια του ἡ μαννοῦλα.

«Κίτσο μου, ποῦ εἶναι τάρματα, ποῦ τὰ χεῖς τὰ τσαπράζια,
10 τοῖς πέντε ἀράδαις τὰ κουμπιὰ τὰ φλωροκαπνισμένα;

— Μάννα λωλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμυαλισμένη,
μάννα δὲν κλαῖς τὰ νιάτα μου, δὲν κλαῖς τὴ λεβεντιά μου,
μόν' κλαῖς τάρημα τάρματα, τάρημα τὰ τσαπράζια;»

48

ΤΟΥ ΛΙΒΙΝΗ

(1685)

[Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ ἐνετοτουρικοῦ πολέμου (1685) ἐπαναστατήσαντες ἠνώθησαν μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἀρματαλοὶ τινες τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Καρπενισίου Λιβίνης. Οὗτος κατενίκησε μὲν τοὺς Τούρκους, συγκροτήσας μάχην ἐν τῷ ἄνωθεν τοῦ χωρίου Γόλιανης τοῦ δήμου Καρπενισίων λόφῳ, ὅστις ἔκτοτε ὀνομάζεται τοῦ Λιβίνη, ἀλλὰ μικρῷ ὕστερον καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Εὐρυτανίας καὶ τῆς Φθιώτιδος ἔπεσεν ἐν Ἀραχώβῃ τοῦ δήμου Παρακαμπυλίων τῆς Εὐρυτανίας. Τὸ προκείμενον ἄσμα ἀναφέρει τὰς τελευταίας θελήσεις αὐτοῦ, διατάσσοντος νὰ παραδοθοῦν τὰ ὄπλα του εἰς τὸν ἀνήλικον υἱόν του, ὅτε ἤβήσας θὰ δύναται νὰ φέρῃ καὶ νὰ τιμῆσῃ αὐτά.]

- Τρία μεγάλα σύγνεφα ἔς τὸ Καρπενίσι πάνε,
τό να φέρνει ἀστραπόβροντα, τᾶλλο χαλαζοβρόχια,
τὸ τρίτο τὸ μαυρύτερο μαντάτα τοῦ Λιβίνη.
« Σὲ σένα, Μήτηρο μου γαμπρέ, Σταθούλα ψυχογιέ μου,
5 ἀφήνω τὴ γυναῖκα μου, τὸ δόλιο μου τὸ Γιώργη,
ποῦ ναι μικρὸς γιὰ φαμελιά κι' ἀπ' ἄρματα δὲν ξέρει.
Καὶ σὰ διαβῆ τὰ δεκανιὰ καὶ γίνῃ παλληκάρη,
ἐλάτε νὰ ξεθάψετε τὰ δόλια τᾶρματά μου,
ποῦ τὰ χῶσα ἔς τὴν ἐκκλησιά, μέσα ἔς τὸ ἅγιο βῆμα,
10 νὰ μὴ τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ κι' ὁ Τουρκοκωσταντάκης.»

Στ. 10. *Κωσταντάκης* προσετιὸς τοῦ Καρπενισίου, ἐχθρὸς τοῦ Λιβίνη, ἔθροικως ἐπικαλούμενος *Τουρκοκωσταντάκης* διὰ τὰ φιλότουρκα φρονήματα αὐτοῦ.

ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΗΛΙΟΝΗ

(περὶ τὸ 1750)

[Ὁ Χρῆστος Μηλιόνης, ὄπλαρχηγὸς ἐκ Δωρίδος, συντροφεύσας μὲ τὸν ὄπλαρχηγὸν τοῦ Βάλτου Μῆτρον Τσεκούραν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἀπήγαγεν ἐκεῖθεν τὸν καθῆν καὶ δύο ἀγαῖδες, παρ' ὧν ἐξήτει λύτρα ὅπως τοὺς ἐλευθερώσῃ. Σφόδρα ταραχθεὶς διὰ τὸ τόλμημα τοῦτο ὁ μουσελίμης τῆς Ἄρτης, ἦτο ὁ ἐπίτροπος τοῦ πασᾶ, ἤξιωσε παρὰ τοῦ Ἑλληνοσπροστῶτος Μαυρομάτη καὶ τοῦ δερβέναγα Μουχτάρ Κλεισούρα νὰ θανατώσῃ τὸν Μηλιόνην. Οὗτοι δὲ ἀνέθεσαν τὸ ἔργον εἰς τὸν Ἄλβανὸν Σουλεϊμάνην, ὅστις βλάμης ὦν τοῦ Μηλιόνη, ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ αὐτόν, χωρὶς νὰ διεγείρῃ ὑπόνοιαν. Ἄλλ' ὁ Σουλεϊμάνης, ὅτε μετ' ὀλίγον χρόνον συνήντησε τὸν παλαιὸν φίλον του εἰς τὸ χωριὸν Ἄλμυρὸν τοῦ Βάλτου καὶ συνευωχήθη μετ' αὐτοῦ ἐκεῖ, ἔκρινεν ἄτιμον νὰ τὸν δολοφονήσῃ προδοτικῶς καὶ ἐπροτίμησε νὰ τῷ ἀποκαλύψῃ εἰλικρινῶς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, τὸν προσεκάλεσε δὲ νὰ παραδοθῇ ἐκουσίως. Ὁ Μηλιόνης ἠρνήθη, συνεπλάκησαν διὰ τῶν ὄπλων καὶ κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν ἐφρονεύθησαν καὶ οἱ δύο. Ὁ Μηλιόνης ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς σωζομένης ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς ἐταιρείας σφραγίδος αὐτοῦ, ἣτις φέρει χρονολογίαν 1744.]

- Τρία πουλάκια κάθονται ἔς τὴ βράχη ἔς τὸ λημέρι
 τό να τηράει τὸν Ἄρμυρό, τᾶλλο κατὰ τὸ Βάλτο,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογáει καὶ λέει
 Κύριε μου, τί νὰ γίνηκεν ὁ Χρῆστος ὁ Μηλιόνης;
 5 Οὐδὲ ἔς τὸ Βάλτο φάνηκεν, οὐδὲ ἔς τὴν Κρύα βρύση.
 Μᾶς εἶπαν πέρα πέρασε κ' ἐπῆγε πρὸς τὴν Ἄρτα,
 κ' ἐπῆρε σκλάβο τὸν κατῆ μαζί με δύο ἀγαῖδες.
 Κι' ὁ μουσελίμης τ' ἄκουσε, βαριά τοῦ κακοφάνη.
 Τὸ Μαυρομάτη νῆκραξε καὶ τὸ Μουχτάρ Κλεισούρα
 10 «Ἐσεῖς, ἂν θέλετε ψωμί, ἂν θέλετε πρωτᾶτα,
 τὸ Χρῆστο νὰ σκοτώσετε, τὸν καπετὰν Μηλιόνη.
 Τοῦτο προστάζει ὁ βασιλιάς καὶ μῶστειλε φερμάνι.»
- Παρασκευὴ ξημέρωσε, ποτὲ νὰ μὴ εἶχε φέξη!
 κι' ὁ Σουλεϊμάνης στάλθηκε νὰ πάγγῃ νὰ τὸν εὑρῇ.
 15 Ὅσον Ἄρμυρὸ τὸν ἔφτασε κι' ὡς φίλοι φιληθήκαν.
 Ὁλονυχτὶς ἐπίνανε ὅσο νὰ ξημερώσῃ.
 Καὶ ὅταν ἔφεξε ἡ αὐγὴ πέρασαν ἔς τὰ λημέρια.
 Κι' ὁ Σουλεϊμάνης φώναξε τοῦ καπετὰν Μηλιόνη
 «Χρῆστο, σὲ θέλει ὁ βασιλιάς, σὲ θέλουν κ' οἱ ἀγαῖδες.
 20—Ὅσο ἔν ὁ Χρῆστος ζωντανὸς Τούρκους δὲν προσκυνάει.»
 Μὲ τὸ τουφέκι τρέξανε ὁ ἕνας νὰ φάῃ τὸν ἄλλο.
 Φωτιὰν ἐδώσαν ἔς τὴ φωτιά, κ' ἔπεσαν εἰς τὸν τόπο.

ΤΟΥ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ

[Ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας, ὁ γενάρης τῆς ἀκαρνανικῆς οἰκογενείας τῶν Μπουκουβαλαίων, ἀνεδείχθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὡς ἐπιτυχῶς ἀντιταχθεὶς καὶ προστατεύσας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῶν Ἀγραφῶν κατὰ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῆς ἀλβανικῆς φάρας τῶν Μετσοχουσάτων (ἢ Μουσουχουσαίων). Ἡ φάρα αὕτη, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ὁ διαβόητος Ἀλῆ πασᾶς, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ προπάππου τούτου Μουσταφᾶ ἢ Μέτσιο Χοῦσο (υἱοῦ τοῦ Χοῦσο), ζήσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἰσχυρὰς ληστρικὰς συμμορίας καταρτίζουσα, δὲν περιορίζετο εἰς τὴν λῆστευσιν καὶ καταδυνάστευσιν τῶν πλησίων τοῦ Τεπελενίου χωρίων, ἀλλ' ἐπεξέτεινε τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῆς καὶ πέραν τῶν ἡπειρωτικῶν συνόρων. Οὐχὶ δ' ἀπαξ συνεκρούσθη πρὸς τὴν ἀρματολικὴν οἰκογένειαν τῶν Μπουκουβαλαίων, ὡς συνάγεται ἐκ διαφόρων δημοτικῶν ᾠμάτων τούτου δ' ἔνεκα καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔτρεφε μῖσος κατὰ πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης. Περιφανεστέρα πασῶν τῶν συγκρούσεων τούτων φαίνεται ὅτι ἐθεωρεῖτο ἢ παρὰ τὸ Κεράσσοβον (ἄγνωστον ἂν τὸ Κεράσσοβον τοῦ Μεσολογίου ἢ τὸ τῶν Ἀγραφῶν), τὴν ὁποίαν ἐξυμνεῖ τὸ ἐπόμενον ᾠσμα. — Ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας μετέσχε καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, καταφυγὼν μετὰ τὴν καταστολὴν ταύτης εἰς Ῥωσίαν.]

Τί νά ναι ὁ ἀχὸς ποῦ γίνεται κ' ἡ ταραχὴ ἡ μεγάλη,

ἔς τὴ μέση ἔς τὸ Κεράσσοβο καὶ ἔς τὴ μεγάλη χώρα;

Ὁ Μπουκουβάλας πολεμᾷ με τοὺς Μουσουχουσαίους.

Πέφτουν τὰ βόλια σὰ βροχὴ, καὶ τὰ βουνὰ βογγάνε.

5 Κ' ἔνα πουλᾶκι φώναξε νὰπὸ ψηλὸ κλαράκι·

«Πάψε, Γιάννη μ', τὸν πόλεμο, πάψε καὶ τὸ τουφέκι,

νὰ κατακάτση ὁ κουρνιαχτός, νὰ σηκωθῆ ἡ ἀντάρα,

νὰ μετρηθῆ κ' ἡ κλεφτουριά, νὰ μετρηθῆ τὰσκέρι.»

Μετριοῦνται οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φοραῖς καὶ λείπουν πεντακάσιοι,

μετριοῦνται τὰ κλεφτόπουλα καὶ λείπουν τρεῖς λεβένταις.

Στ. 7 *κουρνιαχτός* = *κοινοριός*· *ἀντάρα* = τὸ ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν πυροβολι-

μῶν νέφος.

Δρ. Γ. Τρ. 63

51

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΑΡΑ

[Ὁ Κώστας Ζαχαριάς, ὁ ἐπιλεγόμενος Κωσταντάρης, ἦτο γυναικάδελφος τοῦ ἀρματολοῦ Βρικόλακα, διεδέχθη δ' αὐτὸν εἰς τὸ ἀρματολίκι τῶν Σαλόνων, τῆς Δωριδος καὶ τοῦ Μαλανδρίνου κατὰ τὸ 1740. Ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον κατὰ τὸ 1755.]

Ἐγέρασα, μωρὲ παιδιά, ἔς τοὺς κλέφταις καπετάνιος,
 τριάντα χρόνια ἀρματολός, πενήντα χρόνια κλέφτης.
 Θέλω ν' ἀφήσω τὴν κλεψιά, καλόγερος νὰ γένω,
 καλόγερος καὶ γούμενος καὶ βρασοτυλιμένος.
 Δέκα χωριά ν' ἐχάλασα, τὰ ξαναφκειάνω πάλε,
 δυὸ μοναστήρια χάλασα, τὰ ξαναχτίζω πίσω.
 Καὶ σὰς χαρίζω τᾶρματα μαζί μὲ τὴν εὐχή μου.
 Νὰ ρήνω καὶ ἔς τὸ θυμιατὸ μπαρουτι ἀντὶς λιθάνι,
 νὰ μοῦ θυμάη τὸν πόλεμο, τὰ περασμένα νιάτα,
 σεῖς νὰ χαλάτε τὴν Τουρκιά, κ' ἐγὼ νὰ σὰς σχωράω.

ΤΟΥ ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗ

(1771)

[Ὁ Μῆτρος Βλαχοθανάσης, ἐκ Βουνιχώρας τῆς Φωκίδος, ἦτο ὀνομαστός ἀρματολὸς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ διάσημος Ἀνδρῖτσος, ὁ πατὴρ τοῦ Οδυσσέως, ἦτο κατὰ τὴν νεότητά του πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1771, ὅτε ὁ Βλαχοθανάσης ὑπέργηρος ὄν εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ μεταβάλῃ βίον «γὰ νὰ πεθάνῃ ἡσυχος ἔς τὰ χῶματά του», ὁ Ἀνδρῖτσος μελετῶν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ τῆς Ναυπάκτου, καὶ γινώσκων ὅπως πολῦτιμος σύντροφος θὰ ἦτο ὁ γέροντος ψυχοπατέρας του, τὸν ἔπεισε νὰ μετάσῃ τοῦ ἀγῶνος. Πρὸ τῆς Ναυπάκτου συνεπλάκησαν οἱ κλέφταις πρὸς τὸν Μουχτάρ, ἰσχυροτάτας ἔχοντα δυνάμεις· ἡ μάχη διήρκει ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ὅτε ὁ γηραιὸς Βλαχοθανάσης ὤρμησε μὲ τὸ ξίφος πρὸς τὸ κέντρον τῶν ἐχθρῶν. Καίτοι δ' ἐπληγώθη εἰς τὴν χεῖρα καὶ τὸν λαιμὸν, ἐπροχώρει, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Γιάννη Ἐυλικιώτη· ἀλλὰ τραυματισθέντος καιρίως καὶ τούτου, στραφεὶς ὅπως βοηθήσῃ αὐτόν, ἐπληγώθη θανασίμως εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ πίπτων παρεκάλει τοὺς συντρόφους του νὰ τοῦ πάρουν τὸ κεφάλι. Ὁρμησαν οὗτοι ὅπως ἀποκομίσωσι τοὺς νεκροὺς καὶ δεινὸς συνήφθη ἀγών, ὅτε προσδραμόντος εἰς ἐπικουρίαν τῶν Τούρκων τοῦ δερβέναγα τῆς Ναυπάκτου Μητισμπόνου, μετὰ πολλῶν ἀνδρῶν, ἠγαγκάστησαν ν' ἀποχωρήσωσι, καταλιπόντες τοὺς νεκροὺς. Αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν ἀπεκόπησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ περιήχθησαν ὕστερον πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τὴν Ναῦπακτον καὶ τὰ περίεξ, παρεδόθησαν δὲ τελευταῖον εἰς τὸν μπέην τῶν Σαλῶνων.]

Τρία πουλάκια κάθονται ψηλὰ ἔς τὴ Βουνιχώρα,
τὸ να τηράει τὴ Λιάκουρα, καὶ τᾶλλο τὴν Κωστάρτσα,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο ρωτάει τοὺς διαβάταις·

- « Διαβάταις ποῦ διαβαίνετε, στρατιώταις ποῦ περνάτε,
5 μὴν εἶδετε τς ἀρματολούς καὶ τὸ Βλαχοθανάση,
ποῦ γέρασεν ἀρματολός, ἔς τοὺς κλέφταις καπετάνιος;
— Ἐμεῖς προφῆς τὸν εἶδαμε ἔς τὸν Ἐπαχτον ἀπόξω,
δυὸ μέραις ἐπολέμαγε μὲ Τούρκους τρεῖς χιλιάδες.»

- « Ἀνδρουτσο, τί κλειστήκαμε, σὰ νὰ μαστε γυναῖκες; »
10 Τὸ γιαταγάκι τραύηξε κ' ἓνα γιουροῦσι κάνει.
Τοῦ πέφτουν βόλια σὰ βροχὴ, κανόνια σὰ χαλάζι.
Τρεῖς μπάλαις τοῦ ἐρρήξανε, πικραῖς φαρμακωμέναις.

Ἦ μιὰ τὸν πῆρε ἔς τὸ λαιμό, ἢ ἄλλη μέσ' ἔς τὸ χέρι,
 κ' ἢ τρίτη ἢ φαρμακερὴ τὸν ἠῦρε ἔς τὸ κεφάλι.
 «Κόψτε μου τὸ κεφάλι μου, νά χετε τὴν εὐχὴ μου!»

Κι' ὁ Ἄνδρουτσος βγάνει μιὰ φωνή, πικρὴ, φαρμακωμένη·
 «Παιδιά, τραυᾶτε τὰ σπαθιά, κι' ἀφήτε τὸ ντουφέκι,
 νὰ μὴ μᾶς πάρῃ ἡ Τουρκιά τοῦ Βλάχου τὸ κεφάλι,
 ποῦ γέρασεν ἀρματωλὸς, ἔς τοὺς κλέφταις καπετάνιος.»

- 20 Βλάχο, καλὰ καθόσσουνε ψηλά ἔς τὴ Βουνιχώρα,
 θυμῆθηκες τὰ νιᾶτα σου, κ' ἐπῆρ' ὁ νοῦς σ' ἀγέρα,
 καὶ τώρα τὸ κεφάλι σου τὸ πήρανε οἱ Τοῦρκοι.
 Τὸ σεργιανᾶνε ἔς τὰ χωριά καὶ παίρνουνε μπαξίσσι,
 ἔς τὸ Σάλωνα οἱ μπέηδες χούφταις φλωριά κερνᾶνε.

Στ. 2. *Κωστάρτσα* χωριὸν τοῦ δήμου Βομέας τῆς Φωκίδος. Στ. 7. *Ἐπαχτος* ἢ *Ναύπακτος*. Στ. 18. *Βλάχος* ὁ *Βλαχοθανάσης*. Στ. 24. *κερνᾶνε* προσφέρουν *μπαξίσσι* (φιλοδώρημα) εἰς τοὺς περιάγοντας τὴν κεφαλὴν τοῦ *Βλαχοθανάση*.

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΟΥ ΒΕΝΕΤΣΑΝΑΚΗ

(1780)

[Ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, ὁ πατὴρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, συμπτράξας μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Καπετάνπασαν Τούρκων τῷ 1779 πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 δηρῶντων τὴν Πελοπόννησον ἀλβανικῶν σιφῶν, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, κατασκηνοῦντος εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, νὰ προσέλθῃ καὶ δηλώσῃ ὑποταγὴν (νὰ προσκνήσῃ). Ἄλλ' οὗτος δὲν ὑπήκουσε, διαφόρους φέρων προφάσεις, μετῴχισε δ' ἐκ Γορτυνίας εἰς τὴν Καστάνιτσαν τῆς Μάνης (νῦν τοῦ δήμου Μελιτήνης τῆς Λακεδαιμόνος) πλησίον τῆς Βαρδούνιας, ἔδρας τῶν Ἀλβανῶν Βαρδουνιωτῶν, ὅπου διέμενεν εἰς ὄχυροὺς πύργους ὁ ἰσχυρὸς φίλος τοῦ καπετάνιος Παναγιώταρος Βενετσανάκης. Εἶχε δὲ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὄλους τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1780 ὁ Καπετὰν πασᾶς, καταπεύσας μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς Γύθειον, προσεκάλεσεν ἐπανειλημμένως τὸν Παναγιώταρον καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ προσκνήσῃον. Ἄλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν, ἂν καὶ μόλις 150 ἄνδρας εἶχον ὑπ' αὐτοὺς καὶ ἐγίνωσκον ὅτι ὁ Τούρκος ναύαρχος διέθετεν ἰσχυρὰ ἀποβατικὴν στρατιάν, περὶ τοὺς δεκαεπίλους, καὶ πυροβολικόν. Εἶχον πεποιθήσιν εἰς τὴν ὄχυρότητα τῶν πύργων τῆς Καστάνιτσας καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανον παρὰ τῶν καπεταναίων τῆς Μάνης, τοὺς ὁποίους ὁ Παναγιώταρος ἐκάλεσε νὰ τρέξουν πρὸς βοήθειάν του. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποστολὴν ἐπικουριῶν ἐματαιώσεν ὁ μπέης Μιχαὴλ Τρουπάκης, πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος διερμηνέως τοῦ στόλου Μανρογένη, στενώτατα δ' ἐπολιόρησε τοὺς κλεισθέντας εἰς τοὺς πύργους ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἀλῆ μπέης. Οἱ πολιορκούμενοι ἀντέστησαν γενναίως ἐπὶ δώδεκα ἡμερονύκτια, ἀλλὰ μὴ βλέποντες νὰ ἔρχεται ἡ προσδοκωμένη βοήθεια ἀπεφάσισαν νὰ διασχίσουν ξιφήρεις τοὺς πολιορκητάς, μόνην ὁδὸν σωτηρίας νομίζοντες τὴν τοιαύτην τολμηρὰν ἔξοδον. Καταλιπόντες δὲ εἰς τὸν ἓνα πύργον τοὺς ὑπεργήρους γονεῖς τοῦ Παναγιώταρου μεθ' ἑνὸς ὁπαδοῦ του, ὅπως θέσῃ πῦρ εἰς τὴν ἐν τῷ πύργῳ πυρίτιδα, ἐξῆλθον πάντες μετὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά. Καὶ διέσπασαν μὲν τὴν ζώνην τῶν πολιορκητῶν, ἀπολέσαντες τρεῖς μόνον πολεμιστάς, ἀλλὰ καὶ πολλὰι γυναῖκες καὶ παιδιά συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Οἱ ἐξεληθόντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς χωρίον τῆς Μάνης, ὅπου θὰ εὑρισκαν ἴσως ἀσφάλειαν, ἀλλ' ἅμα τῇ ἡμέρᾳ συνελήφθησαν καὶ ἐφρονεύθησαν οἱ πλεῖστοι. Ἐφρονεύθη καὶ ὁ Παναγιώταρος καὶ οἱ υἱοὶ του, ὁ Κολοκοτρώνης, πληγωθεὶς κατὰ τὴν ἔξοδον, καὶ δύο ἀδελφοὶ του, ἠχμαλωτίσθησαν δὲ καὶ τὰ τέκνα του, πλὴν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τὸν ὁποῖον μετὰ τῆς μητρὸς του καὶ μιᾶς ἀδελφῆς του διέσωσαν τὰ παλληκάρια τοῦ πατρὸς του.

Εἰς τὴν καταστροφὴν ταύτην ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα τρία ᾠσματα.]

Α'

- Πολὺ σκοτίδιασε ὁ οὐρανός, πάλι νὰ βρέξῃ θέλει,
σκοτίδιασε ἢ Μαυρομηλιά καὶ τῆς Μηλιάς ὁ κάμπος.
Ἐσύρανε τὰ βέματα, ἐσύραν τὰ λαγκάδια,
κ' ἐκόπηκε τὸ πέρασμα, κ' ἐκόπη τὸ γιοφύρι,
5 ποῦ κεὶ περνάει ἢ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
μὲ τὰ μπαϊράκια τὰ χρυσά, τοῖς ἀσημοπιστόλαις.
Κινᾶν καὶ πᾶν ἔς τὴν ἐκκλησιά γιὰ νὰ λειτουργηθοῦνε,
φοροῦν τὰ πόσια τὰ χρυσά, τοῖς ἀσημοπαλάσκαϊς.
Σίντας ξελειτρουγήσανε καὶ βγήκαν ἔς τὴν κουβέντα,
πετάχτηκε ὁ Κωσταντῆς καὶ λέει τοῦ Δημητράκη.
«Τούτ' ἢ χαρὰ ποῦ χομ' ἐμεῖς σὲ λύπη θὰ μᾶς φέρῃ,
πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς ἔξωσε, ὁ θιὸς νὰ μᾶς γλυτώσῃ.»
Τὰκούει ὁ Παναγιώταρος κ' ἐσθήστη ἀπὸ τὰ γέλοια.
«Τί λές, κουμπάρε Κωσταντή, τί λές, τί κουβεντιάξεις;
15 Τίγαρις εἶναι τοῦ Μυστρά νὰ τὸ πατοῦν οἱ Τοῦρκοι;
Ποτὲ δὲν ἐπατήθηκε τῆς Καστανιάς ὁ πύργος,
οὐδὲ ὁ Τοῦρκος τὸν πάτησε, μαῖδὲ καὶ ὁ Ἀλλαμᾶνος.»
Κι' ἀκόμα ὁ λόγος ἔστεκε κ' ἢ συντυχιά κρατειῶταν,
Μπουλούκπασας τοὺς ἔκλεισε μὲ χίλιους πεντακόσιους.
20 Τρεῖς περδικούλαις κάθονται ἔς τὸν πύργο τῆς Καστανίας,
ἢ μία κλαίει τὸν Κωσταντή, ἢ ἄλλη τὸ Δημητράκη,
κ' ἢ τρίτη ἢ καλύτερη κλαίει τὸν Παναγιώτη.

Στ. 2. *Μαυρομηλιά Μηλιά χωρίον καὶ πεδιάς αὐτῆς ἐν Μάνη.* 6. *μπαϊράκια* σημαίας. Λέγεται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης πρῶτος τῶν κλεφτῶν εἶχε σημαίαν, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ζαχαριάς, ὁ ὁποῖος νέος ὢν ἦτο ἀπὸ τὰ παλληκάρια τοῦ Κολοκοτρώνη. Στ. 8. *πόσι* κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν κλεφτῶν κροσσωτόν, ἀντικαθιστῶν τὸ φέσι. Στ. 9. *Δημητράκης*, ἀνεμῖος τοῦ Κωνσταντῖνου Κολοκοτρώνη, υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλη.

Β'

- Τί ἔχουν τῆς Μάνης τὰ βουνὰ ὅπου εἶναι βουρλωμένα,
κάν ὁ βοριάς τὰ βάρεσε, κὴν ἢ νοτιὰ τὰ πῆρε.
Μηδὲ ὁ βοριάς τὰ βάρεσε, μηδ' ἢ νοτιὰ τὰ πῆρε,
παλεύει ὁ Καπετὰν πασιὰς μὲ τὸν Κολοκοτρώνη.
5 Στεριά παλεύει ὁ Ἀλῆ μπεγῆς μ' ἀρμάτα τοῦ πελάγου.

Ἵς τὴν Ἄρτα ποῦ ἔρρηξε τ' ὄρδι διαβάζει τὸ φερμάνι.

«Ποιδὸς εἶν' ὁ Παναγιώταρος, ποιδὸ λὲν Κολοκοτρώνη,
νὰ ρθοῦν νὰ προσκυνήσουνε, βαγιαῖδες νὰ γενοῦνε.»

Τ' ἀκούει ὁ Παναγιώταρος, παράξενο τοῦ φάνη.

- 10 «Δὲν προσκυνοῦμε Ἄλῃ μπεη, ὁ νοῦς σου μὴν τὸ βάνη,
τᾶρματα δὲν τὰ δίνουμε, βαγιαῖδες νὰ γενοῦμε,
παρὰ θὰ γίνῃ πόλεμος μὲ τόπια, μὲ ντουφέκια.»

Κι' ὁ Ἄλῃ μπεης σὰν τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη.

Δώδεκα ἡμέραις πολεμαίει μὲ τόπια μὲ ντουφέκια,

- 15 τὴν Κυριακὴ τὸ δειλινὸ μεγάλα τόπια βγάλαν,
καρσί ς' τὸν πύργο τὰ βαλαν, τὸν πύργο νὰ χαλάσουν.
Βλέπουν τὸν πύργο κ' ἔτρεμε, κ' ἤθελε γιὰ νὰ πέσῃ...

Στ. 5. ἀρμάτα τοῦ πελάγου ἀποβατικὸν ἄγημα. Στ. 6. Ἄρτα ὁ τόπος

ὅπου ἐστρατοπέδευεν (ἔρρηξε τ' ὄρδι) ὁ διοικητὴς τοῦ ἀποβατικοῦ ἀγῆματος
Ἄλῃ μπεης, ἀπέχων μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς Καστάνιτσας. Στ. 12. τόπια κανόνια.

λα βγ.τ. 73

Γ'

Ἔσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, μὲ τὰ δασιά κλαριά σας,
μὲ τὰ δασιά τὰ ἔλατα, τὸ ἐν' ἀπάνω ᾿ς τᾶλλο,
καὶ πύργε τῆς Καστάνιτσας, ὅπου βαστάτε κλέφταις,
τοὺς κλέφταις τί τοὺς κάματε, τοὺς Κολοκοτρωναίους;

- 5 ὅπου φοροῦν χρυσὰ σπαθιά, μπαλάσκαῖς ἀσημένιαῖς,
χρυσὰ ᾿ν' καὶ τὰ ντουφέκια τους, χρυσὰ μαλαματένια,
καὶ τὰ τσαπράζια ποῦ φοροῦν, οὔλο μαργαριτάρια.

Κεῖνοι τὸ Μάρτη ἐδῶ ἦσανε καὶ τὸ μισὸν Ἀπρίλη,
καὶ τὴν ἡμέρα τ' ἄη Γιωργιοῦ, ποῦ εἶναι τὸ πανηγύρι,

- 10 φίλοι τοὺς ἐπροσκάλεσαν, τοὺς εἶχανε τραπέζι.
Πάνω πδθάλαν τὰ φαγιά, κ' ἔκαμαν τὸ σταυρό τους,
φιλή φωνίτσαν ἄκουσαν, φιλή φωνὴ νάκουνε.

«Γι' ἀφήστε τὰ καλὰ φαγιά καὶ πᾶρτε τὰ ντουφέκια,
τί οἱ Τοῦρκοι σᾶς ἐπλάκωσαν, τί οἱ Τοῦρκοι σᾶς ἐπῆραν.»

- 15 Καὶ τὰ ντουφέκια πήρανε, καὶ τὰ σπαθιά τραυῆξαν,
τοὺς Τοῦρκους ἐκυνήγησαν, τοὺς κάμαν ἕνα ἕνα.

54

ΤΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

(1789)

[Ότε ὁ Ἄλῃ πασᾶς, λαβὼν ἤδη ἀπὸ ἐνὸς ἔτους τὸ πασαλίχιον τῶν Ἰωαννίνων, διωρίσθη ἐπόπτης τῶν κλεισσορειῶν (*ντερ-βεντὰτ ναζίρ*), τῷ 1789, ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ ἀμειλίκτως τοὺς κλέφταις, ἀντικατέστησε δὲ καὶ τοὺς Ἑλληνας ἀρματολούς δι' Ἀλβανῶν. Ὁ Στέργιος, τὸν ὁποῖον μόνον ἐκ τοῦ ὄσματος τούτου γνωρίζομεν, ἦτο ἐκ τῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ κλεφτῶν.]

Κι' ἂν τὰ ντερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν Ἀρβανίταις,
ὁ Στέργιος εἶναι ζωντανός, πασᾶδες δὲν ψηφάει.

Ἔσο χιονίζουν τὰ βουνά, Τούρκους μὴν προσκυνοῦμε.

Πάμε νὰ λημεριάζωμε ὅπου φωλιάζουν λύκοι.

5 Ἔσ ταῖς χώραις σκλάβοι κατοικοῦν, ἔς τοὺς κάμπους μὲ τοὺς Τούρκους,
χώραις, λαγκάδια κ' ἐρημιαῖς ἔχουν τὰ παλληκάρια.

Παρά μὲ Τούρκους, μὲ θεριά καλύτερα νὰ ζοῦμε.

Στ. 6. *χώραις* = πόλεις. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου: Πόλεις τὰ παλληκάρια ἔχουν τὰ λαγκάδια καὶ ταῖς ἐρημιαῖς.

55

ΤΟΥ ΓΙΩΤΗ

(1789)

[Ἀναφέρεται εἰς τὴν αὐτὴν περίστασιν καὶ τὸ προηγούμενον.
Ὁ Γιώτης Μπαρζόκας ἦτο ἀρματολὸς Θεσσαλός.]

Τρία πουλάκια κάθουνταν ἔς τῆς Παναγιᾶς τὸν πύργο,
τὰ τρία ἀράδα νέκλαιαν, πικρὰ μοιριολογοῦσαν.

*Τί συλλογεῖσαι, Γιώτη μου, τί βάνεις μὲ τὸ νοῦ σου;
τόπος δὲν εἶναι γιὰ κλεφτιά, κι' οὐδὲ γι' ἀρματολίκι,

5 τί τὰ ντερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν οἱ Ἀρβανίταις.

—Κι' ἂν τὰ ντερβένια τούρκεψαν, κι' ἀρματολοί δὲν εἶναι,
ὁ Γιώτης εἶναι ζωντανός, τοὺς Τούρκους δὲ φοβάται.

Παρακαλέστε τὸ θεὸ καὶ τοὺς ἀγίους ὄλους,

νὰ γιατρευτῇ τὸ χέρι μου, νὰ πιάσω τὸ σπαθί μου,

10 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,

νὰ πιάσω ἀγάδες ζωντανούς καὶ Τούρκους κι' Ἀρβανίταις,

νὰ φέρουν τᾶσπρα ἔς τὴν ποδιά καὶ τὰ φλωριά ἔς τὸν κόρφο.»

56

ΤΟΥ ΧΡΟΝΗ

[Ὁ Ἄλῃ Τσεκούρας, δερβέναγας, συλλαβὼν διὰ προδοσίας τὰ τέκνα τοῦ ἐκ Δωρίδος ἀρματωλοῦ Χρόνη, τὰ κατέσφαξεν. Ὡς ἀναφέρει τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι, ὁ Χρόνης ἐξεδικήθη τὸν φόνον τῶν τέκνων του. Ἔζη δὲ ὁ Χρόνης κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ ἐφρονεύθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου κατὰ τὸ 1791. Αἱ πελοποννησιακαὶ παραλλαγαὶ τοῦ ὄσματος ἀναφέρονται εἰς ἄλλον Χρόνην, Ἀγραπιδοχωρίτην (ἐξ Ἀγραπιδοχωρίου τοῦ δήμου Πηγνείων), ὀνομασί δὲ μνημονεύουσι τὰ δύο παιδιὰ τοῦ Χρόνη, Ἀγγελῆ καὶ Ἀναστάσην. Ὁ Ἄλῃ Τσεκούρας εἰς τὰς παραλλαγὰς ταύτας εἶναι Τοῦρκος ἐκ Τριπόλεως, διὰ τὴν σκληρότητά του ἐπονομαζόμενος Τσεκούρας.]

- Πολλὰ τουφέκια ἀντιβογοῦν, μιλίονια, καριοφίλια,
 μήνα σὲ γάμο πέφτουνε, μήνα σὲ πανηγύρι,
 κι' οὐδὲ σὲ γάμο πέφτουνε κι' οὐδὲ σὲ πανηγύρι,
 Ἄλῃ Τσεκούρας χαίρεται καὶ ῥήχνει 'ς τὸ σημάδι.
- 5 Πάγει κι' ὁ Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῆ, σεργιάνι γιὰ νὰ κάμη.
 «Ὡρα καλή, μπουλούκμπαση.—Καλὸ 'ς τὸ Χρόνη ὅπου ρθε.
 Πῶς τὰ χεῖς, Χρόνη μ', τὰ παιδιὰ, τί κάνουν τὰ παιδιὰ σου;
 —Σὲ προσκυνοῦν, μπουλούκμπαση, καὶ σοῦ φιλοῦν τὰ χέρια,
 δώδεκα μέραις ἔλειπα, τί κάνουνε δὲν ξέρω.
- 10 —Γιὰ ἀπλωσε, Χρόνη, 'ς τὸν τορβᾶ, γιὰ λύσε τὸ δισάκκι,
 θὰ βρῆς δυὸ μῆλα κόκκινα, δυὸ πατρινὰ λεμόνια.»
 Πάγει κι' ὁ Χρόνης καὶ κυττάει μέσ' 'ς τὸν τορβᾶ καὶ βλέπει,
 βλέπει τὸ πρῶτο του παιδί, τὸ πρῶτο παλληκάρι,
 τηράζει κι' ἄλλη μιὰ φορά, τᾶλλο παιδί του βλέπει.
- 15 Πέφτει στραβὸς μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ τούρκικο τᾶσκέρι,
 βαρεῖ δεξιὰ, βαρεῖ ζερβιά, βαρεῖ μπροστὰ καὶ πίσω,
 κόβει Ἀρβανίταις δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουκμπασηδες.

ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΤΖΟΥ

(1792)

[Τὸ κατωτέρω ἄδρᾶς ἐμπνεύσεως ὄσμα ἀναφέρεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ ὄνομαστὸς πολέμαρχος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ Λοκρὸς Ἀνδριτζος, ὁ πατὴρ τοῦ Ὀδυσσεῶς, καταλιπὼν τὰ ὄρεινά σκηνώματα αὐτοῦ συνεπολέμει μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, μέχρι τῆς παρὰ τὸ Ταίναρον ἡττης (1792) ὅτε χωρισθεὶς αὐτοῦ διέσχισεν, ἡγούμενος 500 ἀνδρῶν, κατὰ μῆκος τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμερονύκτια πολεμῶν πρὸς τοὺς διώκοντας αὐτὸν ἑξακισχιλίους Τούρκους, κατάρθωσε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Πρέβεζαν, φονεύσας ὑπὲρ τοὺς 1500 ἐχθρούς, αὐτὸς δ' ἀπολέσας τὸ πέμπτον περίπτου τῶν ὑπ' αὐτὸν πολεμιστῶν.]

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριά δὲν ἔχουν.

Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψῆλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια
ἢ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε, καὶ βροχολάει 'ς τοὺς κάμπους.

Ἡ Γκιώνα λέει τῆς Διάκουρας κ' ἢ Διάκουρα τῆς Γκιώνας.

- 5 «Βουνί μ', ποῦσαι ψηλότερα καὶ πιὸ ψηλὰ ἀγναντεύεις,
ποῦ νά ναι, τί νά γίνηκαν οἱ κλέφταις οἱ Ἀνδριτζᾶτοι;
Σὰν ποῦ νά ψένουν τὰ σφαχτά, νά ρήνουν 'ς τὸ σημάδι,
σὰν παιὰ βουνὰ στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;

— Τί νά σοῦ πῶ, μωρὲ βουνί, τί νά σοῦ πῶ, βουνάκι,

- 10 τὴ λεβεντιά τὴ χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι.
Στοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτά καὶ ρήνουν 'ς τὸ σημάδι,
τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια.»
Κ' ἢ Διάκουρα σὰν τ' ἄκουσε βαριά τῆς κακοφάνη,
Τηράει ζερβά, τηράει δεξιά, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα.

- 15 «Βρὲ κάμπε ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη,
μὲ τὴ δική μου λεβεντιά νά στολιστῆς γυρεύεις;
Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δῶ μου τὴ λεβεντιά μου,
μὴ λειώσω οὐλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.»

Στ. 4. Διάκουρα ὁ Παργασός, Γκιώνα δὲ τὸ ὑψηλότερον τοῦτου ὄρος ἐν τοῖς ὄρειοις τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Λοκρίδος, τοῦ ὁποίου ἄγνωστον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Στ. 14. Σκάλα τὸ ἐπίκειον τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῶν Δελφῶν (ἢ Ἰτέα). Στ. 15. μαραζιάρης=μαχετικός.

No 254

58

ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΥ

[Ὁ Παναγιώτης Λιάκος ἦτο ἄλβανόφωνος κλέφτης ἐκ τοῦ χωρίου Παναρήτη. Δημοτικά τινὰ ἄσματα ἀφηγοῦνται μάχην αὐτοῦ πρὸς τὸν Γιουσούφ Ἀράπην, πιθανῶς κατὰ τὸ 1806, ὅτε κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξεστράτευσεν οὗτος πρὸς καθυπόταξιν τῶν κλεφτῶν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἡ πρὸς τὸν Βεληγκέκαν μάχη, τὴν ὁποίαν ἀφηγεῖται τὸ ἐπόμενον ἄσμα, ἴσως ἐγινε χρόνον τινὰ πρότερον, πιθανῶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διότι ἐν τισὶ παραλλαγαῖς πλὴν τοῦ Βεληγκέκα μνημονεύεται καὶ ὁ Βελῆ πασᾶς, ὁ νεαρὸς δηλ. υἱὸς τοῦ Ἀλῆ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐγκαταστήσῃ οὗτος γενόμενος κύριος τῶν Ἰωαννίνων (1788) ἐν Θεσσαλίᾳ.]

Τρία πουλάκια κάθονται μέσ' ἔς τὸ Γερακοβοῦνι,
τό να τηράει τὸν Ἀρμυρό, τᾶλλο κατ' τὸ Ζητοῦνι,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολδογάει καὶ λέει.

«Ὁ Λιάκος τί να γίνηκε φέτο, τὸ καλοκαῖρι,
5 να βγῆ ἔς τῆς Γούρας τὰ βουνά, να βγῆ κατ' τὸ Ζητοῦνι,
να χαρατζώσῃ τὰ χωριά κι' ὅλο τὸ βιλαέτι;»

Ὁ Λιάκος ἀποκλείστηκε ἔς τὸ Μπούμηλο ἔς τὴν βράχην.
Πολλὴ Τουρκιὰ τὸν πλάκωσε, Κονιάροι κι' Ἀρβανίταις.
«Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασᾶ, προσκύνα τὸ βεζίρη,
10 να σοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν, δερβέναγας να γίνης.
—Ὅσο ἂν ὁ Λιάκος ζωντανός, πασᾶ δὲν προσκυνάει,
πασᾶ ἔχει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ ντουφέκι.»

Κι' ἀρχίσανε τὸν πόλεμο τὰ βροντερὰ ντουφέκια.
Μέρα καὶ νύχτα πολεμοῦν, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχταις,
15 κι' ὁ Λιάκος ἔτρεξεν ὀμπρὸς μὲ τὸ σπαθί ἔς τὸ στόμα.
Φεύγουν Κονιάροι ἀπὸ μπροστά, φεύγουν κ' οἱ Ἀρβανίταις.
Κλαίουν οἱ Ἀρβανίτισσαις ἔς τὰ μαῦρα φορεμέναις,
κι' ὁ Βεληγκέκας γύρισε ἔς τὸ αἶμα του πνιμένος,
κι' ὁ Μουσταφᾶς λαβώθηκε ἔς τὸ γόνα καὶ ἔς τὸ χέρι.

Στ. 1. Γερακοβοῦνι. Μία τῶν κορυφῶν τῆς Ὄθρου, ὕψους 1728 μέτρων.
Στ. 2. Ἀρμυρό ὁ Ἀλμυρὸς τῆς Θεσσαλίας (Φθιώτιδος), Ζητοῦνι ἢ Λαμία.
Στ. 5. τῆς Γούρας τὰ βουνά ἢ Ὄθρου. Στ. 7. Μπούμηλο ἴσως θέσις ἐπὶ
τῆς Ὄθρου. Στ. 19. Μουσταφᾶς Ἀλβανὸς ὀπαδὸς τοῦ Λιάκου.

ΤΗΣ ΛΙΑΚΑΙΝΑΣ

[Τίς ἡ Λιάκαινα τῆς ὁποίας τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν ὑπερήφανον ἀρνησὶν νὰ γίνῃ σύζυγος Τούρκου καὶ τὴν θαυμασίαν ἐλευθέρωσιν ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της διηγεῖται τὸ ᾄσμα; ἴσως εἶναι ἡ γυνὴ τοῦ κλέφτη Λιάκου τοῦ προηγουμένου ᾄσματος, τοῦ νικητοῦ τοῦ Βεληγέκα καὶ τοῦ Γιουσούφ ἀράπη, ἴσως ἄλλου τινὸς ὁμωνύμου· εἰς τινὰς παραλλαγὰς ὀνομάζεται Ἀντώναινα, ἀλλὰ πάλιν ἀναφέρονται εἰς ἀνώνυμον νιόνυμφην. Μέγιστος βεβαίως εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν νεαρῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν, ὅσαι ἀπαχθεῖσαι αἰχμάλωτοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπρωτίμησαν τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς συμβιώσεως μετὰ τοῦ ἀρπαγος, καὶ εἶναι εὐνόητον ὅτι τὴν σκληρὰν τύχην τινὸς αὐτῶν παρέλαβεν ὡς ὑπόθεσιν ᾄσματος ἢ δημώδης ποιήσεως, συμπληρώσασα τὴν ἐκθεσὶν τῆς οἰκογενειακῆς τραγωδίας διὰ λύσεως ἰδεώδους, ἥτοι τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ ἀνδρείου συζύγου, καίτοι τοιαύτη λύσις σπανιώτατα θὰ ἐπαρουσιάζετο εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἀλλὰ τὴν λύσιν ταύτην παρέλαβεν ἐκ τοῦ παλαιότερου ποιητικοῦ ἀποταμιεύματος αὐτῆς, ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ᾄσμάτων, ὅπου συχνότατα ἀναφέρεται ἤρωσ ἀπολυτρῶν τὴν ἀπαχθεῖσαν σύζυγόν του διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ θαυμασίου ἵππου του. Μία δὲ παραλλαγή τοῦ ᾄσματος τῆς Λιάκαινας καὶ ἄλλας πλὴν ταύτης ἀπιγήσεις παρουσιάζει τῶν ἀκριτικῶν ᾄσμάτων.]

Πῶς λάμπει ὁ ἥλιος 'ς τὰ βουνά, 'ς τοὺς κάμπους τὸ φεγγάρι,
ἔτσι ἔλαμπε κ' ἡ Λιάκαινα 'ς τὰ τούρκικα τὰ χέρια.

Πέντε Ἀρβανίταις τὴν κρατοῦ καὶ δέκα τὴν ξετάζουν,
κ' ἓνα μικρὸ μπεόπουλο κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει.

- 5 «Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, δὲν παίρνεις Τούρκον ἄντρα,
νὰ σ' ἀρματώσῃ 'ς τὸ φλωρί, μέσ' 'ς τὸ μαργαριτάρη;
— Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου τῆ γῆς νὰ κοκκινήσῃ,
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τούρκος νὰ τὰ φιλήσῃ.»

- Κι' ὁ Λιάκος τὴν ἀγνάντεψε νὰπὸ ψηλὴν βραχοῦλα,
10 κοντοκρατεῖ τὸ μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ξετάζει.
«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι νὰ βγάλῃς τὴν κυρά σου;
— Δύνομαι, ἀφέντη μ', δύνομαι νὰ βγάλω τὴν κυρά μου.
Νὰ μ' αὐγατίσῃς τὴν ταῆ σαρανταπέντε χούφταις,
νὰ μ' αὐγατίσῃς τὸ κρασί σαρανταπέντε κούφταις,
15 νὰ δέσῃς τὸ κεφάλι σου μὲ δεκοχτὼ μαντήλια,
νὰ δέσῃς τὴ μεσοῦλα σου μαζὶ μὲ τὴ δική μου.»
Βιτσιὰ δίνει τ' ἀλόγου του, 'ς τὴ μέση γιουρρυστάει,
καὶ πάησε καὶ τὴν ἄδραξε, 'ς τὸ σπίτι του τὴν πάει.

Στ. 6. ἀρματώσῃ = ἐνδύσῃ, σιολίσῃ. Στ. 17. γιουρρυστάει κάνει γιουρρῶσι, ἐφορμῇ.

60

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μὲ γέλασε νῆ χαραυγῆ, τᾶστρι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βγῆκα νύχτα ᾿ς τὰ βουνά, ψηλά ᾿ς τὰ καρφοβούνια.
Ἄκω τὸν ἄνεμο καὶ ἠχᾶ, μὲ τὰ βουνά μαλώνει.
« Νέσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, καὶ σεῖς κοντοραχούλαις,
5 τί ἔχετε ποῦ μαλώνετε, τί ἔχετε ποῦ χτρευῶστε;
Μὴ σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια;
— Δὲ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
πάρ' μᾶς βαραίν' ἢ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.»

61

ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

(1804)

[Ὅτε ὁ Ἄλῃ πασᾶς διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Ρούμελης (Ρούμελη βαλεση) διέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους τοῦ 1801 ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Μακεδονίαν, ἄγων στρατιὰν πεντακισχιλίων Ἀλβανῶν, ἣτις καθ' ὅσον ἐπροχώρει ἐξωγοῦτο. Κατεδίωξε δὲ πάντας τοὺς ἀνυποτάκτους Ἀλβανοὺς καὶ Τούρκους ληστές καὶ ἀντίρτας, καθυποτάσσωσιν ἢ ἀποκτείνων αὐτοὺς. Τότε κατεδίωχθησαν ἀπηνῶς καὶ οἱ Ἕλληνες κλέφται, τὰ δ' ἐπόμενα ἄσματα ἀναφέρονται εἰς τὴν καταδίωξιν ἐκείνην.]

Α'

Τοῦτο τὸ καλοκαῖρι καὶ τὴν ἀνοιξὴ
ἄσπρα χαρτιὰ μᾶς γράφουν, μαῦρα γράμματα.
«Ὅσοι κι' ἂν εἴστε κλέφταις ᾿ς τὰ ψηλά βουνά,
ἔλοι νὰ κατεθῆτε ἀπ' τὸν Ὀλυμπο,
5 νὰ προσκυνήσετ' ἔλοι τὸν Ἄλῃ πασᾶ.»
Δυὸ παλληκάρια μόνο δὲν προσκύνησαν.
Ἐπῆραν τὰ τουφέκια, τὰ λαμπρὰ σπαθιά,
καὶ ᾿ς τὰ βουνά ἀνεβαίνουν, τρέχουν ᾿ς τὴν κλεφτιά.

B'

Οἱ κλέφταις ἐπροσκύνησαν καὶ γίνηκαν βραγιάδες,
 κι' ἄλλοι φυλάγουν πρόβατα κι' ἄλλοι βοσκοῦνε γίδια,
 κ' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲ θῆε νὰ προσκυνήσῃ.
 Τὸ πλάγι πλάγι πήγαινε, τὸν ταμπουρᾶ λαλοῦσε·

- 5 « Ἐγὼ βραγιάς δὲ γένομαι, Τούρκους δὲν προσκυνᾶω,
 δὲν προσκυνῶ τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς κοτσαμπασῆδες·
 μὸν καρτερῶ τὴν ἀνοιξή, νὰ ρθοῦν τὰ χελιδόνια,
 νὰ βγοῦν οἱ βλάχαις ἔς τὰ βουνά, νὰ βγοῦν οἱ βλαχοπούλαις.»

Γ'

Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορο, νὰ πάρω ἀνηφοράκι,
 νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ῥιζιμιὸ λιθάρι,
 νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ, γλυκὸν ὕπνο νὰ πάρω.
 Μαῖδέ ἐγείρα, ἰδὲ ἐπλάγιασα, μαῖδέ τὸν ὕπνο πῆρα,
 κι' ἀκῶ τὰ πεῦκα νὰ βογγοῦν καὶ τοῖς δξυαῖς νὰ τρίζουν,
 κι' ἀκῶ μιᾶς πέρδικας λαλιά, μιᾶς ἀηδονολαλούσας,
 καὶ τό λεγε λυπητερά σά μαῦρο μοιρολόγι.

- « Τὸ τί ἔχεις, περδικούλα μου, καὶ κλαῖς κι' ἀναστενάζεις;
 μὴν εἶν' ταυγά σου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά σου μαῦρα;
 — Δὲν εἶν' ταυγά μου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά μου μαῦρα,
 μόν' κλαίω γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς καπεταναίους,
 τοῦ τοὺς χαλάει ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἔς τὰ Γιάννενα, ἔς τὴν λίμνη.»

ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΑΚΗ

[Ὁ Ζαχαράκης, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Κοντογιάννη, καὶ ὕστερον ὄπλαρχηγός τῆς Ὑπείτης, ἀντίστη ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη, ὅστις τῷ 1806 διέτρεχε μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν Φθιώτιδα πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν. Πολλὰ δημοτικὰ ἄσματα ἀφηγοῦνται νικηφόρους συμπλοκάς τοῦ Ζαχαράκη πρὸς τὸν φοβερὸν δερβέναγαν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις διὰ τῆς ἀπηνόου καταδιώξεως τῶν ἀνθισταμένων καὶ διὰ τῶν βασάνων εἰς ἃς ὑπέβαλλεν αὐτούς, ἐνέσπειρε πανταχοῦ τὸν τρόμον.]

- Θέλετε δέντρ' ἀνθήσετε, θέλετε μαραθῆτε,
 ἔς τὸν ἦσκιο σας δὲν κάθομαι μήτε καὶ ἔς τὴ δροσιά σας·
 μόν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξή, τῶμορφο καλοκαίρι,
 νὰ μπουμπουκιάσῃ τὸ κλαρί, ν' ἀνοίξῃ τὸ ροδάμι,
 5 νὰ βγῶ ψηλὰ ἔς τὸν Ἀρμυρό, ψηλὰ ἔς τὴν Παλιοβοῦνα,
 γιὰ νὰ σιουρίζω κλέφτικα, νὰ μάσω τὰ μπουλούκια.
 Μπουλούκια ποῦθε βρίσκεστε, ὄλα νὰ μαζωχτήτε,
 τί ἐβγήκε ὁ Σούφης τὸ σκυλί καὶ κυνηγάει τοὺς κλέφταις.
 Σέρνει τσεκούρια ἔς τᾶλογα, τσεκούρια ἔς τὰ μουλάρια,
 10 γιὰ νὰ τσακίξῃ γόνατα, γιὰ νὰ τσακίξῃ χέρια.

- Κι' ὅσοι κλέφταις τ' ἀκούσανε, πάνε νὰ προσκυνήσουν.
 Ὁ Ζαχαράκης μοναχὰ δὲν πάει νὰ προσκυνήσῃ.
 Ῥάχη σὲ ῤάχη περπατεῖ, λημέρι σὲ λημέρι.
 «Ἐγὼ ῤαγιαῖς δὲ γίνουμαι, Τούρκους δὲν προσκυνάω.»
 15 Ἐλάτε παλληκάρια μου, ὄλοι νὰ συναχτήτε,
 τί ἔχω νὰ κάμω πόλεμο μ' αὐτὸν τὸ Σούφ ἀράπη,
 νὰ δείξουμε τὴ λεβεντιά καὶ τὴν παλληκαριά μας,
 νὰ ἰδῇ ντουφέκι κλέφτικο, τὰ βόλια μας ποῦ πέφτουν,
 νὰ μὴν περνᾷ νὰ τυραγνᾷ ἀδύνατους ῤαγιαδες.»

Στ. 4. μπουμπουκιάσῃ βλαστήσῃ, ῤοδάμι, οἱ τουρμεροὶ βλαστοὶ τοῦ πρίνου.

239

63

ΤΟΥ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

[Ὁ Μήτσος καὶ ὁ Κωσταντῆς Κοντογιανναῖοι, υἱοὶ τοῦ Γιαννάκη Κοντογιάννη, ἦσαν ἀρματοῦλοι τῆς Ὑπάτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τούτων τὸν Κωσταντῆν ἐφό-
νευσεν ὁ ἐκ Μαυροῦλου Δημάκης. Τὸ κατωτέρω περὶ τοῦ φόνου
ἄσμα ἀναφέρει ὅτι συνελήφθη καὶ ὁ Νικολάκης Κοντογιάννης.
Νικολάκης ἦτο τὸ ὄνομα ἐνὸς υἱοῦ τοῦ Μήτσου καὶ ἐνὸς τοῦ
Κωσταντῆ, ἀμφότεροι δ' οὗτοι ἠγωνίσθησαν κατὰ τὴν ἐπανά-
στασιν. Παραλλαγή τοῦ ἄσματος ἀντὶ τοῦ Νικολάκη ἀναφέρει
ὡς πληρωθέντα τὸν ἀνδράδελφον τῆς Κοντογιάνναινας, ἦτοι
τὸν Μήτσον.]

Κοιμᾶται ἀστρί, κοιμᾶται αὐγή, κοιμᾶται νιὸ φεγγάρι,
κοιμᾶται ἢ καπετάνισσα, νύφη τοῦ Κοντογιάννη
μέσ' ἔς τὰ χρυσὰ παπλώματα, μέσ' ἔς τὰ χρυσὰ σεντόνια.
Νὰ τὴν ζυπνήσω ντρέπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ φοβοῦμαι,
5 νὰ μάσω μοσκοκάρυδα, νὰ τὴν πετροβολήσω,
ἴσως τὴν πάρῃ ἢ μυρωδιά, ἴσως τὴν ἐξυπνήσῃ.

Σηκώθη ἢ καπετάνισσα καὶ μὲ γλυκωρωτάει.

« Τὸ τί μαντάτα μοῦ φερες ἀπὸ τοὺς καπετάνιους;

— Πικρὰ μαντάτα σοῦ ἔφερα ἀπὸ τοὺς καπετάνιους.

10 Τὸ Νικολάκη πιάσανε, τὸν Κωσταντῆ βαρέσαν.

— Ποῦσαι, μαννοῦλα, πρόφτασε, πιάσε μου τὸ κεφάλι,

καὶ δέσ' το μοι σφιχτὰ σφιχτὰ, γιὰ νὰ μοιρολογήσω;

Νὰ κλάψω γιὰ τὸν Κωσταντῆ, ἢ γιὰ τὸ Νικολάκη;

15 Ἦσαν μπαϊράκια ἔς τὰ βουγά, καὶ φλάμπουρα ἔς τοὺς κάμπους.»

64

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

(1806)

[Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1806 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόν-
σον σουλτανικὸν φερμάνι, διατάσσον τοὺς μουσουλμάνους καὶ
τοὺς χριστιανούς νὰ καταδιώξουν συντόμως καὶ νὰ ἐξολοθρεύ-
σουν τοὺς Κολοκοτρωναίους καὶ τοὺς λοιποὺς κλέφταις τῆς
χερσονήσου. Συγχρότως δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης, ὑπέικων εἰς
αὐστηρὰν διαταγὴν τῆς Πύλης, ἐξέδωκε συνοδικὴν ἐγκύκλιον
κατ' αὐτῶν. Μαθὼν ταῦτα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, συνή-
θροισε τοὺς κλέφταις τῆς Πελοποννήσου, περὶ τοὺς 150 ἐν
ὄλῳ, καὶ συνεβούλευσε νὰ καταρύγουν εἰς Ζάκυνθον καὶ νὰ
καταταχθοῦν εἰς τὸν στρατὸν τῶν κατεχόντων τότε τὴν Ἐπτά-
νησον Ῥώσων. Ἄλλ' αὐτοὶ δὲν ἐδέχθησαν, προτιμῶντες ν' ἀπο-
θάνουν εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς ἀδελφὸς τοῦ Κολοκοτρώνη
μάλιστα εἶπε τότε «θέλω νὰ μὲ φάν τὰ ὄρνια τοῦ τόπου μου.»
Οὐδὲ τὴν ἄλλην συμβουλὴν τοῦ Κολοκοτρώνη ἠκολούθησαν,
νὰ κρυφθοῦν ὅπως ἤμποροῦν τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος, χωρι-
ζόμενοι εἰς μικρὰ ἀποσπάσματα καὶ τὴν ἀνοιξίαν νὰ ἐξαζολου-
θήσουν τὸν πρότερον βίον. Ὅθεν ἠναγκάσθη καὶ ὁ Κολοκο-
τρώνης, ὡς ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν νὰ πολεμῇ πρὸς τοὺς κατα-
διώκοντας αὐτούς. Ἄλλ' οὐδαμοῦ εὗρισκον ἄσυλον, οὐδ' ἐφόδια,
πανταχοῦ συνήντων διώκτας ὄχι μόνον Τούρκους, ἀλλὰ καὶ
χριστιανούς χωρικοὺς, διὰ τὸν πατριαρχιζὸν ἀφορισμὸν, καὶ
μετὰ τρεῖς μῆνας κατόπιν ἀδιαλείπτων ἀγώνων καὶ δεινοτάτων
ταλαιπωριῶν, ἀφοῦ ἐφρονεύθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ σύν-
τροφοὶ του, ἠδυνήθη ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης νὰ διαπε-
ραιωθῇ ἐκ Μάνης εἰς Κύθηρα, ὁπότεν μετέβη εἰς Ζάκυνθον
κατὰ Μάϊον τοῦ 1806.]

- Λάμπουν τὰ χιόνια ἔς τὰ βουνὰ κι' ὁ ἥλιος ἔς τὰ λαγκάδια,
λάμπουν καὶ τὰ λαφρὰ σπαθιά τῶν Κολοκοτρωναίων,
πῶχουν τὰ σήμια τὰ πολλὰ, τοῖς ἀσημένιαις πάλαις,
τοῖς πέντε ἀράδαις τὰ κουμπιά, τοῖς ἔξι τὰ σαπράζια·
- 5 ὁποῦ δὲν καταδέχονται τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλλα τρῶνε τὸ ψωμί, καβάλλα πολεμᾶνε,
καβάλλα πὰν ἔς τὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρν' ἀντίδερν ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Φλωριά ρήχουν ἔς τὴν Παναγιά, φλωριά ρήχουν ἔς τοὺς ἄγιους,
- 10 καὶ ἔς τὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τοῖς ἀσημένιαις πάλαις.
«Χριστέ μας, βλόγα τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια.»

- Κι' ὁ Θεωδωράκης μίλησε, κι' ὁ Θεωδωράκης λέει:
 «Τούτ' οἱ χαραῖς ποῦ κάνουμε σὲ λύπη θὰ μᾶς βγάλουν.
 Ἀπόψ' εἶδα ἔς τὸν ὕπνο μου, ἔς τὴν ὕπνοφαντασιά μου,
 15 θολὸ ποτάμι πέραγα καὶ πέρα δὲν ἐβγήκα.
 Ἐλάτε νὰ σκορπίσουμε, μπουλούκια νὰ γενοῦμε.
 Σύρε, Γεώργο μ', ἔς τὸν τόπο σου, Νικήτα ἔς τὸ Λοντάρι·
 ἐγὼ παου ἔς τὴν Καρύταινα, πάου ἔς τοὺς ἐδικούς μου,
 ν' ἀφήκω τὴ διαθήκη μου καὶ τοὺς παραγγολαῖς μου,
 20 τί θὰ περάσω θάλασσα, ἔς τὴ Ζάκυνθο θὰ πάω.»

*Στ. 17. Ὁ Γεώργος εἶναι ὁ πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ δὲ Νική-
 τας ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Νικηταρᾶς.*

65

ΤΟΥ ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ

[Ὁ Κατσαντώνης, διάσημος κλέφτης τῆς Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας καὶ τῶν Ἀγρῶν, συνῆψε πολλὰς μάχας πρὸς δερβενγαγᾶδες τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πρωτοπαλλήκαρον ὦν τοῦ Δίπλα, ἀνεγνωρίσθη κατὰ τὸ 1800 ὡς καπετάνιος ὑπὸ τούτου, ταχθέντος ὑπ' αὐτόν. Ἡ περιφανεστέρα ἀνδραγαθία του ἦτο ὁ φόνος τοῦ προσφιλοῦς εἰς τὸν Ἀλῆν Ἀλβανοῦ Βελῆ Γκέκα, ὁ ὁποῖος δι' ἰσχυρᾶς δυνάμεως Ἀλβανῶν κατεδίωκεν αὐτὸν εἰς τὰ Ἄγραφα (1806). Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1807 πάσχων ἐξ εὐλογίας καὶ νοσηλευόμενος εἰς τὴν θέσιν Μοναστηράκι τῆς Εὐρυτανίας, ὅπου εὐρίσκοντο καὶ πέντε μόνον ἐκ πάντων τῶν συντρόφων του, καταδοθέντος τοῦ κρησφυγέτου του, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Γιουσούφ Ἀράτη, φονευθέντων μετὰ πείσιμονα ἄμυναν τῶν συντρόφων του καὶ τραυματισθέντος τοῦ ἀδελφοῦ του Γεώργη, τοῦ ἐπονομαζομένου Χασιώτη. Ἀπαχθεῖς δὲ εἰς Ἰωάννινα κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς σκληρὸν θάνατον, διὰ σφύρας θλασθέντων τῶν ὀστέων αὐτοῦ.]

Α'

- Αὐτοῦ ποῦ πᾶς μαῦρο πουλί, μαῦρο μου χελιδόνι,
 νὰ χαιρετᾶς τὴν κλεφτουργιὰ κι' αὐτὸν τὸν Κατσαντώνη.
 Πέτου νὰ κάνῃ φρόνιμα κι' ὄλο ταπεινωμένα,
 δὲν εἶν' ὁ περσινὸς καιρὸς νὰ κάνῃ ὅπως θέλει,
 5 φέτος τὸ πῆρε γκέντσιαγας, τὸ πῆρε ὁ Βελῆ Γκέκας,
 ζητάει κεφάλια κλέφτικα, κεφάλια ξακουσμένα.
 Κι' ὁ Κατσαντώνης τό μαθε, καὶ τὸ σπαθί του ζώνει,
 καὶ παίρνει δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,
 χαμπέρι στέλνει 'ς τὴν Τουρκιά, 'ς αὐτὸν τὸ Βελῆ Γκέκα·
 10 «Ὅπου θὰ τὰ βρῆ τὰ παιδιὰ, ἄς τὰ βρῆ κι' ἄς τὰ πάρῃ!»

- Κι' ὁ Βελῆ Γκέκας ἔτρωγε 'ς ἐνοῦ παπᾶ τὸ σίτι.
 Τρία κοράσια τὸν κερνοῦν κ' οἱ τρεῖς ξανθομαλλούσαις,
 ἢ μιὰ κερναίει μὲ τὸ γυαλί, ἢ ἄλλη μὲ τὸ κρουστάλλι,
 ἢ τρίτη νῆ καλύτερη μὲ τὰσημένιο τάσι.
 15 Κ' ἐκεῖ ποῦ τρώγαν κ' ἔπιναν κ' ἐκεῖ ποῦ λακριντίζαν,
 μαῦρα μαντάτα τοῦ ρθανε ἀπὸ τὸν Κατσαντώνη.
 «Νὰ βγῆς, Βελῆ μου, 'ς τ' Ἄγραφα, νὰ βγῆς ν' ἀνταμωθοῦμε.»

- Κι' ὁ Βελῆ Γκέκας τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη,
 ἔς τὰ γόνατα σηκώθηκε καὶ τὸ σπαθί του ζώνει.
- 20 «Ποῦ εἶσαι, τσαούση ὀγλήγορε, μάσε τὰ παλληκάρια,
 νὰ πάμε νὰ βαρέσουμε τὸ σκύλο Κατσαντώνη.»
- Κι' ὁ Κατσαντώνης πρόφτασε, κακὸ καρτέρι τοῦ εἶχε.
 Κι' ὁ Βελῆ Γκέκας πάει μπροστὰ μὲ ἕξ ἑφτά νομάτους
 «Ποῦ πᾶς, Βελῆ ντερβέναγα, ριτσάλη τοῦ βεζίρη;
- 15 — Ὑ ἐσέν' Ἀντώνη κερατᾶ, ἔς ἐσένα παλιοκλέφτη.
 — Δέν εἶν' ἐδῶ τὰ Γιάννινα, δέν εἶν' ἐδῶ βαγιαδες,
 γιὰ νὰν τοὺς ψένης σὰν τραγιά, σὰν τὰ παχιὰ κριάρια,
 ἐδῶ ναι λόγχοι καὶ βουναὶ καὶ κλέφτικα τουφέκια,
 βαριά βροντοῦν, πικρὰ βαροῦν, φαρμακερὰ πλήγνουν.»
- 30 Τρεῖς μπαταριαῖς τοῦ ῥήξανε, τὴ μιὰ μεριά ἔς τὴν ἄλλη
 ἢ μιὰ τὸν πῆρε ξώδεσμα, ἢ ἄλλη ἔς τὸ κεφάλι,
 κ' ἢ τρίτη ἢ φαρμακερὴ τὸν πῆρε ἔς τὴν καρδιά του.
 Τὸ στόμα του αἷμα γιόμισε, τάχειλι του φαρμάκι,
 κ' ἢ γλώσσα τ' ἀηδονολαεῖ, τὰ παλληκάρια κρᾶζει.
- 35 «Ποῦ εἶσαι, τσαούση ὀγλήγορε, ἔλα πᾶρ' τ' ἄρματά μου,
 νὰ μὴν τὰ πάρῃ ἢ κλεφτουριά κι' ὁ σκύλος Κατσαντώνης.»

Στ. 5. *γκέντσιαγας* = ἀγᾶς τῶν Γκέγκηδων, Ἀίθνας. Στ. 15. *λακριν-
 τίζαν* = συνδιελέγοντο (λ. τουρκ.). Στ. 19. *ἔς τὰ γόνατα σηκώθηκε* (εἰς τὴν
 τράπεζαν ἐκάθητο σταυροπόδι, ὅθεν ἀνεσηκώθη εἰς τὰ γόνατα). Στ. 20. *τσαού-
 σης* = ἑπασπιστής, λ. τουρκ. κυρίως τσαούεμπιασης· τσαούσης δὲ ὁ κλητὴρ, ἢ ἑπα-
 ξιωματικός, διευθύνων πλείονας τῶν 10 ἀνδρῶν. Στ. 24. *ῥιτσιάλης* (λ. τουρκ.
 καὶ ἄλβαν.) σύμβουλος.

B'

- Ἔχετε γειά, ψηλὰ βουναὶ καὶ δροσεραῖς βρυσούλαις·
 καὶ σεῖς Ἰτσουμέρκα κι' Ἄγραφα, παλληκαριῶν λημέρια.
 Ἄν δῆτε τὴ γυναῖκα μου, ἂν δῆτε καὶ τὸ γιό μου,
 εἰπέτε τους πῶς μ' ἔπιασαν μὲ προδοσιά κι' ἀπάτη.
- 5 Ἄρρωστημένο μ' ἠύρανε, ξαρμάτωτο ἔς τὸ στρώμα,
 ὡσάν μωρὸ ἔς τὴν κούνια του, ἔς τὰ σπάργανα δεμένο.

66

ΤΟΥ ΝΙΚΟΤΣΑΡΑ

(1807)

[Ὁ Νίζος Τσάρας, ὁ πρεσβύτατος υἱὸς τοῦ καπετάνιου Τσάρα, πατρῶν ἔχοντος τὸ ἄρματωλίκι τῆς Ἐλασσώνος, μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου, νεώτατος τὴν ἡλικίαν, ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν παλληκαριῶν τοῦ πατρός του. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, ἐμάχετο ὡς κλέφτης ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοῦ ἄρματωλοῦ, ὃν ἐγκατέστησεν ὁ Ἄλῃ εἰς τὸ προγονικόν του ἄρματωλίκι. Ὀνομαστὸς γενόμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πολεμικὴν δεξιότητα αὐτοῦ, συνεκάλεσεν εἰς ἑν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου μοναστήριον σύνοδον κλεφτῶν, ἧτις πρὸς τελεσφορωτέραν καταπολέμησιν τῶν Τούρκων ἀπεφάσισε τὴν ναυπήγησιν μικρῶν καταδρομικῶν πλοίων. Ναυλοχῶν δ' ἐν Σκιάθῳ καὶ Σκοπέλῳ, διὰ συνεχῶν ἀποβάσεων εἰς Θεσσαλίαν καὶ διὰ τολμηρῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μακεδονίας ἔστενεχώρει τὸν Ἄλῃν καὶ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Τούρκους. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1806 ὁ τουρκικὸς στόλος διέλυσε τὸν καταδρομικὸν στόλισμον τοῦ Νικοτσάρα, οὗτος δ' ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος, παράτολμος καὶ ἀκατάβλητος, ἐπρότεινεν εἰς τὸν ἐν Αἰγαίῳ ναύαρχον τοῦ ῥωσικοῦ στόλου Δημήτριον Σινιάβιν νὰ διασχίσῃ μετὰ σώματος ἐπιλέκτων Ἑλλήνων ὀπλιτῶν τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἐνοπήσῃ μετὰ τοῦ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ῥωσικοῦ στρατοῦ, προσβάλλων ἐκ ὧτων τοὺς Τούρκους. Ὁ Σινιάβιν ἐνέκρινε τὸ ῥιφικίνδυνον σχέδιον, ὑποσχεθεὶς ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ προστατεύσῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ, στέλλων εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας πλοῖα ὅπως παραλάβωσι τοὺς ὑποχωροῦντας.

Τότε ὁ Νικοτσάρας μεταβάς εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀνεκοίνωσεν εἰς ἄρματωλοὺς καὶ κλέφτας τὸ σχέδιόν του καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν. Ἐκλέξαντες αὐτὸν ἀρχηγόν των διεπεραιώθησαν διὰ διαφόρων ὁδῶν μυστικῶς εἰς τὴν Σκόπελον 250 περίπου Ῥουμελιώται καὶ ἰσάριθμοι Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες καὶ νησιῶται. Ἐκ Σκοπέλου ἀπέβησαν εἰς Κατερίναν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι μετέβαιον εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐν Σερβίᾳ κατὰ τοῦ Καραγεώργη πολεμούντων Τούρκων, σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, διώδενσαν ἀνερόκλητοι διὰ τῆς Πιερίας καὶ διήλθον τὸν Ἀλιάκιμονα καὶ τὸν Ἄξιόν. Ἀλλὰ περαιτέρω, ἀποκαλυφθέντος τοῦ σκοποῦ του, ὁ Νικοτσάρας ἠναγκάζετο νὰ προχωρῇ μαχόμενος. Διελθὼν τὸν Στρυμόνα, ἠδυνήθη νὰ διασπάσῃ τὴν εἰς τὰς κλεισσορείας τοῦ Δεμιρ Ἰσᾶρ δύναμιν τῶν Τούρκων καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς Νευροκόπι. Οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὰς ἐπικαίρους θέσεις τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ· ἀλλ' ἀναπαυθεὶς ἐπ' ὀλίγον εἰς Τσέρνοβαν κατώρθωσε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν τοῦ Νευροκοπίου καὶ νὰ διενθυθῇ πρὸς τὸν Αἴμον. Δὲν ἠδυνήθη δ' ὅμως νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀναγκασθεὶς εἰς ὑποχώρησιν ὑπὸ ἰσχυρᾶς τουρκικῆς δυνάμεως. Κατὰ τὴν κἀθοδόν του εἰς τὴν μακεδονικὴν παραλίαν ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ τέσσαρες χιλιάδες Ἀλβανοί, Τούρκοι καὶ Κονιάροι Τούρκοι, συνάψας δὲ πρὸς αὐτοὺς τριήμερον μάχην, ἐξαντληθέντων τῶν πολεμοφοδίων, δίσχισε δι' ἐφόδου ξιφῆρης τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας καὶ διηθύνθη πρὸς

τὴν γέφυραν τοῦ Πράβι, διὰ νὰ διέλθῃ τὸν Στρυμόνα. Ἡ γέφυρα εἶχεν ἀποφραχθῆ δι' ἀλύσεων, τὰς ὁποίας διέσπασε, κατέλθεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὁρφανοῦ, μὴ εὐρὸν δὲ ὡς ἀνέμενε ῥωσικὰ πλοῖα ὅπως ἐπιβιβασθῆ, ἐπορεύθη ὁδεύων διὰ τῆς παραλίας εἰς τὴν Χαλκιδικήν, καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὅπου ἐσώθη. Οἱ περισωθέντες ἦσαν τὸ δέκατον μὲν τῶν ἐκστρατευσάντων, περὶ τοὺς πενήτηντα μόνον.]

Α'

- Τρία κομμάτια σύννεφα ἔς τὸν Ἑλυμπο, ἔς τὴν ῥάχη,
 τό να βαστάει τὴ δροσιά, τᾶλλο βαρὺ χαλάζει,
 τὸ τρίτο τὸ μαυρότερο τὴ θάλασσ' ἀγναντεύει.
 «Πάψε, γιαιλέ μου, τὸ θυμό, πάψε τὰ κύματά σου,
 5 νὰ βγοῦν τὰ κλεφτοκάραθα, πᾶχουν τοὺς κλέφταις μέσα,
 νὰ βγῆ κι' ὁ Νίκος μιὰ βολὰ ψηλὰ ἔς τ' Ἀργυροπούλι.»
 «Ὅσαις μαννούλαις τ' ἄκουσαν, ὅλαις κινοῦν καὶ πάνε.
 «Νίκο μ', τὸ ποῦ εἶν' οἱ ἄντρες μας, τὸ ποῦ ναι τὰ παιδιὰ μας;
 — Οἱ ἄντρες σας δὲν εἶν' ἐδῶ, νοῦδὲ καὶ τὰ παιδιὰ σας,
 10 πάησαν πέρα ἔς τὸ Χάντακα, ἔς τὸ ἔρημο τὸ Πράβι,
 πὰν νὰ τροχίσουν τὰ σπαθιά, νὰ πλύνουν τὰ τουφέκια.»

Στ. 6. Ἀργυροπούλι χωρίον ὄρειον τοῦ δήμου Τιρνάβου. Στ. 10. Χάντακας θέσις στενὴ καὶ ἀπόκρημος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πράβι.

Β'

- Δο. 84
- Τί ἔχουν τῆς Ζίχνας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμμένα;
 Μῆνα χαλάζει τὰ βαρεῖ, μῆνα βαρὺς χειμῶνας;
 Οὐδὲ χαλάζει τὰ βαρεῖ, οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας,
 ὁ Νικοτσάρας πολεμάει μὲ τρία βιλαέτια,
 5 τὴ Ζίχνα καὶ τὸ Χάντακα, τὸ ἔρημο τὸ Πράβι.
 Τρεῖς μέραις κάνει πόλεμο, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες,
 χωρὶς ψωμί, χωρὶς νερό, χωρὶς ὕπνο στὸ μάτι.
 Χιόνι ἔτρωγαν, χιόνι ἔπιναν καὶ τὴ φωτιά βαστοῦσαν.
 Τὰ παλληκάρια φώναξε ἔς τοῖς τέσσερες ὁ Νίκος.
 10 «Ἄκουστε, παλληκάρια μου, λίγα κι' ἀντρεωμένα,
 βάλτε τσελίκι ἔς τὴν καρδιά καὶ σίδερο ἔς τὰ πόδια,
 κι' ἀφήστε τὰ τουφέκια σας καὶ βγάλτε τὰ σπαθιά σας,
 γιροῦσι γιὰ νὰ κάμωμε νὰ φτάσωμε τὸ Πράβι.»
 Τὸ δρόμο πῆραν σύνταχα κ' ἔφτασαν ἔς τὸ γιοφῦρι,
 15 ὁ Νίκος μὲ τὸ δαμασκί τὴν ἄλυσό του κόψτει,
 φεύγουν οἱ Τοῦρκοι σὰν τραγιά, πίσω τὸ Πράβι ἀφήνουν.

Στ. 9. ἔς τοῖς τέσσερες = τὴν τετάρτην ἡμέραν. Στ. 11. τσελίκι = χάλυψ.

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΑ

[Μετά τὴν συνομολόγησιν ἀνακαυχῆς μεταξύ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας (12 Αὐγούστου 1807) ὁ ἐν Τενέδῳ ναυλοχὼν ῥωσικὸς στόλος ἔλυσε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀνακάλεσας τὰς φρουράς ἐκ τῶν κατελιημένων νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀπῆκε τοὺς συναγωνισθέντας μετὰ τῶν Ῥώσων Ἑλληνας ἐκθέτους εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀλῆ πασῶς ἀπέλυσε τότε κατὰ τῆς Θεσσαλίας στίφη πολυαριθμῶν Ἀλβανῶν, ἅτινα ἐδῆθον τὴν χώραν καὶ κατέσφαζον τοὺς χριστιανούς. Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται τοῦ Ὀλύμπου μετὰ ματαίαν ἀντίστασιν ὑπεχώρησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Σκιάθον. Ἐκεῖ δὲ συννωθέντες μετ' αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ὄπλαρχηγοί, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν διακοπέντα ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἀγῶνα καὶ συνεκρότησαν καταδρομικὸν στολίσκον, ὅστις ὅτε προσετέθη εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ διάσημος ἀρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου Νικοτσάρας ἀπετελέσθη ἐξ 70 πλοιαρίων. Τοῦ στολίσκου γενικὸν ἀρχηγὸν ἔταξαν τὸν Σταθᾶν, ὑπηρετήσαντα πρότερον καὶ εἰς τὸν ῥωσικὸν στόλον, ἀντιναύαρχον δὲ τὸν Νικοτσάραν. Ὁ στολίσκος οὗτος ὀρηγήτριον ἔχων τὴν Σκιάθον, διαίρεθεις δ' εἰς ἐπτά μοῖρας, καὶ ἀναπετάσας ἑλληνικὴν σημαίαν, προσέβαλλε τὰ τουρκικὰ παρύλια καὶ τὰ πλοῖα καὶ ἀντεπαρετάσσετο καὶ κατὰ τῶν πολεμικῶν σκαφῶν τῶν Τούρκων. Τὸ ἐπόμενον ἔσμα περιγράφει μίαν τοιαύτην σύγκρουσιν τοῦ πλοίου τοῦ Σταθᾶ πρὸς τουρκικὴν κορβέτταν.]

- Μαῦρο καράβ' ἀρμένιζε 'ς τὰ μέρη τῆς Κασάντρας.
 Μαῦρα παννιά τὸ σκέπαζαν καὶ τοῦρανοῦ σημαία.
 Κι' ὀμπρὸς κορβέττα μ' ἄλικη σημαία τοῦ προβγαίνει.
 «Μάινα, φωνάζει τὰ παννιά, ῥῆξε τῆς γάμπιαις κάτω.
 5 — Δὲ τὰ μαινάρω τὰ παννιά κι' οὐδὲ τὰ ῥήχγω κάτω.
 Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νύφη νὰ προσκυνήσω;
 Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκουβάλα.
 Τράκο, λεθένταις, δώσετε, ἀπίστους μὴ φοβάστε.»
 Κ' οἱ Τούρκοι βόλτα ἔρρηξαν κ' ἐγύρισαν τὴν πλώρη.
 10 Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι.
 Ὡς τὰ μπούνια τρέχουν αἷματα, τὸ πέλαο κοκκινίζει,
 κι' ἀλλά! ἀλλάχ οἱ ἄπιστοι κράζοντας προσκυνοῦνε.

Στ. 1. *Μαῦρο καράβι* τὸ πλοῖον τοῦ Σταθᾶ καὶ τὸ τοῦ Νικοτσάρα λέγεται ὅτι εἶχον μαῦρα ἱστία καὶ χρωματισμένον μαῦρον τὸ σκάφος. Στ. 2. *τοῦρανοῦ σημαία ἢ οὐρανό σημαία*. Ὁ στολίσκος τῶν καταδρομικῶν καταβιβάσας τὴν ῥωσικὴν σημαίαν εἶχεν ἀντὶφάση ἰδίαν σημαίαν, ἔχουσαν λευκὸν σταυρὸν ἐπὶ κραιπνοῦ ἐδάφους, ἣν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔχει καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ὡς σημαίαν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ. Στ. 3. *ἄλικη*, ἄλικον χροῶμα τὸ ἀνοικτὸν κόκκινον ἐννοεῖται ἢ ἐρυθρὰ σημαία τῶν Τούρκων. Στ. 4. *μάινα, μαινάρω τὰ πανιά* = καταβιβάσω τὰ ἱστία. *γάμπιαις* = οἱ δόλωρες (les huniers). Στ. 6. Πολλαχὸς τῆς Ἑλλάδος συνηθίζεται κατὰ τοὺς γάμους ἢ νύμφη νὰ προσκυνῇ τοὺς συγγαίροντας καὶ εὐχομένους αὐτῆν οἱ ἐπερήφανοι ἀρματωλοὶ θεωροῦν ὅτι τὸ προσκύνημα εἶναι ἀνοίκειον εἰς ἄνδρας, ἐμπροσθεν εἰς νεογύμους μόνον γυναῖκας. Στ. 8. *τράκο δώσετε (τρακάρετε)* = κάμειτε ἐμβολὴν (abordage).

68

(ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΩΝ ΛΑΖΑΙΩΝ)

[Οι τέσσαρες υιοί του Λάζου (Λαζαίοι, ἢ τὰ Λαζόπουλα), Τόλιας, Χρήστος, Νίκος καὶ Κώστας, ἀρματοῶλοι τοῦ Ὀλύμπου, εἶχον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1807, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστολὴν ταύτης ὑποταχθέντες, οἱ μὲν τρεῖς παρόντες ἐν Ῥαφάνῃ, ὁ δὲ Κώστας ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς τὰ Ἰωάννινα ὡς ὄμηρος. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1812 ἀνέλαβε τὸ πασαλίκιον τῆς Θεσσαλίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Βελῆ πασᾶς, προέβη εἰς καταδίωξιν πάντων τῶν παλαιῶν ἀρματοῶλων καὶ τῶν κλεφτῶν, ἐφόνευσε τοὺς ἐν Ῥαφάνῃ Λαζαίους (ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Κώστας ἐφρονεῦθη μικρὸν ὕστερον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ), τὰς δὲ οἰκογενεῖας τῶν ἀπήγαγεν εἰς Τύρναβον, ἤρπασε δὲ διὰ τὸ χαρέμι του τὴν γυναῖκα τοῦ Κώστα.]

- Τρία πουλάκια κάθονται ἔς τὸν Ἐλυμπο, ἔς τὴν ῥάχη,
τό να τηράει τὰ Γιάννινα, τᾶλλο τὴν Κατερίνα,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογáει καὶ λέει.
Τί εἶν' τὸ κακὸ ποῦ πάθαμε οἱ μαῦροι οἱ Λαζαῖοι;
- 5 Μᾶς χάλασε ὁ Βελῆ πασᾶς, μᾶς ἔκαψε τὰ σπίτια,
μᾶς πῆρε τοῖς γυναῖκες μας, μᾶς πῆρε τὰ παιδιὰ μας,
ἔς τὸν Τούρναβο τοῖς πάησε, πεσκέσι τοῦ βεζῆρη.
Μπροστά πηγαίνει ἡ Τόλιανα, κ' ὀπίσω οἱ συννυφάδες,
κ' ὀπίσω ὀπίσω ἡ Κώσταινα μὲ τὸ παιδί ἔς τὸ χέρι,
- 10 σὰ μῆλο, σὰ τριαντάφυλλο, σὰ νεραντζιά κομμένη.
Βγαίνουν κυράδες τὴν τηροῦν ἀπὸ τὰ παραθύρια.
«Ποιαις εἶν' αὐταῖς ὀπὸρχονται ἔς τὴν Πόρτα, ἔς τὸ Σαράϊ;
— Κυράδες τί λογιάζετε, κυράδες, τί τηράτε;
Ἐμεῖς εἴμεστε κλέφτισσαι, γυναῖκες τῶν Λαζαίων.»
- 15 Βελῆ πασᾶς ἀγγάντευε, στέκει καὶ τοῖς ῥωτάει.
«Γυναῖκες, ποῦ εἶν' οἱ ἄντροι σας κ' οἱ καπιταναραῖοι;
— Εἶνχι ψηλά ἔς τὸν Ἐλυμπο, ψηλά ἔς τὰ κυπαρίσσια.
— Πάρτε ταῖς τρεῖς φλακῶστε ταῖς, βάλτε ταῖς ἔς τὸ μπουντροῦμι,
τὴν Κώσταινα τὴν ὁμορφὴν φέρτε τὴν ἔς τὸ χαρέμι.
- 20 — Ἄφες μ', ἀφέντη μ', ἄφες με, δυὸ λόγια νὰ σοῦ κρίνω,
νὰ γράψω μιὰ πικρὴ γραφή ἔς τὸν καπετάνιο Κώστα.
«Ἐσὺ, Κώστα μ', ἔς τὸν Ἐλυμπο, ψηλά ἔς τὰ κυπαρίσσια,
κ' ἡ Κώσταινα ἔς τὸν Τούρναβο σὲ τούρκικο χαρέμι.»

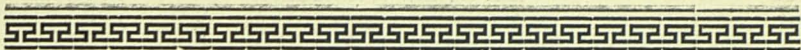
ΑΚΡΙΤΙΚΑ

Γενικὸς γὰρ τῶν Ἀκριτικῶν
ἔ. Β. Βούγ σ. 131 ff.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

« Ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Καππαδοκίας μέχρι τῶν Ἰονίων νήσων, καὶ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν χωρῶν τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἐυξείνου μέχρι τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου, ᾄδονται μέχρι τοῦ νῦν ᾄσματα, ἀφηγούμενα τοὺς ἄθλους καὶ τὰς περιπετείας τοῦ Διγενῆ καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀπελάτας καὶ τοὺς Σαρακηνοὺς, καὶ φέρονται διὰ στόματος παραδόσεις, ἀναφερόμενα εἰς τόπους καὶ ἀντικείμενα, μεθ' ὧν συνδέεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἐγκατέπλεξε μύθους, ὧν τοὺς πλείστους παρέλαβεν ἀνακαινίσασα ἐκ τῆς πλουσίας μυθικῆς κληρονομίας τῆς ἀρχαϊότητος, καὶ ἀπῆρτισε τὸν ιδεώδη τύπον ἥρωος νεαροῦ ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, κραιτατοῦ ὡς ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἐνδόξου ὡς ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐν κεφαλαίῳ δ' εἰπεῖν εἰς τὸν Διγενῆ Ἀκρίτην ἀποκορυφοῦνται οἱ πόθοι καὶ τὰ ιδεώδη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διότι ἐν αὐτῷ συμβολίζεται ἡ μακροαίον καὶ ἀληγτος πάλη τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον. »

(Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ
ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.)

(Ο ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΙ' Ο ΜΑΥΡΟΣ ΤΟΥ)

- Ἄρκοντες τρῶν καὶ πίνουσι σὲ μαρμαρένη τάβλαν,
σὲ μαρμαρένη κι' ἀργυρῆ καὶ σὲ μαλαματένη,
κι' οὔλοι τρῶσι καὶ πίνουσι κι' ἀθιολὴ δὲ φέρνου,
κι' ὁ Κωσταντίνος ὁ μικρὸς ἄς ἐφιλοτραοῦει,
5 τ' ἀκράνη του τ' Ἀνδρόνικου, τοῦ νιοῦ τοῦ παινεμένου.
«Μαῦρος εἶσαι, μαῦρα φορεῖς, μαῦρο καθαλλικεύγεις.
Μαθθαίνεις το νὰ περπατῆ, μαθθαίνεις το νὰ δρέμη,
μαθθαίνεις το νὰ ἔχεται τὸν ὄχλον τοῦ πολέμου,
μαθθαίνεις τον καὶ τῆς στεριάς ὡσὰν καὶ τοῦ πελάου,
10 ξεχάνεις καὶ τῆς λυερῆς τῆς γλυκοποθητῆς σου.»

Στ. 3. ἀθιολὴ (ἀθιβολή) = ὀμιλία. Στ. 5. ἀκράνης = σύντροφος, ἐταῖρος.

Στ. 7. μαθθαίνεις το διδάσκεις τὸ μαῦρο ἄλογο ποῦ καθαλλικεύεις. νὰ δρέμη = νὰ τρέχη. Στ. 8. ἔχεται = δέχεται.

Aa - 169

70

ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

[Τὸ ἀκριτικὸν τοῦτο ᾄσμα, τὸ ζητοῦν νὰ παραστήσῃ τεραστίαν τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν Ἀκριτῶν, συνδέεται στενῶς μετὰ τοῦ ᾄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου. Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς εἶναι ὁ πολλακίς εἰς τὰ ἀκριτικά ᾄσματα μνημονεύμενος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, τὸ μικρὸ Βλαχόπουλον εἶναι τὸ αἰχμάλωτον τέκνον αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἀλέξης ἴσως ὁ Ἀλέξανδρος ἄλλων ἀκριτικῶν ᾄσμάτων. Καὶ τὸ τέλος τῶν δύο ᾄσμάτων συμπίπτει. Ὁ ἥρωσ, μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ γυθέντος αἵματος καὶ ἀδυνατῶν νὰ διακρίνῃ τὸν φίλον ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, φωνάζει εἰς τοὺς συντρόφους του νὰ προφυλαχθοῦν, ὅπως μὴ ἐν τῇ παραφορᾷ του τοὺς φονεύσῃ. Ἐνιαχοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τραγουδεῖται κατὰ τὰς Ἀπόκρως πρὸς ἰδιάζοντα χορὸν, τὸν λεγόμενον *κουνητόν*.]

- Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς κι' ὁ Ἀλέξης ὁ ἀντρειωμένος,
καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο, ὁ καστροπολεμίτης,
ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουνε καὶ γλυκοκουθεντιάζουν,
κι' ἀντάμα ἔχουν τοὺς μαύρους των ἔς τὸν πλάτανο δεμένους.
- 5 Τοῦ Κώστα τρῶει τὰ σίδερα, τ' Ἀλέξη τὰ λιθάρια,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὰ δέντρα ξερριζῶνει.
Κ' ἐκεῖ ποῦ τρῶγαν κ' ἔπιναν καὶ ποῦ χαροκοποῦσαν,
πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε δεξιὰ μεριά ἔς τὴν τάβλα.
Δὲν κελαιδοῦσε σὰν πουλί, δὲν ἔλεε σὰν ἀηδόνη,
- 10 μόν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγε νᾶθρωπινὴ κουδέντα.
«Ἐσεῖς τρῶτε καὶ πίνετε καὶ λιανοτραγουδάτε,
καὶ πίσω σᾶς κουρσεύουνε Σαρακηνοὶ κουρσάρου.
Πῆραν τ' Ἀλέξη τὰ παιδιὰ, τοῦ Κώστα τὴ γυναῖκα,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀρραβωνιασμένη.»
- 15 Ὡστε νὰ στρώσῃ ὁ Κωσταντῖς καὶ νὰ σελλῶσῃ ὁ Ἀλέξης,
εὐρέθη τὸ Βλαχόπουλο ἔς τὸ μαῦρο καθαλλάρης.
«Γιὰ σύρε σὺ Βλαχόπουλο ἔς τὴ βίγλα νὰ βιγλίσης·
ἂν εἶν' πενήντα κ' ἕκατὸ χύσου μακέλληφέ τους,
κι' ἂν εἶναι περισσότεροι, γύρισε μίλησέ μας.»
- 20 Ἐπῆγε τὸ Βλαχόπουλο στὴ βίγλα νὰ βιγλίση.
Βλέπει Τουρκιὰ Σαρακηνοῦς κι' Ἀράπηδες κουρσάρους,

- οί κάμποι ἐπρασινίζανε, τὰ πλάγια κοκκινίζαν
 ἄρχισε νὰ τοὺς διαμετράη, διαμετρημοὺς δὲν εἶχαν.
 Νὰ πάη πίσω ντρέπεται, νὰ πάη ἐμπρὸς φοβάται.
- 25 Σκύθει φιλεῖ τὸ μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ῥωτάει.
 «Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι ἔς τὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξῃς;
 — Δύνομαι ἀφέντη, δύνομαι ἔς τὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξω,
 κι' ὅσους θὰ κόψῃ τὸ σπαθὶ τόσους θενὰ πατήσω.
 Μόν' δέσε τὸ κεφάλι σου μ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι,
- 30 μὴν τύχη λάκκος καὶ ῥηχτῶ καὶ πέσης ἀπ' τῆ ζάλη.
 — Σαῖτταις μου ἀλεξαντριναῖς, καμιά νὰ μὴ λυγίσῃ,
 καὶ σὺ σπαθί μου διμισσί, νὰ μὴν ἀποστομώσῃς.
 Βόθηθα μ' εὐχὴ τῆς μάννας μου καὶ τοῦ γονιοῦ μου βλόγια,
 εὐχὴ τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εὐχὴ καὶ τοῦ στερνοῦ μου.
- 35 Μαῦρε μου, ζιντε νὰ μποῦμε, κι' ἔπου ὁ Θεὸς τὰ βγάλλη!»
- Ἵ τὰ ἔμπα του μπῆκε σὰν αἰτός, ἔς τὰ ξέβγα σὰν πετρίτης·
 ἔς τὰ ἔμπα του χίλιους ἔκοψε, ἔς τὰ ξέβγα δυὸ χιλιάδες,
 καὶ ἔς τὸ καλὸ τὸ γύρισμα κανένα δὲν ἀφήνει.
 Πῆρε τ' Ἀλέξη τὰ παιδιὰ, τοῦ Κώστα τῆ γυναῖκα,
- 40 καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο τὴν ἀρραβωνιασμένη.
 Προσγονατίζει: ὁ μαῦρος του καὶ πίσω του τοὺς παίρνει.
- Ἵ τὸ δρόμο νόπου πήγαινε σέρνει φωνὴ περίσσα.
 «Ποῦ εἶσαι ἀδερφέ μου Κωσταντᾶ κι' Ἀλέξη ἀντρεϊωμένε;
 ἂν εἴστε ἐμπρὸς μου φύγετε κι' ὀπίσω μου κρυφτῆτε,
- 45 τί θόλωσαν τὰ μάτια μου, μπροστά μου δὲ σὰς βλέπω,
 καὶ τὸ σπαθί μου ἐρράγισε, κόβοντας τὰ κεφάλια,
 κι' ὁ μαῦρος λιγοκάρδισε πατῶντας τὰ κουφάρια.»

Στ. 2. καστροπολεμίτης ὁ διακρινόμενος εἰς πολιορκίαν κάστρων. Στ. 8. τὰ-
 βλα=τοράεζα. Στ. 17. βίγλα=οκοπιὰ. βιγλίξω=παρατηρῶ ἀπὸ τῆς οκο-
 πιᾶς. Στ. 26. πλέξῃς=πλεύσης. Στ. 33. βλόγια=εὐλογία. Στ. 34. στερ-
 νοῦ τοῦ νεωαίου. Στ. 36. ἔμπα=εἴσοδος. ξέβγα=ἔξοδος.

[Τὸ θέμα τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τοῦ ἐξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ ἢ φόνου Ἀκριτοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, Σαρακηνῶν ἢ Ἀπελατῶν, εἶναι σύνηθες εἰς ἀκριτικά ἕσματα. Ἴδιαν διατύπωσιν τοῦ θέματος τούτου παρουσιάζουν τᾶσματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Γιάννου. Εἰς τινὰς παραλλαγὰς αὐτῶν ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἥρωος παρίσταται ὡς ὄν ὑπεράνθρωπον, ἐκ τούτου δ' ὑπεμφαίνεται συνάφεια τοῦ ἕσματος πρὸς τᾶλλα ἀκριτικά περὶ ἀγῶνος δρόμου τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Ἥλιου.]

- Κάτου ἔς τὴν ἄσπρη πέτρα καὶ ἔς τὸ κρυὸ νερό,
 ἐκεῖ κείτεται ὁ Γιάννος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός,
 κομμένος καὶ σφαμένος κι' ἀνεγνώριστος.
 Τὸ αἷμα του σὰν βρῦση χύνονταν ἔς τὴ γῆς,
 5 καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἢ βαθεῖά πληγῆ.

- Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ῥωμοὶ τὸν κλαῖν,
 κι' ἀπάρθυνα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν.
 «Γιάννο μ', δὲν εἶχες μάννα, μάννα κι' ἀδερφή,
 δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα, γιὰ νὰ σ' ἔκλαιγεν;
 10 —Θαρρῶ πῶς εἶχα μάννα, μάννα κι' ἀδερφή,
 κ' ἢ δόλια μου ἢ γυναῖκα νὰ τὴν πῶρχεται,
 μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέρνοντας.»

- «Γιάννο μου, δὲν σοῦ τό εἶπα, δὲ σ' ἀρμήνευα,
 μὲ χίλιους μὴν τὰ βάνης καὶ μὴν πολεμᾶς;
 15 —Σώπα καλὲ γυναῖκα, καὶ ντροπιάζεις με.
 Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀνδρειωμένος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός,
 ποῦ τρέμει ὁ κόσμος ὅλος κι' ὅλα τὰ χωριά,
 καὶ τρέμουν τρεῖς πασάδες ποῦ πολέμαγα.
 Δὲν ἦσαν μῆτε πέντε, μῆτε δεκοχτῶ,
 20 ἑφτὰ χιλιάδες ἦσαν κ' ἐγὼ ἀμοναχός
 κι' ἀπ' τοῖς ἑφτὰ χιλιάδες ἕνας γλύτωσε,
 ποῦ χε λαγοῦ πηλάλα, Δράκου δύναμη,
 καὶ τῆς ἀγριολαφίνας τὰ πηδῆματα.
 Ἦσ τὰ νέφια νέφια πάει, ἔς τὰ νέφια περπατεῖ,
 25 ἔς τὸν οὐρανὸ πετοῦσε, ἔς τᾶσπρη ἐχάνονταν.
 Μιὰ σαῖττιὰ μου παίζει μέσα ἔς τὴν καρδιά,
 τὴ δύναμή μου κόθει κι' ὄλη τὴν ἀντρεία.»

(Η ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΗ ΛΥΓΕΡΗ, Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ)

[Ὁ Ἀμιράς τῆς Συρίας, ἐπιδραμών εἰς τὴν Ῥωμανίαν, ἡμαλώτισε τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Εἰρήνην μετὰ τῶν ἀκολούθων τῆς, ἐξεληθούσαν εἰς περίπατον ἀνὰ τὰ ὄρη. Μαθόντες δὲ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ λοιποὶ τέσσαρες ἀδελφοὶ αὐτῆς, ἔσπευσαν πρὸς ἀπελευθέρωσίν τῆς, κατενίκησεν ἐν μονομαχίᾳ ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Ἀμιράν, ἀνεῦρον ζῶσαν τὴν Εἰρήνην, καὶ ἔδωκαν αὐτὴν εἰς γυναῖκα εἰς τὸν ὑπὸ σφοδροῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτος καταληφθέντα Ἀμιράν, γενόμενον χριστιανόν. Καρπὸς τοῦ γάμου τούτου ἦτο ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτης. Οὕτως ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Διγενῆ τὸ ἐθνικὸν ἔπος. Ἀλλὰ κατὰ τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ἡ μήτηρ τοῦ Διγενῆ ἦτο ἀνδρειωμένη κόρη, ἣτις ἀνδρικὴν φοροῦσα πανοπλίαν ἐπολέμει τοὺς Σαρακηνοὺς, μέχρις οὗ ποτε ἐν τῇ σφοδρότητι τοῦ ἀγῶνος ἀπεκαλύφθη τὸ γένος αὐτῆς καὶ διωκομένη ὑπὸ Σαρακηνοῦ κατέφυγεν εἰς ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου· ἐκεῖ δ' ὁμοῦς ὁ ἅγιος παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Σαρακηνὸν διώκτην, ὑποσχεθέντα ὅτι θὰ βαπτισθῇ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ γεννηθῇ ἐκ τοῦ γάμου μετὰ τῆς ἀνδρειωμένης. Κατ' ἄλλον δὲ τύπον τοῦ ἔσματος ἡ ἀνδρειωμένη βασιλοπούλα, ἐγκεκλεισμένη εἰς κάστρον ἀμύνεται ἐπιτυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ τῶν πολιορκούντων Σαρακηνῶν ἢ Τούρκων, μέχρις ὅτου κυριεύεται τὸ κάστρον διὰ δόλου Τούρκου, ὅστις λαμβάνει αὐτὴν ὡς ἐπαθλὸν καὶ γεννᾷ ἐξ αὐτῆς τρεῖς υἱοὺς, τὸν Δοῦκαν, τὸν Κωνσταντῖν καὶ τρίτον τὸν Γιάννην (ὅπερ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Διγενῆ παρεφθαρμένον). Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ τοῦ Κάστρου τῆς Ὠρίας.

Νεώτεροι παραλλαγὰὶ τοῦ πρώτου τύπου παριστάνουσι τὴν ἀνδρειωμένην κόρην ὡς κλεφτοπούλαν, ἣτις κλέφτικα ἐνδεδυμένη παραμένει ἀγνώριστος ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τῶν κλεφτῶν, μέχρις ὅτου ἐν ἀθλητικῷ ἀγωνίᾳ, διακρίνει τὸ φύλον αὐτῆς ἐν κλεφτόπουλον, τὸ ὁποῖον τὴν νυμφεύεται.]

Α

(Ἡ ἀνδρειωμένη λυγερὴ καὶ ὁ Σαρακηνός.)

- Κάπου πόλεμος γίνεται ἔς Ἀνατολὴν καὶ Δύσην,
καὶ τό μαθε μιὰ λυγερὴ καὶ πάει νὰ πολεμήσῃ.
Ἀντρίκια ντύθη κι' ἄλλαξε καὶ παίρνει τᾶρματὰ τῆς.
Φίδια στρώνει τὸ φάρο τῆς κι' ὀχιαῖς τὸν καλλιγώνει,
5 καὶ τοὺς ἀστρίταις τοὺς κακοὺς τοὺς βάνει φτερνιστήρια.
Φτερνιὰ δίνει τοῦ μαύρου τῆς, πάει σαράντα μίλλια,
κι' ἄλλη ματαδευτέρωσε ἔς τὸν πόλεμον ἐμπῆκε.
Σ' τὰ μπα τῆς στραταῖς ἔκανε, ἔς τὰ βγα τῆς μονοπάτια,

10 ἔς τᾶλλο της στριφογύρισμα, ἔσπασε τὸ λουρί της,
φανήκαν τὰ χρυσόμεηλα, τὰ λινοσκεπασμένα.

Σαρακηγὸς τὴν ἀγναντᾶ νὰπὸ ψηλὴ βραχοῦλα.

«Παιδιά, καὶ μὴ δειλιάσετε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε.

Γυναίκειος εἶν' ὁ πόλεμος, νυφadiaκὸς ὁ κοῦρσος!»

Κ' ἡ λυγερὴ ὄντας τ' ἄκουσε ἔς τὸν Ἄη Γιώργη τρέχει.

15 «Ἀφέντη μου ἄη Γιώργη μου, χῶσε με τὸ κοράσιο,
νὰ κάμω τὰ μπα σου χρυσὰ καὶ τὰ βγα σου ἀσημένια,
καὶ τὰ ξυλοκεράμιδα οὔλο μαργαριτάρι.»
Ἐσκόσανε τὰ μάρμαρα κ' ἐμπήκε ἡ κόρη μέσα.

Σαρακηγὸς νὰ κ' ἔφτασε κοντὰ ἔς τὸν ἄη Γιώργη.

20 «Ἄγιε μου Γιώργη χριστιανέ, φανέρωσε τὴν κόρη,
νὰ βαφτιστῶ ἔς τὴ χάρη σου ἐγὼ καὶ τὸ παιδί μου,
ἐμὲ νὰ βγάλουν Κωσταντὴ καὶ τὸ παιδί μου Γιάννη.»

Ἄνοιξαν τὰ μάρμαρα κ' ἐφάνηκεν ἡ κόρη.

Στ. 4. τὸ φάρο—τὸν ἵππον. Στ. 5. ἀστρεῖτης εἶδος ἐχίδνης (ἔχιδς ἢ ἀσπίς)
Στ. 8. Κατὰ τὴν εἰσοδὸν της εἰς τὴν ἐχθρικήν παράταξιν ἤνοιγε πλατείας ὁδοὺς
(ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν πτωμάτων), κατὰ τὴν ἔξοδον αἱ ὁδοὶ ἐγίνοντο στε-
νότεραι, οἱ νεκροὶ ἦσαν ἀραιότεροι. Στ. 10. ἐφάνησαν τὰ χρυσὰ μῆλα τοῦ
κόλπου της, τὰ σκεπασμένα μὲ λινὸν χιτῶνα ἢ θώρακα. Στ. 13. νυφadia-
κὸς—νυφάτικος, ὑπὸ νυμφῶν γενόμενος ἢ ἀομόζων εἰς νύμφας. ὁ κοῦρσος συνώ-
νυμον τοῦ πόλεμος (λεηλασία). Στ. 14. Ἄη Γιώργη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
ἁγίου Γεωργίου. Στ. 15. χῶσε με = κοῦψε με.

B'

(Ἡ κλεφτοπούλα.)

Ποῖς εἶδε ψάρι ἔς τὸ βουνὸ καὶ θάλασσα σπαρμένη,
ποῖς εἶδε κόρη λυγερὴ ἔς τὰ κλέφτικα ντυμένη;
Τέσσαρους χρόνους περπατεῖ μ' ἄρματωλοὺς καὶ κλέφταις,
κανεῖς καὶ δὲν τὴ γνῶρισε νὰπὸ τὴ συντροφιά της.

5 Καὶ μιὰν αὐγὴ καὶ μιὰ λαμπρὴ, μιὰ πῖσημον ἡμέρα
βγῆκαν νὰ παίξουν τὸ σπαθί, νὰ ῥήξουν τὸ λιθάρι.
Ἐκόπη τάσημόκουμπο κ' ἐφάνη τὸ βυζί της.
Κανένας δὲν τὴ λόγιασε ἀπὸ τὰ παλληκάρια;

- 10 μά να μικρὸ κλεφτόπουλο σκυφτὸ χαμογελᾷ της.
 «Τί ἔχεις, βρέ βλάμη, καὶ γελᾷς, τί ἔχεις καὶ χαμοβλέπεις;
 — Εἶδα τὸν ἥλιο πῶλαμψε κ' ἔφεξε τὸ φεγγάρι,
 εἶδα καὶ τὸ βυζάκι σου ποῦ εἶν' ἄσπρο σὰν τὸ χιόνι.
 — Σώπα, μωρὲ κλεφτόπουλο, μιλιὰ μὴ μολογήσης,
 15 καὶ νὰ σὲ πάρω ψυχογιό, βαριά νὰ σὲ πλουτίσω,
 γιὰ νὰ βαστᾷς τὸ νταμασκι καὶ τὸ χρυσὸ τουφέκι.
 — Ἐγὼ δὲ θέλω ψυχογιός, βαριά νὰ μὲ πλουτίσης,
 γιὰ νὰ βαστῶ τὸ νταμασκι καὶ τὸ χρυσὸ τουφέκι,
 μόν' θέλω σε γυναῖκα μου καὶ νὰ μὲ πάρῃς ἄντρα.
 20 — Ποῦ εἶπῃ τὸ «θέλω», εἰς ἐμὲ πρέπει καὶ νὰ ναι ἄξιος,
 νὰ ναι πρωτοπαλλήκαρο καὶ κλεφτοπολεμάρχος.
 — Τὸ ζήτημά σου εἶναι βαρὺ, μὰ ἂ θέλῃ ὁ θιὸς θὰ γίνῃ,
 ἂ θέλῃ ὁ θιὸς νὰ μ' ἀγαπᾷς, ὁ πρῶτος οὐλων εἶμαι.
 Δεῖξε μου ποῦ ναι οἱ φωτιαῖς, οἱ σπαθισμοί, τὰ βόλια,
 κ' ἐγὼ γιὰ τὴν ἀγάπη σου θὰ πέσω πρῶτος 'ς οὐλα.»

ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

[Εἰς πλείστους ἑλληνικοὺς τόπους ὑπάρχουν φρούρια καλούμενα *Κάστρα τῆς Ὠριάς* ἢ *τῆς Σουριάς*, καὶ πρὸς τὰ φρούρια ταῦτα συνάπτονται παραδόσεις περὶ ἀλώσεως αὐτῶν διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αὐτοκτονίας τῆς βασιλοπούλας, ἣ ὅποια ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠρωϊκῶς ἀνθίστατο ἐγκλεισμένη ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται δὲ εἰς ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἄσμα δημοτικόν, τοῦ ὁποίου πολυάριθμοι ὑπάρχουν παραλλαγáι. Ἡ ἀνά πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας διάδοσις τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος καὶ τῶν παραδόσεων τούτων, ὑποδεικνύει, ὡς παρατηρήσαμεν εἰς τὰς ἡμετέρας *Παραδόσεις*, ὅπου ἐκτενῶς πραγματευόμεθα περὶ τοῦ θέματος, ὅτι προῆλθεν ἐκ παλαιοῦ τινος προτύπου· σφόδρα δ' ἀμφίβολον ὁμως φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἀφετηρίαν εἶχεν ἱστορικόν τι γεγονός· ἀλλ' οὐδ' ὁ τόπος ἢ τὸ φρούριον εἰς ὃ ἀνεφέρετο τὸ ἀρχέτυπον εἶναι εὐκόλον νὰ ἐξακριβωθῇ, αἱ δ' ἐξενεχθεῖσαι περὶ τούτου εἰκασίαι ἐλέγχονται ἀτυχέσταται. Πρὸδηλον τὸνναντίον εἶναι, ὅτι τὸ ἀρχέτυπον ἄσμα ἀπηρτίσθη ἐκ στοιχείων μυθικῶν καὶ ἱστορικῶν, κοινῶν καὶ εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους μύθους. Καὶ ἡ μεταμφίεσις τοῦ ἔραστοῦ εἰς καλόγηρον ἢ γυναῖκα, ὅπως κατακτῆσθαι ἐξαπατήσας τὴν ἐρωμένην ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις ἐν αὐτοῖς, καθὼς καὶ ἡ μεταμφίεσις πολεμιστῶν εἰς γυναῖκας πρὸς χεῖρωσιν πολεμίων ἀνυπόπτων. Βασιλοπούλα ἐπίσης κρημνίζουσιν ἑαυτὰς ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ ἀλωθέντος φρουρίου ὅπως μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων. Καὶ ὁ γυαλένιος πύργος, ἐν ᾧ κατὰ τινὰς παραλλαγὰς οἰκεῖ ἡ κόρη, εἶναι συνήθης μυθολογικὴ εἰκὼν.

Συνάφεια τοῦ ἄσματος πρὸς τάκριτικά ὑπεμφαίνεται ἐν τραπέζοντι παραλλαγῇ αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ δημοσιεύεται καὶ καππαδοκικὴ παραλλαγή τοῦ ἄσματος.]

Ἄσα κάστρα κι' ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
 ἄν τῆς Ὠριάς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
 Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
 σαράντα ὀργυιαῖς τοῦ ψήλου, δώδεκα πλάτυ,
 5 μολύδι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
 μὲ πόρταις ἀτσαλένιαις κι' ἀργυρὰ κλειδιά,
 καὶ τοῦ γυαλοῦ ἢ πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τούρκος τὸ τρογυρίζει χρόνους δώδεκα,
 δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.

10 Κ' ἔνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιὰς Ῥωμνιάς παιδί,
 ἔς τὸν Ἀμιρᾶ του πάει καὶ τὸν προσκυνάει.
 «Ἀφέντη μ' Ἀμιρᾶ μου καὶ σουλτᾶνε μου,

- ἂν πάρω γὼ τὸ κάστρο τί εἶν' ἢ ῥόγα μου;
 — Χίλια ἄσπρα τὴν ἡμέρα κι' ἄλογο καλὸ,
 15 καὶ δυὸ σπαθιά ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
 — Οὐδὲ τᾶσπρα σου θέλω κι' οὐδὲ τὰ φλωριά,
 οὐδὲ καὶ τᾶλογό σου κι' οὐδὲ τὰ σπαθιά,
 μόν' θέλω γὼ τὴν κόρη, ποῦ ναι 'ς τὰ γυαλιά.
 — Ὡσάν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι' αὐτή.»
- 20 Πράσινα ῥοῦχα βγάζει, ῥάσα φόρεσε,
 Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
 'ς τὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ.
 «Γιὰ ἀνοιξε ἀνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὠριάς,
 πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
- 25 — Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε.
 — Μὰ τὸ σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
 ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος οὐδὲ Κόνιαρος,
 εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
 Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευα,
 30 χορτάρι ἐθοσκοῦσα σάν τὸ πρόβατο,
 κ' ἦρθα νὰ πάρω λαδι γιὰ τοῖς ἐκκλησιαῖς.
 Γιὰ ἀνοιζετέ μου νὰ μπω τοῦ βαρόμοιρου.
 — Νὰ ῥήξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
 — Τὰ ῥάσα μού εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
- 35 — Νὰ ῥήξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
 — Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι' ἀντραλίζουμαι.»
- Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἀνοιξε.
 "Ὅσο ν' ἀνοίξῃ ἢ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
 κι' ὅσο νὰ μισανοίξῃ, γέμισ' ἢ αὐλή,
 40 κι' ὅσο νὰ καλοκλείσῃ ἢ χῶρα πάρθηκε.
 "Ὅλοι χυθῆκαν 'ς τᾶσπρα, ὅλοι 'ς τὰ φλωριά,
 καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη, ποῦ ναι 'ς τὰ γυαλιά.
 Κ' ἢ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
 μῆτε σὲ πέτρα πέφτει, μῆτε σὲ κλαριά,
 45 παρὰ σὲ Τοῦρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Στ. 13. ῥόγα = μισθός, ἀμοιβή.

ΤΗΣ ΛΙΟΓΕΝΝΗΤΗΣ

[Ὁ κλάδος τῶν ἀκριτικῶν ἁσμάτων περὶ τῆς μνηστείας τοῦ Διγενῆ παρουσιάζει πολλὰς διαφορὰς τῶν παραλλαγῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ ἔπους. Κατὰ ταύτην ὁ Διγενὴς ἐπανερχόμενος ἐκ κρηγίου βλέπει τὴν Εὐδοκίαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ πατρὸς τῆς καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ ἔρωτος πρὸς αὐτήν· «ἀπὸ τοῦ ἔρωτος ἡ ὄψις του ἠλλοίωται, τὸ κάλλος ἐμαράνθη», καὶ ἡ μήτηρ του περιφρονεῖ τὸν ἔρωτᾶ περὶ τῆς ὑγείας του. Ὁ στρατηγὸς Δούκας, ὁ πατὴρ τῆς Εὐδοκίας ἀρνείται νὰ τῷ τὴν δῶση εἰς γάμον, ἀλλ' ἐκεῖνος σαγηνεύει τὴν κόρην, τὴν ἀπάγει, κατατροπώνει τοὺς καταδιώξαντας αὐτὸν καὶ ἀναγκάζει τὸν πατέρα νὰ εὐλογήσῃ τὴν ἔνωσίν των. Εἰς δὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα διακρίνονται πολλοὶ τύποι τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μνηστείας. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς ὁ ἦρωα πέμπει πρεσβείαν ἐπισήμων προξενητῶν ἢ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀκριτικῶν ἁσμάτων πολεμιστὰς, τὸν Χιλοπαπποῦν (= Φιλόπαππον), τὸν Βάρδαν τὸν Φωκᾶν, τὸν Νικηφόρον, τὸν Πετροτράχηλον ἢ Τρεμαντάχειλον, ἢ μόνον τὸν Φιλόπαππον, πρὸς ὃν ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀπόρρησιν τῆς περὶ γάμου προτάσεώς του μονομαχεῖ. Ἐλκύσας δὲ τὴν κόρην διὰ τῆς μουσικῆς τὴν ἀπάγει καὶ διώκεται ὑπὸ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον κατανικά. Ἐν ἄλλαις συμφύρεται ἡ διήγησις πρὸς διαφόρους κλάδους τῶν ἀκριτικῶν ἁσμάτων. Ἐν πολλαῖς δὲ διὰ φίλτρων καὶ διὰ τεχνασμάτων, τὰ ὅποια παρὰ μαγισσῶν ἐδιδάχθη, ὁ ἔραστής παρασύρει τὴν ἔρωμένην, καὶ θνήσκει μὲν αὐτῇ, αὐτοκτονεῖ δὲ καὶ ὁ ἔραστής.

Ἡ προσφνγὴ εἰς φίλτρα καὶ μαγικανείας τῶν ἀτιγῶν ἐραστῶν εἶναι κοινοτάτη εἰς πάντας τοὺς λαοὺς, ἀρχαίους καὶ νεωτέρους, τὸ δὲ τέχνασμα τῆς μεταμφιέσεως τοῦ ἔραστοῦ εἰς γυναῖκα, ὅπως πλησιάσῃ τὴν ἀγαπωμένην ἀναφέρεται καὶ εἰς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους καὶ διηγήσεις καὶ εἰς ἄλλων λαῶν μύθους καὶ ἄσματα. Ἰδίως δ' ὅμως ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ νεοελληνικὸν ἄσμα τῆς Λιογεννητῆς πολλὰς καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις δεικνύει ὁμοιότητας πρὸς τὴν σκανδιναβικὴν παράδοσιν τοῦ Χάγβαρδ καὶ τῆς Σίγνης, τὴν ὁποίαν διηγείται ὁ χρονογράφος Σάξων ὁ γραμματικὸς καὶ προπᾶντων πρὸς τὰς διασκευὰς τῆς παραδόσεως ταύτης ὑπὸ σκανδιναβικῶν δημοτικῶν ἁσμάτων. Κατὰ τὰσματα ταῦτα, ὁ πατὴρ τῆς Σίγνης ἀποκρούει τὸν γάμον αὐτῆς μετὰ τοῦ Χάγβαρδ. Οὗτος βλέπει ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ μία μάγισσα. Ὅπως εἶρη πρόσδοδον παρὰ τῇ ἔρωμένη, ὁ Χάγβαρδ μεταμφιέζεται εἰς γυναῖκα, καὶ γίνεται δεκτός, ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ διδαχθῇ τὴν ῥαπτικὴν. Ὅτε ἐνύκτωσεν, ἀρνείται νὰ κοιμηθῇ μὲ τὰς θεραπαῖνας, λέγων «κοιμήθηκα πλάγι μὲ πλάγι μὲ βασιλόπουλα, ἂν κοιμηθῶ μὲ τοῖς δούλαις, θά πεθάνω ἀπὸ τῆ ντροπῆ.» Ἡ Σίγνη συγκατανεύει νὰ κοιμηθοῦν εἰς τὸ αὐτὸ κρεβάτι. Αἱ θεράπαιναί μὲ ἀναμμένας λαμπάδας τοὺς ὀδηγοῦν εἰς τὸν κοιτῶνα. Ἄλλο κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ Σίγνη εἰς τὴν συνομιλίαν μὲ τὴν ὑποτιμωμένην μαθήτριαν, ὁμολογεῖ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Χάγβαρδ, ὡς εἰς τινὰς παραλλαγὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἁσματος ἡ Λιογεννητῆ ἐκμισθηρεῖται τὸν ἔρωτᾶ τῆς πρὸς τὸν ἦρωα εἰς τὴν δῆθεν ἑξαδέλφην τῆς. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἔρασταὶ ἀποθνήσκουν, ὁ μὲν Χάγβαρδ συλληφθεὶς καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Σίγνης, αὕτη δὲ αὐτοκτονήσασα.]

B. Bryg. c. 175 ff.

- Ὁ Κωσταντῆς ὁ ὁμορφονιός, ὁ μικροκωσταντῖνος
 μιὰ μέρα θέλησε νὰ βγῆ νὰ λαγοκυνηγῆσῃ,
 καὶ διάβαινε καμαρωτὸς ἀπ' τὴν πλατεῖα τῆ ροῦγα.
 Ἐκεῖ εἶδε τὴ Λιογέννητη μὲ τετρακόσιαις σκλάβαις.
- 5 Σὲ κρεμεζιά τριανταφυλλιά ἦταν ἀκουμπισμένη,
 κ' εἶχε τὰ φρύδια τορνευτά, τὰ μάτια σὰ ζαφεῖρι,
 καὶ 'ς τὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο εἶχε τὸ δαχτυλίδι,
 καλλιὰ λαμπε τὸ δάχτυλο παρὰ τὸ δαχτυλίδι.
 Ὡσὰν τὴν εἶδ' ὁ Κωσταντῆς, ἀφήνει τὸ κυνήγι.
- 10 Κινάει νὰ πάῃ 'ς τὸ σπίτι του σὰ μῆλο μαραμμένους.
 Χωρὶς θέρμη θερμάθηκε, χωρὶς ὄριον ἐρριάστη,
 δίχως τὸν ποнокέφαλο ἔπεσε 'ς τὸ κρεβάτι.
 «Μάννα, ψυχὴ, μάννα, καρδιά, μάννα καὶ τὸ κεφάλι.
 Μάννα, θολὰ εἶναι τὰ βουνὰ καὶ θαμπερὸ τὸ σπίτι.
- 15 — Γιέ μου, καλὰ εἶναι τὰ βουνὰ καὶ λαμπερὸ τὸ σπίτι,
 μὰ σὺ κορίτσι νάγαπᾶς κ' ἐκείνη δὲν τὸ ξέρει.
 — Μάννα, τὴν κόρη ποῦ εἶδα γώ, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ.
 Στείλε νὰ κράξῃς ἄρχοντες καὶ μητροπολιτᾶδες
 νὰ πᾶν νὰ κάμουν προξενειά, γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.»
- 20 Στέλνει τρακόσιους ἄρχοντες καὶ μητροπολιτᾶδες,
 στέλνει τὸν ἄρχοντα Φωκᾶ, στέλνει τὸ Νικηφόρο,
 στέλνει τὸν Πετροτράχηλο, ποῦ τρέμει ἡ γῆς κι' ὁ κόσμος.
- Ἐχτύπησαν οἱ ἄρχοντες τὴν ἀργυρὴ τὴν πόρτα.
 «Ποιὸς χτύπησε 'ς τὴν ἀργυρὴ πόρτα τῆς μαυρομάτας;
- 25 — Ἡμεῖς εἴμαστε οἱ ἄρχοντες κ' οἱ μητροπολιτᾶδες,
 ὁ Κωσταντῆς μᾶς ἔστειλε δυὸ λόγια νὰ σοῦ ποῦμε.
 — Ἀνοίξετε 'ς τοὺς ἄρχοντες, 'ς τοὺς μητροπολιτᾶδες!
 Φέρτε τρακόσια στρώματα, φέρτε τρακόσια πεύκια,
 γιὰ νὰ καθίσουν οἱ ἄρχοντες κ' οἱ μητροπολιτᾶδες,
- 30 φέρτε Μονεβασιά κρασί, νὰ πιοῦν οἱ ἀντρειωμένοι.»
 Ἐμπαίνουν τότε οἱ ἄρχοντες κ' οἱ μητροπολιτᾶδες,
 καὶ τὴν εὐρίσκουν κ' ἔπλεγε τ' ὀλόχρυσο γαϊτάνι.
 Καθὼς τοὺς εἶδε ἡ λυγερὴ ἐπροσηκώθηκέ τους.
 «Καλῶς ἦρθαν οἱ ἄρχοντες κ' οἱ μητροπολιτᾶδες,
 35 φάτε καὶ πιέτε, γέροντες, κ' ἐγὼ 'ς τὸν ὀρισμὸ σας.
 — Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἦρθαμε νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε,
 Προξενητᾶδες εἴμαστε κ' ἦρθαμε νὰ σοῦ ποῦμε,

- ὁ Κωσταντῆς μᾶς ἔστειλε, τῷμορφο παλληκάρι,
 ἂν εἶναι θέλημα θεοῦ, γυναῖκα νὰ σὲ πάρῃ.»
- 40 Σὰν τ' ἄκουσε ἡ Λιογέννητη νέχτυπησε τὰ γέλοια.
 «Γιὰ πῆτε του τοῦ Κωσταντῆ, τοῦ μοσκαναθρεμμένου,
 δὲ θέλω τον, δὲ χρήζω τον, δὲν καταδέχομαί τον.
 Σὰν ἔρθῃ ἡ μάννα μ' ἀπ' τῆ γῆς κι' ὁ κύρης μ' ἀπ' τὸν ἄδῃ,
 τὰ δυό μ' ἀδέρφια τὰ καλὰ ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμο,
 νὰ σπεύρουνε τῆ θάλασσα σιτᾶρι νὰ καρπίσῃ
 χρυσάγανο, χρυσόσταχο καὶ χρυσοκονδυλάτο,
 καὶ μὲ τ' ἀργυροδρέπανα νὰ μποῦν νὰ τὸ θερίσουν,
 κ' εἰς τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας νὰ κάμουνε τ' ἄλῳνι,
 μηδὲ καὶ τᾶχυρο βραχῆ, μηδὲ καὶ τὸ σιτᾶρι,
 50 μηδὲ τὴν πάχνη τ' ἄλωνιοῦ ἀέρας νὰ τὴν πάρῃ,
 τότε κ' ἐγὼ τὸν Κωσταντῆ θὰ τότε πάρω γι' ἄντρα
 καὶ πάλι ναί, καὶ πάλι ὄχι, καὶ πάλι σὰ μοῦ δόξῃ.»
 Σὰν ἤκουσαν οἱ ἄρχοντες κ' οἱ μητροπολιτᾶδες,
 τοὺς κακοφάνηκε πολὺ κ' ἔσκυψαν τὸ κεφάλι.
- 55 Κι' αὐτὴ τότε τοὺς ἔδωκε τ' ὀλόχρυσο γαϊτάνι.
 «Ὅριστε τὴν πλεξίδα μου τὸν ἐδικὸ σας κόπο.»

- Ἐκίνησαν κ' ἐπήγαιναν πικροὶ καὶ μαραμμένοι,
 κι' ὁ Κωσταντῆς καρτέρειγε ἔς τὴν ἀργυρῆ του πόρτα.
 «Καλῶς ἦρθαν οἱ ἄρχοντες μὲ τὰ καλὰ τὰ λόγια.
 60 — Κακῶς ἦρθαν οἱ ἄρχοντες μὲ τὰ κακὰ τὰ λόγια.
 Δὲ θέλει σε, δὲ χρήζει σε, δὲν καταδέχεται σε.
 Σὰν ἔρθῃ ἡ μάννα τς ἀπ' τῆ γῆς κι' ὁ κύρης ἀπ' τὸν ἄδῃ,
 τὰ δυό τς ἀδέρφια τὰ καλὰ ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμο,
 νὰ σπεύρουνε τῆ θάλασσα σιτᾶρι νὰ καρπίσῃ,
 65 χρυσάγανο, χρυσόσταχο καὶ χρυσοκονδυλάτο,
 καὶ μὲ τᾶργυροδρέπανα νὰ μποῦν νὰ τὸ θερίσουν,
 κ' εἰς τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας νὰ κάμουνε τ' ἄλῳνι,
 μηδὲ καὶ τᾶχυρο βραχῆ, μηδὲ καὶ τὸ σιτᾶρι,
 μηδὲ τὴν πάχνη τ' ἄλωνιοῦ ἀέρας νὰ τὴν πάρῃ,
 70 τότε κι' αὐτὴ τὸν Κωσταντῆ θὰ τότε πάρῃ γι' ἄντρα,
 καὶ πάλι ναί, καὶ πάλι ὄχι, καὶ πάλι σὰν τῆς δόξῃ.»
 Ὁ Κωσταντῆς σὰν τ' ἄκουσε μέγας καϊμὸς τὸν πῆρε,
 καὶ ζήτησε καὶ τᾶδωκαν τ' ὀλόχρυσο γαϊτάνι.

- Πήγε νὰ βρῆ τοῖς μάγισσας ποῦ ξέρουν ἀπὸ μάγια.
- 75 Ὡσὰν τὸν εἶδε κ' ἔρχονταν τῆς μάγισσας ἡ κόρη,
Μάννα μ', ὁ νιὸς ὅπ' ἔρχεται τοῦ κάμπου καθαλλάρης,
παίρνουν τὰ ῥοῦχὰ του ὀροσιά καὶ τὰ λυχνὰ του πάχνη,
παίρνουν τὰ πασουμάκια του ἀνθοῦς ἀπὸ τὰ δέντρα,
κι' ὁ γῦρος τοῦ προσώπου του γιὰ κόρη εἶναι θλιμμένος.
- 80 — Ὡς τὰ μάγια γὼ γεννήθηκα, ὡς τὰ μάγια θὰ πεθάνω,
κ' ἐγὼ δὲν τότε γνώρισα καὶ σὺ τότε γνωρίζεις;»
«Καλὴ σου μέρα μάγισσα μὲ τὴν καλὴ σου κόρη.
Δὲν ἔχεις μάγια τῆς καρδιάς καὶ μάγια τῆς ἀγάπης,
νὰ κάμῃς τὴ Λιογέννητη νὰ ρθῆ ὡς τὴν ἀγκαλιά μου;
- 85 — Ἄν ἔχῃς πρᾶμα τς ἀρεσιᾶς καὶ πρᾶμα τοῦ χεριοῦ της,
θὰ κάμω τὴ Λιογέννητη νὰ ρθῆ ὡς τὴν ἀγκαλιά σου.
— Ἐγὼ χω πρᾶμα τς ἀρεσιᾶς καὶ πρᾶμα τοῦ χεριοῦ της,
ἐγὼ χω τὴν πλεξίδα της, τ' ὀλόχρυσο γαϊτάνι.
— Σῦρε ἀνοιξε τὴν πόρτα σου καὶ δέσε τὰ θηριά σου,
- 90 καὶ κάθου καὶ καρτέρει τὴν νὰ ρθῆ ὡς τὴν ἀγκαλιά σου.»
Καὶ βγάνει ἀπὸ τὸν κόρφο της τριὰ μῆλα μαραμμένα.
«Τὸ νὰ ῥῆξε ὡς τὸ τρίστρατο, νὰ πάψουν οἱ διαβάταις,
τᾶλλο ῥῆξε ὡς τὸ ποταμό, νὰ πάψουν τὰ ποτάμια,
τὸ τρίτο ῥῆξε ὡς τὴ λυγερή, νὰ ρθῆ γυρεύοντάς σε.»
- 95 Τὸ νὰ ῥῆξε ὡς τὸ τρίστρατο καὶ πάψαν οἱ διαβάταις,
τᾶλλο ῥῆξε ὡς τὸ ποταμὸ καὶ πάψαν τὰ ποτάμια,
τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ ὡς τῆς λυγερῆς τς ἀγκάλαις.
Ὡς τό εἶδε ἡ κόρη ἐσθήστηκε, ὡς τό εἶδε δαιμονίστη.
Σὰν ἦρθαν τὰ μεσάνυχτά, τὴ σκότισαν τὰ μάγια.
- 100 «Μῶρ' βάγιας μου, μῶρ' ντάνταις μου, μῶρ' σκιάβαις τοῦ
[πατρός μου,
ἀνάψτε πράσινα κηριὰ καὶ κόκκιναις λαμπάδες,
τὶ ἐσθίμανε ἡ Παντάνασσα, νὰ πὰ' νὰ προσκυνήσω.
— Κυρὰ τὰρνίθια δὲ λαλοῦν, καμπάναις δὲ σημαίνουν,
κ' ἡ ἐδική σου ἡ ἐκκλησιὰ νὲ ψέλλει νὲ σημαίνει
- 105 — Μπα τοῦ πατρός μου τὸ ψωμὶ ὡς τὰ μάτια νὰ σᾶς πιάκῃ!»
Κ' ἔτσι ἐσηκώθη μοναχὴ κ' ἐβῆκε ὡς τὸ σκοτάδι.
Μιὰ δοῦλα δὲν τὴν ἄφηκε κι' ἀπὸ κοντὰ της πῆγε.
Σὰν ἔφτακε, σὰ ζύγωσε ὡς τὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο,
ἐκεῖ τῆς ἦρθε ὀλίγο ὁ νοῦς κι' ἀρχίνησε νὰ λέῃ.

- 110 «Ποιὸς εἶδε νήλιο ἀπὸ βραδὺς κι' ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ποιὸς εἶδε τὴ Λιογέννητη νὰ περπατῆ ἔς τοὺς δρόμους,
ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεγμένη ;
— Ἐγὼ εἶδα νήλιο ἀπὸ βραδὺς κι' ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ἐγὼ εἶδα τὴ Λιογέννητη νὰ περπατῆ ἔς τοὺς δρόμους,
- 115 ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεγμένη.
— Θέ μου, κι' ἂν εἶμαι καθαρὴ, κι' ἂν εἶμ' ἐγὼ παρθένο,
ἄστραψε καὶ μπουμπούνιξε, νὰ χαλαστοῦν τὰ μάγια.»
Ἄστραψε καὶ μπουμπούνιξε, χαλάστηκαν τὰ μάγια.
- Ἄστρον ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἔστη, κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐπιστήμην,
κι' αὐτοῦ ἔς τὰ ξημερώματα τὸ μαῦρο του σελλώνει.
- 120 «Ἀνάθεμά σε, μάγισσα, ποῦ μάγια δὲν γνωρίζεις !
— Σὺν εἶν' ἡ κόρη καθαρὴ, τὰ μάγια τί σοῦ φταίνει ;
Σύρε ξουρίσου φράγκικα, καὶ ντύσου ἔς τὰ γυναίκεια,
γυναίκεια καὶ χαιρέτησε κατὰ τὴν ὥρα ποῦ εἶναι,
καὶ πές : Εἶμ' ἡ ξαδέρφη σου ἀπὸ τὸν Ἄη Δονάτο,
125 ὅπου πλουμί δὲν ἤξερα, κ' ἦρθα πλουμί νὰ μάθω.»
- Ξουρίστηκε ἔς τὰ φράγκικα καὶ ντύθηκε γυναίκεια,
κ' ἐχτύπησε ἔς τὴν ἀργυρὴ πόρτα τῆς μαυρομάτας.
«Ποιὸς χτύπησε ἔς τὴν ἀργυρὴ πόρτα τῆς μαυρομάτας ;
— Ἐγὼ εἶμαι ἡ ξαδέρφη σου ἀπὸ τὸν Ἄη Δονάτο,
- 130 ὅπου πλουμί δὲν ἤξερα κ' ἦρθα πλουμί νὰ μάθω.
— Καλῶς ἦρθ' ἡ ξαδέρφη μου, μὰ γὼ δὲ σὲ γνωρίζω,
καὶ ποῦθεν εἶν' ὁ τόπος σου καὶ ποῦθεν ἡ γενιά μας ;
— Ἀλάργα εἶν' ὁ τόπος μου κι' ἀπὸ κοντὰ ἡ γενιά μας,
κ' ἐμεῖς ἐξεμακρύνουμε κ' ἐχάθηκε ἡ γενιά μας,
- 135 κ' ἐδῶ μὲ στέλνει ἡ μάνα μου πλουμίδια νὰ μὲ μάθης,
πλουμίδια καὶ κεντίσματα κι' ἀπ' ὅ τι θέλει ὁ νοῦς μου.
— Μετὰ χαρᾶς, ξαδέρφη μου, πλουμίδια νὰ σὲ μάθω,
πλουμίδια καὶ κεντίσματά κι' ἀπ' ὅ τι θέλει ὁ νοῦς σου.»
- Σὺν ἄρχισε καὶ νύχτωνε, πῆρε νὰ σκοτεινιάσῃ,
140 ὁ Κωσταντῆς σηκώθηκε τάχα πῶς θεὸς νὰ φύγῃ.
«Ἐνύχτωσε κ' ἐβράδιασε, πῆρε νὰ σκοτεινιάσῃ,
πᾶν τὰ θηριὰ ἔς τοῖς κοίταις τους, τὰ γόδια ἔς τοῖς φωλιαῖς τους,
κ' ἐγὼ τὸ ξένο κ' ἔρημο ἀπόψε ποῦ νὰ μείνω ;
— Μὴν πλήσσης, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς σκλάβαις.

- 145 — Ἐγὼ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς σκλάβαις!
— Μὴν πλήσσης, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς δούλαις.
— Ἐγὼ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς δούλαις!
- 150 — Μὴν πλήσσης, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς ντάνταις.
— Ἐγὼ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς ντάνταις!
— Μὴν πλήσσης, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένεις μὲ τοῖς βάγιας.
— Ἐγὼ τοῦ βασιλιῶς παιδί, τοῦ βασιλιῶς ἀγγόνι,
- 155 καὶ τώρα μὲ κατάντησες νὰ μείνω μὲ τοῖς βάγιας!
Μὴν πλήσσης, ἀξαδέρφη μου, καὶ μένομε τὰ δύο μας.
Ἄνάψτε, βάγιας τὰ κηριά, μουνουχοι, τοῖς λαμπάδες,
καὶ στρώσετε τὴν κλίνη μου τὴ λινομέταξή μου.
Βάλετε στρώμα νάργυρό, στρώμα μαλαματένιο,
- 160 βάλετε τὰ παπλώματα, τὰ ὑφάναν Ἄνεραδες
καὶ τὰ ὑφαδιοπλουμισασι τοῦ Δράκοντα οἱ κόραις,
καὶ στρώστε πάτους βασιλκό, καὶ πάτους μαντζουράνα,
καὶ πάτους δεντρολίθανο νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.»
Ὅλονυχτίς κοιμούντανε σάν δυὸ γλυκὰ ἀδερφάκια,
- 165 καὶ πρὸς τὰ ξημερώματα σάν τὰ γριὰ πουλάκια.
Σάν ἔφεξε, ξημέρωσε, σάν ἦρθε ἢ ἄλλη ἢ νύχτα,
«Μάννα ἀνοίξε τοῖς πόρταις σου καὶ δέσε τὰ θηριά σου,
γιατί θε νὰ ρθῆ ἢ νύφη σου, θε νὰ ρθῆ ἢ μαυρομάτα.
Ὅλίγος ὕπνος μ' ἔπιασε καὶ πάω γιὰ νὰ πλαγιάσω,
- 170 κι' ὄντας θε νὰ ρθῆ ἢ νύφη σου, νὰ ρθῆς νὰ μὲ ξυπνήσης.
— Σύρε, παιδί μου, πλάγιασε κ' ἐγὼ θὰ καρτερέσω,
κι' ὄντας θε νὰ ρθῆ ἢ νύφη μου θὰ ρθῶ νὰ σὲ ξυπνήσω.»
Κ' ἐκείνη ἢ σκύλα ἢ ἄνομη δὲν ἔκαμε ὅπως εἶπε,
μόν' ἔκλεισε τὴν πόρτα της κ' ἔλυσε τὰ θεριά της,
- 175 κ' ἔβγαλε ὀμπρὸς ἔς τὴ ροῦγα της γοῦρνα φαρμακωμένη.
Ἐπλάγιασε ἢ Λιογέννητη ἔς τὴ ἀργυρὴ της κλίνη.
Σάν ἦρθαν τὰ μεσάνυχτα, τὴ σκότισαν τὰ μάγια.
«Μώρ' βάγιας μου, μώρ' ντάνταις μου, μώρ' σκλάβαις τοῦ
[πατρός μου,
ἀνάψτε πράσινα κηριά καὶ κόκκιναις λαμπάδες,
- 180 τί ἐσήμκνε ἢ Παντάνασσα, νὰ πάω νὰ προσκυνήσω.

- Κυρά, τάρνιθια δὲ λαλοῦν, καμπάναις δὲ σημαίνουν,
κ' ἢ ἐδική σου ἢ ἐκκλησιὰ νὲ ψέλλει νὲ σημαίνει.
- Μπα τοῦ πατρός μου τὸ ψωμί 'ς τὰ μάτια νὰ σὰς πιάκη! »
Κ' ἔτσι ἐσηκώθη μοναχὴ κ' ἐβήκε 'ς τὸ σκοτάδι.
- 185 Μιὰ δούλα δὲν τὴν ἀφηκε κι' ἀπὸ κοντά της πῆγε.
Σὰν ἔφτακε, σὰ ζύγωσε 'ς τὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο,
ἐκεῖ τῆς ἦρθε ὀλίγο ὁ νοῦς κι' ἀρχίνησε νὰ λέη.
« Ποιὸς εἶδε νῆλιο ἀπὸ βραδὺς κι' ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ποιὸς εἶδε τὴ Λιογέννητη νὰ περπατῆ 'ς τοὺς δρόμους,
- 190 ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεγμένη ;
— Ἐγὼ εἶδα νῆλιο ἀπὸ βραδὺς κι' ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ἐγὼ εἶδα τὴ Λιογέννητη νὰ περπατῆ 'ς τοὺς δρόμους,
ξεσκούφωτη, ξυπόλυτη καὶ ξεμαλλοπλεγμένη.
— Θέ μου, κι' ἂν εἶμαι καθαρὴ, κι' ἂν εἶμ' ἐγὼ παρθένο,
195 ἄστραψε καὶ μπουμπούνηξε νὰ χαλαστοῦν τὰ μάγια. »
Δὲν ἄστραψε, δὲ βρόντηξε, δὲ χάθηκαν τὰ μάγια.
Κι' ἀρχίνησε κ' ἐκτύπαγε τοῦ Κωσταντῆ τὴν πόρτα.
« Ἄνοιξε, μάγισσας παιδι καὶ μάγισσας ἀγγόνι,
μ' ἐβούρλισαν τὰ μάγια σου, κ' ἦρθα κατὰ τ' ἐσένα.
- 200 — Ῥοκάνισε τὸ σίδηρο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα,
καὶ πιὲ νερὸ τῆς γούρνας μου, κ' ὕστερα νὰ σ' ἀνοίξω.
— Ἄνοιξε, μάγισσας παιδι καὶ μάγισσας ἀγγόνι,
μ' ἐβούρλισαν τὰ μάγια σου, κ' ἦρθα κατὰ τ' ἐσένα.
— Ῥοκάνισε τὸ σίδηρο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα.
- 205 καὶ πιὲ νερὸ τῆς γούρνας μου, κ' ὕστερα νὰ σ' ἀνοίξω.
— Ἄνοιξε, μάγισσας παιδι καὶ μάγισσας ἀγγόνι,
μ' ἐβούρλισαν τὰ μάγια σου, κ' ἦρθα κατὰ τ' ἐσένα.
— Ῥοκάνισε τὸ σίδηρο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα,
καὶ πιὲ νερὸ τῆς γούρνας μου, κ' ὕστερα νὰ σ' ἀνοίξω. »
- 210 Ῥοκάνισε τὸ σίδηρο, σὰ σκύλα τὴ μαγγοῦρα,
κ' ἔπιε τῆς γούρνας τὸ νερὸ κ' ἔσκασε σὰν τὸ ψάρι.
- Κι' αὐτοῦ 'ς τὰ ξημερώματα ὁ Κωσταντῆς ξυπνάει.
« Μάννα, δὲν ἦρθε ἡ νύφη σου, δὲν ἦρθε ἡ μαυρομάτα ;
— Γιέ μου, δὲν ἦρθε ἡ νύφη μου, δὲν ἦρθε ἡ μαυρομάτα. »
- 215 Σὰν ἐκατέθη ὁ Κωσταντῆς, σὰν ἄνοιξε τὴν πόρτα,
σὰν εἶδε τὴ Λιογέννητη 'ς τὸ δρόμο ξαπλωμένη,
ψιλῆ φωνίτσα νέβγαλε, ψιλῆ φωνίτσα βγάξει.

«Σὺν ἤθελες, μαννὸυλα μου νά χῆς καὶ γιὸ καὶ νύφη,
ὄντας σοῦ πρωτοχτύπησε ἄς εἶχες τῆς ἀνοίξῃ.»

220 Χρυσὸ μαχαίρι νέβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
᾿ς τὸν οὐρανὸ τὸ πέταξε, μέσ' ᾿ς τὴν καρδιά του πάει.

Στ. 1. Ὁ Κωσταντῆς εἶναι ὄνομα συγνάκις ἐπαναλαμβανόμενον εἰς τὰκριτικά ἄσματα, εἰς δὲ τὸ ἔπος οὕτως ὀνομάζεται ὁ ἀδελφός τῆς μητρὸς τοῦ Λιγενῆ. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς ὁ ἑραστής ὀνομάζεται Λιγενῆς ἢ Διονῆς, εἰς τινὰς Μανρουδῆς (ὁ Μανρουδῆς συγνάκις ταυτίζεται μετὰ τοῦ Λιγενῆ), εἰς ἄλλας δ' ἄλλως, εἰς τὰς πλείστας δὲ Χαροζανῆς (= Χαροσιανῆς). Στ. 4. **Λιογέννητη** ἢ κατ' ἄλλας παραλλαγὰς **Ἡλιογέννη** ἢ **Ἡλιογεννημένη**. Καὶ εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος χαρακτηρίζεται ἡ ἑρωμένη τοῦ Λιγενῆ **Ἐδδοκία** διὰ τῶν κοσμητικῶν ἐπιθέτων **ἠλιογέννητος**, **ἠλιογεννημένη**, **ἠλιογέννημα**. Τὸ ἠλιογεννημένη εὐρίσκειται καὶ εἰς τὴν Λήγγηρον τοῦ Ἀχιλλέως στ. 1270 ὡς κοσμητικὸν ἐπίθετον ὠραίας γυναικός. Στ. 5. **κρεμεζιά τριανταφυλλιά** ὁδοὴ μὲ δλοπόρφυρα ὁδοί. Στ. 11. **ὄριον** τὸ ὄριον τοῦ πυρετοῦ. **ἐρριάστη** ἐρρίγησε. Στ. 21. **Φωκά** ὁ Φωκᾶς ἢ ὁ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, ὁ Νικηφόρος (Φωκᾶς;) καὶ ὁ Πετροτράχηλος (ἢ ὅπως κατὰ διαφόρους τύπους φέρεται παρεσβαρμένον τὸ ὄνομα τοῦτο) εἶναι ὀνομαστοὶ ἥρωες τῶν ἀκριτικῶν ἄσματων. Εἰς τινὰς παραλλαγὰς ὡς προξενιτῆς ἀναφέρεται καὶ ὁ Χίλιοπαπποῦς, ἦτοι ὁ γηραιὸς ἀρχηγὸς τῶν ἀπελατῶν Φίλοπαππος τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους. Στ. 28. **πεύκια** (ἐπέυκια) μικροὶ τάπητες. Στ. 46. **χρυσάγανο** τὸ ἔχον χρυσοῦν ἀνθήρικα, γένειον **χρυσόσταχο** τὸ ἔχον χρυσοῦν ὄλον τὸν σιάχνυ, **χρυσοκονδυλάτο** τὸ ἔχον χρυσοῦς κονδύλους. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς φέρονται καὶ ἄλλα ὅμοια σύνθετα: **χρυσόκλωνο**, **χρυσόφυλλο**, **χρυσόρριζο**, **χρυσοκαλαμᾶτο**, **χρυσογαμπουνᾶτο**. Στ. 56. **πλεξίδα** = τὸ πλέγμα, τὸ πλεκτὸν ἐργόχειρον. Στ. 77. **Λυχνά** ἐνιαχοῦ λέγονται τὰ μεταξωτά. Ἄλλαι παραλλαγαὶ ἔχουν: τὰ λινά. Στ. 85. Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς μαγανείας χροιάζεται ἀπόκομμα τοῦ σώματος ἢ τῶν ἐνδυμάτων, ἢ καθόλου προᾶγμά τι ἔχον ἄμεσον συνάφειαν πρὸς ἐκεῖνον, καθ' οὗ γίνεται ἡ μαγικὴ προᾶξις. Στ. 100. **βάγιας** αἱ ἀκόλουθοι θεραπεινίδες, **ντάνταις** αἱ τροφοί, **δούλαις** αἱ θεράπειναι, **οκλάβαις** αἱ δοῦλαι. Στ. 104. **νέ - νέ** = οὔτε - οὔτε. Στ. 105. νὰ σᾶς τυφλώσῃ τὸ ψωμί τοῦ πατρός μου, τὸ ὁποῖον ἀναξίως τρώγετε. Στ. 112. **ξεμαλλοπλεγμένη** συμφυρμὸς δύο ἐπιθέτων, **ξεμαλλιασμένη** - **ξεπλεγμένη**. Στ. 122. **φράγκικα** κατὰ τὸν τρόπον τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ξυρίζουν τὸν μύστακα καὶ τὸ γένειον. Στ. 123. Ὁ χαιρετισμὸς προσαρμύζεται πρὸς τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας. Στ. 125. **πλουμί** καὶ **πλουμπι** (ἐκ τοῦ λατ. *pluma*) κέντημα, ποικίλμα, ἰδίως χρυσοῦν. Στ. 144. **μὴ πλήσσης** (πλήττης) μὴ ἀνησυχῆς, μὴ φροντίξης. Στ. 157. **μουνῶχοι** = ἐνοῦχοι. Στ. 161. **ὑφαδιοπλουμίσασι** (ὑφάδιον + πλουμίω) ἐκίνησαν διὰ τοῦ ὑφადίου, κατὰ τὴν ὕφανσιν. Στ. 175. **ῥοῦγα** = ὁδός· **γοῦρνα** = λάκκος, λεκάνη. Στ. 200. **ῥοκάνισε** τὸ σίδερο τῆς πόρτας, ὅπως ἢ σκόλια ῥοκάνιζει (δαγκάνει, περιτρώγει) τὴν ῥάβδον τοῦ διαβάτου.

(Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΗ)

[Τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτου, διὰ μακρῶν ἀφηγούμενον τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀρπαγῆς ὑπὸ τούτου τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Δούκα Εὐδοκίας, οὐδαμῶς μνημονεύει ἄλλην ἀρπαγὴν ταύτης, γενομένης συζύγου τοῦ ἥρωος, ὑπὸ ἐχθρῶν αὐτοῦ Ἀπελατῶν ἢ Σαρακηνῶν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ἀνήκει εἰς τὰ παλαιότατα στοιχεῖα τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως, διότι εἶναι τὸ θέμα δημοτικοῦ ἔσματος, τὸ ὁποῖον εἰς παμπληθεῖς παραλλαγὰς εἶναι διαδεδομένον ἀνά πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Εἶς τινὰς τῶν παραλλαγῶν τούτων παρατηρεῖται συμφυρμὸς πρὸς τὸ ἔσμα περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Εὐδοκίας ὑπὸ τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς διώξεως τούτου ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς κόρης. Αἱ πλείους δὲ τοσαύτας παρουσιάζουν μεταβολάς, ἀπομακρυνόμεναι τῆς ἀρχικῆς διατυπώσεως, ὥστε ἂν ἐκάστη αὐτῶν ἐξητάζετο καθ' ἑαυτὴν ἀνευ παρεξήτασεως πρὸς τὰς ἄλλας παραλλαγὰς, δυσχερεστάτη θὰ ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τῆς συναφείας πρὸς τὰκριτικά ἔσματα.

Τὸ θέμα τῆς ἐπανόδου τοῦ ἥρωος ἀνδρὸς μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν καὶ τῆς παρακώλυσεως τοῦ νέου γάμου, ὃν ἐξεβιάζετο νὰ συνάξη ἢ σύζυγός του, διὰ τῆς ἀρπαγῆς αὐτῆς ἢ τῆς ἀποπομπῆς ἢ τοῦ φόνου τοῦ μνηστήρος εἶναι κοινότατον εἰς ἔσματα, μύθους καὶ παραδόσεις πολλῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐπαναλαμβανομένου τοῦ ὀμηρικοῦ μύθου περὶ Ὀδυσσεύς καὶ τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης κατὰ ποικιλιωτάτους τρόπους. Πρὸς τὸ θέμα δὲ τοῦτο προσηρμόσθη καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ὑπὸ ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τῆς λυτρώσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ ἥρωος, προσλαβὼν πάμπολλα στοιχεῖα ἐκ τῶν διαφόρων διασκευῶν τοῦ μύθου.

Τῶν πολυαριθμῶν παραλλαγῶν τοῦ ἔσματος διακρίνονται δύο κύριοι τύποι. Κατὰ τὸν ἕνα τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀκρίτου ἀπάγουν ἐχθροὶ αὐτοῦ, οὓς μαθὼν κατὰ θαυμάσιον τρόπον τὴν ἀρπαγὴν διώκει καὶ καταναῖ ὁ ἥρωος, ἐπιβαίνων ἵππου κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν εὐτελοῦς, ἀληθῶς δ' ὀκυποδεστάτου. Οἱ ἀπαγωγεῖς κατὰ τινὰς παραλλαγὰς εἶναι Σαρακηνοὶ (ἢ Τοῦρκοι), κατ' ἄλλας ὁ ἀντίπαλος ἥρωος τοῦ Διγενῆ ἢ τοῦ πάππου τοῦ Ἀνδρονίκου Συρόπουλος. Κατὰ τὸν ἕτερον τύπον ὁ ἐπὶ μακρὸν ἀποδημῶν ἥρωος μανθάνει ἐκ διαφόρων θαυμασίων ἡμῶν ὅτι ἄλλος πρόκειται νὰ νυμφευθῆ τὴν σύζυγόν του ἄκουσαν καὶ καταφθὰς τῇ βοηθείᾳ θαυμασίου ἵππου ματαιῶναι τὸν γάμον. Αἱ διαφοραὶ τοῦ τύπου τούτου εἶναι πολλαί: Ὁ σύζυγος λείπει εἰς τὸν πόλεμον, ἢ εἰς μακρινὸν ταξίδιον, ἢ εἶναι φιλακισμένος, ἢ εἶναι σκλάβος εἰς τὰ καράβια. Καὶ ματαιῶναι τὸν γάμον ἢ ἐπιφαινόμενος πρὸ τῆς τελέσεως αὐτοῦ καὶ ἀποπέμπων τὸν μνηστήρα, ἢ ἀρπάζων τὴν σύζυγόν του, ἢ φονεύων τὸν μνηστήρα, ἢ ἀναγνωρίζόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ δακτυλίου του, τὸν ὁποῖον ὀρῖπει εἰς τὸ προσφερόμενον αὐτῷ ποτήριον οἴνου.

Πολλαχοῦ τὸ ἔσμα τοῦτο εἶναι γαμήλιον. Ἐν Κύπρῳ τραγουδεῖται τὴν πρωτὴν τῆς δευτέρας ἡμέρας τοῦ γάμου ἐξωθεν τοῦ νυμφικοῦ θιλάμου (ἐπιθαλάμου).]

- Ὡς ἔτρωγα κι' ὡς ἔπινα σὲ μαρμαρένια τάβλα,
ὁ μαῦρος μου χλιμίντρισε καὶ τὸ σπαθὶ μου ἔρρηξεν,
κι' ἐμένα ὁ νοῦς μου τό βαλε, παντρεύουν τὴν καλή μου,
μὲ κάποιον ἄλλον τὴ βλογοῦν κι' ἐκείνη δὲν τὸν θέλει,
5 παντρευαρθαβωνιάζουν τὴν κι' ἐμένα μ' ἀστοχοῦνε.
Περνῶ καὶ πάω ἔς τοὺς μαῦρους μου, τοὺς ἐβδομηταπέντε.
«Μαῦροι μου ἀκριβοτάγιστοι καὶ μοσκαναθρεμμένοι,
ποιὸς εἶν' ἀψὺς καὶ γλήγορος, νὰ τὸν καθαλλικέψω,
ν' ἀστράψῃ ἔς τὴν ἀνατολὴ καὶ νὰ βρεθῇ ἔς τὴ δύση;»
- 10 Οἱ μαῦροι μου ὅσοι τᾶκουσαν οὔλοι βουβοὶ ἀπομείναν,
κι' ὅσαι φοράδες τ' ἀκουσαν ἔρρηξαν τὰ πουλάρια·
κι' ἕνας γρίβας παλιόγρίβας, σαρανταπληγισμένος,
κεῖνος ἀπολογήθηκε, γυρίζει καὶ μοῦ λέει.
«Ἐγὼ εἶμαι ἀψὺς καὶ γλήγορος νὰ πάγω ὅθε κι' ἂν εἶναι.
15 Ὅπου εἶναι γάμος καὶ χαρὰ πάνε τὰ νὰ μολάρια,
ὅπου εἶναι πόλεμος φρικτὸς παίρνουν ἐμὲ τὸ γέρο.
Ἐγὼ εἶμαι γέρος κι' ἄχαρος, ταξίδια δὲ μοῦ πρέπουν,
μὰ γιὰ χατίρι τῆς κυρᾶς νὰ μακροταξιδέψω,
ὅπου μ' ἀκριβοτάγιζε ἔς τὸ γύρο τῆς ποδιάς της,
20 κι' ὅπου μ' ἀκριβοπότιζε ἔς τὴ χούφτα τοῦ χεριοῦ της.
Μόν' δέσε τὸ κεφάλι σου μὲ δυὸ μὲ τρία μαντήλια,
καὶ σφίξε τὴ μεσοῦλα σου μὲ δυὸ μὲ τρία ζουνάρια,
νὰ μὴ σὲ φάῃ ἡ βουὴ καὶ ντραλιστῆς καὶ πέσης.
Καὶ μὴ σὲ πάρῃ κουρτεσιὰ καὶ βάλῃς φτερινιστήρι,
25 καὶ θυμηθῶ τὴ νιότη μου καὶ κάμω σὰν πουλάρι,
καὶ σπείρω τὰ μυαλούδια σου ἔς ἐννιά μοδιῶ χωράφι.»
- Στρώνει γοργὰ τὸ μαῦρο του, γοργὰ καθαλλικεύει.
Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαῦρου του καὶ πάει σαραντα μίλλια,
καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.
20 Ὡς τὴ στράτα νόπου πήγαινε τὸ θιὸν ἐπαρακάλει.
«Θέ μου νὰ βρῶ τὸν κύρη μου ἔς τὰμπέλι νὰ κλαδεύῃ.»
Σὰ χριστιανὸς ποῦ τόλεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη,
κι' ἀπάντησε τὸν κύρη του ποῦ κλάδευε ἔς τὰμπέλι.
«Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα, τὸ τίνος εἶν' τὰμπέλι;
35 — Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φυγάτου.
Σήμερα τῆς καλίσσας του τῆς δίνουν ἄλλον ἄντρα,
ἐφῆς ἐπήραν τὰ προικιά καὶ σήμερα τὴ νύφη.
— Παρακαλῶ σε, γέροντα, ἀλήθεια νὰ μὲ δώσης,
τάχα θὰ φτάσω ἔς τὴ χαρὰ, θὰ φτάσω καὶ ἔς τὸ γάμο;
40 — Ἄν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο ἔς τὸ σπῖτι τοὺς προφτάνεις,
κι' ἂν εἶν' ὀκνὸς ὁ μαῦρος σου ἔς τὴν ἐκκλησιὰ τοὺς βρῖσκεῖς.»
Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαῦρου του καὶ πάει σαραντα μίλλια,

- καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.
 Ὡς τὴ σπράτα νόπου, πήγαινε τὸ θιὸν ἐπαρκαλάει.
- 45 «Θέ μου νὰ βρῶ τὴ μάννα μου ἔς τὸν κῆπο νὰ ποτίζη!»
 Σὰ χριστιανὸς ποῦ τόλεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη,
 κ' εὐρῆκε τὴ μαννοῦλα του ποῦ πότιζε τὸν κῆπο.
 «Ὡρα καλὴ, γερόντισσα, τὸ τίνος εἶν' ὁ κῆπος;
 — Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φευγάτου,
 50 ποῦ σήμερα ἡ γυναῖκα του θὰ πάρῃ νᾶλλον ἄντρα,
 ἐψῆς ἐπῆραν τὰ προικιά καὶ σήμερα τὴ νύφη.
 — Πές μου νὰ ζῆς, γερόντισσα, φτάνω κ' ἐγὼ ἔς τὸ γάμο;
 — Ἄν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο, ἔς τὸ σπίτι τοὺς προφτάνεις,
 κ' ἂν εἶν' ὀκνὸς ὁ μαῦρος σου, ἔς τὴν ἐκκλησιά τοὺς βρίσκεις.»
- 55 Δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ ἔς τὴ χώρα κατεβαίνει.
 Ἐκεῖ σιμά, ἐκεῖ κοντὰ ἔς τὸ σπίτι του νὰ φτάση,
 ὁ μαῦρος του χλιμίντρισε κ' ἡ κόρη ἀναστενάζει.
 «Τί ἔχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι καὶ βαριαναστενάζεις,
 τὰ ροῦχα σου δὲν εἶν' καλὰ, ἢ τὰ φλωριά σου λίγα;
 60 — Φωτιά νὰ κάψ' τὰ ροῦχα σου καὶ λάβρα τὰ φλωριά σου,
 τί ὁ μαῦρος ποῦ χλιμίντρισε σὰν τοῦ καλοῦ μου μοιάζει.
 — Ἄν εἶν' ὁ πρῶτος ἄντρας σου νὰ βγῶ νὰ τὸν σκοτώσω.
 — Δὲν εἶν' ὁ πρῶτος ἄντρας μου νὰ βγῆς νὰ τὸν σκοτώσης,
 μὲν εἶν' ὁ πρῶτος μου ἀδερφός, μοῦ φέρνει τὰ προικιά μου.
 65 — Ἄν εἶν' ὁ δεύτερος σου ἀδερφός, ἔβγα νὰ τὸν κεράσης.»
 Χρυσὸ ποτῆρι νάρπαξε νὰ βγῆ νὰ τὸν κεράση.
 «Δεξιὰ μου στέκα, λυγερή, ζερβά μου πέρανα, κόρη.»
 Τὸ μαῦρο του χαμήλωσε κ' ἡ κόρη ἀπάνω εὐρέθη.
 Βγάλλει καὶ τὸ χρυσὸ σπαθὶ καὶ τὰργυρὸ μαχαῖρι,
 70 δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ κ' ἐπῆρε χίλια μίλλια,
 μηδὲ τὸ μαῦρον εἶδανε, μήτε τὸν κορνιαχτό του.
 Ὅπου εἶχε μαῦρο γλήγορο νεῖδε τὸν κορνιαχτό του,
 κ' ὅπου εἶχε μαῦρο κ' εἶν' ὀκνός, μηδὲ τὸν κορνιαχτό του.

Στ. 11. ἔρρηξαν τὰ πουλάρια αἱ ἔγκυοι φοράδες ἀπέβαλον. Στ. 23. ντρα-
 λιστῆς=ζαλισθῆς. Στ. 24. κουρτεσιὰ (λ. ἰταλ. *cortesia*). Μὴ τυχὸν ἐκ φιλοτι-
 μίας, ἐκ φιλοτίμου ὁμηῆς κεντήσης διὰ τῶν περνησιῶρων. Στ. 26. σὲ κρημνίσω,
 ὥστε νὰ διασπαρῆ ὁ ἐγκέφαλός σου ἔς ἐννιά μοδιῶ χωράφι εἰς χωράφιον ἐκτετα-
 μένον, τὸ ὅποιον διὰ νὰ σαροῆ χρειάζεται σπόρον ἐννέα μοδίων. Στ. 28. βιτσιὰ
 μαστίγωσις διὰ λεπτοῦ μαστιγίου. Στ. 40. εἰς τὸ σπίτι τῆς νύμφης, προτοῦ νὰ
 ἐκκινήσῃ ἡ γαμήλιος πομπὴ διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου θὰ γίνῃ ἡ εὐλο-
 γία τοῦ γάμου. Στ. 65. Πολλαχοῦ συνηθίζεται ἡ νύμφη νὰ κεροῖ τοὺς προσκε-
 κλημένους. Στ. 71. κορνιαχτός=κοριοστός. Στ. 72. ὅπου εἶχε (ἐκ τῶν
 δραμόντων πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ).

76

Χήρας υγιὸς λατρεύει τριά καλά ἀλογα,
 τὸ Γρίθα και τὸ Μαύρη και τὸν Πέπανο,
 τὸ Γρίθα για καθάλλα και για λεβεντιά,
 τὸν Πέπανο για μάτια και ξανθὰ μαλλιά,
 5 τὸ Μαύρη για σεφέρι και για πόλεμο.

Μὰ πῆγε ἔς τὸ σεφέρι κ' ἦρθεν ἀδειανό,
 και ὁ Γρίθας τὸ μαλώνει και ὁ Πέπανος.
 «Βρὲ ποῦ εἶναι, μωρὲ Μαύρη, ποῦ εἶναι ὁ ἀφέντης μας,
 ποῦ πῆγες ἔς τὸ σεφέρι κ' ἦρθες ἀδειανός;
 10 — Ἀφῆστε νὰ σᾶς εἶπω τὰ τραγούδια μου
 και τὸ μεγάλο πόνο τῆς καρδούλας μου.
 Ὡσὰν ἐπολεμοῦμε ἔς τὸ ῥημόκαστρο,
 ἔκαμα νὰ περάσω πὸ τὸν πόταμο,
 κοπήκανε οἱ σέλλαις και οἱ σκαλωσιαῖς,
 15 και πῆρε τὸν ἀφέντη κ' ἦρθα νὰδειανό.»

Στ. 2. Πέπανος καλοθρεμμένος (ἢ λ. ἀρχαία). Στ. 5. σεφέρι (λ. τουρκ.)
 ἐκοιρατεία. Στ. 15. και πῆρε (ὁ πόταμος).

(ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΜΑΔΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ)

[Εἰς τὰς ἐπικάς διηγήσεις πολλῶν ἔθνων δὲν εἶναι σπάνιον τὸ θέμα τῆς μονομαχίας πατρός καὶ υἱοῦ, ἀγνοούντων ἀλλήλους, τῆς ὁποίας ἡ ἔκβασις συνήθως εἶναι ὁ θάνατος τοῦ πατρός. Τὰ γνωστότατα παραδείγματα εἶναι τὸ τῆς Τηλεγονίας τοῦ Εὐγάμμωνος, ὅπου κατὰ παλαιούς ἑλληνικούς μύθους ἐξετίθετο ὁ θάνατος τοῦ Ὀδυσσεύς ἐν μάχῃ πρὸς τὸν υἱὸν του Τηλέγονου, καὶ τὸ τοῦ Σάχ ναμὲ τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Φιρδούση περὶ τῆς μονομαχίας τοῦ Ρουστέμ καὶ τοῦ Σοχράβ.]

Εἰς ἀκριτικά ἄσματα ἀναφέρεται συμπλοκὴ τοῦ αἰχμαλώτου υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφόν του. Εἰς δὲ τὸν κύκλον τῶν ἀκριτικῶν ἁσμάτων περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ τὰ τῆς πάλης τούτου πρὸς τὸν Χάρων ἐκτίθενται καθ' ὅμοιον περιόπου τρόπον ὡς εἰς τὸ προκείμενον τραγοῦδι τὰ περὶ τῆς πάλης τοῦ γιου τῆς χήρας πρὸς τὸν Τσαμαδόν. Μία μάλιστα κρητικὴ παραλλαγὴ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ σχεδὸν οὐδαμῶς διαφέρει τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἁσματος τοῦ Τσαμαδοῦ.

Ἡ δηλητηρίασις τοῦ ἀντρείωμένου υἱοῦ ὑπὸ τῆς χήρας μητρὸς του, ἐρωμένης τοῦ Τσαμαδοῦ, ἐπέρχεται ἀδικαιολόγητος καὶ ἀπροσδόκητος, ἄνευ προπροσκευῆς τινος. Εἰς τινὰς δ' ὅμως παραλλαγὰς τὸ φάρμακον προσφέρει ἡ μήτηρ εἰς τὸν Τσαμαδόν. Εἰς παραλλαγὴν δὲ τῶν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἁσμάτων συμπαρίσταται καὶ ἡ μήτηρ του κατὰ τὴν πάλην αὐτοῦ πρὸς τὸν Χάρων, κρατοῦσα τριῶν λογιῶν κρασί καὶ τριῶν λογιῶν φαρμάκι, ὅπως ἂν μὲν νικήσῃ ὁ υἱὸς τῆς τῷ προσφέρῃ τὸ κρασί, ἂν δὲ νικηθῇ πῆν αὐτὴ τὸ φαρμάκι.

Ἡ εἰκὼν τοῦ ἐκ τῶν ὄρεων κατορχομένου Τσαμαδοῦ, τοῦ μέροντος εἰς τοὺς ὄμους δένδρον ἐκρίζωμένον μὲ θηρία κρεμάμενα εἰς τοὺς κλάδους του, ὑπενθυμίζει τὰς παραστάσεις τῶν Κενταύρων ἐν ἀρχαϊκαῖς ἀγγειογραφίαις.]

- Μέσ' ἔς τ' ἄη Γιωργιοῦ τοὺς πλάτανους γένονταν πανηγύρι,
τὸ πανηγύρι ἦταν πολὺ, κ' ὁ τόπος ἦταν λίγος,
δώδεκα δίπλαις ὁ χορός, κ' ἐξηνταδυὸ τραπέζια,
καὶ χίλια ψέρονται σφαχτὰ ἔς βλο τὸ πανηγύρι.
- 5 Κ' οἱ γέροντες παρακαλοῦν, τάζουν ἔς τὸν ἄη Γιώργη,
ὁ Τσαμαδὸς νὰ μὴν ἐρθῆ, χαλάει τὸ πανηγύρι.

- Ἀκόμα ὁ λόγος ἔστεκε κ' ὁ Τσαμαδὸς ἐφάνη,
ποῦ βροσάει ὄχ τὸ βουνὸ κατὰ τὸ πανηγύρι.
Πατεῖ καὶ σιεῖται τὸ βουνό, κρᾶζει κ' ἀχᾶν οἱ λόγγοι,
10 κ' ἐκράταγε ἔς τὸν ὦμο του δέντρο ξεριζωμένο,
καὶ ἀπάνου ἔς τὰ κλωνάρια του θηριά εἶχε κρεμασμένα.
«Ὠρα καλὴ σας, γέροντες. — Καλὸ ἔς τὸ παλληκάρι.

- Ποιὸς ἔχει ἀστῆθι μάρμαρο καὶ χέρια σιδερένια,
 γιὰ νὰ βγῆ νὰ παλέψουμε ἔς τὸ μαρμαρένιο ἀλῶνι;»
- 15 Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπ' τοὺς πανηγυριώταις,
 τῆς χήρας γιὸς ἐφώναξε, τῆς χήρας ὁ ἀντρωιωμένος.
 «Ἐγὼ χω ἀστῆθι μάρμαρο καὶ χέρια σιδερένια,
 γιὰ νὰ βγῶ νὰ παλέψουμε ἔς τὸ μαρμαρένιο ἀλῶνι.»
- Βγαίνουν κ' οἱ δύο μὲ τὰ σπαθιά καὶ πάνε νὰ παλέψουν.
- 20 Ἐκεῖ ποῦ ἐπάτειε ὁ Τσαμαδὸς ἐβούλιαζε τ' ἀλῶνι,
 κ' ἐκεῖ ποῦ ἐπάτειε τὸ παιδί ἐβούλιαζε κ' ἐβύθα.
 Ἐκεῖ ποῦ βάρειε ὁ Τσαμαδὸς τὸ γαῖμα πάει ποτάμι,
 κ' ἐκεῖ ποῦ χτύπαιε τὸ παιδί τὰ κόκκαλα τσακίζει.
 «Κοντοκαρτέρει, βρὲ παιδί, κάτι νὰ σὲ ρωτήσω.
- 25 Ποιὰ σκύλα μάννα σ' ἔκαμε, κ' ὁ κύρης σου ποιὸς ἦταν;
 — Ἡ μάννα μου ὅταν χήρεψε δὲν μ' εἶχε γεννημένον,
 κ' ὅμοιασα τοῦ πατέρα μου καὶ θὰ τὸν ἀπεράσω.»
 Ἄπο τὸ χέρι τὸν ἀρπᾶ ἔς τῆς μάννας του νὰ πάνε.
 Ἄπο μακριὰ τούσε θωρεῖ κ' ἐτοίμασε τραπέζι.
- 30 Κ' ἐκεῖ ποῦ τρώγαν κ' ἔπιναν ἡ χήρα τοὺς κερνοῦσε,
 κρασί κερνάει τὸν Τσαμαδὸ, φαρμάκι τὸ παιδί της.
 «Μαννοῦλα, μ' ἐφαρμάκωσες, ἀπ' τὸ θεὸ νὰ τό βρῆς!»

Στ. 20. 21. Οἱ δύο οὗτοι στίχοι προσήκουσιν εἰς περιγραφὴν πάλης μᾶλλον ἢ
 ξιφομαχίας.

(Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ)

[Κατὰ τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενὴς Ἀκριτὴς καθυποτάξας πάσας τὰς ἄκρας καὶ κατασχὼν πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνατρεπῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος παλάτιον, ὅπου διέμενεν. Νοσήσας δὲ δεινотάτην νόσον καὶ αἰσθανόμενος ἐπικείμενον τὸν θάνατον, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγόν του, ὅτε δ' ἐψυχορράγει, ἀπέθανε καὶ αὕτη ἐκ τῆς λύτης τῆς. Εἰς δὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, ἠττηθεὶς ἐν πάλλῃ πρὸς τὸν Χάρον· ἀλλ' αἱ διάφοροι παραλλαγὰὶ τοῦ γενικωτάτου σχήματος τούτου ἐκφαίνουσι ποικίλους τύπους τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος, τῶν ὁποίων ἴχνη τινα διακρίνονται καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους. Κατὰ τὰς πληρεστέρας παραλλαγὰς, καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου ὁ Διγενὴς κατέκειται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιγίζουσι δ' αὐτὸν τὰ παλληκάρια του, εἰς τὰ ὅποια ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας αὐτοῦ. Ἔττα προσκαλεῖ τὴν σύζυγόν του, καὶ ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατόν του περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν ἀποπνίγει εἰς τὰς ἀγκάλας του. Κατ' ἄλλας παραλλαγὰς ὁ Χάρος ἐλλοχεύει πανταχοῦ τὸν Διγενή, ἢ ὁ Διγενὴς κτίζει κάστρον διὰ νὰ μὴ τὸν εὕρῃ ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὸν ἀποφεύγει, ἢ ἀκούσας παρὰ φίλων του ὅτι ἐπεφάνη ἄγνωστος ἦρωος (εἶναι δ' οὗτος ὁ Χάρος) ἂν καὶ ἐπιθάνατος, προκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἀγῶνα καὶ ἠττάται. Εἰς τὴν δημοσιουμένην κατωτέρω κρητικὴν παραλλαγὴν τοῦ ἄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ εἶναι καταφανεστάτη ἡ ἐπίδρασις τῶν κρητικῶν παραδόσεων. Ὁ γενναῖος Ἀκριτὴς προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτάνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο, ὡς εἰς τὰς παραδόσεις, ὁ Διγενὴς διασκελίζει ὄρη, δισχευεῖ μὲ ὀγκώδεις λίθους, ἀναστὰ βράχους, νικᾷ εἰς τὸν δρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάγρους. Ὁ Χάρος δὲν τομῆ νὰ παλαίῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἐξ ἐνέδρας.]

Α'

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἢ γῆ τότε τρομάσσει.
 Βροντᾷ κ' ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἄπανω κόσμος,
 κ' ὁ κάτω κόσμος ἀνοιξε καὶ τρίζουσι τὰ θεμέλια,
 κ' ἢ πλάκα τὸν ἀνατριχιά πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν αὐτὸ τσῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
 τὰ ἔρη ἐδιασκελίζε, βουνοῦ κορφαῖς ἐπήδα,
 χαράκι' ἀμαδολόγανε καὶ ρίζιμιὰ ξεκούνειε.

Σ' τὸ βίτσιμά πιανε πουλιά, 'ς τὸ πέταμα γεράκια,
 'ς γλάκιο καὶ 'ς τὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τὰ γρίμια.

Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τότε βιγλίζει,
 κ' ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴ ψυχὴ του πῆρε.

Στ. 8. *χαράκια* (χάραξ) ὀγκώδεις λίθοι, βράχοι. *ἀμαδολόγανε* = ἔπαιζεν ὡς ἀμάδας, δίσκον. Στ. 9. *βίτσιμα* = τίναγμα τοῦ σώματος. Στ. 10. *γλάκιο* = τροξίμον, ἀγὼν δρόμου. *ἀγρίμια* = ἀγρίας αἴγας, αἰγάγρους.

B'

[Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἕσμα ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, νικηθεὶς ἐν πάλλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ φοβερὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ περιγράφεται κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραστάσεων τοῦ ψυχοπομποῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς ἀγιογραφίαις τῶν ἐκκλησιῶν.]

- Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτη θὰ πεθάνῃ.
 Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι' ἔλους τοὺς ἀντρειωμένους,
 νά ρθῆ ὁ Μηγᾶς κι' ὁ Μαυραϊλῆς, νά ρθῆ κι' ὁ γιὸς τοῦ Δράκου,
 νά ρθῆ κι' ὁ Τρεμαντάχειλος, ποῦ τρέμει ἡ γῆ κι' ὁ κόσμος.
- 5 Κ' ἐπῆγαν καὶ τὸν ἠῦρανε ἔς τὸν κάμπο ξαπλωμένο.
 Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 «Σὰν τί νὰ σ' ἠῦρε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;
 — Φίλοι, καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι,
 συχάσατε, καθήσατε κ' ἐγὼ σᾶς ἀφηγεῖμαι.
- 10 Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
 ποῦ κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουδεντιάζουν,
 παρὰ πενήντα κ' ἑκατό, καὶ πάλε φόβο νέχουν,
 κ' ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι' ἀρματωμένος,
 μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργυιαῖς κοντάρι.
- 15 Βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνά καὶ καταράχια,
 νυχτιαῖς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιαῖς χωρὶς φεγγάρι.
 Καὶ τόσα χρόνια ποῦ ζῆσα δῶ ἔς τὸν ἀπάνου κόσμο
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρα εἶδα ἕναν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο,
- 20 πᾶχει τοῦ ρίσου τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια,
 κι' ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρῃ τὴν ψυχὴ του.»
- Κ' ἐπῆγαν κ' ἐπαλέψανε ἔς τὰ μαρμαρένια ἀλώνια·
 κι' ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
- 25 κι' ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

Στ. 3. Ὁ *Μαυραϊλῆς* εἶναι ὁ εἰς ἄλλα ἀκριτικά ἕσματα ὀνομαζόμενος *Μιραλῆς*, *Μιριολῆς*, *Ἐμριολῆς*, δηλονότι αὐτὸς ὁ Ἐμίρης τοῦ ἔτους, ὁ δὲ *Τρεμαντάχειλος* εἶναι ὁ Πετροτράχηλος τοῦ ἕσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου. Στ. 10. Ἄλλαι τινὲς παραλλαγῆ ἀντὶ τῶν βουνῶν τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν φαράγγων τῆς Συρίας ἀναφέρουν ἄλλους τόπους. Στ. 11. Ὁμάδες ἐκ δύο ἢ τριῶν δὲν τολμοῦν νὰ διέλθουν, πρέπει νὰ εἶναι πολλοὶ διὰ νὰ δυνηθοῦν ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς κινδύνους. Στ. 15. *ἔδειρα* (ἄδρανα) μεταφορικῶς ἐπέρασα ἐπανειλημμένως. Στ. 20. *ῥίσος* = ὁ λῆξ. *πλουμιά* ποικίλματα. Στ. 25. *τράφο* = τάρφρον.

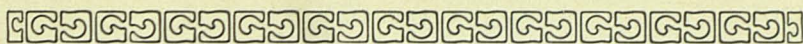
ΠΑΡΑΛΟΓΑΙΣ

«Εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἄσματα τῶν Ἑλλήνων, ὅσα ὑπόθεσιν ἔχουν ἰδεώδη ἢ πεπλασμένην, ἢ φαντασία τοῦ λαοῦ ἐκδηλώνεται μετὰ περισσῆς ποικιλίας, ἐλευθερίας καὶ δυνάμεως.»

(Fauriel)

ΠΑΡΑΛΟΓΑΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΟ ΚΑΙ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΝ
ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΝΤΗΤΟΝ
ΚΑΙ ΣΥΜΕΤΕΧΝΟΝ ΤΗΣ
ΚΑΤΑΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΙΣ
ΑΓΓΕΛΟΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΝΤΟΝ
ΤΟΙΣ ΕΧΘΡΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΟ ΚΑΙ ΑΓΙΟΝ
ΚΑΙ ΑΝΑΝΤΙΣΤΑΝΤΟΝ
ΤΟΙΣ ΕΧΘΡΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΟ ΚΑΙ ΑΓΙΟΝ
ΚΑΙ ΑΝΑΝΤΙΣΤΑΝΤΟΝ
ΤΟΙΣ ΕΧΘΡΟΙΣ

(ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ)

- Σαράντα δυὸ ἀρχοντόπουλα μιὰ κόρη νάγαπούσαν,
κόρη πανώρια κι' ὁμορφη καὶ ἔς τὰ φλωριά χωσμένη.
Κι' ἔλοι νέκαλεστήκανε μιὰ μέρα γιὰ νὰ πάνε.
Γεμίζου οἱ στάβλοι νάλογα, τὰ παραθύρια σέλλαις,
5 καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σκάλαις καὶ χαλινάρια.
Στρώνει τὴν τάβλα νὰ γευτοῦν πολλῶ λογιῶ τραπέζι.
«Τρῶτε καὶ πίνετε ἀρχοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς φηγοῦμαι.
Μέσα ἔς τὸ περιβόλι μου, ἔς τὴ μέση τῆς αὐλῆς μου,
μάρμαρο νέχει ὁ ἀφέντης μου, δοκίμιν τῆς ἀγάπης,
10 κι' ἔποιος βρεθῆ καὶ πιάσῃ το, κι' ὀπίσω του τὸ ῥήξι,
ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἄντρας μου κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ ποθητή του.»
Κι' οὔλοι μονοσυνάγονται, κι' οὔλοι τὸ δοκιμάζουν,
κ' ἕνας τὸ παίρνει δάχτυλο, κι' ἄλλος μούτε καθόλου,
καὶ τῆς Μαριᾶς ὁ ψυχογιός, τᾶξιό τὸ παλληκάρι,
15 μονοχεριάρι τό πιασε κι' ὀπίσω του τὸ ῥίχτει.
«Ἐγὼ εἶμαι, κόρη ὁ ἄντρας σου καὶ σύ εἶσαι ἡ ποθητή μου.»

Στ. 9. ἀφέντης ὁ πατήρ. δοκίμιν (δοκιμὴ) ἄθλος, ἀγών. Στ. 12. μονο-
συνάγονται = συνάγονται ἐπὶ ταῦτι. Στ. 13. Ὁ εἰς τὸ κινεῖ εἰς ἑνὸς δακτύ-
λου μέτρον, ἄλλος οὐδόλω. Στ. 14. τῆς Μαριᾶς ὁ ψυχογιός ἐν ἄλλαις παρα-
λαγαῖς τῆς χήρας ὁ Γιαννάκης, ἢ ἕνας κοντός, ἢ ἕνας κασιδιάρης. Στ. 15.
μονοχεριάρι ἐπίρ. διὰ τῆς μιᾶς χειρός.

(Τ' ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΑΔΕΡΦΙΑ Κ' Η ΚΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΑ)

Ἄλλο τι δὲν ἐζήλεψα μέσ' ἔς τὸν ἀπάνου κόσμο,
παρὰ τὸ γλήγορο ἄλογο καὶ τὸ γοργὸ ζευγάρι,
καὶ τὴ γυναῖκα τὴν καλή, νόπου τιμάει τὸν ἄντρα.

Ἦταν δυὸ ἀδέρφια γκαρδιακὰ καὶ πολυαγαπημένα,
5 κ' ὁ πειρασμὸς ἐβάλλθηκε γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίση.

Ἀγάπησε ὁ μικρότερος τοῦ πρώτου τὴ γυναῖκα,
καὶ ντρέπεται νὰ τῆς τὸ πῆ, νὰν τῆς τὸ μολογήση.
Μὰ μιὰ γιορτὴ, μιὰ κυριακὴ, μιὰ πίσσημη νῆμερα,
10 ποὺ βγήκε ἡ κόρη ἀπὸ λουτρὸ κ' ὁ νιὸς ἀπὸ μπαρμπέρη
καὶ συναπαντηθήκανε σὲ ξέχωρο σοκάκι,
ἐξεδιαντράπη καὶ τῆς λέει καὶ τῆς τὸ φανερώνει.

«Νύφη μου, σάμπως σ' ἀγαπῶ, νύφη, σάμπως σὲ θέλω.

— Ἐσὺ τὸ θέλεις μιὰ φορὰ κ' ἐγὼ τὸ θέλω δέκα,
15 μ' ἂ μ' ἀγαπᾶς σὰ σ' ἀγαπῶ, καὶ θές με σὰ σὲ θέλω,
τὸν ἀδερφό σου σκότωσε κ' ἔλα γιὰ νὰ μὲ πάρης.

— Καὶ τί ἀφορμὴ νὰ τοῦ βρω γώ, γιὰ νὰ τότε σκοτώσω;

— Σύρτε γιὰ νὰ μοιράσετε τὸ πατρικὸ σας χτῆμα,
ἀπὸ τοῖς ἄγκραις δῶσε του κ' ἀπ' τοὺς παλιοὺς τοὺς ὄχτους,
20 κ' ἔπου καλὰ καὶ καρπερὰ ἔς τὸ μέρος τὸ δικό σου,
κ' ἔπου ἄκρη καὶ περίτραφος ἔς τὸ μέρος τὸ δικό του,
κ' ἐκεῖνος εἶν' ἀράθυμος, ῥῆξε καὶ σκότωσέ τον.»

Τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε καὶ ἔς τὸ χωράφι πάγει.

«Ἦρτε καιρὸς, μπρὲ Κωσταντή, καιρὸς νὰ χωριστοῦμε,
ἔλα γιὰ νὰ μεράσουμε τὸ πατρικὸ μας χτῆμα.

25 Ἀπὸ ταῖς ἄγκραις πᾶρε σὺ κ' ἀπ' τοὺς παλιοὺς τοὺς ὄχτους
κ' ἔπου καλὰ καὶ καρπερὰ ἔς τὸ μέρος τὸ δικό μου,
κ' ἔπου ἄκρη καὶ περίτραφος ἔς τὸ μέρος τὸ δικό σου.

— Γιατί, γιατί ἀδερφούλη μου νὰ πάρω ἀπὸ τοῖς ἄγκραις;
γιατί νὰ μὴ μοιράσουμε καθὼς μοιράζουν ὄλοι;

30 — Πᾶρ' ἀπ' τοῖς ἄγκραις, Κωσταντή, γιατί θὰ σκοτωθοῦμε.

— Χαλάλι σου ἀδερφούλη μου, κ' ἔλα δικά σου νὰ ναι,
παρὰ νὰ ξεχωρίσουμε, πᾶρε καὶ τὸ δικό μου.»

- Τὸν πῆρε τὸ παράπονο, εἶδε τὰ δίκημά του,
 τραυιέται σὲ παράμερο, καὶ κάθεται καὶ κλαίει.
 35 Τὸ μαῦρο καθαλλίκεψε καὶ ἔς τὸ χωριὸ γυρίζει,
 τῇ νύφη του νέφωναξε, τῇ νύφη του φωνάζει.
 «Γλήγορα, νύφη μου, νερό, νὰ πλύνω τὸ σπαθί μου.
 Τὸν ἀδερφό μου σκότωσα καὶ τό χω ματωμένο.»
 40 Κι' αὐτὴ ἀπ' τὴν πολλή της βιά κι' ἀπ' τὴν πολλή χαρά της,
 τὸ μαστραπὰ φτύς ἄρπαξε, κρασί ἦτανε γιομάτος,
 τῇ σκάλα νέκατέθηκε, νερὸ γιὰ νὰ τοῦ χύσῃ.
 Ἄχ τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε, λιανὰ λιανὰ τὴν κόβει.

Στ. 2. *ζευγάρι ἀροτήρων βοῶν*. Στ. 10. *ξέχωρο σοκάκι ἀπόμερον, ἀπό-
 κεντρον δρομίσκον*. Στ. 20. *περίτραφος τάφοςος περι τὸν ἀγρόν*. Στ. 21. *ἀρά-
 θυμος εὐερέθιστος, εὐόργιστος*. Στ. 29. *Ἐννοεῖ τὴν δικαίαν διανομὴν διὰ λαγνῶν,
 ἐξ οὗ καὶ ὄημα λαχνίζω συνώνυμον τοῦ μοιράζω*. Στ. 40. *μαστραπὰς (λέξ.
 τουρκ.) λάγηνος, ποτήριον. φτύς = εὐθύς*.

(ΤΟΥ ΜΑΥΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ ΤΟΥ)

[Τὸ στοίχημα περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς ἀρετῆς γυναικὸς καὶ τῆς ἀδίκου δυσφημῆσεως αὐτῆς ἔχουν ὑπόθεσιν παραμύθια καὶ καὶ ἄσματα πολλῶν λαῶν, καὶ πολλαὶ ὑπάρχουν λογοτεχνικαὶ διασκευαὶ αὐτῆς, τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι εἶναι αἱ τοῦ Βοκακίου ἐν τῇ *Δεκαήμερῳ* καὶ τοῦ Σαίξπηρ (Cymbeline). Αἱ πλεῖσται τῶν παραλλαγῶν ἀναφέρουν δοκιμασίαν τῆς πίστεως ἐγγάμου γυναικὸς, ἀλλὰ τὸ ἄσμα τοῦ Μαυριανοῦ καθὼς καὶ σικελικὰ παραμύθια δοκιμασίαν ἀγάμου ἀδελφῆς, καὶ ἐν αὐταῖς ὁ πεποιθὼς εἰς τὴν ἀγνότητα ταύτης ἀδελφὸς μέλλει νὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην ποινήν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ στοιχήματος, σώζει δ' αὐτὸν ἡ ἀδελφή· εἷς τινες δ' ὅμως παραλλαγὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος καὶ εἷς ἐν ἑλληνικὸν παραμύθιον τῆς Σμύρνης πρόκειται ἐπίσης περὶ δοκιμασίας τῆς ἀρετῆς τῆς συζύγου τοῦ στοιχηματήσαντος.

Τὸ ἄσμα ἔχει τινὰ συνάφειαν πρὸς τὰκριτικά· τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων, ὅπου ἀναφέρονται ὀνόματα, εἶναι τὰ γνωστὰ ἐξ ἀκριτικῶν ἰσμάτων, εἷς τινες μάλιστα παραλλαγὰς ὀνομαστὶ μνημονεῦεται ὁ Διγενής.]

Ἐδὰ τραπέζι νύμορφο, μὲ καμουχᾶ στρωμένο.

Ἄ βασιλιᾶς κ' ὁ Μαυριανὸς κ' ὁ Μικροκωσταντῖνος
ἀντάμα τρώγαν κ' ἔπιναν ἔς τοῦ πλάτανου τὴ ρίζα.

Κι' ἀθιβολαῖς δὲν εἶχανε κ' ἀθιβολαῖς ἐφέρον

5 ἀπάνω γιὰ τοῖς ὄμορφαις καὶ γιὰ τοῖς τιμημέναις.

Ἐκεῖ ἔφερε κ' ὁ Μαυριανὸς παίνεμα τς ἀδερφῆς του.

«Ὡσὰν τὸ ῥόδο τ' ἀνοιχτό, τὸ μανουσάκι τᾶσπρο,
ἔχω κ' ἐγὼ μὴν ἀδερφή, μ' ἀλήθεια δὲν πλανιεῖται.»

Κι' ὁ βασιλιᾶς σὰν τᾶκουσε γυρίζει καὶ τοῦ λέει.

10 «Ἄν τὴν πλανέσω, Μαυριανέ, τί στοίχημα θὰ χάσης;

—Ἄν τὴν πλανέσης, βασιλιᾶ, πᾶρε μου τὸ κεφάλι,
μὰ πάλι κ' ἂ δὲν πλανεθῇ τί εἶναι τὸ στοίχημά σου;

—Βάνω τὸ βασιλίκι μου μὲ τὴ χρυσὴ κορῶνα.»

Ἐννιά μουλάρια ἐφόρτωσε νᾶσῆμι καὶ λογάρι,

15 τῆς Ἄρετῆς τὰ προβοδᾶ μὲ τὸν ἐπιστολάρη.

«Καλὸ ἔς τὸ νῖο ποῦ τὰ φερε, νὰ ζήσῃ ὅπου τὰ στέλνει,
ὁ Μαυριανὸς νὰ ναι καλὰ καὶ θὰ τὰ ξαντιμέψῃ.

—Ὁ ῥήγας ποῦ σ' ἀγάπησε ξαντίμεμα δὲ θέλει,
μόν' τὰ στείλει γιὰ νὰ σὲ ἰδῇ, δυὸ λόγια νὰ σοῦ κρίνῃ.

20 —Ἄμε, χαιρέτα μού τονε, κ' ὅποτε θέλῃ ἄς ἔρθῃ.»

- Ἦκουσε ἡ κόρη τοὺς σκοποὺς, τὴν πογηριά γνωρίζει,
τὰ χέρια της κάνει σταυρὸ ἕως τῆς βέργιας της πηγαίνει.
«Ἐσύ εἶσαι βέργια ἡ μάννα μου, ἐσύ εἶσαι κ' ἡ ἀδερφή μου,
ἐσύ πρωταξαδέρφη μου, τώρα νὰ μὲ τιμήσης.
- 25 Ἦλα βέργια μου, σὺ κυρά, κ' ἐγὼ βέργια δική σου,
ἔμπα, βέργια, ἕως τὴν κάμαρη, κ' ἐγὼ ἕως τὸ μαγερεῖό σου,
τὰ ροῦχα μου τὰ νυφικὰ ἐσένα νὰ τὰ δώσω,
τὴν κλίνη μου τὴ νυφικὰ ἐσένα νὰ τὴ στρώσω,
κι' ὅτι σοῦ κάνει ὁ βασιλιάς ἔλα νὰ τὰ πομείνης,
- 30 τὸ χάρισμα τοῦ βασιλιά δικό σου ν' ἀπομείνη.
— Ἐγὼ βέργια γεννήθηκα καὶ βέργια θὰ πεθάνω,
καὶ βέργια θὰ τὸν ἀρνηστῶ τὸν κόσμον τὸν ἀπάνω.»
Σταυρὸ δένει τὰ χέρια της ἕως τῆ δοῦλα της πηγαίνει.
«Δοῦλα χρυσή, δοῦλα ἀργυρή, δοῦλα μ' ἀγαπημένη,
- 35 γὰ βγάλε σὺ τὰ ροῦχα σου καὶ βάλε τὰ δικά μου,
καὶ σύρε νύχτα πλάγιασε ἕως τὴν ἰδική μου κλίνη,
βραδῦ θενά ρθῆ ὁ βασιλιάς νὰ κοιμηθῆτε ἀντάμα.
— Ἐγὼ δοῦλα γεννήθηκα κι' ὅτι μοῦ πῆς θὰ κάμω,
δῶ μου κυρά τὰ ροῦχα σου καὶ πάρε τὰ δικά μου.»
- 40 Παίρνει ἡ κυρά τὰ ροῦχα της καὶ βάνει τὰ δικά της,
τῆς δένει τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
τῆς βάνει καὶ ἕως τὸ δάχτυλον νόμορφο δαχτυλίδι,
τῆς στρώνει τὸ κρεβάτι της μὲ τὰ χρυσὰ σεντόνια,
καὶ βάνει γὰ προσκέφαλον τᾶστρα μὲ τὸ φεγγάρι.
- 45 «Δοῦλα κι' ἂν εἶσαι δοῦλα μου κι' ἂν εἶμαι ἐγὼ δική σου,
ὅτι σοῦ κάμῃ ὁ βασιλιάς ἔλα νὰ τὰ πομείνης,
κι' ἂ σοῦ μιλήσῃ μὴ μιλήσῃ κι' ἂν κρίνη μὴν τοῦ κρίνης.»
- Ἦκόμη ὁ λόγος ἔσπεκε κι' ὁ βασιλιάς προβαίνει,
μὲ σείσμα καὶ μὲ λύγισμα τὴ σκάλα νάνεδαίνει,
50 κι' ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἀρπᾶ ἕως τὴν κάμερα τὴ βάνει.
Ἦπὸ βραδὺς ἐπαίζανε μὲ γέλοια μὲ κανάκια,
καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα καὶ τοῖς γλυκαῖς αὐγίτσαις,
τῆς παίρνει ἀπὸ τὸ δάχτυλον τ' ὄριον τὸ δαχτυλίδι,
κόθει καὶ τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
- 55 καὶ παίρνει τα καὶ βάνει τα ἕως ὀλόχρυσον μαντήλι.
- Καὶ τὴν αὐγὴν χαρούμενος ἕως τὸ φόρον κατεβαίνει.
«Γεῖά σας, χαρά σας, ἄρχοντες κι' ὅλο τᾶρχοντολόγι.
Ποῦ εἶν' τὸνε αὐτὸς ὁ Μαυριανὸς ὁ πολυπαινεσιάρης,
πῶχει τὴν τίμα νὰδερφή, π' ἀλήθεια δὲν πλανεῖεται;
- 60 Ἦδῶ εἶναι τὰ σημάδια μου, ἐδῶ κ' ἡ ἀπόφασή μου.»
Ἦπήρανε τὸ Μαυριανὸ νὰ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν.
«Φέρτε τὴν ἀδερφοῦλα μου γὰ τὴν ἀπόφασή μου.»

- Μαντάτα πάνε κ' ἔρχονται ἔς τῆς Ἀρετῆς τὴν πόρτα,
 ἔς τὸ φόρο γὰρ νὰ κατεβῆ, τί ὁ Μαυριανὸς χαλειέται.
- 65 Ἐντύθηκε, στολίστηκε ἔς τὸ φόρο κατεβαίνει.
 Χίλιοι κρατοῦν τὸ φόρεμα, χίλιοι τὸν καμουχά της,
 τριακόσιοι τὸ μαγνάδι της, νὰ μὴν τὴν κάψῃ ὁ ἥλιος.
 «Γειά σας, χαρά σας, ἄρχοντες κι' ὄλο τὰρχοντολόγι.
 Αὐτόνε μὲ τὰ κόκκινα ποτέ μου δὲν τὸν εἶδα.
- 70 — Δὲ μ' εἶδες, δὲ μὲ γνώρισες, μιὰ χλιοπομπεμένη,
 ποῦ φὲς ἐβραδιαστήκαμε ἔς ἓνα προσκεφαλάδι;
 Ἄπο βραδὺς ἐπαίζαμε μὲ γέλοια μὲ κανάκια,
 καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα καὶ τοῖς γλυκειαῖς αὐγίτσαις,
 τῆς κόβω τὴν πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι,
 75 τῆς παίρνω ἀπὸ τὸ δάχτυλο τ' ὄριο τὸ δαχτυλίδι.»
 Σειέται λυγείεται ἢ λυγερή, γεμίζει ἢ γῆς λουλούδια.
 «Ποιανῆς λείπει ἢ πλεξοῦδα της μὲ τὸ μαργαριτάρι;»
 Καὶ πάλι ματασείστηκε, γεμίζει ἢ γῆς ζαφεῖρια.
 «Ποιανῆς ἀπὸ τὸ δάχτυλο λείπει τὸ δαχτυλίδι;
- 80 Γιὰ ἴδετε σεῖς οἱ ἄρχοντες κι' ὄλο τὰρχοντολόγι,
 λείπει τὸ δαχτυλίδι μου καὶ τὰ σγουρά μαλλιά μου,
 ἢ λείπει ἀπὸ τὰ μάγουλα ἢ ῥοδοκοκκινάδα;
 ἐτότες νὰ τὸν πνίξετε τὸ Μαυριανὸ ἔς τὴ φοῦρκα,
 κ' ἐμὲ τριδιπλη βάλετε εἰς τὸ λαϊμὸ καδένα.
- 85 Μὰ σένα δὲ σοῦ πρέπει πιὸ νὰ χῆς τὸ βασιλίκι.
 Μὲ τὴ δουλεύτρα μου ἔπεσες καὶ δοῦλος μου λογάσαι,
 καὶ πᾶρε τὸ μουλάρι μας νὰ πᾶς νὰ φέρῃς ξύλα.»

Στ. 1. *καμουχᾶς* πολύτιμον ὕφασμα (χρυσοκέντητον βελούδον) λέξ. τουρκ.
 Στ. 3. *ἀθιβολαῖς* ὁμιλίαι, θέματα συνδιαλέξεως. Στ. 7. *μανουσάμι*—βάκιθος.
 Στ. 13. *βασιλίκι* τὸ βασιλικὸν ἄξιωμα. Στ. 15. *προβοδᾶ*—πέμπει, προπέμπει
 (πρὸ-εὐδοῶ). *ἐπιστολόραης* ἀπεσταλμένος. Στ. 17. *ξαντιμέμη*—ἀνταποδώση.
 Στ. 18. *ξαντίμεμα*—ἀνταπόδοσιν. Στ. 67. *μαγνάδι*—πέπλος. Στ. 69. *αὐτόνε*
 μὲ τὰ κόκκινα ἐνοσεῖ τὸν βασιλέα, διότι τοὺς βασιλεῖς φαντάζεται ὁ λαὸς κοκκινο-
 φοροῦντας. Στ. 70. *μιὰ χλιοπομπεμένη* (κλητικὴ) ἄϊμος, ἀξία νὰ ὑποστῆς
 χιλίας διαπομπεύσεις (πομπὴ ἢ τιμωρία τῶν μοιχαλίδων καὶ καθόλου τῶν ἀτίμων
 γυναικῶν διὰ περιαγωγῆς ὑβριστικῆς ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, ἐποχουμένων ὄνου). Στ. 76.
 ἀναφέρεται εἰς τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὴν κόμην της, ὁ δὲ στ. 78 εἰς τοὺς
 σαφειροὺς τῶν δαχτυλιδίων της. Στ. 84. *καδένα* ἄλυσος.

(ΤΗΣ ΑΠΟΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗΣ)

[Εἰς πλήρεις παραλλαγὰς τοῦ κατωτέρω ἄσματος ἡ κόρη ὀδηγεῖ τὸν ἔραστήν πῶς νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν τὴν νύκτα, χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσῃ κανεὶς τῶν οἰκείων τῆς· τὰς ὑπονοίας τῆς μητρὸς τῆς, ἐγερθείσας ἐκ θυροῦβου ἐν τῇ κλίνῃ τῆς κόρης, ἀποτρέπει αὐτὴ διὰ διαφορῶν προφάσεων. Τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο μέρος τοῦ ἄσματος ἔχουν μόνον παραλλαγὰι τινες, παραλείπουνται τὰ κατὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς κόρης ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ ἔραστοῦ καὶ τὰ τῆς συνδιαλλαγῆς διὰ τῆς μεσιτείας προθύμου φίλης. Εἰς τινὰς παραλλαγὰς παρατηρεῖται συμφυρμὸς πρὸς τὸ ἄσμα τῆς κουμπάρας πῶγινε νύφη καὶ πρὸς ἄλλα τινὰ ἄσματα.]

- Μιά λυγερὴ βαριαρρωσᾶ, μιὰ λυγερὴ πεθαίνει
γιατὶ ἑνὸς ἀγούρου ἀγκάλιασμα, γιατὶ ἑνὸς ἀγούρου ἀγάπη,
γιατὶ ἑνὸς σγουροῦ, γιατὶ ἑνὸς ξανθοῦ, γιατὶ ἑνὸς ἀγγελομάτη.
Καὶ τρεῖς καλαῖς συντρόφισσαις ἐπήγαν νὰ τὴ δοῦνε.
- 5 Ἐμιά κατσε ἔς τὴν κλίνῃ τῆς, κ' ἢ γι ἄλλῃ ἔς τὸ πλευρὸ τῆς,
καὶ κείνη ὅπου τὴν ἀγαπᾶ εἰς τὸ προσκέφαλό τῆς.
Ἐμιά ἀρχισε νὰ τῆς μιλή, κ' ἢ ἄλλῃ νὰ τὴ βρίζῃ,
καὶ κείνη ποῦ τὴν ἀγαπᾶ καλὰ τὴν ξαγορεύει.
- «Κ' ἐμεῖς δὲν ἀγαπήσαμε ἀγῶρι σὰν καὶ σένα;
10 κάμαμε σιδερὴ καρδιά, ταῦτιά μας μολιβένια,
κ' ἐμεῖς σὰν ἀγαπήσαμε νὲλησιμονήσαμε τους,
καὶ σύ, κόρη μ', ἀγάπησες καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;
— Καὶ σεῖς ἂν ἀγαπήσατε, ἦτανε παλληκάρια,
μὰ γὼ τὸ νιὸ ποῦ ἀγάπησα, τοῦ κόσμου διωματάρης,
15 εἶχε τοῦ Φράγκου λύγισμα, τοῦ Βενετσάνου χάρη.
- Πέ μου, κόρη, ποῦ κάθεται, νὰ πάω νὰ σοῦ τὸν φέρω.
— Κάτω ἔς τοὺς κάμπους ποῦ θωρεῖς, ἔς τὰ πράσινα λιβάδια,
ποῦ ναι τὰ δέντρα ὀλόχρυσα κ' οἱ βρίζαις ἀσημένιαις,
ἐκεῖδ' ἀ μέσα κάθεται ὁ ἀπολησιμονιάρης,
20 ὅπου μ' ἀπολησιμόνησε καὶ πῖδ' δὲ μὲ θυμᾶται.
- Κάμε ἀλουσιά καὶ λούσε με, χτένι καὶ χτένισέ με,
καὶ πλέξε τὰ μαλλάκια μου νὰ πάγω νὰ τὸν εὔρω.
— Λούω σε καὶ χτενίζω σε, φοβοῦμαι μὴν τὸν πάρῃς.
— Ὅχι νὰ ζῶ, συντρόφισσα, δὲν εἶμαι ἐγὼ ἀπὸ κείναις,
25 μαλώτρα καὶ δικάτρα μαι καὶ πάω νὰ τὸν μαλώσω.»

- Καὶ παίρνει τὸ δρομὶ δρομὶ καὶ πῆε καὶ τὸν ἡῦρε.
 Κ' ἐκεῖνος ὅσον κ' εἶδε τὴν ἐπροσηκώθηκέ τὴν.
 «Καλὸ 'ς τὴνε τῆ λυγερή, καλὸ 'ς τὴν τὴν κυρά μου,
 καλὸ 'ς τὴ βέργα τῆ λιγνή, ἀντάμα μου νὰ μείνῃ.
 30 — Δὲν εἶμαι ἐγὼ σὰν ποῦ θαρρεῖς, δὲν εἶμαι σὰν ποῦ ξέρεις,
 μαλώτρα καὶ δικάτρα μαι, κ' ἦρτα νὰ σὲ μαλώσω,
 ὅπ' ἀγαπᾶς ἀρχόντισσα κι' ἀρχοντοπούλας κόρη,
 τὴ νύχτα τὴν ἀλγισμονεῖς καὶ φήνεις τὴ καὶ φεύγεις.
 — Γιὰ ποιὰ μοῦ λές, γιὰ ποιὰ λαλεῖς, γιὰ ποιὰ μοῦ συντυχαίνεις ;
 35 γιὰ μιὰ ξανθή, γιὰ μιὰ λιγνή, μιὰ χαμηλοβλεπούσα,
 ὅπου γελᾷ καὶ πέφτουνε τὰ βόδια 'ς τὴν ποδιά της ;
 — Σὰν τὴν παῖνᾶς, ἀφέντη μου, πῶς τὴν ἀποξεχάνεις ;
 — Εἶπα σου τὰ παῖνέματα, νὰ πῶ καὶ τὰ ψεγάδια ;
 Ἄν τῆς μιλήσω, κλαίει μου, κι' ἂν τῆς εἰπῶ θυμώνει,
 40 κι' ἂν τὴνε κάνω τίποτα, τῆς μάννας της τὸ λέει.
 — Κεῖνη ἔμωσεν, ἀφέντη μου, πῶς της νὰ μὴ τὸ κάμη.
 Σήκω νὰ πᾶ τὴν εὔρωμε, γιατί ἡ ψυχὴ της βγαίνει.»
 Ἐπῆραν τὸ δρομὶ δρομὶ νὰ πάνε νὰ τὴν εὔρουν.
 Καὶ πρόβαλεν ἡ λυγερὴ ἀπὸ τὸ παραθύρι.
 45 «Καλὸ 'ς τὸν ἤθελα νὰ δῶ, τὸν πεθυμοῦσα νὰ ρθῆ,
 καλὸ 'ς τὸν τὸ βασιλικὸ μὲ τὰ χρυσὰ του τᾶνθη.
 — Ἐπαίνεσές με ἀγάπη μου, προτοῦ νὰ σὲ παῖνέσω,
 θάλασσα μὲ τὰ κάτεργα, μπαξέ μὲ τὰ λουλούδια,
 βρύση μου μὲ τὸ κρυὸ νερό, μ' ὀλόχρυσά σουλούνια.»
 50 Ἐπῆγαν κ' ἐπαντρέψαν τοὺς κάτω 'ς τὸν ἄη Γιάννη,
 μὲ τετρακόσους ἀρχοντας, μὲ τριάντα δεσποτᾶδες,
 μὲ τὸ Φουκά τὸν μπάρμπα του κ' ἔπιασε τὰ στεφάνια.
 Τῆ γῆς ἐστρωσαν κόκκινη κ' ἔπαψαν οἱ καμπάναις,
 ὅταν τὸν εὐλογοῦσαν οἱ τριάντα δεσποτᾶδες,
 55 κ' ἐσάστισεν ἡ γειτονιά, ἐσάστισε κ' ἡ κόρη.

Στ. 10. Ἀυτὰ σφραγισμένα μὲ μόλιβον, διὰ νὰ μὴ ἀκούωμεν. Στ. 14. διω-
 ματάρης, εὐειδής, μὲ μεγαλοπρεπὲς παράστημα. Στ. 21. ἀλουσιά θερμὸν νερὸν
 πρὸς ἰουσον. Στ. 25. δικάτρα ἢ δικάζουσα, ἢ ἐλέγχουσα. Στ. 49. σουλού-
 νια σωλήνες. Στ. 52. Φουκά ὁ Φουκάς τῶν ἀκριτικῶν ἡσμάτων. Στ. 53.
 ἐστρωσαν τὴν γῆν μὲ ἐρυθροὺς τάπητας.

(ΤΗΣ ΚΟΥΜΠΑΡΑΣ ΠΟΓΙΝΕ ΝΥΦΗ)

[Τὴν δύναμιν καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἔρωτος ἐκθειάζουσι καὶ παροιμίαι καὶ πολλὰ κωμαστικά ἄσματα. «Καινούρια ἀγάπη χάνεται, παλιά δὲ λησμονεῖται.» Καὶ εἰς σύγκρουσιν τοῦ πρώτου πρὸς νέους ἔρωτας, κατισχύει οὗτος. Τοιαύτην ὑπόθεσιν ἔχει καὶ τὸ κοινότατον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄσμα τῆς ἐγκαταλειφθείσης ἔρωμένης, ἣτις κληθεῖσα νὰ στεφανώσῃ τὸν ἀγαπητικὸν τῆς νυμφεύεται αὐτόν, μετανοήσαντα κατὰ τὴν τέλει τῶν γάμων. Παραπλησίαν δ' ὑπόθεσιν ἔχουσι καὶ ἄσματα ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, γαλλικά, ἰταλικά, ἰσπανικά, ἀγγλικά, σκωτικά, ἀρμορικανικά, δανικά, νορβηγικά, σουηδικά. Ἐκ παλαιότητας δὲ πιθανῶς σκανδιναυικῶν ἄσμάτων παρέλαβε καὶ ὁ χρονογράφος Σάξων ὁ γραμματικὸς τὸν περὶ τῆς Σειγφρίδας καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Ὅθῶρ μῦθον.

Αἱ καππαδοκικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος δεικνύουσι ὅτι εἶναι ἀκριτικόν, ἢ ὅτι ἐπῆλθε συμφυρμὸς αὐτοῦ πρὸς τὰκρητικά, διότι ὁ ἦρωσ ἐν ταῖς παραλλαγαῖς ταύταις εἶναι ὁ Ἀκρίτης.]

- Ἔχω καὶ μῆνες καὶ καιροὺς τὸν ἀγαπῶ δὲν εἶδα·
 τώρα τὸν βλέπω κ' ἔρχεται κάτω 'ς ἀνήλιον κάμπο,
 ἄνθη τὸν τριγυρίζουσι καὶ μύσχοι τὸν μυρίζουσι,
 καὶ τὰ σγουρά του τὰ μαλλιά τὸ νοῦ μου συνεπῆραν.
- 5 «Ποῦ ἦσουν, λεβέντη μ' ὁμορφὴ καὶ πολυαγαπημένε;
 — Καλή σου ἡμέρα, πέρδικα, χρυσῆς αὐγῆς τρυγόνα.
 Κόρη, κλειδιά σ' ἀγόρασα κ' ἀντίκλειδα σ' ἀφῆνω,
 κλείδωσε τὴν καρδοῦλα σου κ' ἀπόμενε τοὺς πόνους.
 Ὁ κύρης μου κ' ἡ μάννα μου μοῦ τοίμασαν τὸ γάμο,
 10 κ' ἄ δὲν περηφανεύεσαι ἔλα νὰ μπῆς κουμπάρα.
 — Πάω νὰ τὸ πῶ τῆς μάννας μου κ' ὅ τι μοῦ εἶπῃ θὰ κάμω.»
- Κινάει καὶ πάει 'ς τὴν μάννα τῆς σὰ μῆλο μαραμμένο.
 «Μάννα μου, μὲ καλέσανε νὰ πάω νὰ στεφανώσω
 τὸ νιὸν ὅπου καρτέραγες ἄντρα γιὰ νὰ τὸν πάρω.
- 15 — Καὶ πῶς τὸ λές, παιδάκι μου νὰ πᾶς νὰ στεφανώσης;
 Ἔχεις ποδάρια νὰ σταθῆς καὶ μάτια ν' ἀντρανίσσης,
 ἔχεις καὶ γοργοδάχτυλα ν' ἀλλάξης δαχτυλίδια,
 καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ στεφανογυρίσης;
 — Ἔχω ποδάρια νὰ σταθῶ καὶ μάτια ν' ἀντρανίσω,
 20 ἔχω καὶ γοργοδάχτυλα ν' ἀλλάξω δαχτυλίδια,

- καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ στεφανογυρίσω.
 Μάννα μου, τάποφάσισα, θὰ πάω νὰ στεφανώσω,
 καὶ θεὸς νὰ κάμω ὑπομονή, γερὴ καρδιά θὰ δείξω.
- Σύρε, παιδί μου, ἔς τὸ καλὸ καὶ ἔς τὴν καλὴ τὴν ὥρα,
 25 καὶ νὰ γιομίση ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.»
- Ἐκατσε κ' ἐστολίστηκε τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες.
 Βάζει τὸν οὐρανὸ μαντί, τὴ θάλασσα μαγνάδι,
 τὸν ἥλιο βάζει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθος
 καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάζει καμαροφρύδι,
 30 τὴν ὄχεντρα τὴν πλουμιστὴ κορδέλλα ἔς τὰ μαλλιά της,
 τὸν ἄμμο τὸν ἀμέτρητο ῥήχνει μαργαριτάρι.
 Κάνει στεφάνια ὀλόχρυσα, λαμπάδες ἀσημένιαις
 καὶ δαχτυλίδι πυργωτὸ τῆς νύφης νὰ χαρίση.
 Παίρνει καὶ πάει ἔς τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀρραβωστεφανώση.
 35 Βάγιας τὴν πᾶνε ἀπὸ μπρὸς καὶ βάγιας ἀπὸ πίσω
 καὶ βάγιας ἀπ' τὰ δυὸ πλευρὰ νὰ μὴ τὴν πιάση ὁ ἥλιος.
 Ὡς τὸ δρόμον ὅπου πήγαινε τὰ μονοπάτια ἀνθοῦσαν.
 Κι' ὡσαν τὴν εἶδε ἡ ἐκκλησιὰ ἀπ' ἄκρη ἔς ἄκρη σείστη.
 Παπᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε, διᾶκος κ' ἀποξεχάστη,
 40 τὰ ψαλτικά τους ἔχασαν ψάλταις καὶ καλανάρχοι.
 Ὡσαν τὴν εἶδε ὁ νιόγαμπρος ἔπεσε κ' ἐλιγώθη.
 «Παπᾶ, γιὰ ματασήμανε, παπᾶ, γιὰ ματαψάλε,
 καὶ γύρισε τὰ στέφανα καὶ βάλ' τα ἔς τὴν κουμπάρα.»
 Κ' ἡ νύφη ἀπολογήθηκε μὲ τὸ καμένο χεῖλι.
 45 «Σύρε νὰ πάμε, μάννα μου, καὶ ἔς τὸνεῖρό μου τό εἶδα,
 χρυσὸν αὐτὸν ἐβάσταγα κι' ἄλλη μοῦ τότε πήρε.
 Τὰ ρουχα μου ἔς τὴν ἐκκλησιὰ, κ' ἐγὼ ἔς τὸ μοναστήρι,
 κι' ὅσο τὸν χάρηκα κ' ἐγὼ νὰ τὸν χαρῆ κ' ἐκεῖνη.»
- Τὴν ξαγναντεύει ἡ μάννα της ἀπ' ὄριον παραθύρι.
 50 «Καλὸ ἔς τὴ θυγατέρα μου, τὴ φωτογεννημένη,
 κουμπάρα τὴν ἐστόλιζα καὶ νύφη κατεβαίνει.»

Στ. 8. «κλειδώνει ἡ καρδιά» λέγεται ἐπὶ μεγάλου πένθους, εἶναι δηλ. κλεισμένη, ἀπρόσιτος εἰς πᾶσαν χαρὰν. Στ. 16. ἀντρανίσης=ἀνείσης. Στ. 17. Κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἀρραβῶνων ὁ παρόνυμφος ἐναλλάσσει τοὺς δακτυλίους τῶν μελλονύμφων, καὶ κατὰ τὴν ἀμέσως ἐπακολουθοῦσαν τελετὴν τοῦ στεφανώματος ἐναλλάσσει τρεῖς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τὰ στέφανα. Ταύτην τὴν πράξιν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν στεφάνων καλεῖ τὸ ἔθιμον **στεφανογύρισμα**. Στ. 27. **μαντί** (μανδύας) **μαντήλιον** χρησιμοποιεῖται ὡς κάλυμμα. **μαγνάδι**=πέπλος. Στ. 32-33. Ὁ παρόνυμφος φέρει τὰ στέφανα καὶ τὰς λαμπάδας τοῦ γάμου, καὶ προσφέρει δῶρον τι εἰς τὴν νύμφην. **δαχτυλίδι πυργωτὸ** τὸ ἄλλως λεγόμενον **κουμπελίδικο**, δακτύλιος ἔχων εἰς τὸ μέσον θολοειδῆ πολῦτιμον λίθον, συνήθως ἀδάμαντα. Στ. 34. **ἀρραβωστεφανώση**=ἀρραβωνιάση καὶ στεφανώση. Στ. 35. **βάγιας** ἀκόλουθοι, θεραπευαῖδες. Στ. 42. **ματασήμανε**=σήμανε ἐκ νέου τοὺς κώδωνας τῆς ἐκκλησίας, διότι νέα τελετὴ τῶν γάμων θὰ γίνῃ.

(Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ)

[Τὸ θέμα τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ μετὰ μακροχρόνιον ἀποδημίαν ἐπανερχομένου ἀνδρὸς καὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ προσδοκώσης τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ συζύγου, εἶναι διεσκευασμένον εἰς τὰ ἄσματα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἰς τρεῖς κυρίους τύπους. Κατὰ τὸν πρῶτον ἢ ἀναγνώρισις γίνεται παρὰ τὴν βρύσην, ἔξω τοῦ χωρίου, κατὰ τὸν δευτερον ἔξω τῆς οἰκίας, τῆς ὁποίας τὴν θύραν κρούει ὁ σύζυγος, κατὰ τὸν τρίτον ὁμοίως ἔξω τῆς οἰκίας, ὅπου τὸν προσελκύνει ὁ κρότος τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ ὁ ἦχος τοῦ ἄσματος τῆς ὑφαινούσης συζύγου. Παρεκβάσεις τῶν τύπων τούτων παρουσιάζουν ὀλίγιστα ἄσματα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀναγνώρισις γίνεται ἐν τῇ ὁδῷ ἢ ἐν ἀγρῷ, ὅπου ἡ σύζυγος θερίζει. Ἐξαιρετικῶς εἰς τινα ἄσματα ὁ σύζυγος καταφθάνει διὰ πλοίου καὶ ἀποβιβάζεται διὰ λέμβου εἰς τὴν ξηράν, εἰς τὰ λοιπὰ ἐρχεται καθ' ἑαυτὸν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς κληγός, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰ λαγωνικά του. Ἐπειδὴ δὲ πάμπολλαι εἶναι αἱ φερόμεναι παραλλαγαι δὲν εἶναι σπάνιοι οἱ συμφυρμοὶ μετ' ἄλλων ἄσμάτων, μάλιστα μετὰ τῆς Ῥιμάτας τῆς ἐγκαταλειφθείσης κόρης καὶ τοῦ ἄσματος τῆς ξενιτειᾶς, ἐν ᾧ ὁ σύζυγος ἐτοιμάζει τὴν νύκτα τὸν ἵππον του πρὸς ἀναχώρησιν, συμπραττούσης καὶ τῆς συζύγου. Συμφυρμὸς δὲ καὶ σύγχυσις εἰς πολλὰς παραλλαγὰς παρατηρεῖται καὶ τῶν διαφόρων τύπων τοῦ αὐτοῦ ἄσματος, ὡς λ. γ. ὅταν ἡ ἀναγνώρισις γίνεται παρὰ τὴν βρύσην καὶ ἡ σύζυγος διατάσσει τὰς ὑπηρετίας ν' ἀνοίξουν τὴν θύραν καὶ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν κλίνην.

Τὸ θέμα τοῦτο μεγάλῃν ἔχει διάδοσιν εἰς τὴν ποίησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, γνωστότατον δ' ὅτι τὸ παλαιότατον καὶ ἀνυπερβλήτου κάλλους πρότυπον τῆς διασκευῆς αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ἐπεισόδιον τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τῆς Πηνελόπης. Πρὸς τὸ ὁμηρικὸν πρότυπον ὀλίγας, ἔξωτερικὰς μᾶλλον, ὁμοιότητας παρουσιάζει τὸ ἐλληνικὸν ἄσμα, πολλὰ δὲ πλείονας πρὸς τὰ ἄσματα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ὅπως δῆποτε δ' ὅμως ἐγγύτερον τῶν ἄσμάτων τούτων πρὸς τὸ ὁμηρικὸν καὶ τρόπον τινὰ εἰς τὸ μεταίχμιον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς δημώδους ποιήσεως φαίνεται εὐρισκόμενον τὸ ἄσμα τοῦ ἡμετέρου λαοῦ (Προβλ. τὰ *σμάδια*, τὰ ὁμηρικὰ σήματα, ἐκ τοῦ συζυγικοῦ θαλάμου, τὴν ὑφαινούσαν σύζυγον, τὴν παρασκευὴν τῆς συζυγικῆς κλίνης κτ.). Ἐκ τῶν ὁμοιοτήτων δὲ πρὸς τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ ἄσματα μνημονεύομεν τὴν πρότασιν γάμου τοῦ ἀγνώστου ξένου πρὸς τὴν γυναῖκά του (ἐν τῷ Β' καὶ τῷ Γ' ἐλληνικῷ τύπῳ) καὶ τὴν ἀγγελίαν τοῦ θῆθεν θανάτου τοῦ συζύγου. Ἄλλ' ὅ τι πρὸ πάντων διακρίνει τὸ ἡμέτερον ἄσμα τῶν ἄλλων εἶναι ἡ ἀκραιφνὴς ἐλληνικότης αὐτοῦ, διότι τοσοῦτο στερεῶς εἶναι συνυφασμένον πρὸς τὸν ἐλληνικὸν βίον, ὥστε σχεδὸν εἰς ἕκαστον στίχον αὐτοῦ ἐνωτιζόμεθα ἀπηχήσεις ἡθῶν, ἐθίμων καὶ συναισθημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἢ βλέπομεν διαγραφόμενας ἀναπαραστάσεις ἐλληνικῶν τοπειῶν.]

Ἐρρόδισε γῆ ἀνατολὴ καὶ ξημερώνει ἢ δύση,
 γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι' ὁ αὐγερινὸς τραυεῖται,
 πᾶν τὰ πουλάκια 'ς τὴ βοσκὴ κ' οἱ λυγεραῖς 'ς τὴ βρύση.

- Βγαίνω κ' ἐγὼ κι' ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.
 5 Βρίσκω μιὰ κόρη πῶπλενε σὲ μαρμαρένια γοῦρνα.
 Τὴ χαιρετάω, δὲ μοῦ μιλεῖ, τῆς κρένω δὲν μοῦ κρένει.
 «Κόρη, γιὰ βγάλε μας νερό, τὴν καλὴ μοῖτρα νά χῆς,
 νά πιῶ κ' ἐγὼ κι' ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.»
 Σαράντα σίκλους ἔβγαλε, 'ς τὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
 10 κι' ἀπάνω 'ς τοὺς σαρανταδυὸ τὴ βλέπω δακρυσμένῃ.
 «Γιατί δακρύζεις, λυγερή, καὶ βαριαναστενάζεις;
 Μήνα πεινάς, μήνα διψᾷς, μὴν ἔχῃς κακὴ μάννα;
 — Μήτε πεινώ, μήτε διψῶ, μήτ' ἔχω κακὴ μάννα.
 Ἔένε μου, κι' ἂν ἐδάκρυσα κι' ἄ βαριαναστενάζω,
 15 τὸν ἄντρα χω 'ς τὴν ξενιτεῖα καὶ λείπει δέκα χρόνους,
 κι' ἀκόμη δυὸ τὸν καρτερῶ, 'ς τοὺς τρεῖς τὸν παντυχαίνω,
 κι' ἄ δὲν ἐρθῆ, κι' ἄ δὲ φανῆ, καλόγρια θενά γένω,
 θά πάγω 'ς ἔρημα βουνά, νά στήσω μοναστήρι,
 καὶ 'ς τὸ κελλὶ θά σφαλιστῶ, 'ς τὰ μαῦρα θελά βάψω,
 20 ἐκεῖον νά τρώγῃ ἢ ξενιτεῖα κ' ἐμὲ τὰ μαῦρα βάσα.
 — Κόρη μου ὁ ἄντρας σου πέθανε, κόρη μου ὁ ἄντρας σου χάθη.
 τὰ χέρια μου τὸν κράτησαν, τὰ χέρια μου τὸν θάψαν,
 ψωμί κερὶ τοῦ μοίρασα, κ' εἶπε νά τὰ πλερώσῃς,
 τὸν ἔδωκα κ' ἕνα φιλί, κ' εἶπε νά μοῦ τὸ δώσῃς.
 25 — Ψωμί κερὶ τοῦ μοίρασες, διπλά νά σὲ πλερώσω,
 μὰ γιάτ' ἐκεῖνο τὸ φιλί, σύρε νά σοῦ τὸ δώσῃ.
 — Κόρη μου ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ εἶμαι κι' ὁ καλός σου.
 — Ἔένε μου ἂν εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι κι' ὁ καλός μου,
 δεῖξε σημάδια τῆς αὐλῆς καὶ τότες νά πιστέψω.
 30 — Ἔχεις μηλιά 'ς τὴν πόρτα σου καὶ κλήμα 'ς τὴν αὐλὴ σου,
 κάνει σταφύλι βάζακι καὶ τὸ κρασί μοσκάτο,
 κι' ὅποιος τὸ πιῆ δροσίζεται καὶ πάλι ἀναζητᾷ το.
 — Αὐτὰ εἶν' σημάδια τῆς αὐλῆς, τὰ ξέρει ὁ κόσμος ὄλος,
 διαβάτης ἦσουν, πέρασες, τὰ εἶδες καὶ μοῦ τὰ λέεις.
 35 Πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες νά πιστέψω.
 — Ἀνάμεσα 'ς τὴν κάμαρα χρυσὸ καντήλι ἀνάφτει,
 καὶ φέγγει σου ποῦ γδύνεσαι καὶ πλέκεις τὰ μαλλιά σου,
 φέγγει σου τοῖς γλυκαῖς αὐγαῖς ποῦ τὰ κυλά σου βάζεις.
 — Κάποιος κακός μου γείτονας σοῦ τά πε καὶ τὰ ξέρεις.
 40 Πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, σημάδια τῆς ἀγάπης.
 — Ἔχεις ἐλιά 'ς τὰ στήθη σου κ' ἐλιά 'ς τὴν ἀμασκάλη,
 κι' ἀνάμεσα 'ς τὰ δυὸ βυζιά τ' ἄντροῦ σου φυλαχτάρι.
 — Ἔένε μου ἐσύ εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἐσύ εἶσαι κι' ὁ καλός μου.»

Στ. 23. 24. *ψωμί* διὰ τὴν παρηγοιάν τῆς κηδείας, *κερὶ* διὰ τὴν κηροδοσίαν, *φιλί* τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. Ἄλλα παραλλαγὰ ἀναφέρουν ἄλλα τῶν νομίμων τῆς κηδείας, ὡς *παννὶ* (διὰ τὸ σάβανον), *παπᾶδες* (διὰ τὴν νεκροῦσιμον ἀκολουθίαν) κττ.

85

(ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ ΠΟΥ ΚΑΚΟΤΥΧΗΣΕ)

Ἡ κυρὰ Ῥήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα ἢ θυγατέρα,
 χρόνους τῆς γράφουν τὰ προικιά, χρόνους τὰπανωπροικία,
 καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάννας τῆς λογαριασμούς δὲν ἔχουν.
 Τῆς δίνει κι' ὁ πατέρας τῆς καράβι ἀρματωμένο,
 5 τῆς δίνουν καὶ τὰδέρφια τῆς ἀμάξι φορτωμένο,
 τῆς δίνει κ' ἡ μαννοῦλα τῆς τάσι μαργαριτάρι,
 χρυσὸ θρονὶ νὰ κάθεται, μῆλο χρυσὸ νὰ παίξῃ,
 καὶ μούλα χρυσοκάπουλη νὰ περπατῇ καβάλλα.

Μά ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ δίσεχτος, χρονιὰ κατακαϊμένη,
 10 πῆραν τὰ χρέγια τὰ προικιά, πῆρε τὰ πλούτη ἢ ἀρρώστεια,
 καὶ μπῆκε ὁ ἄντρας πιστικὸς κ' ἡ νύφη ξενοῦφαίνει.
 Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρὴ, μιὰ πίσσημον ἡμέρα,
 τὴν πῆρε τὸ παράπονο, πίκρα πολὺ μεγάλη,
 σταυρόδεσε τὰ χέρια τῆς ἔς τὰίταρι τῆς πηγαίνει.
 15 «Θέλω νὰ πάω ἔς τὴ μάννα μου, καλέ μ', ἔς τὰ γονικά μου.
 — Ἀρχόντισσα σ' ἔφερα δῶ, φτωχὴ ποῦ θὰ σὲ πάω;
 — Συνόριασέ μου τὰ βουνά, καὶ πάγω μοναχὴ μου.»

Ῥάχη σὲ βράχη ἀκκούμπησε, λιθάρι σὲ λιθάρι,
 καὶ πῆγε κι' ἀπακκούμπισε ἔς τῆς μάννας τῆς τὴν πόρτα.
 20 Ὅσ τὸ δρόμο νόπου πήγαινε, ἔς τὰ δάση ὅπου περνοῦσε,
 παρακαλοῦσε τὸ θεὸ μὲ πικραμένα χεῖλη.
 «Θέ μου, νὰ βρῶ τῆς δούλαις μου καὶ νὰ μὴ μὲ γνωρίσουν.»
 Κι' ὁ θεὸς τήνε συνάκουσε κ' ἡ δέσποινα τοῦ κόσμου,
 κ' ἤυρε τοῖς δούλαις τοῦ σπιτιοῦ ἔς τὴ βρύση ποῦ λευκαίνουν.
 25 «Ὡρα καλὴ σας, λυγεραῖς, ὦρα καλὴ, κοπέλλαις.
 — Καλὸ ἔς τη τὴν ξενοῦλα μας, τί θέλεις, τί γυρεύεις;
 — Νὰ πιῶ νερὸ γιατί διψῶ, κι' ἀπὲ σας συντυχαίνω.
 Νὰ πῆτε τῆς κυρούλας σας, δοῦλα τῆς νὰ μὲ πάρῃ.
 — Ἐένῃ μ', κοπέλλαις ἔχουμε, κοπέλλαις καὶ κοπέλλια,
 30 καὶ σένα τί σὲ θέλουμε, σὰν τί δουλειὰ νὰ κάνῃς;
 — Ἐέρω νὰ ὑφαίνω ἔς τὸ βλαττί, νὰ ὑφαίνω ἔς τὸ βελουδο.»

- Χρυσὰ παπούτσια φόρεσε, πάει νὰ ἴδῃ τὴ δοῦλα.
 «Ποιά ναι ποῦ ὑφαίνει ἔς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει ἔς τὸ βελουδο;
 Κεῖνη ποῦ ὑφαίνει ἔς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει ἔς τὸ βελουδο,
 35 εἶναι μακριὰ ἔς τὴν ξενιτειά, εἶναι μακριὰ ἔς τὰ ξένα.
 Σύρτε νὰ τήνε βάλετε ἔς τὸν ἀργαλειὸ τῆς Ρήνης,
 γιὰ νὰ ξυφάνῃ τὸ χρυσὸ ποῦ εἶναι μισοφτειασμένο.»
- Τὴν πῆραν καὶ τὴ βάλανε ἔς τὸν ἀργαλειὸ νὰ ὑφάνῃ,
 κι' ὄριο τραγοῦδι ἀρχίνησε, σὰ νὰ ἦταν μοιρολόγι.
 40 «Διασίδι, πολυδιάσιδο, καλοῦ καιροῦ διασμένο,
 διασίδι, ὅταν σὲ διάζουμου ἦρθαν οἱ συμπεθέροι,
 διασίδι, ὅταν σ' ἐτύλιγα ἦρθαν μ' ἀρραβωνιάσαν,
 κι' ὅταν σὲ μισοκόπισα ἦρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν,
 κ' ἢ μοῖρα μου τὸ ἠθέλησε νὰ ρθῶ νὰ σὲ ξυφάνω!»
- Κυρὰ ψηλά ἦταν τ' ἄκουσε καὶ τῆς ἀπολογήθη.
 «Δοῦλα, ποῦθ' εἶν' ὁ τόπος σου, ποῦθ' εἶν' τὰ γονικά σου;
 — Ἢ μάννα μου Γιαννιώτισσα κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴν Πόλη,
 κ' ἐγὼ εἶμαι ἢ Ῥήνη ἢ λυγερή, ἢ Ῥήνη ἢ μαυρομάτα.»
 Κ' ἢ μάννα τῆς κατέβηκε καὶ τὴ σφιχταγκαλιάζει.
 50 Τοῖς σκλάβαις τῆς ἐμίλησε, τοῖς δούλαις τῆς φωνάζει.
 «Βάλτε νερὸ καὶ λοῦστε τη, σύρτε τη ἔς τὸ χαμάμι,
 ἀλλάχτε τη, στολίστε τη τὴν πρώτη τὴ στολή τῆς,
 καὶ νὰ βαρέσουν τ'ἀργανα καὶ τὰ γλυκὰ παιχνίδια.»

Στ. 14. *ταῖταῖρι* (τὸ ταῖρι) ὁ σύζυγος. Στ. 17. *συνόρισσε* βάλε σύνορα (δεῖξε σημεῖα ἀναγνωρίσεως τοῦ δρόμου τὰ βουνὰ ποῦ πρέπει νὰ περάσω).
 Στ. 31. *βλαττί ἢ βλαντί ἢ προφύρα*, καὶ γενικῶς πολυτελὲς ὕφασμα. Στ. 40.
διασίδι (ἀρχ. *διάσιμα*) *διάζομαι* (ἀρχ. *λέξις*) = χωρίζω τὸ νῆμα εἰς ἰσομεγέθεις κλωστὰς καὶ τυλίσω αὐτὰς εἰς τὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλειοῦ. Στ. 33. *μισοκόπισα* = μισοτελείωσα.

[Τὸ ἄσμα τῆς αἰχμαλωσίας ἢ ἀγορᾶς ὡς δούλης ὠραίας γυναικὸς καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου της, ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἦτο ἀδελφή του, εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένον ἀνά τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ὑπάρχουσι δὲ δύο τύποι αὐτοῦ. Κατὰ τὸν ἓνα ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ πειρατῶν κόρη, ἀναγνωρίζεται ὡς ἀδελφή τοῦ ἄρπαγος, ὅστις τὴν ἐλευθερώνει καὶ μετὰ πλουσίων δώρων πέμπει πρὸς τοὺς γονεῖς· κατὰ δὲ τὸν ἕτερον, σύζυγος ἀναγκάζεται νὰ πώλῃσῃ τὴν ὠραίαν γυναῖκά του, τὴν ὁσίαν ὁ ἀγοραστὴς (ἐν ταῖς πλείσταις παραλλαγαῖς πειρατῆς ἢ γενίτσαρος), ἀναγνωρίσας ὅτι εἶναι ἀδελφή του, ἀποδίδει εἰς τὸν ἄνδρα της. Τὸν πρῶτον τύπον ἔχομεν ἐν αἰγινητικῷ ἄσματι, τὸ τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ Σπ. Ζαμπέλιος, πολλὰς αὐθαιρέτους μεταβολὰς ἐπενεγκὼν εἰς τὸ κείμενον, πρὸς διδρωθῶσιν δῆθεν καὶ καλλωπισμὸν αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὸν δεῦτερον διακρίνονται αἱ ἐξῆς διαφοραί. α') Ὁ παλῆσας σύζυγος εἶναι ὁ γνωστός ἐξ ἄλλων ἁσμάτων Μαυριανός, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη προήλθεν ἐκ συμφυρμού πρὸς τᾶσματα ἐκεῖνα. β') Ὁ σύζυγος εἶναι κοντός (ἢ κόντες). γ') Ὁ σύζυγος εἶναι παπᾶς, ὅστις ὅπως ἐξαγοράσῃ τὴν ἄφρσιν λειτουργικοῦ παραπτώματος, μὴ ἐξαρκούσης πρὸς τοῦτο τῆς ἄλλης περιουσίας του, πωλεῖ καὶ τὴν γυναῖκά του. Ὑπάρχουσι καὶ παραλλαγαὶ μὴ ἀναφέρουσαι πώλησιν ἢ ἄρπαγὴν τῆς γυναικὸς, ἀλλ' αὐταὶ παρουσιάζουν συμφυρμὸν μετ' ἄλλων ἁσμάτων.]

Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει καὶ ἄλβανικὸν ἄσμα τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὅπου καὶ πολλὰ ἄλλα ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἄσματα, προπάντων ἀκριτικά, ἐπιχωριάζουν, κομισθέντα ἐκ τῶν ἐποικισάντων εἰς τὴν Καλαβρίαν καὶ τὴν Σικελίαν Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸ ἄσμα τοῦτο ἡ αἰχμαλωσία τῆς κόρης Ὀλυπίας συμβαίνει εἰς τὸν κάμπον τῆς Κορώνης, ἀναγνωρίζει δὲ αὐτὴν ὡς ἀδελφὴν του ὁ πειρατῆς Βλαστάρης, ὀδηγηθεὶς ἐκ τοῦ κελადήματος πουλιοῦ.]

Α'

Ἡ κυρὰ Ῥήγη τοῦ Σκληροῦ, κ' ἢ Ἀρετὴ τοῦ Δούκα,
κ' ἢ Χρυσοκουβουκλιώτισσα, πανέμνοστα κορίτσια,
βγῆκαν νὰ περπατήσουνε καὶ ᾿ς τὸ λουτρό νὰ πάνε.

5 Ἡ μάννα της ἢ Σκλήραινα, «Κάτσε, Ῥηγιώ», τῆς λέγει·
κι' ὁ κύρης της ἀντίλεγε· «Σύρε, Ῥηγιώ μου, σύρε,
σύρε κ' ἐγὼ γιὰ χάρη σου τρεῖς βίγλαις θὰ καθίσω.
Τῆ μιὰ καθίζω ᾿ς τὸ βουνό, τὴν ἄλλη ᾿ς τὰκρογιαλί,
τὴν τρίτη τὴν καλύτερη μέσ' ᾿ς τοῦ λουτροῦ τὴν πόρτα.»

10 Ἀκόμη ὁ λόγος ἔσπεκε κ' ἢ συντυχιὰ ἀποκράτει,
φωνάζει ἢ βίγλα τοῦ βουνοῦ, «Μιὰ φούστα κατεβαίνει,
ἀφροκοπάει ᾿ς τὰ κύματα, τὸν Πλάτανο διαβαίνει.»
Φωνάζει ἢ βίγλα τοῦ γιαλοῦ· «Δυὸ φούσταις ἀρμενίζου,

- βάνουνε πλώρη 'ς τὸ Καστρί καὶ 'ς τοῦ λουτροῦ τὴν πόρτα.»
 Φωνάζει κ' ἢ καλύτερη, «Κορίτσια, πιάκανέ σας!»
- 15 Ὅστε ν' ἀλλάξῃ ἢ Ἀρετή, ν' ἀναζωστῇ ἢ Εἰρήνη,
 κ' ἢ Χρυσοκουβουκλιώτισσα τὸ δέμα της νὰ βάλῃ,
 ἄλλοι ἀπ' τὴν πόρτα μπαίνουνε, κι' ἄλλοι ἀπ' τὸ παραθύρι.
 Τὴν ἀκριβὴ τῆς Σκλήραιναις ἀνάγερα τὴν πάνε.
- Τουρκόπουλο τὴ δέχεται 'ς τὰ δόλοχρυσά ντυμένο.
- 20 Ὅσ τὰ κλάματα τήνε φιλεῖ, τήνε σφιχταγκαλιάζει.
 Μὰ ἓνα πουλάκι κάθησε ἀπάνω 'ς τὸ κατάρτι,
 δὲν ἐκελάδειε σὰν πουλί, οὔτε σὰ χιλιδόνι,
 μόν' ἐκελάδειε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
- «Ὁ οὐρανέ, μὴν τὸ δεχτῆς, καὶ γῆ μὴν τὸ σηκώσης,
 25 νὰ χῆ ὁ ἀδερφὸς τὴν ἀδερφή 'ς τὸν κόρφο του κλεισιμένη,
 σὰ νύφη νὰ τήνε φιλεῖ, σὰν ἄντρας νὰ τὴ βλέπει!
- Ἀκοῦς, ἀκοῦς, Τουρκόπουλε, τί λέει τὸ πουλάκι;
 — Πουλάκι εἶναι κι' ἄς κιλαῖδεῖ, πουλάκι εἶναι κι' ἄς λέγῃ.
 — Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, Τουρκόπουλε, ποιὸς εἶσαι, πῶς σὲ λένε;
- 30 Εἶχα ἀδερφὸ 'ς τὴν ξενιτειὰ καὶ πρωτοταξιδιάρη.
 Ἄλλοι μᾶς λὲν ποῦ χάθηκε, κι' ἄλλοι μᾶς λὲν ποῦ πνίγη,
 κι' ἄλλοι μᾶς λὲν ποῦ τούρκεψε 'ς τῆς Ἀραπιάς τὰ μέρη.
 — Γιὰ πές μου, πές μου, λυγερή, ποῦθε κρατεῖ ἢ γενιά σου;
 — Ἄς εἶν' ἀπὸ τ'ἀνάθεμα κι' ἀπ' τὴν ἀνεμοζάλη.
- 35 — Πές μου, νὰ ζήσης, λυγερή, πῶς λὲν τὰ γονικά σου;
 — Ἡ μάννα μου ἀπ' τὴν Κόριθο, κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τ' Ἀνάπλι,
 Σκληρὸ τὸν λένε ξακουστὸ κ' ἐμένα κυρὰ Ῥήνη.
 — Πιάσε ἀδερφή μ' τὴν τσέπη σου, πιάσε καὶ τὴν ποδιά σου.»
 Ὅσ τὴν τσέπη βάζει τὰ φλωριά καὶ 'ς τὴν ποδιά τὰ γρόσια.
- 40 «Σύρε, Ῥηγιῶ, 'ς τὸ σπίτι μας, σύρε 'ς τὰ γονικά μας.»

Στ. 2. *πανέννοστα* = νοσιμώτατα (πᾶν + εἴηνοστος, μεσαιωνικὸς τύπος τῆς λέξεως. Παρὰ Ζαμπελιῶ πανέννοστα). Στ. 10. *φοῦστα* πειρατικὸν πλοῖον Στ. 11. 13. Πλάτανος, Καστρί σπηθεῖσταισι τοπωνυμία. Στ. 14. *πιάκανέ σας* = σὰς ἔπιασαν. Στ. 18. *ἀνάγερα* σηκωιά.

B'

Ἔχει ὁ Κοντοθόδωρος, ἔχει ὁμορφὴ γυναῖκα.
 Τόνε ζηλεύει ἢ γειτονιά, τόνε ζηλεύει ἢ χώρα,
 τόνε ζηλεύουν οἱ ἄρχοντες, κι' ὅλα τὰ παλληκάρια,
 σὰν τὸν ζηλεύει ὁ βασιλιάς, κανεὶς δὲν τὸν ζηλεύει.

40. 257

- 5 Νὰ τοῦ τὴν πάρουν δὲν μποροῦν, νὰ τοῦ τὴν κλέψουν ὄχι,
πιάνουν καὶ χαρατσώνουν τον ἕνα βαρὺ χαρατάι.

Τρέχει ὁ κοντὸς στοχάζεται, τὸ χρέος του νὰ βγάλῃ.

- Πουλεῖ τὸ σπίτι τῶμορφο, μ' αὐλαῖς μαρμαρωμέναις,
πουλεῖ χωράφια ἀθήριστα, μ' ὄλους τοὺς θεριστάδες,
10 πουλεῖ κι' ἀμπέλια ἀτρύγητα, μ' ὄλους τοὺς τρυγητάδες,
πουλεῖ καὶ τὰ περδῶλια του, τὰ μῆλα φορτωμένα,
ἐπούλησεν, ἐπούλησε, δὲ φτάνει νὰ πλερώσῃ.
Μόν' ἢ καλὴ τ' ἀπόμεινε, καὶ πάει νὰ τὴν πουλήσῃ.

Ἄπο τὸ χέρι τὴν κρατεῖ περιγιαλοῦ τὴν πάει.

- 15 Βλέπει καράβια πῶρχονται, καράβια π' ἀρμενίζου.
«Καράβια, ποῦ εἰστενε ψηλά, καράβια, ποῦ εἰστε ἀντίκρυα,
ποιὸς παίρνει κόρην ὄμορφη, ξανθὴ καὶ μαυρομάτα;»
Κι' ὁ ναύκληρος τήνε θωρεῖ πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καράβι.
«Πόσα πουλεῖς τὴ λυγερή, πόσα τὴ μαυρομάτα;
30 — Χίλια φλωριά τάχειλι της, τὰ μάτιζ δυὸ χιλιάδες,
κι' ὁ γῦρος τοῦ προσώπου της ἀμέτρητο λογάρι.»

Ἄμέτρητα τὰ ξέβαλε καὶ ἀψήφιστα τὰ δίνει,

κι' ἀρπᾶ τὴν κόρη ὁ ναύκληρος, βάνει τὴν ἔς τὸ καράβι.

Ἦ τὴν πρύμ' ἐμπῆκε ἢ λυγερὴ καὶ τὰ πανιὰ φουσκώνουν.

- 25 Κι' ἀρχίνησεν ὁ ναύκληρος νὰ παίξῃ νὰ γελάῃ.
Ἄρχισε ὁ νιὸς νὰ τὴντσιμπᾶ, κι' ἄρχισε ὁ θιὸς ν' ἀστράφτῃ,
ἄρχισε ὁ νιὸς νὰ τὴ φιλήῃ κι' ἄρχισε ὁ θιὸς νὰ βρέχῃ,
ἄρχισε ὁ νιὸς νὰ τὴ ῥωτᾶ, κι' ἄρχισε ὁ θιὸς νὰ λάμπῃ.
«Κόρη μ', πὸ ποῦ εἶν' τὸ γένος σου, πὸ ποῦ εἶν' τὸ ριζικό σου;
30 — Ἡ μάννα μου ἀπ' τὸ Γαλατά, κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴ Φήβα,
εἶχα κ' ἕνα μικρὸ ἀδερφὸ τὸν ἔλεγαν Γιαννάκη,
οἱ κλέφταις τὸν ἀρπάξανε κ' εἶναι μὲ τοὺς κουρσάρους.»
Τὴν κόρην ἐξανάστρεψε, τοῦ νέου τὴν ἐπῆγε.
«Πᾶρε, γαμπρέ, τὴν ὄμορφη κι' ἄς εἶν' δική σου πάλι,
35 καὶ τὰ φλωριά ποῦ σ' ἔδωκα ἄς εἶναι γιὰ προικιά της,
ἔσένα ναι γυναῖκα σου καὶ μένα εἶναι ἀδερφή μου.»

Στ. 29. ῥιζικό ἢ ῥίζα, ἢ καταγωγή. Στ. 30. Οἱ τόποι ποικίλλουσιν εἰς
τὰς διαφόρους παραλλαγὰς.

[Ἀντίστοιχον τοῦ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ περατοῦ ἀδελφοῦ τῆς εἶναι τὸ προκειμένον ἕσμα τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐμπόρου ὑπὸ τοῦ θανασίμως πληγώσαντος αὐτὸν ἀδελφοῦ του ἀρχιληστοῦ. Ἐν ἐκείνῳ μὲν γίνεται μετάπτωσις ἀπὸ δυστυχίας εἰς εὐτυχίαν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως, ἐν τούτῳ δὲ ἐπέρχεται τραγικωτέρα λύσις, αὐτοκτονοῦντος καὶ τοῦ φονεύσαντος τὸν ἀδελφόν του. Τὸ ἕσμα φαίνεται ἀκριτικόν, τὸ δ' ἀρχέτυπον δὲν διελάμβανεν ἴσως περὶ ἐμπόρων καὶ ληστῶν, ἀλλὰ περὶ ἀδελφῶν πολεμιστῶν, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς διατηρήσεως ἰχνῶν τοιαύτης διατυπώσεως ὑπὸ τινῶν τῶν παραλλαγῶν. Συνάπτεται δ' ἀμέσως μὲν πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἀκριτικῶν ἕσμάτων περὶ ἀγῶνος δρόμου τοῦ Ἥλιου καὶ τοῦ Γιάννη, τὸν ὁποῖον κονταρεῦει ὁ ἀδελφός του, μὴ ἀναγνωρίσας αὐτόν, ἐμμέσως δὲ πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἕσμάτων περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου.]

Εἰς τὰς ἑλληνικὰς παραλλαγὰς τοῦ ἕσματος δύναται νὰ καταλεχθῇ καὶ ἐν δημοτικῶν ἕσμα τῶν Μακεδονοβλάχων, ὅπου φαίνεται μᾶλλον ὡς μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ (μὲ ἑλληνικὸν γύρισμα *κρίμα κι' ἄδικο*), τὴν αὐτὴν δ' ὑπόθεσιν ἔχουν καὶ σερβικὰ ἕσματα.]

- Ἄνδρουτσος ὁπραματευτής, Ἄνδρουτσος ὁστρατιώτης,
ἀπὸ ψηλὰ κατέβαινε κ' ἀπὸ τὰ κορφοβούνια.
Σέρνει πουλάρια ἀφόρτωτα, μουλάρια φορτωμένα,
κ' ἡ μούλα ἡ χρυσοσκέπαστη βαστάει τὸ νιδὸν ἀφέντη.
- 5 Ὁ νιδὸς ἀποκοιμήθηκε ἔς τὴ μούλα καθαλλάρης,
κ' ἡ μούλα παραστράτησε καὶ πῆρεν ἄλλη στράτα,
πῆρε τὴ στράτα τῶν κλεφτῶ, τῶν καπιταναραίων.
Κι' ὁ νιδὸς ὅταν ἐξύπνησε κ' εὐρέθη ἔς ἄλλη στράτα,
στέκει καὶ διαλογίζεται καὶ διασκορπάει τὸ νοῦ του.
- 10 «Τάχα μὴν εἶναι κλέφταις δῶ, μὴν εἶναι χαραμῆδες;»
Τὸ λόγῳ δὲν ἀπόσωσε κ' ἡ συλλογὴ του κράτει,
κ' ἡ κλεφτουριά ξεφάνηκε σαράντα δυὸ νομάτοι.
Ἄλλοι τοῦ κόφτουν τοῖς τριχιαῖς, ἄλλοι τοῦ ξεφορτώνουν.
Στέκει καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ μὴν τὰ ξεφορτώνουν.
- 15 «Παιδιά, μὴν ξεφορτώνετε τὰ ἔρημα μουλάρια,
γιατ' εἶμαι ὁ μαῦρος μοναχὸς δὲν μπορῶ νὰ φορτώσω,
μοῦ πλήγιασαν τὰ στήθη μου, φορτώντας ξεφορτώντας.
— Βρὲ ἰδὲς τοῦ σκύλου τὸν υἱό, τῆς κούρβας τὸ κοπέλλι,
δὲν κλαίει τὸ κεφάλι του, μόν' κλαίει τὰ μουλάρια!
- 20 Μωρ' ποῦ εἰστε, παλληκάρια μου, φωνάζει ὁ καπετάνιος,
βαρεῖτε τοῦ μὰ χαντζαριά ἔς τὸν τόπο ν' ἀπομείνη.»

- Ὁ ἕνας τοῦ δίνει μαχαιριά, κι' ὁ ἄλλος μὲ τὸ κοντάρι,
 κι' ὁ τρίτος πιὸ κακὸς φονιάς τρεῖς χατζαριαῖς τοῦ δίνει.
 Ὡς τὸ χῶμα νῆπεσεν ὁ νιὸς αἱματοκυλισμένος,
 25 βαριά βαριά ἀναστέναξε, βαριά βογγᾶ καὶ λέει.
 «Μὴ μοῦ βαρῆτε, βρὲ παιδιά, ἀφήτε τὴ ζωὴ μου,
 γιατί ἔχω ἀδέρφι νάρχηγῶ, ἔς τοὺς κλέφταις καπετάνιο.»
 Ὡς ἄκουσεν ἡ κλεφτουριά, ὡς ἄκουσεν ὁ πρῶτος,
 ἐκεῖνος ποῦ τοῦ βάρεσε τρεῖς χαντζαριαῖς, τοῦ λέει.
 30 «Πές μας, νὰ ζῆς, πραγματευτή, ποῦθε κρατεῖ ἡ γενιά σου;
 — Τέτοια καρδιά σκληρόψυχη βαστάτε οἱ μαῦροι κλέφταις,
 τὸν ἄνθρωπο τὸν σφάζετε κ' ὕστερα τὸν ῥωτάτε!
 Ἡ μάννα μου ἀπ' τὰ Γιάννενα κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴν Πόλην,
 εἶχα καὶ Γιάννην ἀδερφό, σηκώθη πρῶτος κλέφτης.
 35 — Πές μας, νὰ ζῆς, πραγματευτή, σημάδια τὰδερφοῦ σου.
 — Εἶχεν ἐλιά ἔς τὸ μάγουλο κ' ἐλιά ἔς τὴν ἀμασκάλη,
 καὶ ἔς τὸ μικρὸ του δάχτυλο τὸν πρῶτον ἀρραβῶνα.»
 Ὡς τὴν ἀγκαλιά τὸν ἄρπαξε καὶ ἔς τὸ γιατρὸ τὸν πάει.
 «Γιατρέ μου, σὲ παρακαλῶ, γιατρέ, σὲ παραγγέλνω,
 40 νὰ μοῦ γιατρέψῃς γλήγορα τοῦτον τὸ λαβωμένο.
 Ἄ θέλῃς χίλια ἔπαρ' με, ἂ θέλῃς δυὸ χιλιάδες,
 ἂ θέλῃς καὶ τὸ μαῦρο μου, ποῦ στέκει ἀρματωμένος.
 — Ἐγὼ πολλοὺς ἐγιάτρεψα μαχαιροσκοτωμένους,
 ἂν εἶναι ξένη μαχαιριά, ἐγὼ νὰ τὸν γιατρέψω,
 45 ἂν εἶναι ἀδερφομαχαιριά καμιά γιατρεία δὲν ἔχει.»
 Τὸ χρυσομάχαιρο ἔθγαλε ἀπ' τὰργυρὸ θηκάρη,
 ψηλὰ ψηλὰ τὸ σήκωσε καὶ ἔς τὴν καρδιά τὸ μπήγει.
 Τοὺς πῆραν καὶ τοὺς θάψανε τοὺς δυὸ ἔς ἓνα μνημοῦρι.

Στ. 10. *χαρμηδες ληστοί.*

Στ. 13. *τριχιαῖς σχοινία (κυρίως τρίχινά).*

*Handley. c. 160 u. e.
237
B. Bouy c. 286 ff*

[Τὸ τραγοῦδι τοῦ κῦρ Βοριᾶ εἶναι κατ' ἀλήθειαν μοιρολόγι, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις λέγεται εἰς τὰ μνημόσυνα ναυαγησάντων ναυτικῶν. Φέρονται τρεῖς τύποι αὐτοῦ. Κατὰ τὸν πρῶτον, ὁ Βοριᾶς βυθίζει πλοῖον ἀψηφίσαν τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ· κατὰ τὸν δεύτερον, βυθίζει πλοῖον, τοῦ ὁποίου ἐπέβαιναν Ἑβραῖοι εὐχηθεῖς νὰ γίνῃ χριστιανός, ἀλλὰ μετανοήσας καὶ ἐμμείνας εἰς τὴν θρησκείαν του, ὅτε ἐνόμισεν ὅτι ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον τοῦ ναυαγίου· καὶ κατὰ τὸν τρίτον, ἐπιχωριάζοντα ἐν Κρήτῃ καὶ Καρπάθῳ, τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Βοριᾶ βοσκὸς περιφρονησας αὐτόν.]

- Ὁ κῦρ Βοριᾶς παράγγειλε νοῦλω τῶν παραβιῶνε.
 «Καράβια π' ἀρμενίζετε, κάτεργα ποῦ κινάτε,
 ἐμπάτε ἔς τὰ λιμάνια σας, γιατί θὲ νὰ φυσήξω,
 ν' ἀσπρίσω κάμπους καὶ βουνά, νὰ κρυώσω κρυαῖς βρυσούλαις,
 5 κ' ὄσα βρω μεσοπέλαγος, στεργιάς θὲ νὰ τὰ ρήξω.»
 Κι' ὄσα καράβια τ' ἄκουσαν, ὄλα λιμάνι πιάνουν,
 τοῦ κῦρ Ἀντριᾶ τὸ κάτεργο μέσα βαθιὰ ἀρμενίζει.
 «Δὲ σὲ φοβοῦμαι, κῦρ Βοριᾶ, φυσήσης δὲ φυσήσης,
 τί ἔχω καράβι ἀπὸ καρυὰ καὶ τὰ κουπιὰ πυξάρι,
 10 ἔχω κ' ἀντέναις προύντζιναις κ' ἀτσάλενα κατάρτια,
 ἔχω πανιὰ μεταξωτά, τῆς Προύσας τὸ μετάξι,
 ἔχω καὶ παραβόσκουνα ἀπὸ ξανθῆς μαλλάκια
 κ' ἔχω καὶ ναύταις διαλεχτούς, ὄλο ἀντρες τοῦ πολέμου,
 κ' ἔχω κ' ἕνα ναυτόπουλο, ποῦ τοὺς καιροὺς γνωρίζει,
 15 κ' ἐκεῖ ποῦ στήσω μιὰ φορὰ τὴν πλώρη δὲ γυρίζω.»
- «Ἀνέθα, βρὲ ναυτόπουλο, ἔς τὸ μεσιανὸ κατάρτι,
 γὰ νὰ διαλέξης τὸν καιρό, νὰ ἰθῆς γιὰ τὸν ἀέρα.»
 Παιζογελῶντα ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
 «Τὸ τί εἶδες βρὲ ναυτόπουλο, αὐτοῦ ψηλά ποῦ πῆγες;
 20 — Εἶδα τὸν οὐρανὸ θολὸ καὶ τᾶστρα ματωμένα,
 εἶδα τὴ μπόρα ποῦ ἄστραψε καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη,
 καὶ ἔς τῆς Ἀττάλειας τὰ βουνὰ ἀστραχαλάζι πέφτει.»
 Ὡστε νὰ εἰπῆ, νὰ καλοειπῆ, νὰ καλοκουβεντιάσῃ,
 βαρειὰ φουρτοῦνα πλάκωσε καὶ τὸ τιμόνι τρίξει,
 25 ἀσπρογαλλίζει ἢ θάλασσα, σιουρίζουν τὰ κατάρτια,

σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει τὸ καράβι,
 σπηλιάδα τοῦ ρθε ἀπὸ τῆ μιά, σπηλιάδα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
 σπηλιάδα ἀπὸ τὰ πλάγια του κ' ἐξεσανίδωσέ το.
 Γίόμισε ἢ θάλασσα παννιά, τὸ κῦμα παλληκάρια,
 30 καὶ τὸ μικρὸ ναυτόπουλο σαράντα μίλλια πάγει.

“Ολαὶς οἱ μάνναις κλαίγανε κι' ὅλαις παρηγορειοῦνται,
 μὰ μιὰ μαννοῦλα ἐνοῦ παιδιοῦ παρηγοριά δὲν ἔχει.
 Βάνει τοῖς πέτραις ἔς τὴν ποδιά, τὰ τρόχαλα ἔς τὸν κόρφο,
 πετροβολάει τῆ θάλασσα καὶ τροχαλάει τὸ κῦμα.
 35 «Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματοῦσα,
 πῶπνιξες τὸ παιδάκι μου, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχω.
 — Δὲ φταίω ἢ δόλια θάλασσα, δὲ φταίω ἐγὼ τὸ κῦμα,
 μὸν φταίει ὁ πρωτομάστορας ποῦ φτειάνει τὰ καράβια,
 καὶ τὰ πελέκαγε φτενὰ καὶ τὰ γυρίζει ὁ ἀέρας,
 40 καὶ χάνω τὰ καράβια μου ποῦ εἶναι δικά μ' στολιδία,
 χάνω τὰ παλληκάρια μου, ὅπου μὲ τραγουδοῦνε.»

Στ. 5. *μεσοπέλαγος* τὸ μέσον πέλαγος, ἢ ἀνοικτὴ θάλασσα. Στ. 9. *ἀπὸ καρυᾶς* ἐκ ξύλου καρυδέας. *Μᾶλλον ἀπὸ σκαριοῦ* (καινούριον, νεωστὶ ναυπηγηθέν). *πυξάρι* ξύλον πύξου. Στ. 10. *ἀντέναις προὔτζιναις* κεραιῶς ὀρειχαλκίνας. Στ. 22. *ἀστραχάλαζι* (ἀστραπή + χαλάζι). Στ. 27. *σπηλιάδα* ὀσιπὴ ἀνέμου. Στ. 33. *τρόχαλα* = μικροὶ λίθοι. *τροχαλάου* ὀπίτω λίθους. Στ. 39. *φτενὰ* λεπτά, ἀσθενῆ.

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

[Παρά πλείστοις λαοῖς ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία, ὅτι πρὸς στερέωσιν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ οἰουδήποτε κινδύνου παντὸς κτίσματος ἀπαιτεῖται νὰ προσηλωθῇ εἰς αὐτὸ ζῖον, κατορτυτῶμενον εἰς τὰ θεμέλια ἢ ἐντειχιζόμενον ὅσον δ' εὐγενέστερον εἶναι τὸ ζῖον, τόσον μεγαλυτέραν θεωρεῖται ὅτι ἔχει δύναμιν πρὸς προστασίαν τοῦ κτίσματος. Εἰς τὴν δοξασίαν ταύτην ἀναφέρονται καὶ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ μῦθοι καὶ βυζαντιναὶ παραδόσεις περὶ θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος ὑπετίθετο ὅτι διὰ τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἔχουν αἱ ἐπὶ γῆς ἀπολελυμένοι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ψυχαί, ἠδύνατο νὰ προσλαμβάνη κατὰ βούλησιν παντοίας μορφάς, καὶ εἶχε ῥώμην ὑπεράνθρωπον, προωρισμένη δὲ νὰ φυλάττῃ καὶ περιέπῃ τὸ οἰκοδόμημα, εἰς τὸ ὁποῖον προσηλώθη ἤτο φοβερὰ εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ τὸ παραβλάψωσι καὶ ἱκανὴ ν' ἀποτρέπῃ τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὸ κινδύνους. Τὸ θῦμα ἐγένετο τὸ στοιχεῖο τοῦ οἰκοδομήματος, διὸ στοιχειώσεις ἐλέγετο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἢ διὰ θυσίας οἰκοδομήσεις.]

Εἰς τιοιαύτην παράδοσιν στηρίζεται καὶ τὸ πανελλήνιον τραγοῦδι τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας, τοῦ ὁποῖου παραλλαγαὶ ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας γεφύρας ἢ ἄλλα οἰκοδομήματα (ὅσον τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Πηνειοῦ, τῶν Ἀδάνων, τῆς βρύσης τῆς Ἀράχοβας, τοῦ ὕδραγωγείου τῶν Δέρκων κλπ.). Παρέλαβον δὲ τὴν ἑλληνικὴν ταύτην παράδοσιν, προσαρμόσαντες εἰς ἐπιχώρια οἰκοδομήματα, καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου (Ῥωμιοῦνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι).]

- Σαράντα πέντε μάστοροι κ' ἐξῆντα μαθητᾶδες
γιοφῦρι νέθεμέλιωναν ἔς τῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Ὀλημερίς τὸ χτιζανε, τὸ βράδῳ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητᾶδες.
- 3 «Ἀλίμονο ἔς τοὺς κόπους μας, κρίμα ἔς τοῖς δούλεψαῖς μας,
ὄλημερίς νὰ χτιζουμε, τὸ βράδῳ νὰ γκρεμιέεται.»
Πουλᾶκι ἐδιάδη κ' ἔκατσε ἀντίκρυ ἔς τὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάϊδε σάν πουλί, μῆδὲ σὰ χιλιδόνι,
παρὰ ἐκελάϊδε κ' ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
- 10 «Ἄ δὲ στοιχειώσετε ἀνθρωπο, γιοφῦρι δὲ στεριώνει
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα,
πῶρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ, καὶ πάρωρα τὸ γιόμα.»
Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
- 15 Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πούλι τᾶηδόνι:

- Ἄργα ντυθῆ, ἄργα ἀλλαχτῆ, ἄργα νὰ πάη τὸ γιόμα,
 ἄργα νὰ πάη καὶ νὰ διαθῆ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφῦρι.
 καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι' ἄλλιως ἐπῆγε κ' εἶπε.
 «Γοργὰ ντυσου, γοργὰ ἀλλάξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
 20 γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαθῆς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφῦρι.»
- Νὰ τηγε κ' ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
 Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, βραγίζεται ἡ καρδιά του.
 Ἄπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι' ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
 «Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητᾶδες,
 25 μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κ' εἶναι βαργωμισμένος;
 — Τὸ δαχτυλίδι τῆπεσε ἔς τὴν πρώτη τὴν καμάρα,
 καὶ ποιὸς νὰ μπῆ καὶ ποιὸς νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νὰ βρῆ;
 — Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κ' ἐγὼ νὰ πᾶ' σ' τὸ φέρω,
 ἐγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ βρῶ.»
- 30 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ ἔς τὴ μέσ' ἐπῆγε,
 «Τραῦα, καλέ μ', τὸν ἄλυσσο, τραῦα τὴν ἄλυσίδα,
 τί ὄλον τὸν κόσμον ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ἡῦρα.»
 Ἔνας πιχάει μὲ τὸ μυστρί, κι' ἄλλος μὲ τὸν ἀσδέστη,
 παίρνει κι' ὁ πρωτομάστορας καὶ ῥήχνει μέγα λίθο.
- 35 «Ἀλίμονο ἔς τὴ μοῖρα μας, κρῖμα ἔς τὸ ριζικό μας!
 Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμέναις,
 ἢ μιά χτισε τὸ Δούναθη, κ' ἢ ἄλλη τὸν Ἀφράτη
 κ' ἐγὼ ἢ πιλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφῦρι.
 Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφῦρι,
 40 κι' ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις.
- Κόρη τὸ λόγον ἀλλάξε, κι' ἄλλη κατάρα δῶσε,
 πῶχεις μονόκριβο ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.»
 Κι' αὐτὴ τὸ λόγον ἀλλάξε, κ' ἄλλη κατάρα δίνει.
 «Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφῦρι,
 45 κι' ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις,
 τί ἔχω ἀδερφό ἔς τὴν ξενιτειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.»

Στ. 25. *βαργωμισμένος* = δύσθυμος. Τὸ ὄημα βαργωμῶ, βαργωμῶ, βαργωμάον (βαργνημῶ). Στ. 33. *πιχάει* (ἐπιχάω, ἐπιχύνω, ὡς περιχάω, περιχύνω) ὀπίκει πηλόν, ἀμμοκονίαν ἢ ἀσβεστον. *μυστρί* (μύστιρον, μυστρίον) τὸ τριγωνοειδὲς ἐργαλεῖον τῶν κτιστῶν. Στ. 37. Ἄφρατῆς ὁ Εὐφράτης. Στ. 38. *πιλιὸ* = πλιό, πλέον. Στ. 39. *καρυόφυλλο* τὸ φύλλο τῆς καρυδιᾶς.

(ΤΟΥ ΚΟΛΥΜΠΗΤΗ)

Ἐκ τῆς συντόμου ἀφηγήσεως Ῥωμαίου μυθογράφου καὶ ἐκ τῆς βραχυτάτης περιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Πανσανίου ἐνὸς πίνακος τοῦ ζωγράφου Μίκωνος ἐν τῷ Θησεΐφ τῶν Ἀθηναίων, προπάντων δ' ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἀγγειογραφίας τοῦ Εὐφρονίου καὶ δύο ἢ τριῶν ἄλλων ἀγγειογραφῶν ἐγινώσκομεν τὴν ὑπαρξίν μύθου περὶ ἄθλου τινὸς τοῦ Θησεῶς ἐν Κρήτῃ, πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Μινωταύρου καὶ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἀθηναίων παιδῶν ἐκ τοῦ Δαβρυίνθου. Τοῦ μύθου δὲ τούτου τὰς λεπτομερείας ἐδιδάχθημεν ἐκ τῆς ποιητικῆς διασκευῆς αὐτοῦ ἐν διθυράμβῳ τοῦ Βακχυλίδου, τοῦ ὁποίου ποιήματα ἀνευρέθησαν ἐν παύροις αἰγυπτιακοῖς πρὸ εἰκοσαετίας περιούσιον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως, ὀργισθεὶς διὰ τὴν τόλμην μεθ' ἧς ὁ Θησεὺς ἤλεγξεν αὐθαίρετον καὶ ἀδικον βουλὴν αὐτοῦ, ἐκφράσας πῶς καὶ ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἐκ τοῦ Διὸς γέννησίν του, ὅπως τὸν τιμωρήσῃ ἐξωθῶν εἰς ὄλεθρον, ἠνχῆθη μὲν εἰς τὸν Δία διὰ σημεῖον νὰ δεῖξῃ, ὅτι εἶναι υἱὸς αὐτοῦ γνήσιος, διέταξε δὲ τὸν Θησεῶ, πεσῶν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ποσειδῶνος, ἂν ἦτο ἀληθῶς πατήρ του, νὰ ἀνεύρῃ καὶ κομίσῃ τὸν δακτύλιον, ὃν ἐξαγαγὼν τῆς χειρὸς ἔρρηψεν εἰς τὰ κύματα. Καὶ ἤστραψε μὲν ὁ Ζεὺς, τιμῶν διὰ σημεῖου τὸν φίλον υἱόν, ὁ δὲ Θησεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ πέσῃ ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν θάλασσαν· δελφίνες τὸν ἔφερον εἰς τὸ ὑποβρύχιον μέγαρον τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου δεξιωθεῖσα αὐτὸν ἡ Ἀμφιτρίτη τῷ ἔδωκε καὶ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἀβλαβῆ ἀνήγαγε πάλιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸν δὲ στέφανον ἔδωκεν ὁ Θησεὺς εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Μίνωος Ἀριάδνην, τὴν ὁποίαν κατ' ἄλλον μῦθον ἀπήγαγεν ἐκ Κρήτης. Παρόμοιος ἑλληνικὸς μῦθος φαίνεται ὅτι ἔφεροτο καὶ περὶ τοῦ Τάραντος, τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος τῆς ἰταλικῆς πόλεως. Ἄλλοι τύποι τοῦ μύθου εἶναι ὁ μιλησιακὸς περὶ τοῦ Φοβίου, ὅστις κατελθὼν εἰς βαθὺν φρέαρ ὅπως ἀνασῶρη σκευῶν χρυσοῦν τῆς Κλεοβοίας ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ὁ περὶ τοῦ ὄρου (περιδεραιῶ) τῆς Ἀρμονίας· οὗτος ἐρρίφθη εἰς πηγὴν, καὶ ἂν τις ἐπειρᾷτο ν' ἀνεκλύσῃ αὐτόν, ἡγείροτο καταγίς.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἐπιτήδεος εἰς τὴν θάλασσαν ῥιφθέντος δακτυλίδιου ὑπὸ τολμηροῦ κολυμβητοῦ, λαμβάνοντος συνήθως ὡς γέρας τὴν θυγατέρα τοῦ ῥίψαντος ἢ αὐτὴν τὴν ῥίψασαν τὸ δακτυλίδιον, εἶναι κοινότατον εἰς ἄσματα, παραδόσεις ἢ παραμύθια εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τῶν ὁποίων πρώτῃ πηγῇ πρέπει νὰ θεωρηθῆ εὐλόγως ὁ ἑλληνικὸς μῦθος. Τῶν τοιούτων παραδόσεων ὀνομαστή εἶναι ἡ σικελικὴ περὶ τοῦ Cola Pesce (=Ψαρονικόλα), διὰ τὴν ποιητικὴν διασκευὴν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Schiller. Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Schiller, τὸν *Βουτηχτῆ* (Taucher) ἀφοῦ ὁ τολμηρὸς νεανίας κολυμβητῆς ἐπανέφερεν ἐκ τῶν βυθῶν τῆς θαλάσσης τὸ ῥιφθὲν χρυσοῦν ποτήριον εἰς τὸν βασιλέα, οὗτος τὸ ῥίπτει καὶ πάλιν ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν γυναῖκα τὴν βασιλοπούλαν, ἂν ἐπαναλάβῃ τὸν ἄθλον. Ἀλλὰ πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν ὁ νεανίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ. Ἐκ τῶν δεκαοκτῶ ἐν ὅλῳ γνωστῶν παραλλαγῶν τῆς σικελικῆς παραδόσεως μίαν μόνον ἀναφέρει ὡς ἐπαθλὸν τὸν γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ῥίψαντος τὸ ποτήριον· ἄθλον δ' ὅμως ἂν

Παρολ. Α. 14
87 224 fl.

παρέλαβεν ὁ ποιητὴς ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἢ αὐτὸς ἔπλασε τὴν δραματικωτάτην κατακλείδα τοῦ ποιήματός του πιθανώτατον εἶναι τὸ δεύτερον.

Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἔχει καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα (παράδοσις παραπλησία καθ' ὅσον γινώσκομεν οὐδεμία ὑπάρχει) τοῦτου φέρονται δύο τύποι, διαφέροντες μὲν ἀλλήλων κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ τοσαύτας ἔχοντες ὁμοιότητας εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν διαφορῶν παραλλαγῶν, ὥστε νὰ μὴ μὲν καμία ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἄσματος. Κατὰ τὸν πρῶτον τύπον βασιλεὺς ἐπαγγέλλεται νὰ δώσῃ σύζυγον τὴν θυγατέρα του εἰς δεινὸν κολυμβητὴν, κατὰ τὸν δεύτερον ὠραία κόρη ὑπόσχεται νὰ νυμφευθῆ ἑκείνον, ὅστις θὰ δυνηθῆ νὰ τῆς ἀποδώσῃ τὸ δακτυλίδιον τῆς, τὸ ὁποῖον ἔπεσεν εἰς λίμνην ἢ εἰς πηγάδι. Ἄλλ' ἢ κόρη εἶναι ἡ Λάμια τοῦ γαλοῦ, ποῦ τρώει τὰ παλληγκάρια ἢ στοιχειὸν ἢ θεριὸν εἰς γυναῖκα μεταμορφωθὲν, ὅπως στήση παγίδα εἰς ἀνύποπτον ἥρωα. Συμφύρονται δ' αἱ παραλλαγαὶ τῶν δύο τύπων πολλαχῶς πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς ἄσματα ἀκριτικὰ. Συνήθως ἀποδίδεται εἰς τὸ ἄσμα ἀλληγορικὴ ἔννοια, ἥτοι ὁ ἄωρος διὰ πνιγμοῦ θάνατος ἀκμαίων νέων, δι' ὃ πολλῶν παραλλαγῶν γίνεται χρῆσις ἐν μοιρολογίαις.]

Α'

Ὁ Κωσταντῆς, οἱ ἄρχοντες κ' ὁ βασιλεὺς ἀντάμα,
κάθονται τρῶν καὶ πίνουνε καὶ γλυκοχαίρειταιοῦνται·
κ' ἐκεῖ ποῦ τρώγαν κ' ἔπιναν καὶ διπλοχαίρειταιοῦνταν,
ὁ Κωσταντῆς καυχῆστηκε μπροστά 'ς τοὺς ἀφεντᾶδες.

5 «Ἐσεῖς μικρὸν μὲ βλέπετε, μικρὸν καὶ μὲ θαρρεῖτε,
κ' ἐγὼ τὴ μαύρη θάλασσα νὰ πλέξω, νὰ περάσω.»
Κι' ὁ βασιλεὺς σὰν τ' ἄκουσε 'ς τὸν Κωσταντῆνον λέγει.

«Ἄν τὴν περάσῃς, Κωσταντῆ, γαμπρὸ θενὰ σὲ κάμω,
θέλεις 'ς τὴν πρώτη μ' ἀδερφή, θέλεις 'ς τὴν δευτέρῃ τῆς,
10 θέλεις 'ς τὴν θυγατέρα μου, τὴ λαμπρογεννημένη,
ὅπου γεννήθη τὴ λαμπρῇ κ' ἔλαμψ' ὁ κόσμος ὅλος.»
Κι' ὁ Κωσταντῆς σὰν τ' ἄκουσε πολὺ καλὸ τοῦ φάνη,
ξεντύθη, ξαρματώθηκε, 'ς τὴ θάλασσα πηδάει.

Δώδεκα μίλλια πέρασε μὲ γέλοια, μὲ τραγοῦδια,
15 κ' ἄλλα δώδεκα πήγαινε μὲ μαῦρα μοιρολόγια.

«Θάλασσα πικροθάλασσα καὶ πολυκυματοῦσα,
τόσαις φοραῖς σὲ πέρασα μὲ γέλοια μὲ τραγοῦδια,
καὶ τώρα γιὰ τὸ στοίχημα βουλήθης νὰ μὲ πνίξῃς.»

Τῆς θάλασσας τὰ κύματα αὐτὰ μόν' τὸν βωτοῦσαν.
20 «Βρὲ νέε μου, σὺ πλέχτηκες, βρὲ νέε μου, τρελλάθης.
— Γιὰ μιὰ κόρη λιμπίστηκα, τὰφέντη θυγατέρα.»

Κ' ἐκεῖ ποῦ πνίγη ὁ Κωσταντῆς παλάτι ἐθεμελιώθη
 μὲ τὸ γυαλί, μὲ τὸ ψηφί, μὲ τὸ μαργαριτάρι.
 Καὶ πάνου κόρη κάθονταν ξανθὴ καὶ μαυρομάτα,
 τῇ θάλασσα νεμάλωνε καὶ τήνε καταροῦσε.

Στ. 5. Ὁ Κωσταντῆς τῶν ἀκριτικῶν ἰσμάτων ἐπονομάζεται Κωσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ μικροκωσταντῖνος. Στ. 6. **μαύρη θάλασσα** ἄδηλον ἂν εἶναι ἀπλοῦν ἐπίθετον τῆς θαλάσσης ἢ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐξείνου (τῆς Μαύρης θάλασσας). Στ. 20. **πλέχτης** περιπλέχτης (παρεσούρης ἀπὸ τὰς καυχησιολογίας σου). Στ. 21. **λιμπίστικα** = ἐπόθησα. Στ. 23. **ψηφί** = ψηφίδας (ψηφοθητήματα).

B'

«Τί θέλεις, μαύρη, ἔς τὸ χορὸ κι' ἄσκημη ἔς τὸ τραγοῦδι;
 — Μὰ ἐγὼ ἢ μαύρη κι' ἢ ἄσκημη πολλοὺς ἀνθούς μαραίνω,
 πολλοὺς ἀνθούς, πολλοὺς σγουρούς, πολλοὺς μαλαματένιους.
 5 Κι' αὐτὸ τῆς χήρας τὸν ὕγιό δὲν μπορῶ νὰ μαράνω,
 γιατί ἔχει βότανα πολλὰ καὶ μάγια δὲν τὸν πιάνου,
 παρὰ τῆς λίμνης τὸ θεριὸ νὰ τόνε καταλύσῃ!»

Ἐδρόντηξεν ὁ οὐρανὸς κι' ἀνοῖξαν τὰ ἐπουράνια,
 καὶ τὸ θεριὸ τ' ἀγροίκησε ποῦ ἦτανε μέσ' ἔς τὴ λίμνη.
 10 Γυναίκεια φόρεια φόρесе, γυναίκεια πασουμάκια,
 γυναίκεια ἐβγήκε κ' ἔκατσε νόξω ἔς τὸ πεζοδρόμι.
 Διαθαίνου οἱ νιαῖς τὸ χαιρετᾶν, διαθαίνου οἱ νιοὶ τοῦ λένε,
 μὰ διάβηκε κι' ὁ νιούτσικος ποῦ ἦτανε μαγεμένος.
 «Γεῖα καὶ χαρὰ σου, λύγερη, γεῖα καὶ χαρὰ σου, κόρη.
 — Καλό ἔς τον τὸν πρᾶματευτή, καλὸν ἔς τον τὸ λεβέντη.
 15 — Πές μου νὰ ζήσης, λύγερη, πούθε γονοκρατεῖσαι;»
 Ἄπὸ τὸ χέρι τὸν κρατεῖ καὶ τὸ βουνοὶ τοῦ δείχνει.
 «Θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ βουνοὶ κ' ἐκεῖνον τὸ λιμνιῶνα;
 τὸ δαχτυλίδι μῶπεσε ἔς τὰ βάθη τοῦ λιμνιῶνα,
 καὶ ποιὸς νὰ μπῆ, καὶ ποιὸς νὰ βγῆ, καὶ ποιὸς νὰ μοῦ τὸ βγάλῃ;
 20 — Ἐγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ βγάλω.»

Ἐπιάσαν τὸ στρατὶ στρατί, τ' ὠριὸ τὸ μονοπάτι,
 καὶ τὸ στρατὶ τοὺς ἔβγαλε ἔς ἐκεῖνον τὸ λιμνιῶνα.
 Πρῶτῃ βουτιὰ νόπ' ἔδωσε ἔβγαλε ἀντρὸς κεφάλι,
 δεύτερη ποῦ ἔδευτέρωσε τότες ὁ νιὸς ἐχάθη.

Στ. 2. **ἀνθούς** = ἄνθη (ἀνθηροὺς νέους). Στ. 4. Ἄλλαι παραλλαγὶ ἀντὶ γιοῦ τῆς χήρας ἔχουν γιὸ τοῦ Ῥήγα ἢ τοῦ Δούκα. Στ. 7. Ἐν ἄλλῃ παραλλαγῇ ὁ στίχος ἔχει οὕτω: «Τὰ ἐπουράνια ἀνοιχτά κι' ὁ λόγος ποῦ εἶπ' ἐγίνῃ.» Ἀναφέρονται εἰς τὴν κοινὴν δοξασίαν περὶ πληρώσεως πάσης εὐχῆς ἢ κατάρως, ἐκφωνουμένης τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνοικτός. Στ. 15. **γονοκρατεῖσαι** ποῖα ἢ καταγωγὴ σου, πόθεν εἶναι οἱ γονεῖς σου. Στ. 17. **λιμνιῶνας** μεγάλη λίμνη.

Γ'

Ἐκεῖ πέρα κι' ἀντίπερα, ἔς τὰ γυάλινα πηγάδια,
στοιχειῶ ξεφανερῶθηκε, ποῦ τρώει τοὺς ἀντρειωμένους.
Τοὺς ἔφαγε, τοὺς ἔσωσε, κανεὶς δὲν εἶχε μείνη,
ὁ γιὸς τῆς χήρας ἔμεινεν ὁ μόνος ἀντρειωμένος.

- 5 Παίρνει κοντάρι καὶ σπαθὶ καὶ πάει νὰ κυνηγήσῃ.
Πέρασε βράχαις καὶ βουνά, βράχαις καὶ κορφοβούνια,
κυνῆγι δὲν ἐπέτυχε, κυνῆγι δὲν εὗρῆκε,
κι' αὐτοῦ ἔς τὸ γέρμα τοῦ γήλιου κοντὰ νὰ βασιλέψῃ,
βρίσκει μιὰ κόρη ροῖδινή, ξανθὴ καὶ μαυρομάτα,
10 μὲ τὰ μαλλιά της ξέπλεγα, ἔς τὸ δάκρυ φορτωμένη.
Στέκει καὶ τῇ θιαμαίνεται, στέκει καὶ τῇ ρωτάει.
«Κόρη μου, ποιὸς σ' ἐγέννησε, τί μάννα σ' ἔχει κάμη;
— Κ' ἐμένα μάννα μ' ἔκαμε, μάννα σὰν τῇ δική σου.
— Τί ἔχεις, κόρη, καὶ θλίβεσαι, τί ἔχεις κι' ἀναστενάζεις;
15 Βλέπεις ἐκεῖνη τὴν ἰτιά, τὴν ἀστραποκαμένη,
ὁπῶχει ἀντάρα ἔς τὴν κορφή καὶ κατακνιά ἔς τὴ μέση;
Ἐκεῖ πηγα νὰ πιῶ νερό, νὰ πιῶ καὶ νὰ γιομῶσω.
Τὸ βουλλωτῆρι μῶπεσε, τ' ὄριο μου δαχτυλίδι,
κι' ὅποιος βρεθῆ καὶ κατεβῆ, νὰ τό βρῆ, νὰ τὸ βγάλῃ,
20 αὐτὸν θὰ τὸν στεφανωθῶ, ἀντρα θεὰ τὸν πάρω.
— Ἐγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ, κόρη μ', νὰ σοῦ τὸ βγάλω.»

- Ξεντύθη ὁ νιός, ξεζώθηκε καὶ ἔς τὸ πηγάδι ἐμπῆκε.
Χαλεύει ἐδῶ, χαλεύει ἐκεῖ καὶ τίποτε δὲν βρίσκει.
Βλέπει τὰ φίδια σταυρωτὰ μὲ τοῖς ὀχιαῖς πλεγμένα.
25 «Ῥῆξε μου, κόρη, γὰ μαλλιά, νὰ πιάσω νὰ ρτῶ ἀπάνω.
Ἐδῶ εἶν' τὰ φίδια σταυρωτὰ μὲ τοῖς ὀχιαῖς πλεγμένα.
— Αὐτοῦ ποῦ μπῆκες, νιούτσικε, πίσω δὲ μεταθγαίνεις.»

Στ. 9. ροῖδινὴ = ῥοδίνη. Στ. 11. θιαμαίνεται θαναμάζει. Στ. 16. ἀν-
τάρα, κατακνιά συνόνυμα (ὁμίχλη). Στ. 18. βουλλωτῆρι σφραγίς.

(Η ΜΑΝΝΑ Η ΦΟΝΙΣΣΑ)

[Τὸ ἄγριον ἄσμα περὶ τοῦ μυσαροῦ ἐγκλήματος τῆς παιδοκτόνου μητρὸς ἀπρητίσθη ἐκ μυθολογικῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται καὶ εἰς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους καὶ εἰς ἄσματα καὶ παραμύθια διαφόρων λαῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν. Γυναῖκες, κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, παραθέτουν πρὸς βρώσιν ἐψημένα τὰ κρέατα τῶν ἰδίων τῶν τέκνων εἰς τοὺς συζύγους (Πρόκνη-Τηρεὺς, Ἀηδών-Πολύτεχος), ἢ ἀδελφῆ εἰς τὸν πατέρα τὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς (Ἀρπαλύνκη-Κλύμενος) ἢ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφόν τὰ τῶν τέκνων τούτου (Ἀτρεὺς-Θυέστης) ἢ πάππος εἰς τὸν πατέρα τὰ τοῦ ἐγγόνου (Λυκάων-Ζεὺς). Λόγος δὲ τοῦ ἀνοσίου κακουρηγμένου φέρεται ἢ ἐκδίκησις. Ἄλλ' εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα, ἐνῶ ὁ φόνος τοῦ παιδὸς αἰτιολογεῖται ἐκ τοῦ φόβου τῆς μητρὸς μήπως καταγγείλῃ τὰς ἐνόχους σχέσεις αὐτῆς, οὐδόλως ὑπεμφαίνεται ὁ λόγος ὁ ἐξωθήσας αὐτὴν νὰ παραθέσῃ πρὸς βρώσιν εἰς τὸν σύζυγον τὸ ἥπαρ τοῦ τέκνου τῶν. Τὸν λόγον τοῦτον ἴσως δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐπεισοδίου ἐν πολλοῖς παραμυθίοις· ἢ μήτηρ ἐτοίμασε τὸ ἥπαρ ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς μαγικὸν φάρμακον, ὡς τοιοῦτο δὲ παρέθεσε πρὸς βρώσιν εἰς τὸν σύζυγον. Εἶναι δὲ τὸ ἥπαρ κατὰ τὰς δοξασίας πολλῶν λαῶν ἢ ἔδρα τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου.]

Παραλλαγαὶ τινες τοῦ ἄσματος ἀναφέρουσι καὶ ὀνόματα τῶν προσώπων, τὰ δ' ὀνόματα ταῦτα εἶναι τὰ συχνάκις ἀπαντῶντα εἰς τάκοινα ἄσματα. Τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα εἰς τινας τούτων εἶναι Ἀνδρόνικος (ἢ Ἀνδρόνιχος καὶ κατὰ παραφθορὰν Ἀνδρουλῆς), τοῦ παιδίου Κωσταντῆς (Ἀνδρόνικος ὁ πατήρ, Κωσταντῆνος ὁ ὀνομαστότερος υἱὸς καὶ εἰς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ).]

- Ὁ Ἀνδρόνικος ἐκίνησε νὰ πάῃ λαφοκυντῆρι,
 ἐκίνησε κι' ὁ Κωσταντῆς ἔς τὸ δάσκαλο νὰ πάῃ,
 τὸ καλαμάρι ἀστόχησε, γυρίζει νὰ τὸ πάρῃ.
 Βρίσκει τὴν πόρτα νάνοιχτή, τὴν πόρτα νάνοιγμένη,
 5 βρίσκει τὴ μάννα του ἀγκαλιὰ μὲ ξένο παλληκάρι.
 «Ἄς εἶναι ἄς εἶναι, μάννα μου, κι' ἄ δὲ σ' ὁμολογήσω,
 κι' ἄ δὲν τὸ πῶ τ' ἀφέντη μου, ν' ἀδικοθανατίσω.
 — Τί εἶδες, μωρέ, καὶ τί θὰ πῆς, καὶ τί θὰ μολογήσῃς;
 — Καλὸ εἶδα γώ, καλὸ θὰ εἰπῶ, καλὸ θὰ μολογήσω,
 10 κακὸ εἶδα γώ, κακὸ θὰ εἰπῶ, κακὸ θὰ μολογήσω.»

Καὶ μὲ τὸ μόσκο τὸ πλανᾶ καὶ μὲ τὰ λεφτοκάρνα,
 καὶ ἔς τὸ κελλάρι τὸ μπασε καὶ σὰν τ' ἀρνὶ τὸ σφάζει,
 σὰ μακελλάρης φυσικὸς τοῦ βγάξει τὸ συκῶτι.

Ἦ ἐννιά νερά τὸ ξέπλυνε καὶ ξεπλυμοὺς δὲν εἶχε,

- 15 καὶ πάλε τὸ ξανάπλυνε καὶ πάλι ναῖμα στάζει·
καὶ ἔς τὸ τηγάνι τὸ βαλε γιὰ νὰ τὸ τηγανίσῃ.
- Καὶ νὰ σου κι' ὁ Ἀνδρόνικος ἔς τοὺς κάμπους καθαλλάρης,
βροντομαχοῦν τὰ βροῦχα του καὶ λάμπουν τάρματά του,
φέρνει τάλάρια ζωντανά, τὰ γρίμα μερωμένα,
- 20 φέρνει κ' ἓνα ἀλαφόπουλο, τοῦ Κωσταντῆ παιχνίδι.
Κοντοκρατεῖ τὸ μαῦρο του καὶ τήνε χαιρετάει.
«Γειά σου, χαρά σου, ποθητή, καὶ ποῦ ναι ὁ Κωσταντῆς μας ;
— Τὸν ἔλουσα, τὸν ἄλλαξα, καὶ ἔς τὸ σκολεῖο τὸν πῆγα.»
Φτερνιά δίνει τάλόγου του καὶ ἔς τὸ σκολεῖο πηγαίνει.
- 25 «Δάσκαλε, ποῦ ναι ὁ Κωσταντῆς καὶ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου ;
— Δυὸ μέραις ἔχω νὰ τὸ ἰδῶ καὶ τρεῖς νὰ τὸ διαβάσω.»
Φτερνιά δίνει τάλόγου του, ἔς τὸ σπίτι του πηγαίνει.
«Γυναῖκα, ποῦ εἶναι ὁ Κωσταντῆς καὶ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μας ;
— Ὡς τῆς πεθερᾶς μου τό στείλα, κι' ἔπου κι' ἂν εἶναι θά ρθῃ.»
- 30 Φτερνιά δίνει τάλόγου του, ἔς τῆς μάννας του πηγαίνει.
«Μάννα μου, ποῦ εἶναι ὁ Κωσταντῆς καὶ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου ;
— Ἐχω δυὸ μέραις νὰ τὸ ἰδῶ καὶ τρεῖς νὰ τὸ φιλήσω,
κι' ἂ δὲν τὸ ἰδῶ ὡς τὸ βραδὺ θενά παραλοήσω.»
Φτερνιά δίνει τάλόγου του ἔς τὸ σπίτι του πηγαίνει.
- 35 «Σκύλα, καὶ ποῦ εἶν' ὁ Κωσταντῆς, ὁ μικροκωσταντῆνος ;
— Κάπου παιχνίδι νεύρηκε καὶ θελά παιχνιδίζῃ.
— Γυναῖκα, βάλε μου νὰ φάω, νὰ φάω νὰ γεματίσω,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταράχια,
νὰ πάω νὰ βρῶ τὸν Κωσταντῆ, τὸ φύτρο τῆς καρδιάς μου.»
- 40 Τὸ συκωτάκι τοῦ βαλε ἔς ἓνα ἀσημένιο πιάτο.
Πρώτη μπουκιά νόπου βαλε τὸ συκωτάκι πῆρε,
τὸ συκωτάκι μίλησε, τὸ συκωτάκι λέει.
- 45 «Ἄν εἶσαι σκύλος, φάε με, κι' Ὅθριος ἀπέταξέ με,
κι' ἂν εἶσαι κι' ὁ πατέρας μου, σκύψε καὶ φίλησέ με.»
- Καὶ τῆ μπουκιά του ἀπέλυσε, τρογύρω του κυττάει,
ἐδοῦρκωσε ἢ καρδοῦλα του, ἐμαύρισε τὸ φῶς του,
τὰ δάκρυα τρέξαν ποταμός, κ' ἐκόντεψε νὰ πύση.
Μὰ νάντρειώθη κ' ἔσυρε τὸ δαμασκι σπαθί του,
καὶ ἔς τὸ λαϊμό της τό βαλε, τῆς κόβει τὸ κεφάλι·
- 50 λιανὰ λιανὰ τὴν ἔκοψε, ἔς τὸν ἥλιο τὴν ἀπλώνει,
κι' ἀπὸ τὸν ἥλιο ἔς τὸ σακκί, κι' ἀπ' τὸ σακκί ἔς τὸ μύλο.
Κι' ὁ μύλος ἐξεράλεθε κ' ἡ φτερωτὴ ἐτραγοῦδα.
«Ἄλεθε, μύλο μου ἄλεθε κακῆς κούρβας κεφάλι,
κάνε τἀλεύρια κόκκινα καὶ τὴν πασπάλῃ μαύρη,
γιὰ νὰ ρχουνται οἱ γραμματικοὶ νὰ παίρνουν γιὰ μελάνι,
γιὰ νὰ ρχουνται κ' οἱ ὄμορφαις νὰ παίρνουν κοκκινάδι.»

(ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ)

[Τὸ ἔσμα περὶ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἀποθανὼν ἐγείρεται τοῦ τάφου πρὸς ἐκτέλεσιν ἱερᾶς ὑποσχέσεως καὶ φέρει εἰς τὴν ἀπορφανισθεῖσαν μητέρα τὸ μόνον ἐπιζήσαν τέκνον τῆς, τὴν εἰς τὰ ξένα ὑπανδρευμένην ἀδελφὴν του, κοινότατον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εἶναι ἐπίσης διαδεδομένον εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἐκ τῆς ταυτότητος ὄχι μόνον τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν διαφορῶν ἐπεισοδίων καὶ λεπτομερειῶν τῶν ἡσμάτων τούτων γίνεται κατάδηλον, ὅτι ἐν ἦτο τὸ πρότυπον πάντων καὶ ἐξ ἐνὸς λαοῦ μετεδόθη τὸ ἔσμα εἰς τοὺς λοιποὺς. Καὶ ὑπεστήριξαν μὲν τινες ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ὁ σερβικὸς ἢ ὁ βουλγαρικὸς, ἀλλ' ὅτι τὸ πρότυπον ἦτο ἑλληνικὸν καὶ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ παρέλαβον οἱ ἄλλοι λαοὶ τοῦ Αἴμου προσελάθησα ν' ἀποδείξω ἐν πραγματείᾳ ἐκδοθείσῃ κατὰ τὸ 1885. Τὴν δὲ γνώμην ταύτην παρεδέχθησαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ βοσλγαρος καθηγητῆς Ἰβάν Σισμάνοβ, δημοσιεύσας ἐκτενῆ μονογραφίαν περὶ τοῦ θέματος τούτου.]

- Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιουὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
 τὴν κόρη τὴ μονάκριβη τὴν πολυαγαπημένη,
 τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κ' ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε!
 Ὑ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, Ὑ τὰφεγγα τὴ χτενίζει,
 5 Ὑ τὰστρι καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά τῆς.
 Προξενητᾶδες ἦρθανε ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα,
 νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ Ὑ τὰ ξένα.
 Οἱ ὄχτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
 «Μάννα μου, κι' ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ Ὑ τὰ ξένα.
 10 Ὑ τὰ ξένα κεῖ ποῦ περπατῶ, Ὑ τὰ ξένα ποῦ πηγαίνω,
 ἂν πάμ' ἐμεῖς Ὑ τὴν ξενιτειά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε.
 — Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντῆ, μ' ἄσκημα ἀπιλογήθης.
 Κι' ἂ μὸρτη, γιέ μου, θάνατος, κι' ἂ μὸρτη, γιέ μου ἀρρώστια,
 κι' ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρῃ;
 15 — Βάλλω τὸν οὐρανὸ κριτὴ καὶ τοὺς ἀγίους μαρτύρους,
 ἂν τύχη κ' ἔρτη θάνατος, ἂν τύχη κ' ἔρτη ἀρρώστια,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω.»
- Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴ Ὑ τὰ ξένα,
 κ' ἐμπῆκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὠργισμένοι
 20 κ' ἔπεσε τὸ θανατικὸ, κ' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
 βρέθηκε ἡ μάννα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ Ὑ τὸν κάμπο.

- Ἵ δλα τὰ μνήματά ἐκλαιγε, Ἵ δλα μοιρολογειῶταν,
 Ἵ τοῦ Κωσταντίνου τὸ μνημεῖδ' ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
 «Ἀνάθεμά σε, Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
 25 ὅπου μοῦ τὴν ἐξώριζες τὴν Ἀρετὴ Ἵ τὰ ξένα!
 τὸ τάξιμο ποῦ μοῦ ταξες πότε θὰ μοῦ τὸ κάμη; ;
 Τὸν οὐρανὸ βαλες κριτὴ καὶ τοὺς ἀγίους, μαρτύρους,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης.»
 Ἀπὸ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαρεῖα κατάρρα,
 30 ἢ γῆς ἀναταράχτηκε κι' ὁ Κωσταντῆς ἐβγήκε.
 Κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τᾶστρο χαλινάρι,
 καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρει.

- Παίρνει τὰ ὄρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστά του.
 Βρίσκει τὴν κ' ἐχτενίζονταν ὄξου Ἵ τὸ φεγγαράκι.
 35 Ἀπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾷ κι' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει
 «Ἄιντε ἀδερφή, νὰ φύγωμε Ἵ τὴ μάννα μας νὰ πάμε.
 — Ἀλίμονο ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἢ ὄρα;
 Ἄν ἴσως κ' εἶναι γιὰ χαρὰ, νὰ στολιστῶ καὶ νὰ ρθω,
 κι' ἂν εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νὰ ρθω.
 40 — Ἐλα Ἀρετὴ, Ἵ τὸ σπίτι μας, κι' ἄς εἶσαι ὅπως καὶ ἂν εἶσαι.»
 Κοντολυγίζει τᾶλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.

- Ἵ τὴ στράτα ποῦ διαβαίνανε πουλάκια κιλαῖδοῦσαν,
 δὲν κιλαῖδοῦσαν σάν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
 μόν' κιλαῖδοῦσαν κ' ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ ὁμιλία.
 45 «Ποῖος εἶδε κόρη νῶμορφη νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος!
 — Ἀκουσες Κωσταντῆνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 — Πουλάκια εἶναι κι' ἄς κιλαῖδοῦν, πουλάκια εἶναι κι' ἄς λένε.»
 Καὶ παρεκεῖ ποῦ πάγαιναν κι' ἄλλα πουλιά τοὺς λένε.
 «Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, παράξενο, μεγάλο,
 50 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 — Ἀκουσες, Κωσταντῆνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια,
 πῶς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 — Ἀπρίλῃς εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.
 — Φοβοῦμαι σ' ἀδερφάκι μου, καὶ λιθωνιαῖς μυρίζεις.
 55 — Ἐχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε πέρα Ἵ τὸν ἄη Γιάννη,
 κ' ἐθύμισάσε μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιθάνι.»
 Καὶ παρεμπρὸς ποῦ πήγανε, κι' ἄλλα πουλιά τοὺς λένε.

- «Γιὰ ἰδὲς θάμα κι' ἀντίθαμα ποῦ γίνεται ἔς τὸν κόσμον,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνῃ ὁ πεθαμένος!»
- 60 Τάκουσε πάλι ἡ Ἀρετὴ κ' ἐρράγισε ἡ καρδιά της.
«Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
— Ἄφησ' Ἀρέτω, τὰ πουλιὰ κι' ὅ τι κι' ἄ θέλ' ἄς λέγουν.
— Πές μου, ποῦ εἶναι τὰ κάλλη σου, καὶ ποῦ εἶν' ἡ λεβεντιά σου,
καὶ τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά καὶ τῶμορφο μουστάκι;
65 — Ἐχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου.»

- Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ ἔς τὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαριά χτυπᾷ τάλόγου του κι' ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Κι' ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾷ, τὸ χῶμα καὶ βοῆζει.
Κινάει καὶ πάει ἡ Ἀρετὴ ἔς τὸ σπίτι μοναχὴ της.
- 70 Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνοὺς, τὰ δέντρα μαραμμμένα,
βλέπει τὸν μπάλασμο ξερό, τὸ καρυοφύλλι μαῦρο,
βλέπει μπροστά ἔς τὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει τὴν πόρτα σφαλιστὴ καὶ τὰ κλειδιά παρμένα,
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.
- 75 Κτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατὰ, τὰ παραθύρια τρίζουν.
«Ἄν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι' ἂν εἶσαι ἐχθρὸς μου φύγε,
κι' ἂν εἶσαι ὁ Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω,
κι' ἡ δόλια ἡ Ἀρετοῦλα μου λείπει μακριὰ ἔς τὰ ξένα.
— Σήκω, μαννοῦλα μου ἄνοιξε, σήκω, γλυκειά μου μάννα.
80 — Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάννα;
— Ἄνοιξε, μάννα μου ἄνοιξε κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀρετὴ σου.»

Κατέβηκε ἀγκαλιάστηκαν κι' ἀπέθαναν κ' οἱ δύο.

Στ. 15. τοὺς ἁγίους μαρτύρους = μάρτυρας (βάνω) τοὺς ἁγίους. Στ. 71.
μπάλασμος ἢ μπαλασαμόχορτο (βάλσαμον) βοτάνη ἀρωματικὴ καλλιεργούμενη εἰς
τοὺς κήπους. Κοινὸν ὄνομα πολλῶν εἰδῶν διαφόρων γενῶν φυτῶν. καρυοφύλλι
ὁμοίως ἀρωματικὴ βοτάνη. Στ. 74. σπιτοπαράθυρα τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ.

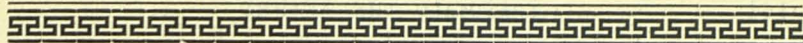

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

«Ο έρωσ, ό ύπέρ πάν άλλο συναίσθημα παλλόμενος και άντηχών εις τας παραλογάς, επικρατει και πληροί έξ ολοκλήρον τά τραγούδια τής αγάπης. Βλέπεις εις αυτά συνειλεγμένα ως εις εύώδεις άνθοδέσμας, ως εις άρμονικούς στεφάνους, τά εύγενέστατα άνθη τής έρωτικής ποιήσεως.»

(P. E. Pavolini)

ΠΩΣ ΠΙΑΝΕΤΑΙ ΓΗ ΑΓΑΠΗ

Ἐβγάτε ἀγόρια ἔς τὸ χορὸν, κοράσια ἔς τὰ τραγούδια,
πέστε καὶ τραγουδήσετε πῶς πιάνεται γῆ ἀγάπη.
Ἄπο τὰ μάτια πιάνεται, ἔς τὰ χεῖλια κατεβαίνει,
κι' ἀπο τὰ χεῖλια ἔς τὴν καρδιά ριζώνει καὶ δὲ βγαίνει.

Στ. 3. Ἦ τὰ χεῖλια κατεβαίνει ἐννοεῖ τὴν διὰ λόγον ὁμολογίαν καὶ βεβαίω-
σιν τοῦ ἔρωτος καὶ ὄχι τὴν διὰ φιλήματος ἐπισφράγισιν αὐτοῦ.

Τὸ παλληκάρι τὸ καλὸ παράκαιρα γεράζει,
γεράζει ἀπο τοῖς ἔμορφαις κι' ἀπο τοῖς μαυρομάταις.
Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνηση, θέλει ταπεινοσύνη,
θέλει λαγοῦ περπατησιά, αἰτοῦ γληγοροσύνη.
5 ὄντας διαβαίνει με πολλούς, νὰ κάνη πῶς δὲ γλέπει,
κι' ὄντας διαβαίνει μοναχός, γλυκὸ φιλὶ ν' ἀρπάζη.
Κι' ὄταν τοῦ λὲν πῶς πόρεψες, νὰ λέη τῆς ἀγάπης.
«Καλοπερνῶ ὄντας ἔρχωμαι, κακοπερνῶ ὄντας φεύγω.»

95

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟ ΒΟΤΑΝΙ

Τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι
 κάθε τόπος δὲν τὸ κάνει.
 Κάθε τόπος δὲν τὸ κάνει,
 κάθε γῆς δὲν τὸ πετάει,
 5 μόν' τῆς Λεβαδιᾶς ὁ τόπος
 καὶ τῆς ὁμορφῆς ὁ κόρφος.

Στ. 4. τὸ πετάει = φύει, αὐξάνει. Τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι δὲν εὐδοκιμεῖ εἰς πᾶσαν γῆν.

96

Ὡς τῆ Ῥούμελη εἶν' ἓνα δεντρό,
 πλατύφυλλο καὶ ὄροσερό,
 πῶχει ἔς τῆ ρίζα κρυὸ νερό,
 καὶ ἔς τῆ κορφῇ χρυσὸ σταυρό.
 5 Ποῦ πάνε οἱ ναύταις γιὰ νερό
 καὶ κάνουν ὄρκο ἔς τὸ σταυρό.
 Ὅπ' ἀγαπήσῃ κι' ἀρνηστῇ,
 τὸ αἷμα του νὰ κινηθῇ·
 κι' ὀπῶχει δυὸ ἀγαπητικαῖς,
 10 νὰ χῆ σαράντα μαχαιριαῖς,
 κι' ὀπῶχει τρεῖς καὶ τέσσερες,
 νὰ χῆ σαραντατέσσερες,
 κι' ὀπῶχει μιὰ καὶ μοναχῇ
 ἔς τὸν κόσμο νὰ τηνε χαρῇ,
 15 κι' ὀποῦ δὲν ἔχει οὔτε μιὰ,
 μπάλα νὰ τοῦ ρθῆ ἔς τὴν καρδιά.

97

Κάποια Ἐμίρισσα, κάποια κυρὰ μεγάλη,
ἀραθύμησε κάτ' ἔς τὸ γιαλὸ νὰ πλύνῃ,
μὲ τοῖς δούλαις τῆς καὶ μὲ τοῖς σκλάβαις οὐλαις.
Πλέναν κι' ἀπλωναν καὶ μὲ τὸν ἄμμο παίζαν.

- 5 Κι' ἀκριφύσησε γλυκὸς βοριάς ἀέρας,
κι' ἀντισήκωσε τὸ γυροφούστανό τῆς,
κι' ἀντιφάνηκε τὸ ποδοστράγαλό τῆς.
Ἐλαμψ' ὁ γιαλός, λάμψαν τὰ περιγιάλια.
Κάτεργο περνᾷ, χρυσοπαλαμισμένο,
10 μ' ἄρμενα κουπιὰ καὶ μ' ἄξια παλληκάρια.
Σκουίζει ὁ ναύκληρος, λέει τῶν παλληκαριῶνε.
«Λάμνετε παιδιὰ, λάμνετε παλληκάρια,
νὰ προφτάσουμε κείνο ποῦ λάμπει ὀμπρός μας'
κι' ἄν εἶναι παννί, νὰ εἶναι τοῦ καραβιοῦ μας,
κι' ἄν εἶν' μάλαμα, νὰ εἶν' τῶν παλληκαριῶνε,
κι' ἄν εἶν' λυγερή, νὰ εἶναι τοῦ καπετάνιου.»

Γύρισμα: «κοιτή, νεραντζοῦλα φουντωτή.» Αἱ πλείεσαι παραλλαγὰὶ πλὴν τούτου ἔχουν καὶ ποικίλα ἄλλα γυρίσματα, εἰς ἕκαστον στίχον πολλακίς διάφορα.

Στ. 1. Ἡ Ἐμίρισσα ὑποδεικνύει ὅτι τὸ ἄσμα εἶναι τῶν χρόνων καθ' οὗς ἦνθι ἢ ποιήσῃ τῶν ἀρριτικῶν ἁσμάτων. Εἰς τὰς πλείεστας δ' ὁμοῦ τῶν παραλλαγῶν τὴν Ἐμίρισσαν ἢ Ἐμροποῦσαν λησμονηθεῖσαν ἀντικατέστησε Χιῶτισσα ἢ παπαδοποῦλα, ἢ ἀπλῶς κόρη λυγερή. Στ. 2. ἀραθύμησε (ἄραθυμῶ) = σφοδρῶς ἐπιθυμῶ. Στ. 5. ἀκριφύσησε = ἐφύσησεν, ἔπνευσεν ἠρέμα, ἀπαλά. Στ. 9. χρυσοπαλαμισμένο = παλαμισμένο μὲ χρυσόν (παλαμίζω τὸ ἄλλως καρενάρω = τροπίζω, caréner). Στ. 10. μ' ἄρμενα κουπιὰ = ἔπλεον ὄχι διὰ τῶν ἰστίων, ἀλλὰ διὰ κωπηλασίας. Στ. 12. λάμνετε (ἐλαύνω) = κωπηλατεῖτε.

98

Ἐδῶ ἔς αὐτὴ τὴ γειτονιά δὲν πρέπει νὰ εἶν' φεγγάρι,
μὸν πρέπει νὰ ναι συννεφιά, νὰ ναι βαθὺ σκοτάδι,
γιατ' ἔχω μὰ ἀγαπητικιά κ' ἐκεῖν' εἶν' τὸ φεγγάρι,
π' ὄντες προβάλλει νὰ τὴ διῶ σκορπεῖται τὸ σκοτάδι.

- 5 Καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε, καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει.
«Ἦλιε μου, γιὰ ἐβγα, γιὰ νὰ βγῶ, γιὰ λάμψε γιὰ νὰ λάμψω.»

- Ἐλαμψε ὁ ἥλιος τὸ ταχύ, μαραίνει τὰ χορτάρια,
 πρόβαλε ἡ κόρη π' ἀγαπῶ, μαραίνει παλληκάρια,
 φλογίζει νιούς, καὶ καίγει ὄχτρούς, σκλαβώνει παλληκάρια,
 10 καίγει κ' ἐμένα π' ἀγαπῶ μέσα ἔς τὰ φυλλοκάρδια.

99

ΤΗΣ ΖΕΡΒΟΠΟΥΛΑΣ

- Κάτω ἔς τὸν κάμπο τὸν πλατύ, τὸν ὁμορφο τὸν τόπο,
 μαζεύτηκαν οἱ γέμορφαις νὰ χτίσουν μοναστήρι.
 Τὰ περιστέρια κουβαλοῦν, τὰ χελιδόνια χτίζουν.
 Σὰν χτίσαν κι' ἀποχτίσανε πιάνουν χορὸ χορεύουν.
 5 Μπροστὰ χορεύουν οἱ ξανθαῖς καὶ πίσω οἱ μαυρομάταις,
 καὶ μέσ' ἔς τὴ μέση τοῦ χοροῦ χορεύει ἡ Ζερβοπούλα,
 καὶ λάμπαν τὰ μανίκια τῆς, κι' ἀστραφτ' ἡ τραχηλιά τῆς.
 Κι' ὁ βασιλιάς ἐξέβγαινε νὰ λαγοκυνηγῆση,
 μὲ ἐξήντα δυὸ λαγωνικά, σαρανταδυὸ ζαγάρια.
 10 Καὶ τῆλογο κοντοκρατεῖ καὶ τὸ χορὸ ἀγναντεύει.
 «Νὰ μὴ εἶχεν ἦμιον βασιλιάς, νὰ μὴ εἶχεν ἦμιον ῥήγας,
 νὰ πῆγαινα νὰ πιάνομουν σὲ Ζερβοπούλας χέρι,
 πῶχει τὰ χεῖλι κόκκινο σὰν τὸ οὖρμο τὸ κεράσι,
 πῶχει τὰ μάτια τὰ γλαρά, τὸ γέλοιο ζαχαρένιο,
 15 καὶ βαλαντώνει τὰς καρδιάς, τρελλαίνει τοὺς λεβένταις.»

Στ. 4. ἀποχτίσανε = ἐτελείωσαν τὸ χτίσιμο.

100

(Η ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΑ ΜΕ ΤΑ ΜΗΛΑ)

- Ἐνα κομμάτι μάλαμα, ἕνα κομμάτι ἀσῆμι,
 ἐκόπη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κ' ἔπεσε μέσ' ἔς τὴ διάβα,
 κι' ἄλλοι τὸ λένε σύγνεφο, κι' ἄλλοι τὸ λένε ἀντάρα.
 Κεῖνο δὲν εἶναι σύγνεφο, κεῖνο δὲν εἶν' ἀντάρα,
 5 παρά εἶν' ἡ κόρη τοῦ παπᾶ, πῶρχετ' ἀπὸ τὰμπέλι.
 Βαστᾶ τὰ μῆλα ἔς τὴν ποδιά, τὰ ῥόϊδα ἔς τὸ μαντήλι.

B. Berry 220 ff

Δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρεψα, κί' αὐτὴ μοῦ δίνει τρία.
 «Δὲ θέλω γὼ τὰ μῆλα σου, τὰ τσαλοπατημένα,
 θέλω τὰ δυὸ τοῦ κόρφου σου, τὰ μοσκομυρισμένα.»

Στ. 3. ἀντάρα = ὀμίχλη.

101

Διψᾶν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
 καὶ τὰ γεράκια γιὰ πουλιά, κ' ἐγώ, βλάχα μ', γιὰ σένα.
 Τὸ χέρι σου τὸ παχουλό, τὸ κονδυλογραμμένο
 νὰ τό χα γιὰ προσκέφαλο τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες,
 5 κ' οἱ μέραις νά ναι τοῦ Μαγιοῦ, κ' οἱ νύχτες τοῦ Γεννάρη,
 νὰ σὲ χορτάσω φίλημα, νὰ σὲ χορτάσω ἀγκάλας.

102

Πίσω μπροστά τ' ἄη Δημητριοῦ, ἔς τὸ ἔμπα τοῦ χειμῶνα,
 ποῦ παίρνει ὁ νιὸς τὰ βόιδια του καὶ πάει ἔς τὸ χωράφι.
 Κ' ἡ κόρη ποῦ τὸν ἀγαπᾷ παίρνει ψωμί τοῦ πάει
 ἔς τὴ βράχη βγήκε κ' ἔκατσε καὶ τοῦ Γιώργου μιλάει.
 5 «Ἐλα καλέ μ', νὰ φᾶς ψωμί, ἔλα νὰ γιοματίσης.»
 Ἐπεσε ὁ νιὸς ἔς τὸ φίλημα, κ' ἡ κόρη ἔς τὰ παιχνίδια.
 Ἐκάναν τὰ βοῦδάκια τους ὀλημερίς ζεμένα.
 Γυρίζει τὸ Μαυρόματο καὶ λέει τοῦ Καλούδη.
 «Δὲν εἶναι ὁ ἀφέντης πουθενὰ γιὰ νὰ μάςε ξεζέψη;»

Στ. 8. Μαυρόματο, Καλούδης προσωπικά ὀνόματα βοειδῶν.

103

Τοῦ νιοῦ γὼ μῆλο τοῦ στείλα καὶ μοῦ δωκε γαιῖτάνι.
 Κεῖνος τὸ μῆλο τό φαγε, γὼ τὸ γαιῖτάνι τό χω,
 καὶ ἔς τὰ μαλλιά μου τό πλεξα καὶ βγήκα ἔς τὸ σιργιάνι
 καὶ ἔς τὸ γιαλὸ κατέβηκα, κάτου ἔς τὸ περιγιάλι,
 5 ἐκεῖ γυναῖκες χόρευαν, μ' ἐπιάσανε κ' ἐμένα.

Κι' ἀπὸ τὸ σείσμα τοῦ χοροῦ, κι' ἀπὸ τὴν ταραχὴ μου,
ἐξέγυρε ἡ μπολίτσα μου κ' ἐφάνη τὸ γαϊτάνι.

Κ' ἡ μάννα του με ξάνοιγε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

«Κόρη, καὶ ποῖός σου τό δωκε, τοῦ γιοῦ μου τὸ γαϊτάνι;

- 10 — Ὁ γιός σου μένα τό δωκε, γυναῖκα θὰ με πάρη,
γυναῖκα κ' εὐλογητικὴ με τὸ χρυσὸ στεφάνι.
— Κακὴ νῶρα 'ς τοὺς γάμους σου, κακὴ ὥρα 'ς ταῖς χαραῖς σου,
κι' ἀστροπελέκι καὶ φωτιά νὰ πέσῃ 'ς ταῖς αὐλαῖς σου.
— Στανιό σου πεθερά μου εἶσαι, στανιό σου νύφη σου εἶμαι,
15 στανιό σου τὸν καλό σου γιὸ ἄντρα θὰ τότε πάρω.
'Εδῶ πέρα κι' ἀντίπερα κάθονται οἱ μαστόροι,
καὶ κάμε ἀργυρολέσιδο, νὰ δέσῃς τὸν ὕγιό σου
κι' ἂν ἔρθω γὼ καὶ λύσω τον, εἶναι ντροπὴ δική μου,
κι' ἂν ἔρθῃ ἐκεῖνος κ' εὕρῃ με, πάλε χαρὰ δική μου».

Στ. 17. ἀργυρολέσιδο = ἀργυρᾶ ἄλνους.

104

'Σ τὸ παρεθύρι κάθεται ἡ πεθερά κ' ἡ νύφη,
με τὰ μαλλᾶκια ξέπλεγα 'ς τοῖς πλάταις τῆς ῥηγγμένα.

Οὐλον τὸν κάμπο ἀγνάντευε, τὰ πράσινα λιβάδια.

«Θὰ σὲ ῥωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ῥωτήσω, ἡ μάννα,

- 5 τὸ τίνος εἶν' τὰ πρόβατα τ'ἀργυροκουδουνᾶτα,
ποῦ χίλιασαν καὶ μύριασαν καὶ γέμισαν οἱ βᾶχαις;
— Δικά μας εἶναι, νύφη μου, δικά μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ῥωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ῥωτήσω, ἡ μάννα,
τὸ τίνος εἶναι τ'ἄλογα, ποῦ βόσκουν 'ς τὰ λιβάδια;
10 — Δικά μας εἶναι, νύφη μου, δικά μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ῥωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ῥωτήσω, ἡ μάννα,
τὸ τίνος εἶναι τὰ σκυλιά, ποῦ εἶν' ἄξια σὰ λιοντάρια;
— Δικά μας εἶναι, νύφη μου, δικά μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ῥωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ῥωτήσω, ἡ μάννα,
15 τὸ τίνος εἶν' οἱ πιστικοί, τ'ἄξια τὰ παλληκάρια;
— Δικοί μας εἶναι, νύφη μου, δικοί μας, μαυρομάτα.
— Θὰ σὲ ῥωτήσω, πεθερά, θὰ σὲ ῥωτήσω, ἡ μάννα,
τὸ τίνος εἶν' ἐκεῖος ὁ νιός ὁ μαυροκιτρινιάρης;

- Άντρας δικός σου, νύφη μου, δικός σου, μαυρομάτα.
 20 — Φωτιά νά κάψη τ'άσπρα του και φλόγα τὰ φλουριά του,
 λύκος νά φάη τὰ πρόβατα κι' ἀρκοῦδα τ'ἀλλογό του,
 μπροστά 'ς τόν άντρα τόν καλό, μπροστά 'ς τὸ παλληκάρη!»

105

(Η ΚΑΚΟΠΑΝΤΡΕΜΗ)

- Μάννα μ', μ' ἐκακοπάντρεψες ποῦ μ' ἔδωκες 'ς τοὺς κάμπους,
 κ' ἐγὼ 'ς τοὺς κάμπους δὲ βαστῶ, ζεστό νερὸ δὲν πίνω.
 Θὰ μαραθοῦν τὰ χεῖλη μου, θὰ κιτρινοφυλλιάσουν
 ἀπὸ τὸ χλιὸ τὸ νερό, τὴν κάψα τὴ μεγάλη.
 5 Ἐδῶ τ'ἀηδόνι δὲ λαλεῖ κ' ὁ κοῦκος δὲν τὸ λέει.
 Οἱ κάμποι θρέφουν ἄλογα και τὰ βουνὰ λεβένταις,
 και οἱ τσοῦπαις μαραζιάζουνε, σάν τὸ φλωρὶ γινῶνται.

Στ. 4. χλιὸ ἢ χλιὸ χλιαρόν, ζεστόν. Στ. 6. Ὁ στίχος οὗτος μετέπεσεν εἰς παρ-
 ομιάν. Στ. 7. τσοῦπα (λ. ἄλβαν.) κόρη. μαραζιάζουνε φθίνουσι, μαραίνονται

106

- Βλαχοῦλα νέρροβόλαε ἀπὸ ψηλὴ βραχοῦλα.
 Φέρνει τὴ ρόκα φουντωτὴ, τ'ἀδράχτι της γεμάτο.
 Σύρνουν τὰ πόδια της δροσιὰ και τὰ μαλλιά της μόσκο,
 σύρνουν τὰ πασουμάκια της τοῦ Μάη τὰ λουλουδία.
 5 Κι' ὁ Βλάχος τὴν καρτέραγε 'ς ἓνα στενὸ δερβένη.
 «Βλαχοῦλα μ', ποῦθεν ἔρχεσαι και ποῦθεν κατεβαίνεις;
 — Ἀπὸ τὰ πρόβατά ἐρχομαι, 'ς τὸ σπίτι μου πηγαίνω.
 — Βλαχοῦλα μ', δὲν παντρεύεσαι, τσοπάνη άντρα νά πάρης;
 — Δύνεσαι ἄγουρε, δύνεσαι ὅ τι σοῦ πῶ νά κάνης;
 10 νά φτειάσης τ' ἄλωνάκι σου 'ς τὴ μέση τοῦ πελάγου,
 κι' οὐδ' ἄχυρο νά μὴ βραχῆ, μηδὲ σπειρὶ σιτάρι;
 νά δεματιάσης και ταῦγά μ' ἓνα κλωνὶ μετάξι;»

Στ. 5. Βλάχος = ποιμὴν. δερβένη στενωπός.

107

- Σέ είδα και σέ λυπήθηκα ὀπῶχεις γέρον ἄντρα!
 Βάλε φαρμάκι 'ς τὸ γυαλί, φαρμάκωσ' τον τὸ γέρο,
 και πάρ' ἐμέ τὸ νιὸ παιδί, τῶμορφο παλληκάρι,
 νὰ σέ ταΐζω ζάχαρη, νὰ σέ ποτίζω μύσκο,
 5 νὰ σέ χορτάσω φίλημα, νὰ σέ σφιχταγκαλιάσω.

Γύρισμα : Μωρ' Καλαματιανοῦλα μου.

108

- Νά χα νεράντζι νά ῤηχνα 'ς τὸ πέρα παραθύρι,
 νὰ τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ ποῦ χει τὸ καρυοφύλλι.
 Για σέ τὸ λέγω, ἀγάπη μου, ποῦσαι 'ς τὸ παραθύρι.
 Τὸ μαντηλάκι ποῦ κεντᾶς ἐμένα νάν τὸ στείλῃς,
 5 και μὴν τὸ στείλῃς μοναχό, παρὰ μὲ τὴν κυρά του.
 Καὶ ἡ κόρη τὸ παράκουσε και μοναχὸ τὸ στέλνει.
 Στὰ γόνατά του τ' ἄπλωσε και τὸ συχνορωτάει.
 «Γιὰ πές μου, μαντηλάκι μου, ἂν μ' ἀγαπᾶ ἡ κυρά σου.
 — ὄντας σέ συλλογίζεται και σέ καλοθυμᾶται,
 10 σὰ θάλασσα βουρλίζεται, σὰν κῦμα δέρνει ὁ νοῦς της,
 σὰν τὸ ψαράκι τοῦ γιालοῦ βροντοχτυπᾶει ἡ καρδιά της.
 ὄντας σέ γλέπη και περνᾶς κι' ἀκούη τὴ λαλιά σου,
 πηδᾶει ἀπὸ τὸν τόπο της και ῤοδοκοκκινίζει.
 ὄντας ἀργήσῃ νὰ σέ ἰδῇ στέκεται μαραμμένη,
 15 κι' ὅπου κι' ἂ στέκῃ μοναχὴ κλαίει κι' ἀναστενάζει.»

109

Χαίρεται ὁ πεῦκος 'ς τοῖς ὄροσιαῖς κι' ὁ ἔλατος 'ς τὰ χιόνια,
 χαίρεται ὁ Τοῦρκος 'ς τᾶλογο κι' ὁ Φράγκος 'ς τὸ καράβι,
 χαίρεται κ' ἕνας νιὸς καλὸς 'ς ἕνα χρυσὸ τραπέζι.
 Τρεῖς λυγεραῖς τόνε κερνοῦν και τρεῖς καλαῖς κοπέλλαις.

- 5 Ἐ μᾶ κερνάει μὲ τὸ γυαλί κ' ἢ ἄλλη μὲ τὸ ποτήρι,
κ' ἢ τρίτη ἢ πῶς καλύτερη μὲ τὰσημένιο τάσι.
Ὅσαις φοραῖς τόνε κερνάει, τόσα λόγια τοῦ λέει.
«Μωρ' τὸ κρασί σου εἶναι γλυκό, τὰ λόγια σου φαρμάκια».

110

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΣΗ ΚΟΡΗΣ

- Μάννα, λούγε με, μάννα μου, χτένιζέ με,
μάννα, ἔς τὸ σκολειό, μάννα μου, μὴ μὲ πέψης,
κι' ἄρχοντες περνοῦν, πεζοὶ καὶ καθαλλάροι
μὰ νας νιὸς καλὸς, καλὸς καὶ διωματάρης,
5 μού παιζογελαῖ καὶ κάνει μου τὸ νᾶτο.
Μάνν' ἂν τόνε ἴδῃς νὰ τοῦ ζηλέψη θέλεις.

Στ. 4. διωματάρης=εὐειδής, μὲ μεγαλοπρεπὲς παράστημα. Στ. 5. νᾶτο=
νεῦμα.

111

- Μάννα, ἔς τὸ περιβόλι μας καὶ ἔς τοῖς πορτοκαλιαῖς μας
ἔγειρα ν' ἀποκοιμηθῶ, λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
κ' ἐκεῖ περάσαν τρεῖς αἰτοὶ καὶ τρεῖς καλοὶ λεβένταις.
Ὁ ἕνας μὲ μῆλο μὲ βαρεῖ κι' ὁ ἄλλος μὲ δαχτυλίδι,
5 κι' ὁ τρίτος ὁ καλύτερος μᾶ μαχαιριά μου δίνει.
Μάννα, τὸ μῆλο τό φαγα, τὸ δαχτυλίδι τό χω,
τῆ μαχαιριά, τῆ χατζαριά δὲ μπορ' νὰ τῆ βαστάξω.

112

- Σὰ μῆλο ποῦ εἶναι ἔς τῆ μηλιά, τὸ παραγινωμένο,
ἔτσ' εἶναι καὶ τ' ἀνύπαντρο σὰν ἔρχεται ὁ καιρός του.
Λόγια λέγει τῆς μάννας του, λόγια τῆς ἀδερφῆς του.
«Μάννα, ἔς τῆ μέση δὲ χωρῶ, ἔς τὴν ἄκρη δὲν κοιμοῦμαι.

- 5 Στρώστε μου ἢ ἔξω ἔς τὴν αὐλή, ἢ ἔξω ἔς τὸ περιβόλι,
νὰ πέφτουν τ'ἀνθη ἐπάνω μου, τὰ μῆλα ἔς τὴν ποδιά μου,
νὰ πέφτη τῆς ἀμυγδαλιᾶς τὸ πικραμυγδαλό της.»

113

- Ποιὸς ἦταν ποῦ τραγούδαγε ἐχτές τὸ βράδῳ βράδῳ,
ποῦ τό λεγε τόσ' ὄμορφα καὶ παραπονεμένα ;
Ἐυπνάει τ' ἀηδόνια ἔχ τοῖς φωλιαῖς, τὰ λάφια ἔχ τὰ λαγκάδια,
ξυπνάει καὶ μιὰ καλογριά πὸ μέσ' ἀπ' τὸ κελλί της.
- 5 Σκύφτει πετάει τὰ βάρσα της, κόφτει τὰ κομπολόγια.
«Σύρτε, σταυροί, ἔς τοῖς ἐκκλησιαῖς, βάρσα ἔς τὰ μοναστήρια,
κ' ἐγὼ μὲ τὸν τραγουδιστὴ ἀπόψε θὰ ξωμείνω,
ποῦ τό λεγε τόσ' ὄμορφα καὶ παραπονεμένα.»

114

- Καράβι ἐρχέται ἀπὸ τὴ Χιὸ
τὴ μέση μέση τὸ γιαλό,
καὶ φέρνει μέσα Χιώτισσαις
καὶ Βλαχομπουχτανιώτισσαις.
- 5 Ἐ τὸ μῶλο τοῖς ἀράξανε
καὶ τοῖς ἐδιαμοιράσανε,
κ' ἐξετιμιῶσαν τὸ φιλι
πασαμιανῆς μὲ τὴν τιμή.
Τῆς παντρεμένης τέσσερα,
10 τῆς χήρας δεκατέσσερα,
τοῦ μπυρισμένου κοριτσιοῦ
χίλια φλωριά βενέτικα.

Στ. 4. Βλαχομπουχτανιώτισσαις γυναῖκες ἐκ Βλαχίας καὶ Μολδαβίας (Μπογδανίας). Στ. 7. ἐξετιμιῶσαν = ἐξετίμησαν. Στ. 11. μπυρισμένου = (πυρι-φλεγούς) ἀντίστοιχον τοῦ καίμενος, δόλιος κτλ.

115

- Ἵ τοῦ παπα τὰ παραθύρια
 (χάνομαι, σφάζομαι)
 δύο μαῦρα μάτια ποῦ εἶδα.
 Νά ἤμουν κλέφτης νά τὰ κλέψω,
 κουρσευτῆς νά τὰ κουρσέψω·
 5 νά τὰ βγάλω ἔς τὸ παζάρι,
 καὶ νά βάλω τὸν τελάλη,
 τάχατες νά τὰ πουλήσω.
 Νά τὰ ἴδουῖν τὰ παλληκάρια,
 καὶ τὸ νοῦ τους νά τὸν χάσουν.
 10 — Δὲ πουλειῶνται αὐτὰ τὰ μάτια
 καὶ δὲ γίνονταιπραμάτεια.
 Χάρισμα θεοῦ τὰ πάρη
 ὅποιο εἶν' ἄξιο παλληκάρι.»

116

- «Δυὸ λειμό- (μωρῆ Θεώνη) νια χεῖς ἔς τὸν κόρφο,
 ποῦ μυρίζουν σὰν τὸ μόσκο.
 Δῶσε μας καὶ μᾶς τὸ ἔνα
 νά τὸ παίξουμε ἔς τὰ χέρια.
 5 — Γὼ σκαλίζω, γὼ ποτίζω,
 γὼ λειμόνια δὲν ὀρίζω.
 Σύρτε ἔς τὸν περιβολάρη,
 μπέλκε μου σᾶς κἀνη χάρη.»

Στ. 8. *μπέλκε* = ἴσως (λ. τουρκ.)

117

- Ἵ οἰ αὐγερινὸς κ' ἠ πούλια, τᾶστρα τῆς αὐγῆς,
 καὶ τὸ λαμπρὸ φεγγάρι μ' ἐξεπλάνεψαν,
 κί' ὅταν ἐβγήκε ὁ ἥλιος μ' ἐξεγνάντεψε
 εἰς τὸ πλευρὸ τῆς κόρης ποῦ ξενύχτησα.

- 5 Γυρνῶ, τὴν κόρη βλέπω ποῦ κοιμῶντανε.
 Στέκω καὶ διαλογοῦμαι πῶς νὰ τῆς τὸ εἰπῶ,
 πῶς νὰ τὴν ἐξυπνήσω τὴν πολυαγαπῶ.
 «Ἐύπνα, σηκῶσου, μῆλο, τρυφερὴ μηλιά,
 ἀνοιξ' τὰ δυό σου μάτια, ἀνοιξ' τα νὰ ἰδῆς,
 10 ποῦ μ' ἔκλεισεν ὁ ἥλιος μέσα 'ς τὸ κλουδί.
 — Ἐμένα δὲ μὲ λένε μῆλο καὶ μηλιά,
 μὲ λένε γλυκὸ ῥόδο καὶ ῥοδοσταμιά,
 κι' ἂ σ' ἔκλεισεν ὁ ἥλιος, φεύγεις τὸ βραδύ.»

118

- Δικό μου ἦταν τὸ φταιξιμο,
 νὰ χάσω τόσο τρέξιμο.
 Ἦρθα καὶ σ' ἠῦρα μοναχή,
 καὶ δὲ σ' ἐχόρτασα φιλί'
 5 σ' ἐκύτταζα νὰχόρταγα
 κ' ἐκάθομουν κ' ἐρώταγα,
 τὸ ποῦ νὰ εἶν' ἡ μάννα σου
 κι' ὁ ἄγριος ὁ πατέρας σου!
 Ἡ μάννα σου 'ς τὴν ἐκκλησιά,
 10 κι' ὁ ἀφέντης σου ' τὰ Γιάννενα
 κ' ἐσὺ κοντὰ 'ς τὸν μπουταλαῖ,
 μὲ τὰ ματάκια χαμηλά.

Στ. 11. μπουταλαῖς (λ. τευρκ.) ὁ ἥλιθος. Ὁ ἐραστὴς αἰτιᾶται ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀσύγγνωστον ἀτολίαν του.

119

- Ὡς τὰ τώρα τὴν καρδιά μου
 τὴν κρατοῦσα κλειδωμένη,
 σιδερομανταλωμένη.
 Τώρα θὲ νὰ τὴν ἀνοιξῶ,
 5 μόσκο νὰ τηγε γιομίσω,
 ζάχαρι νὰ τὴν ταῖσω,

10 για τὸ σκάσιμο τάντρωνε,
 πείσμα τῶν παλληκαριῶνε,
 πῶχουν ἄσκημαις γυναῖκες,
 μαῦρα κούτσουρα ἀγκαλιάζουν
 καὶ φιλοῦν κι' ἀναστενάζουν.

120

ΤΟ ΠΕΘΥΜΙΟ

5 Νά χεν ἡ γῆς πατήματα κι' ὁ οὐρανὸς κερκέλια,
 νά πάθιουν τὰ πατήματα, νά πιανα τὰ κερκέλια,
 ν' ἀνέβαινα ἔς τὸν οὐρανό, νά διπλωθῶ νά κάτω,
 νά δώσω σείσμα τ' οὐρανοῦ, νά βγάλη μαῦρα νέφη,
 νά βρέξη χιόνι καὶ νερὸ κι' ἀτίμητο χρυσάφι,
 τὸ χιόν' νά ῥήξη ἔς τὰ βουνά καὶ τὸ νερὸ ἔς τσοὶ κάμπους,
 ἔς τὴν πόρτα τῆ πολυαγαπῶς τὰτίμητο χρυσάφι.

Στ. 1. κερκέλια = κρόικους. Στ. 2. πάθιουν = ἐπάτουν.

121

Ἐπὸ τῆ γῆς βγαίνει νερό, κι' ὄχ τὴν ἐλιά τὸ λάδι,
 κι' ἀπὸ τῆ μάννα τὴν καλή βγαίνει τὸ παλληκάρι.
 Στάλα τὴ στάλα τὸ νερὸ τρουπάει τὸ λιθάρι,
 κ' ἡ κόρη μὲ τὰ νάζια τῆς σφάζει τὸ παλληκάρι.

122

5 Τί μὲ τηρᾶς ὁποῦ γελῶ καὶ λὲς δὲν ἔχω ντέρτι;
 τὸ ντέρτι τό χω ἔς τὴν καρδιά, ἔς τὰ χεῖλη τὸ μαράζι.
 Δὲν ἔχω τίνος νά τὸ εἰπῶ τὸ ντέρτι μου ὁ καϊμένος.
 Νά σᾶς το εἰπῶ, ψηλά βουνά, φοβοῦμε μὴ ράϊστε,
 νά σᾶς το εἰπῶ, ψηλά κλαριά, τὸ Μάη δὲν θ' ἀνθηστε,
 νά σᾶς το εἰπῶ, βρυσούλαις μου, φοβοῦμαι μὴ στερφέψτε,

- νὰ τῆς το εἰπῶ τῆς μάννας μου, κείνη εἶναι ἀποθαμένη,
 νὰ σᾶς το εἰπῶ, ἀδερφοῦλιξ μου, εἴστε μακριὰ ἔς τὰ ξένα.
 Βαρέθηκα τούτ' τῆ ζωῆ, δὲ θέλω πλιὰ νὰ ζήσω.
 10 Θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, ν' ἀδικοθανατήσω . . .
 Καὶ μὲ τὰ τόσα βάσανα πάλ' ἢ ζωῆ γλυκεῖά εἶναι,
 κι' ὅποιος τὸ θάνατο ζητεῖ πρέπει τρελλὸς γιὰ νὰ εἶναι.

Στ. 6. *στερφέψτε* = *στειρεύσετε*, *ξηρανθήτε* (*στέρφα ἢ στείρα*).

123

- «Διαβαίνω ἀπὸ τὴν πόρτα σου, σὲ βλέπω χολιασμένη,
 καὶ ἔς τὸ δεξιὸ σου μάγουλο ἤσουν ἀκουμπισμένη.
 Μέσα ἢ καρδιά μου λάχτισε ὅσο νὰ σ' ἐρωτήσω,
 τί πίκρα ἔχεις ἔς τὴν καρδιά νὰ σὲ παρηγορήσω.
 5 —Τί μ' ἐρωτάεις, ἀπιστε, τί ἦταν ἢ ἀφορμὴ μου;
 ἄκουσα νᾶλλην θάγαπᾶς καὶ ἐχάθηκ' ἢ ζωῆ μου.
 —Ποῖς τό εἶπε, περιστέρα μου, ποῖς τό εἶπε, κρύα βρῦση,
 ποῦ νὰ χωρίσῃ λεμονιά νὰ πάρῃ κυπαρίσσι.
 Ἄν τό εἶπε ἄστρο νὰ χαθῆ, κι' ὁ ἥλιος νὰ θαμπώσῃ,
 10 κι' ἂν τό εἶπε κόρη ἀνύπαντρη, ἄντρα μὴν ἀνταμώνῃ!»

124

[Τὸ ἄσμα τοῦτο περὶ τῆς ἀποκαλύψεως μυστικοῦ ἔρωτος φέρεται ἐν πολλαῖς παραλλαγαῖς, συχνότατα καὶ ἐν συμφυρμῇ πρὸς ἄλλα ὅμοια, εἶναι δὲ κοινὸν καὶ εἰς τὴν δημόδιη ποιήσιν πολλῶν ἄλλων λαῶν, καθ' ὅσον διὰ παραπλησίων εἰκόνων καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν κλιμακωτὸν τρόπον διατυποῦται ἢ ἔννοια, ὅτι ὅσον κρυφὴν καὶ ἂν προσπαθοῦν νὰ τηρήσουν τὴν ἀγάπην των οἱ ἐρασταὶ θὰ φανερωθῆ εἰς τὸ τέλος.]

- «Κόρη ὅταν ἐφιλιώμαστε, νύχτα ἦταν, ποῖς μᾶς εἶδε;
 — Μᾶς εἶδε ἄστρο τῆς νυχτός, μᾶς εἶδε τὸ φεγγάρι,
 καὶ τὸ φεγγάρι νᾶσχυψε τῆς θάλασσας τὸ λέει,
 θάλασσα τό εἶπε τοῦ κουπιοῦ καὶ τὸ κουπὶ τοῦ ναύτη,
 κι' ὁ ναύτης τὸ τραγοῦδησε ἔς τῆς λυγερῆς τὴν πόρτα.»

125

[Τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι εἶναι ἀνεπτυγμένη παραλλαγή τοῦ ἀνωτέρω, ἐκ τούτου δὲ πάλιν φαίνεται ὅτι ἀνεπτύχθη ἄλλη παραλλαγή ὡς αὐτοτελὴς διήγησις ἐρωτικοῦ παθήματος, ἥτοι τῆς καταδίκης εἰς θάνατον ἐραστοῦ διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἐρωτός του. Καὶ πρὸς τὴν προκειμένην παραλλαγήν συνάπτονται συνήθως χαλαρῶς καὶ τὸ ἄσμα τοῦ φιλήματος ποῦ βάφει ὅλα καὶ τὸ τῆς μαραμμένης μηλιάς.]

- Ἐγὼ περνῶ καὶ δὲ μιλῶ κ' ἡ κόρη χαλρετᾶ με.
 «Ποῦ πάγεις, κλέφτη τοῦ φιλιοῦ καὶ κομπωτῆ τς ἀγάπης;
 —Μ' ἂν εἶμαι κλέφτης τοῦ φιλιοῦ καὶ κομπωτῆς τς ἀγάπης,
 τί μοῦ δινες τὰ χεῖλη σου κ' ἐγλυκοφίλησάς τα;
 5 —Κι' ἂ σοῦ δωκα τὰ χεῖλη μου κ' ἐγλυκοφίλησές τα,
 νόχτά ἦτο ποιὸς μᾶς ἔννοιωσε κι' αὐγὴ ποιὸς μᾶς ἐθώρει;
 —Τᾶστρο τς αὐγῆς τὸ λαμπερὸ ἐκεῖνο μᾶς ἐθώρει,
 καὶ τᾶστρο νέχαμήλωσε καὶ τό πε τοῦ θαλάσσου,
 καὶ τὸ θαλάσσι τοῦ κουπιοῦ, καὶ τὸ κουπί τοῦ ναύτης,
 10 κ' ὁ ναύτης τὸ διαλάλησε ἔς τὴ γῆ τὴν οἰκουμένην.»

Στ. 2. κομπωτῆς ἀπατεῶν (κομπώνω = πλανῶ διὰ λόγων ψευδῶν).

[Τὸ ὀλιγόστιχον τοῦτο ᾄσματιον εὐρίσκεται πολλάκις παρεμβλημένον εἰς ἄλλα μακρότερα ἐρωτικά προπάντων ᾄσματα, ἐνεκα δὲ τοῦ συμφυρμοῦ ἐδυσκολευθήσαν τινες νὰ διαγνώσωσιν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν αὐτοῦ. Ὁ Φωριέλ ἐξαιρεῖ τὴν ἀντίθεσιν τῆς μυστηριώδους ἀσφαλείας τοῦ τεμαχίου τούτου πρὸς τὴν ἐνάργειαν τοῦ ἄλλου ᾄσματος, διότι ἐγίνωσκεν αὐτὸ ἐκ τοῦ ᾄσματος περὶ τῆς κόρης ποῦ ἤθελε νὰ ταξιδεύσῃ καὶ λιποθυμήσασαν τὴν ἐρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ὁ ναύκληρος, ὑπολαβὼν ὅτι ἦτο νεκρά. Τοῦ ᾄσματος ἐκείνου φέρεται ὡς κατακλείς τὸ τεμάχιον. «Παραδοξότατοι εἶναι, λέγει ὁ Φωριέλ, οἱ τελευταῖοι τοῦ ᾄσματος στίχοι, δυσκολώτατον δ' εἶναι νὰ κατανοηθῇ τίς ὁ σκοπὸς αὐτῶν καὶ τίνα ἰδέαν ἐγκρύπτουσιν. Ταῦτα ἀπόκειται εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ μαντεύσῃ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲ ἀναζητῶν τὸν λόγον καὶ τὴν ἔννοιαν τῶν προκειμένων στίχων, δὲν διαβλέπω ἄλλο τι, εἰμὴ θαυμασίαν ὑπερβολὴν, σκοποῦσαν τὴν ἔξαρσιν τῆς παρθενικῆς ἐκείνης δειλίας τῆς ταξιδευούσης κόρης καὶ τῆς εὐπαθοῦς ἐκείνης αἰδημοσύνης, τῆς ὑπολαμβανούσης θανάσιμον καὶ τὴν ἐλαχίστην ὕβριν. Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρυθήματος τῆς προσβληθείσης αἰδοῦς φαίνεται ὡσεὶ καὶ μία μόνη σταγὼν αἵματος τῆς ἀτυχοῦς κόρης προσέλαβε τὴν μαγικὴν δύναμιν νὰ βάψῃ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὴν θάλασσαν. Τοιαύτη τις μοὶ φαίνεται ὅτι θὰ ἦτο ἡ ἰδέα τοῦ ποιητοῦ, ἰδέα βεβαίως παραδόξος καὶ ἐξεζητημένη, ἀλλ' ὅμως ἐνέχουσα πῶς καὶ βαθύτητα καὶ τόλμην· καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τοῦλάχιστον θὰ ἦτο ἀκραιφνῶς ἑλληνική.»

Ἄλλὰ καθ' ἑαυτὸ ἐξεταζόμενον τὸ τεμάχιον, ὡς ᾄσμα αὐτοτελές καὶ ἄνευ συναφείας πρὸς ἄλλο ᾄσμα, εἶναι φανερόν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ εἰκὼν ἐν σχήματι ὑπερβολῆς πρὸς παράστασιν τῆς θαυμασίας ἐρυθρότητος τῶν χειλέων τῆς ἀγαπωμένης νεάνιδος. Ὑπερβολῆς βεβαίως ἥτις φαίνεται προσήκουσα μᾶλλον εἰς ἄσιανὸν ποιητὴν, καὶ ἄλλοτρία πρὸς τὴν λιτότητα τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως. Εὐκόλως δὲ διαφαίνεται ὁ συνειρμὸς τῶν ἰδεῶν, ἐξ οὗ προήλθεν ὁ συμφυρμὸς μετὰ τοῦ ᾄσματος τῆς πνιγείσης κόρης. Ἐν τούτῳ αἱ εὐροῦσαι εἰς τὸν αἰγιαλὸν τὸν νεκρὸν τῆς κόρης νεάνιδες θαυμάζουσι καὶ τὸ ἄλλο σῶμα τῆς νεκρᾶς, προπάντων δὲ τὰ αἵματομμένα χεῖλη, τὰ κατάλληλα διὰ φίλημα.]

- Κόκκιν' ἀχειλι ἐφίλησα κ' ἔθαψε τὸ δικό μου,
καὶ ᾿ς τὸ μαντήλι τό συρα κ' ἔθαψε τὸ μαντήλι,
καὶ ᾿ς τὸ ποτάμι τό πλυνα κ' ἔθαψε τὸ ποτάμι,
κ' ἔθαψε ἡ ἄκρη τοῦ γιालοῦ κ' ἡ μέση τοῦ πελάγου.
5 Κατέβη ὁ αἰτὸς νὰ πιῇ νερὸ κ' ἔθαψαν τὰ φτερά του,
κ' ἔθαψε ὁ ἥλιος ὁ μισὸς καὶ τὸ φεγγάρι ἀκέριο.

127

- Ποτάμι νὲπλημμύρισε, σὲ περιβόλι μπαίνει,
 ποτίζει δέντρ' ἀρίθμητα, μηλιάς και κυπαρίσσια,
 και μιά μηλιά γλυκομηλιά νερό δὲν τὴ φελάει.
 Κινᾷ ἢ μηλιά και φύγεται και κιτρινοφυλλάζει.
- 5 Κι' ἄλλη μηλιά τήνε βρωτᾷ, κι' ἄλλη μηλιά τῆς λέει.
 «Τί ἔχεις μηλιά και φύγεσαι και κιτρινοφυλλάζεις;
 Μὴν εἶν' τὰ μῆλα σου βαριά, μὴν τὸ νερό σου λείπει,
 κι' ἀπὸ τὰ κλωναράκια σου κανένα μὴ βραγίστη;
 — Δὲν εἶν' τὰ μῆλα μου βαριά, μηδὲ νερό μου λείπει,
- 10 κι' ἀπὸ τὰ κλωναράκια μου κανένα δὲ βραγίστη.
 Ἄγουρος μὲ ξανθὴ κόρη 'ς τὴ ρίζα μου φιλιώνταν,
 κι' ὄρκο κάμαν 'ς τοὺς κλώνους μου νὰ μὴ ξεχωριστοῦνε,
 τώρα ξεχωριστήκανε και κιτρινοφυλλάζω.»

Στ. 2. ἀρίθμητα = ἀναοίθητα. Στ. 3. φελάει = ὠφελεῖ. Στ. 4. φύγεται = μαραίνεται.

(Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗΣ)

[Τὸ τραγοῦδι τῆς κόρης τοῦ καταρᾶται τὸν ἐγκαταλείψαντα αὐτὴν ἔραστήν φέρεται εἰς πολυαριθμοὺς παραλλαγάς, αἱ ὁποῖαι ἔνεκα τῶν πρὸς ἀλλήλας διαφορῶν δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο χωριστοὺς τύπους. Κατὰ τὸν ἕνα τούτων, «κορίτσι κρυφαγκάλιαστο καὶ κρυφαγγαστρωμένο» ὑπολογίζει τὸν χρόνον, καθ' ὃν θὰ ἴδῃ τὸ φῶς ὁ καρπὸς τῶν λαθραίων γάμων, καὶ προσωποποιῶν τὸς μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν αὐτῶν καὶ καταρᾶται τὸν ἐγκαταλείψαντα ἔραστήν. Κατὰ δὲ τὸν ἕτερον τύπον ὁ ἄπιστος ἔραστής εὐρίσκεται μακρὰν καὶ ἡ κόρη μετὰ ζηλοτύπου ἀγωνίας ἀναπολεῖ αὐτὸν καὶ σκληρῶς τὸν καταρᾶται· ἀλλ' αἱ βαρεῖαι κατάραι δυσκόλως συγκαλύπτουν τὸ διατηρούμενον ἐντὸς τῆς ἀκοίμητον πῦρ τοῦ ἔρωτος, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ τέλος λαμπρὸν ἀναθρόσκει, εἰς κραυγὴν ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας ἐξερχομένην, εἰς τὴν δῆλωσιν ὅτι προθύμως θὰ ὑποστῇ τὰ πάνδεινα διὰ νὰ μὴ πάθῃ κακὸν ὁ ἀγαπητὸς αὐτῆς. Αἱ δύο κατωτέρω παραλλαγαὶ ἀνήκουν εἰς τὸν δεύτερον τύπον.

Τὸ ἕκτα φαίνεται πολὺ παλαιόν, παραλλαγὰς δὲ αὐτοῦ εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν ποίησιν. Ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ δημοσιεύομεν δύο τούτων. Μὲ τινὰς ἀσημάντους μεταβολὰς εἶναι ἐν χρήσει καὶ ὡς τραγοῦδι τῆς ξενιτειᾶς.]

Α'

- Φεγγάρι μου, ποῦσαι ψηλὰ καὶ χαμηλὰ λογιάζεις,
 πουλάκια, ποῦ εἶστε ἔς τὰ κλαριά καὶ ἔς τοῖς κοντοραχούλαις,
 καὶ σεῖς περιβολάκια μου, μὲ τὸ πολὺ τὸ ἄνθι,
 μὴν εἶδατε τὸν ἀρνηστή, τὸν ψεύτη τῆς ἀγάπης;
 5 ὅπου μ' ἐφίλειε κ' ὤμονε, ποτὲ δὲ μ' ἀπαρνεῖται,
 καὶ τώρα μ' ἀπαράτησε σὰν καλαμιὰ ἔς τὸν κάμπο·
 σπέρνουν, θερίζουν τὸν καρπὸ κ' ἡ καλαμιὰ ἀπομένει,
 βάνουν φωτιὰ ἔς τὴν καλαμιὰ κι' ἀπομαυρίζει ὁ κάμπος.
 Ἔτσι εἶναι κ' ἡ καρδοῦλα μου μαύρη, σκοτεινιασμένη.
- 10 Θέλω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ τὸν πονεῖ ἡ ψυχὴ μου,
 μὰ πάλι ἄς τὸν καταραστῶ κι' ὅ τι τοῦ μέλλει ἄς πάθῃ.
- Σὲ κυπαρίσσι ν' ἀνεβῆ, νὰ μάσῃ τὸν καρπὸ του,
 τὸ κυπαρίσσι νὰ εἶν' ψηλὸ, νὰ λυγιστῇ νὰ πέσῃ.
 Ἄπο ψηλὰ νὰ γκρεμιστῇ καὶ χαμηλὰ νὰ πέσῃ,
 15 σὰν τὸ γυαλὶ νὰ βραγιστῇ, σὰν τὸ κερὶ νὰ λειώσῃ·
 νὰ πέσῃ εἰς τούρκικα σπαθιά, εἰς φράγκικα μαχαίρια.
 Πέντε γίαιτροι νὰ τὸν κρατοῦν καὶ δέκα μαθητᾶδες,

καὶ δεκοχτὼ γραμματικοὶ τὰ πάθη του νὰ γράφουν.

Κ' ἐγὼ διαβάτρα νὰ γενῶ καὶ νὰ τοὺς χαιρετήσω.

- 20 «Καλῶς τὰ κάνετε γιατροί, καλῶς τὰ πολεμάτε,
 ἂν κόβουν τὰ ψαλίδια σας, κορμὶ μὴ λυπηθῆτε,
 ἔχω κ' ἐγὼ λινὸ παννὶ σαρανταπέντε πήχαις,
 ἔλο μουρτάρια καὶ ξαντὰ ἔς τοῦ δίγνωνμου τῆ σάρκα·
 25 κ' ἂ δὲ σὰς φτάσουνε κ' αὐτὰ κόβω καὶ τὴν ποδιά μου,
 πουλῶ καὶ τὰ μεταξωτὰ τὰ ῥημοσκοτεινά μου,
 κ' ἂ θέλῃ γαῖμα γιαιτρικό, πάρετε ὄχ τὴν καρδιά μου.»

Στ. 6. *καλαμιὰ ἢ ἀπολειφθεῖσα μετὰ τὸν θερισμὸν καλὰμη τοῦ οἴτου.*

Στ. 12. *Τὰ κυπαρισσόμηλα, ὁ καρπὸς τῆς κυπαρίσου, συλλέγονται διὰ θεραπευτικὴν χρῆσιν. Στ. 23. μουρτάρι (μοιτόν) καὶ ξαντὸν συνώνυμα.*

B'

Ὀῦλοι τὸν ἥλιο τὸν τηρᾶν, ποῦ πάει νὰ βασιλέψῃ,
 κ' ἡ κόρη ποῦ εἶχε τὸν καίμὸ τὸ πέλαγο ἀγγαντεύει.

Βλέπει καράδια κ' ἔρχονται, βαρκοῦλαις κ' ἀρμενίζου.

- «Μάννα, καράδια τέσσερα, μάννα, βαρκοῦλαις πέντε,
 5 μάννα, κατέθα ῥώτα τα, κατέθα ξέταξέ τα,
 ποιαῖς θάλασσαις καὶ ποια νησιὰ χαίρονται τὸν καλὸ μου;
 Σὲ τί τραπέζι τρώει ψωμί, καὶ τὸ δικό μου εἶν' ἄδειο,
 τίνος χεράκια τὸν κερνᾶν, καὶ τὰ δικά μου τρέμουν,
 τίνος ματάκια τὸν κυτᾶν, καὶ τὰ δικά μου τρέχουν,
 10 τίνος τὰ χεῖλη τὸν φιλοῦν καὶ τὰ δικά μου σκάξουν,
 τίνος καρδιά τὸν χαίρεται, ἢ δική μου ἀναστενάξει;

Κάνω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ πάλι τὸν λυπᾶμαι,
 τί εἶν' ἀκριβὸς τῆς μάννας του καὶ μοναχὸς δικός μου,
 μὰ γὼ θὰ τὸν καταραστῶ κ' ἄς κάμῃ ὁ θιὸς τί θέλει...

- 15 Ποιόνε βαροῦνε μαχαιριαῖς καὶ γαῖμα δὲ σταλάζει,
 τίνος ἀγάπη παίρνουνε καὶ δὲν ἀναστενάξει;

[Τὸ συναίσθημα τοῦ πόνου, ὅπερ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς γυναικὸς παράγει ἢ ἐγκαταλείψει αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀγαπώμενου ἀνδρός, εἶναι ἐπίσης βαθὺ καὶ ὀδυνηρὸν, εἴτε αἰτία τῆς ἐγκαταλείψεως εἶναι ὁ θάνατος, εἴτε ἀπιστία εἴτε καὶ παρατεταμένη ἀποδημία αὐτοῦ, ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς παντελοῦς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀποσβέσεως τῆς ἀγάτης. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ περὶ ἐγκαταλείψεως ἔξσημα ἔχουν τὸ εἶδος, ὅτε μὲν μοιρολογίων, ὅτε δὲ τραγουδιῶν τῆς ξενιτεῖας ἢ ἐρωτικῶν. Τὸ κατωτέρω, τοῦ ὁποίου παραθέτομεν δύο τύπους, διακρίνεται διὰ τὸ ἐμφαινόμενον ἰσχυρὸν πάθος. Ἡ ἐγκαταλειμμένη τραγουδεῖ μετὰ τσαύτης περιπαθείας, ὥστε συγχλονεῖ καὶ τὴν ἀψυχον φύσιν. Γέφυραι ἁγιάζονται, ποταμοὶ ἀνακόπτουν τὸν ῥοὺν αὐτῶν, τὰ στοιχεῖα τῶν ποταμῶν ἐξέρχονται τοῦ ὕδατος διὰ γ' ἀκούσουν τὸ ἔξσημα, τὰ πλοῖα ἀκινήτου ἐκ τὸ μέσον τοῦ πελάγους. Εἶναι ἐτοίμη νὰ ὑποστῇ πάντα τὰ δεινά, ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν ἀγαπητὸν της, ὅταν οὗτος βαρέως ἀσθενῇ ἀναζητῆι φάρμακα δυσπόριστα, καὶ τὰ εὗρισκει μετὰ πολλοῦς ἀγῶνας, διότι οὐδὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην.

Τὸ ἔξσημα φέρεται καὶ ἐν συμφυρμῶ μετὰ ἄλλα, πρὸ πάντων μετὰ τὸ ἔξσημα τῆς κατάρας τῆς ἀπαρνημένης καὶ τὸ τῆς ἐγκαταλείψεως ἐρωμένης, ἥτις ἀπὸ κομπάρας γίνεται πάλιν νύμφη. Ἐχει δὲ καὶ πολλὴν συνάφειαν πρὸς τὰ κριτικά. Ἐν καππαδοκικῇ παραλλαγῇ αὐτὸς ὁ Ἀκρίτης εἶναι ὁ ἀγαπώμενος ἀνὴρ.]

Α'

Μιά κόρη πικροτραγουδαίει ἀπὸ κρουσταλλένιον πύργου,
κι' ἀγέρας πῆρε τὴ φωνή, κι' ὁ ἀνεμος τὸ τραγοῦδι,
καὶ σέρνει το καὶ πάει το ἀνάμεσα πελάγου.

Κι' ὅσα καράβια τ' ἀκούσαν ἔλ' ἄραξαν καὶ δένουν,
5 κ' ἔνα καράβι τῆς φιλιᾶς, φρεγάδα τῆς ἀγάπης
οὐδὲ μαζώνει τὰ παννιά, οὔτε κι' ὄμπρὸς τραυαίει.

Κι' ὁ καπετάνιος φώναξε νόπισω ἀπὸ τὴν πρύμνη.

«Αφῆστε, ναύταις, τὰ παννιά, ναύκληρε ἔς τὸ τιμόνι,
ν' ἀκούσουμε τοῦ κορασιοῦ πῶς γλυκοτραγουδαίει,
10 τὸ τι τραγοῦδι τραγουδαίει, τὸ τι σκοπὸ τὸ σέρνει.

Κοράσιο, γιὰ τραγοῦδησε, κοράσιο, ξαναπέ το.

—Σύρετε, ναύταις, ἔς τὸ καλὸ καὶ ἔς τὴν καλὴ τὴν ὦρα,
τι ἐγὼ δὲν ἐτραγοῦδησα γιὰ μπάρκαϊς, γιὰ καράβια
παρακαλῶ τὰ κύματα, μετὸν ἀγέρα κρένω
καὶ στέλνω χαιρετίσματα ἔς τὸν κλέφτη τῆς ἀγάπης.»

B'

- Κόρη ξανθή τραγούδαγε ἔς τῆς Τρίχας τὸ γεφυρι,
 ψιλὰ τραγούδια νῆλεγε καὶ παραπονεμένα,
 κι' ἀπὸ τὸ χλιθερὸ σκοπὸ, τὸ χλιθερὸ τραγούδι,
 καὶ τὸ γεφυρι ἐρράγισε καὶ τὸ ποτάμι στάθη,
 5 καὶ τὸ Στοιχειὸ τοῦ ποταμοῦ ἔς τὴν ἄκρια νέπετάχτη.
 Κ' ἕνας διαβάτης φώναξε πὸ πέρα ἀπὸ τῆ βράχη.
 «Ἀλλάξε, κόρη, τὸν ἦχό, καὶ πὲς ἄλλο τραγούδι,
 γιὰ νὰ κινήσῃ ὁ ποταμός, νὰ σμίξῃ τὸ γεφυρι,
 καὶ τὸ Στοιχειὸ τοῦ ποταμοῦ ἔς τὸ τόπο του νὰ πάη.
 10 — Τὸ πῶς ν' ἀλλάξω τὸν ἦχό, νὰ πάψω τὸ τραγούδι,
 τί γὰρ τραγούδι τό εἶπα γώ, γιὰ μοιρολόγι τό εἶπα,
 γιὰτί ἔχω πόνου ἔς τὴν καρδιά, ποῦ γιατρεμὸ δὲν ἔχει.
 Μάννα καὶ κύρην ἔχασα κ' ἐννιά ἀδερφοὺς στρατιώταις,
 ἔχω καὶ τὸν πολλαγαπῶ ἄρρωστο ἔς τὸ κρεβάτι,
 15 κι' ἄρρωστικὸ μου γύρεψε τὸ τί δὲν εἶν' ἔς τὸν κόσμου.
 Μοῦ γύρεψε λαγοῦ τυρὶ κι' ἀπ' ἀγριογίδα γάλα,
 κι' ὥστε νὰ πάου ἔς τᾶγρια βουνά, νὰ κατεθῶ ἔς τοὺς κάμπους,
 νὰ κυνηγήσω τὸ λαγό, νὰ πιάσω τᾶγριογίδι,
 νὰ στήσω μαρμαρόμαντρα καὶ νὰ τυροκομήσω,
 20 πολλαγαπῶ παντρεύτηκε κι' ἄλλη γυναῖκα πῆρε.
 Πῆρε τὴν πλάκα πεθερὰ τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα.»

130

- «Τρανταφυλλάκι μ' κόκκινο, μῆλο μου μυρωδάτο,
 σὰ σὲ φιλῶ μαραίνεσαι, σὰ σὲ κρατῶ κλονεῖσαι,
 βάνω σε ἔς τὴν ἀγκάλη μου καὶ λαχταρεῖ ἡ καρδιά σου.
 Κορίτσι μ', ἄλλον ἀγαπᾶς, ἄλλον θέλεις νὰ πάρῃς.
 5 — Σὰ δὲν πιστεύῃς, ἄπιστε, σὰ δὲ θωρῇ ὁ νοῦς σου,
 βάνε βίγλα ἔς τὰ σπίτια μου, πόρταις καὶ παραθύρια,
 καὶ σύρε φέρε τοὺς γιατροὺς, τοὺς καρδιοδιαλεχτάδες,
 νὰ μοῦ διαλέξουν τὴν καρδιά κι' ὄλα τὰ φυλλοκάρδια·
 κι' ἂ βρῆς ἀπ' ἄλλο νιὸ φιλί, κι' ἀπ' ἄλλο νιὸν ἀγάπη,

- 10 σφάξε μ', αφέντη μ', σφάξε με πάνω 'ς τὰ γόνατά σου,
καὶ μάσε καὶ τὸ αἷμα μου 'ς ἓνα χρυσὸ μαντήλι,
καὶ σύρ' το 'ς τὰ ἐννιά χωριά, 'ς τὰ δεκαπέντε κάστρα,
κι' ἂ σὲ ρωτήσουν τί εἶν' αὐτό; Ἐς ἀγάπης μου τὸ αἷμα.»

131

Αὐγερινὸς θενὰ γενῶ, νά ρθῶ 'ς τὴν κάμερή σου,
νά ἰδῶ τὴν τάβλ' ἀποῦ δειπνᾶς, τὴν κλίν' ἀποῦ κοιμᾶσαι,
τὴν κόρ' ἀπ' ἀγκαλιάζεσαι, ἂν εἶν' καλλιὰ πὸ μένα.

132

Η ΓΙ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗ

- Τρεῖς χρόνοι πάνε σήμερο, τέσσερις περπατοῦνε,
καλὴν καρδιά δὲν ἔκαμά, μηδὲ καὶ θέλω κάμει,
γιατὶ ξένο μ' ἐφίλησε κ' ἐδιάβη κι' ἄφηκέ με.
Εἶπε. «Τὸ Μάρτη θά ρθῶ γὼ μὲ τὰ χελιδονάκια.»
- 5 Θωρῶ τὸ Μάρτη καὶ περνᾶ, Ἀπρίλη καὶ διαβαίνει.

133

Κόρη λυγερή, ξαθὴ καὶ μαυρομάτα,
ἀναπλέκεντο εἰς ἀνθρωμένου μνήμα.
Τὰ μαλλάκιαν τση τὸν τάφον ἐσκεπάζαν,
τάματάκιαν τση 'ς τὴ γῆ πηλὸν ἐκάναν,
τὰ χεράκιαν τση τὸν Κύριον δοξάζαν.

Στ. 2 ἀνεπλέκεντο ἔλυε τὴν κόμην.

134

ΤΟ ΘΡΗΝΟΣ ΤΣ ΑΓΑΠΗΤΙΚΗΣ

Ἐγὼ μνωξα τς ἀγάπης μου, βραδειὰ νὰ μὴν τσῆς λείψω.
Μὰ μιὰ βραδειὰ τσῆ ξώμεινα, μιὰ νύχτα, μιὰν ἑσπέρα.
Γεμίζουν τὰ βουνὰ φωναῖς καὶ τὰ λαγκάδια δάκρυα,
καὶ τὰ λαγκοπεράσματα ἀξέπλεχταις πλεξούδαις.

Στ. 1 Ἐγὼ μνωξα = ἐγὼ ὄμωσα, ὄρκισθην. Στ. 4 λαγκοπεράσματα
(λαγκὸς + πέρασμα) δίοδοι τῶν λαγκάδιων.

135

ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

(Πανέματα τῆς ἀγαπητικῆς).

α'.

Ἄπ' ὅλα τᾶστρα τοῦρανοῦ ἐνά εἶναι ποῦ σοῦ μοιάζει,
ἔνα ποῦ βγαίνει τὸ πουρνό, ὅταν γλυκοχαράζει.

β'.

Κυπαρισσάκι μου ψηλό, ποιά βρύση σὲ ποτίζει,
ποῦ στέκεις πάντα ὀροσερὸ κι' ἀνθεῖς καὶ λουλουδίξεις;

γ'.

Μὰ σύ σαι μιὰ βασίλισσα, π' ὅλον τὸν κόσμο ὀρίζεις,
σὰ θέλγης παίρνεις τὴ ζωή, σὰ θέλγης τὴ χαρίζεις.

δ'.

Ὅντε σ' ἐγέννα ἢ μάννα σου, ὁ ἥλιος ἐκατέβη
καὶ σοῦ ὤκε τὴν ὀμορφιά καὶ πάλι μετανέβη.

ε'.

Ποιὸς ἥλιος λαμπερώτατος σοῦ ὤκε τὴν ἀνθάδα,
καὶ ποιά μηλιά, γλυκομηλιά, τὴ ροδοκοκκινάδα;

ς'.

Σάν τί τὸ θέλει ἢ μάννα σου τὴ νύχτα τὸ λυχνάρι,
ὀπῶχει μέσ' ἔς τὸ σπίτι της τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι.

(Πανέματα τοῦ ἀγαπητικοῦ).

ξ'.

Θαμάζομ' ὄντεν πορπατῆς πῶς δὲν ἀνθοῦν οἱ ρούγαις,
καὶ πῶς δὲ γίνεσαι αἰτὸς μὲ τσοῖ χρουσαῖς φτερούγαις.

(Παλαιᾶς ἀγάπαις).

η'.

Ἀλγμονιῶνται κ' οἱ φιλιαῖς, ξεχνιῶνται κ' οἱ ἀγάπαις,
ἔς τὸ δρόμο νάνταμώνονται σάν ξένοι, σὰ διαβάταις.

θ'.

Καινούρια ἀγαπημένη μου, στάσου κομμὰτ' ὀπίσω,
παλιὰ φιλιὰ μου πάντησε καὶ θῶ νὰ τὴ μιλήσω.

ι'.

Λησμονημένη σ' εἶχα γώ, τώρα ποῦ σ' εἶδα πάλι,
μοῦ βαλες πόνου ἔς τὴν καρδιά καὶ ζάλη ἔς τὸ κεφάλι.

ια'.

Παλιὰ στράτα δὲ χάνεται, καινούρια δὲν πατειέται,
οὐδὲ παλιὰ ἀγαπητικιά δὲν ἀπολησμονεῖται.

ιβ'.

Σάν εἶν' ἡ ἀγάπη μπιστικὴ, παλιώνει, μηδὲ λειώνει,
ἀνθεῖ καὶ δένει ἔς τὴν καρδιά καὶ ξανακαινουργώνει.

(Καῖμοι καὶ βάσανα τῆς ἀγάπης).

ιγ'.

Ἀδύνατό εἶναι μιὰ καρδιά σάν πληγωθῆ νὰ γιάνη,
μοιάζει δεντρὶ ποῦ μαραθῆ καὶ πλιὸ καρπὸ δὲν κάνει.

ιδ'.

Ἄν ἀποθάνω γὼ γιὰ σέ, ὁ κόσμος τί θὰ λέη;
Πρῶτα τὸν ἐφαρμάκωσε κ' ὕστερα τότε κλαίει.

ιε'.

Ἄπὸ μικρὸς σ' ἐφύτευα μέσ' ἔς τῆς καρδιάς τὰ βάρη,
κ' εἶν' ὁ καρπὸς ὅπου τρυγῶ, καίμοι, πληγαῖς καὶ πάθη.

ις'.

Ἄπ' τὸ δεντρί ποῦ θάρρεψες νὰ φᾶς ἀπ' τὸν καρπὸ του,
μὴ μυριστῆς τὰ φύλλα του καὶ πάρης τὸν καίμὸ του.

ιζ'.

Γιὰ ἰδὲς ἐκεῖνο τὸ βουνό, ὅπου ἀναψε καὶ καίγει,
κάποιος ἀγάπη νῆχασε καὶ κάθεται καὶ κλαίγει.

ιη'.

Δὲν εἶν' ὁ ἔρωτας ἀνθὸς μαζί του γιὰ νὰ παῖξης,
μόν' εἶναι βάτος μ' ἀγκαθιαῖς κι' ἀλίμονό σου ἂν μπλέξης.

ιβ'.

Δὲν εἶναι πόνος νὰ πονῆ, πόνος νὰ θανατώνῃ,
σὰν τὴν ἀγάπη τὴν κρυφὴ, ποῦ δὲν ξεφανερώνει.

κ'.

Δίχως χιόνια χιονίζουμαι, δίχως βροχαῖς βροχιούμαι,
δίχως μαχαίρια σφάζουμαι ὄντας σὲ συλλογιούμαι.

κα'.

Ἐγέρασαν τὰ πάθη μου σὰν τοῦ Χελμοῦ τὸ χιόνι,
π' ὅσο νὰ λειώσῃ τὸ παλιὸ καινούριο τὸ πλακώνει.

κβ'.

Ἐγὼ εἰμ' ἐκεῖνο τὸ πουλί ποῦ ἔς τὴ φωτιά σιμώνω,
καίγουμεαι, στάχτη γίνουμεαι καὶ πάλι ξαναγιώνω.

Παρομοίωσις εὐστοχος τοῦ ἐκ τῆς φλογὸς τοῦ πάθους κατατρυχομένου σταθεροῦ ἔραστοῦ πρὸς τὸν ἀναγεννώμενον ἐκ τῆς τέφρας του μυθολογούμενον φοῖνιχα.

κγ'.

Ἐγὼ λεγα κ' ἢ μέλισσα πῶς εἶν' καλὸ πουλάκι,
μ' αὐτὴ ἔχει μέσα τὸ γλυκὸ καὶ ἀπόξω τὸ φαρμάκι.

κδ'.

Ἐξαφνα μ' ἐπλακώσανε βρονταῖς κ' ἀστροπελέκια,
καὶ μ' ἀσηκώσανε τὸ νοῦ τὰ μάτια τὰ γυναίκεια.

κε'.

Ἐχασα τοῖς ἐλπίδες μου σὰν τοῦ δεντροῦ τὰ φύλλα,
ὄπου τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος καὶ μένουνε τὰ ξύλα.

κς'.

Ἡ ἀγάπη βράχους κατελεῖ καὶ τὰ θεριά μερώνει,
κ' ἐγὼ τὴν ἔχω ἔς τὴν καρδιά, γι' αὐτὸ μὲ θανατώνει.

κεζ'.

Ἡ μάννα σου ἔς τὸν ὕπνο της, ἔς ὄνειροφαντασιά της,
εἶδε νὰ γεννηθῆ δαυλὸς νὰ κάψῃ τὴν καρδιά της.

Περίεργος εἶναι ἡ ὁμοίτης πρὸς ἰδνεῖον τῆς Ἐκάβης, ἣτις μέλλουσα νὰ γεννήσῃ τὸν Πάριον εἶδεν ὅτι ἔτεκε δαυλὸν διάτρυρον.

κη'.

Θάλασσα ὄπ' ὄλα τὰ νερὰ καὶ τὰ ποτάμια πίνεις,
καὶ τὰ δικὰ μου δάκρυα πιέ, πλατύτερη νὰ γίνῃς.

κθ'.

Μὲ τῆς ἀγάπης τὴ φωτιά ὅποιος καῖ δὲ γιάνει,
μ' ἂ γιάνῃ καὶ καμιὰ φορά, πάλε σημάδι μένει.

λ'.

Μ' ὄντ' ἐσὺ θέλω θυμηθῶ μὲ τὰ θεριὰ μαλώνω,
καὶ μὲ τσοῖ δράκους πολεμῶ, καὶ σὰ σὲ δῶ μερώνω.

λα'.

Ὁ ἥλιος βασιλεύει, κ' ἡ ἡμέρα σώνεται
κι' ὁ νοῦς μου 'ς τὸ κεφάλι δὲ συμμαζώνεται.

λβ'.

Ὅλα τὰ δένδρα τὴν αὐγὴ δροσιὰ εἶναι γιομισμένα,
καὶ μένα τὰ ματάκια μου μὲ δάκρυα βουρκωμένα.

λγ'.

Ὁ ὕπνος περιφέρνεται 'ς τὴν κλίνη μου νὰπάνω·
κλειστὰ τὰ μάτια σὲ θωρῶ, ἀνοίω τα, σὲ χάνω.

λδ'.

Πάντοτε τρέχω γιὰ νὰ βρῶ βοτάνι γιὰ νὰ γιάνω,
καὶ τὸ βοτάνι τό χει ὀχτρός, ποῦ θέλει νὰ πεθάνω.

λε'.

Σὰ μοῦ τὸν ἤπηρες τὸ νοῦ, πᾶρε με σκιας καὶ μένα,
κ' εἶντα μὲ θέλει κουζουλὸ ἢ μάννα ποῦ μ' ἐγέννα;

σκιᾶς = κᾶν, ὑπὸλάχιστον. κουζουλὸς τρελλός.

λς'.

Τί νὰ σοῦ πῶ; τί νὰ μοῦ πῆς; Ἐσὺ καλὰ γνωρίζεις,
καὶ τὴν ψυχὴ μ' καὶ τὴν καρδιά μ' ἐσὺ μὲ τὴν ὀρίζεις.

λζ'.

Τὰ βότανα, τὰ γιαιτρικὰ μόν' τὸ κορμὶ γιαιτρεύουν,
μὰ οἱ πληγαῖς ποῦ 'χ' ἢ καρδιά ἄλλο γιαιτρὸ γυρεύουν.

λη'.

Τὰ χιόνια καὶ τὰ κρούσταλλα φέρνουνε τὰ χαλάζια,
τὰ δάκρυα κ' οἱ ἀναστεναγμοὶ φέρνουνε τὰ μαράζια.

λθ'.

Τῆς θάλασσας τὰ κύματα τρέχω καὶ δὲν τρομάζω,
κι' ὅτα σὲ συλλογίζωμαι τρέμω κι' ἀναστενάζω.

μ'.

Τὸ μῆλο νεῖναι κόκκινο κ' ἔχει καὶ τὴ θωριά του,
μὰ κεῖνο ἔχει σάρακα καὶ τρώει τὴν καρδιά του.

μα'.

Τὸ πληγωμένο στῆθος μου πονεῖ, μὰ δὲν τὸ λέει,
τάχειλι μου κι' ἂν τραγουδῆ, μέσα ἢ καρδιά μου κλαίει.

μβ'.

Ὡσὰν ἢ νύχτα ἢ σκοτεινή, π' ἔλα τὰ κάνει μαθρα,
ἔτο' εἶναι ἔλα 'ς τὴν καρδιά, σὰν τὴν πλακώση ἢ λαύρα.

μγ'.

Ὡς τρέμουν τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ, ὅντε θὰ ξεημερώση,
τρέμει κ' ἐμὲ ἢ καρδοῦλα μου, ὅντε θὰ σ' ἀνταμώση.

(Πόθοι).

μδ'.

Ἄ μ' ἀγαπᾶς κ' εἶν' ὄνειρο, ποτὲ νὰ μὴν ζυπνήσω,
γιατὶ μὲ τὴν ἀγάπη σου ποθῶ νὰ ξεψυχήσω.

με'.

Δὲν εἶναι κρίμα νὰ διψῶ κ' ἢ βρύση νὰ εἶναι ἐμπρὸς μου,
νερὸ νὰ μὴ μπορῶ νὰ πιῶ, μεγάλος ὁ καϊμός μου!

μς'.

Νά σου 'ς τὸν κάμπο λειμόνια, κ' ἐγὼ 'ς τὰ ὄρη χιόνι,
νά λειώνω νά ποτίζονται οἱ δροσεροί σου κλώνοι.

μξ'.

Νά γα τὸ σύννεφ' ἄλογο καὶ τᾶστρο χαλινάρι,
τὸ φεγγαράκι τῆς αὐγῆς νά ρχουμου κάθε βράδου.

μη'.

Χωρὶς ἀέρα τὸ πουλί, χωρὶς νερὸ τὸ ψάρι,
χωρὶς ἀγάπη δὲ βαστοῦν κόρη καὶ παλληκάρι.

μθ'.

Τὰ χεῖλη σου εἶναι ζάχαρη, τὸ μάγουλό σου μῆλο,
τὰ στήθη σου παράδεισο καὶ τὸ κορμί σου κρίνο.
Νά φίλουνα τὴ ζάχαρη, νά δάγκανα τὸ μῆλο,
ν' ἀνοιγὲν ὁ παράδεισος, ν' ἀγκάλιαζα τὸν κρίνο.

(Παράπονα).

ν'.

Ἔχω σου παραπόνεση χιλιάδες καὶ μυριάδες,
μὰ δὲ μπορῶ νά σοῦ τσῆ πῶ, ὄζω μὲ μαντινάδες.

*μαντινάδες τὰ κωμαστικά ἠσμάτια καὶ ἄλλως λεγόμενα πατινάδες (ἢ λ. βενε-
τικὴ matinada).*

(Χωρισμός).

να'.

Ἄπ' ὄντε δὲν ἐσμίξαμε, ψηλέ, λιγνέ μου κρίνε,
δὲν ἀναντράνισα νά ἰδῶ, εἶναι ντουνιας; δὲν εἶναι;
ἀναντράνισα ἠτένισα, ἀνέβλεψα.

νβ'.

Ἐμίσσεψες καὶ μ' ἄφησες σὰν παραπονεμένη,
σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη σὲ χώρα κουρσεμένη.

(*Ἀπιστίαις*).

νγ'.

Ἀηλίμονος τὰ πράματα ἔς τὸν κόσμον πῶς περνοῦνε,
ἄλλοι μερώνουν τὰ πουλιὰ κι' ἄλλοι τὰ κυνηγοῦνε.

νδ'.

Βασιλικὸς ἔς τὴν γειτονιά, κ' ἔμεῖς τὸν πεθυμοῦμε,
κ' ἔρχοντ' ἀπ' ἄλλη γειτονιά καὶ τὸν κορφολογοῦνε.

νε'.

Ἐγὼ λεγα, βρυσούλα μου, πῶς τρέχεις γιὰ τ' ἐμένα,
μὰ σύ ἔτρεχες καὶ πότιζες ὅλα τὰ διψασμένα.

νς'.

Μηλιά, ποῦ σ' ἐκαμάρωνα καθημερνὴ καὶ σκόλη,
τωρὰ πλεξες τὰ κλώνια σου ἔσε ξένο περιδῶλι.

(*Ἡ δύναμη τῶν ματιῶν*).

νζ'.

Ἀγγελοστολισμένη μου, ποιὸς σοῦ ὄωκε τὴν χάρη,
νὰ σαΐττεύης τοῖς καρδιαῖς δίχως νὰ χῆς δοξάρι;

νη'.

Ἄ θέλῃς νὰ μὴ σ' ἀγαπῶ, πές το τῶν ὀμματιῶν σου,
ὅπου μὲ σαγιττεύουνε ὅταν περνῶ ἀπ' ἐμπρός σου.

νθ'.

Ἀνάμεσα ἔς τὰ φρύδια σου δίχτυ χρυσὸ εἶν' πλεγμένο,
κι' ὅποιο πουλάκι κι' ἂν διαβῆ πιάνεται τὸ καϊμένο.

ξ'.

Γλυκὰ γλυκὰ κυττάξεις, φαρμακερὰ χτυπᾶς,
μὲ δίστομον μαχαῖρι ἐκείνον π' ἀγαπᾶς.

ξα'.

Ὁ ποταμὸς σέρνει κλαδιὰ κ' ἢ θάλασσα καράβια,
κ' ἢ κόρη μὲ τάνάμπλεμα σέρνει τὰ παλληκάρια.

Στ. 2. ἀνάμπλεμα = ἀνάβλεμμα.

ξβ'.

Ποῖς εἶδε τέτοιον πόλεμο νὰ πολεμοῦν τὰ μάτια,
χωρὶς μαχαίρια καὶ σπαθιά νὰ γένονται κομμάτια;

(Φιλήματα).

ξγ'.

Ἄρρωστημένος τοῦ γιατροῦ πάντα ζητάει βοτάνι,
κ' ἐγὼ σοῦ ζήτησα φιλί, πολλὰ σοῦ κακοφάνη.

ξδ'.

Μαργαριτάρι ἀτύπητο, κόρη μου, ἔς τὸ λαιμό μου,
κ' ἕνα μικρό, μικρόπουλο, φιλι ἔς τὸ μάγουλό σου.

ξε'.

Ὅποιος φιλάει τὴν αὐγὴ τὴν ἀγαπητικὴ του,
παίρνει τοῦ Μάη τὴ δροσιά, τὴ βήχχει ἔς τὸ κορμί του.

ξς'.

Ἐ τὴ γειτονιά σου μὲ πουλοῦν σκλάβο, κ' ἀγόρασέ με,
γιά να φιλι μὲ δίνουνε, δῶσε το κ' ἔπαρέ με.

(Παντρειά).

ξς'.

Ποῖο δέντρο δὲ μαραίνεται, δὲ γέρνει τὰ κλαριά του,
καὶ ποῖο κορίτσι ἀνύπαντρο δὲν καίει τὴν καρδιά του;

(Πεισματικά).

ξη'.

Πύργος δὲ θεμελιώνεται
χωρὶς μαστόρου μάτι,
κι' ἀγάπη δὲν τελειώνεται,
χωρὶς κακία κι' ἀμάχη.

ξθ'.

Ἀσφάλαχτέ μου, τί κεντᾶς; βάτε μου, τί ἀγκυλώνεις;
ἐκεῖ ποῦ δὲ σὲ θέλουνε τί πᾶς καὶ ξεφυτρώνεις;

ο'.

Ἐγάπουν σου ποῦ πέθαινα καὶ τώρα φαίνεται μου,
ἓνα κερὶ ἀφτούμενο ἐθάστουν κ' ἔσθησέ μου.

οα'.

Ἐχει ὁ καιρὸς γυρίσματα κι' ὁ χρόνος ἐβδομάδες,
καὶ τὰ πουλάκια τᾶγρια πιάνονται ἔς τοὺς βροχάδες.

βροχάδες οἱ βροχοί.

οβ'.

Μὴν καμαρώνης ἀνοιξη μὲ τὰ πολλὰ λελοῦδια,
γιατὶ θελᾶρθη ὁ θεριστής νὰ τὰ μαράνη σῦλα.

ογ'.

Τῆς καρασίδας τὰ μυαλὰ γυρίζουν σὰν τὸ μῦλο,
ἓναν ποῦ διώχνει σήμερα, αὔριο τὸν πιάνει φίλο.

οδ'.

Τὸ δέντρο' ὅπου εἶναι ἔς τὸ βουνὸ ἔλ' οἱ καιροὶ τ' ὀρίζουν,
τὴν ὁμορφὴ τὴν κοπελλιὰ ἔλοι τὴν τριγυρίζουν.

οε'.

Ψηλὰ τὴ χτίξεις τὴ φωλιά, καὶ θὰ λυγίσῃ ὁ κλῶνος,
καὶ θὰ σοῦ φύγῃ τὸ πουλί καὶ θὰ σοῦ μείνῃ ὁ πόνος.

(Ἡ ὑπερηφάνεια θὰ σὲ βλάψῃ).

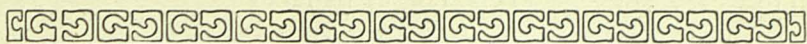
ΝΥΦΙΑΤΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Η ποιησις ἐν Ἑλλάδι εἰσχωρεῖ εἰς πάντα τὰ καθέκαστα τῶν γαμηλίων ἑορτῶν, εἰς πάσας τὰς γαμηλίους σννηθείας, ὑποδεικνύουσα τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἐπεξηγοῦσα τὴν συμβολικὴν τῶν ἔννοιαν, προσδίδουσα εἰς αὐτὰς πάθος καὶ μεγαλεῖον.»

(Fauriel)

- Ἐγὼ περνᾶω κι' ἀντιπερνᾶω ἔς τῆς Μαρουδῆς τ' ἄλῳνι,
ὅπου ἄλωνίζουσι δώδεκα, κι' ὅπου συμπαίζουσι δέκα,
κ' ἡ Μάρω με τῆ μάννα της τριγύρω λαγανίζει.
Κ' ἡ μάννα της τῆς ἔλεγε, κ' ἡ μάννα της τῆς λέγει.
- 5 «Φεύγα ἡ Μαρωὶ ὄχι τὸν κουρνιαχτό, φεύγα κι' ἀπὸ τὸν ἥλιο.
— Μάννα, τὸν ἥλιο ἀγαπῶ, τὸν κουρνιαχτό τὸν θέλω,
τὸ γιό τοῦ πρωτολιχιστῆ ἀντρα θελᾶν τὸν πάρω.
— Ὁ γιός τοῦ πρωτολιχιστῆ πολλὰ προικιά γυρεύει.
— Σὰν τὰ γυρεύη δώστε τα, καλὸς εἶν' κι' ἄς τὰ πάρη.
- 10 — Γυρεύει βόιδα τοῦ ζυγοῦ, φοράδα τῆς καθάλλας,
γυρεύει κι' ἀνεμόπαχνο νὰ τρώη ἡ φοράδα μέσα,
γυρεύει ἀμπέλια ἀτρύγητα, χωράφια με τὰ στάχυα.
— Σὰν τὰ γυρεύη, δώστε τα, καλὸς εἶν' κι' ἄς τὰ πάρη.»

Στ. 3. λαγανίζει = καθαρίζει τὸν σίτον εἰς τὸ ἄλῳνι ἀπὸ τὰ χοιτράδια.
Στ. 5. ἡ Μαρωὶ (κλητική). Στ. 11. ἀνεμόπαχνο (ἄνεμος + παχνί) ποιητικὸν ζωση-
τικὸν ἐπίθετον τῆς φάνης.

ΕΙΣ ἈΡΡΕΒΩΝΙΑΣΜΕΝΟ

- Σὰν κίνησεν ὁ νιούτσικος νὰ πάη ν' ἀρραβωνίση,
οὔτε τὸ βουχο τοῦ ἔβαλεν, οὔτε ζουνάρι ἐζώστη.
Κ' ἡ μάννα του τοῦ φώναζε, κ' ἡ μάννα του τοῦ λέγει.
- 5 «Γύρισε, παρ' τὸ βουχο σου, ζώσου καὶ τὸ ζουνάρι,
καὶ σύρε ν' ἀρραβωνιστῆς παπᾶ τῆ θυγατέρα.
Γύρεψε βόιδια ἔς τὸ ζυγὸ, γελᾶδια ἔς τὴν ἀγέλη,
μούλαις, φοράδαις κι' ἄλογα κι' ἀσέλλινο πουλάρι.
— Ἐκεῖ ποῦ πᾶνω, μάννα μου, ἐγὼ ν' ἀρραβωνίσω,
οὔτε γιὰ βουχο με βωτᾶν, οὔτε καὶ γιὰ ζουνάρι:
- 10 ἐκεῖ τηρᾶν τὰ νιάτα μου, τηρᾶν τὴν ὁμορφιά μου.
Κ' ἐγὼ ἔς τὰ πλούσια τὰ προικιά τὸ νοῦ μου δὲν τὸ ἔχω,
τὸν ἔχω γιὰ τῆς λυγερῆς τὰ μάτια καὶ τὰ φρύδια.»

Στ. 7. ἀσέλλινο τὸ μήπω ἐπισαχθέν, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔβαλαν ἀκόμη
σέλλαν. Στ. 8. πᾶνω = πάω (ὑπάγω).

138

Χαρά 'ς τὴν κόκκινη μηλιά, χαρά 'ς τὸ παλληκάρι,
ὄπου τὸ μῆλο τὸ χρυσὸ θ' ἀπλώσῃ γιὰ νὰ πάρῃ.

139

Καμάρι ἔχουν τὰ πρόβατα, καμάρι ἔχουν τὰ γίδια,
καμάρι ἔχουν καὶ τάλογα, κι' ὄπου τὰ καθαλλᾶνε,
καμάρι εἶν' καὶ ἡ πολλὴ σειριά, τὰδέρφια τὰ ξαδέρφια.
Σὰν τὸ καμάρι τοῦ γαμπροῦ μὲ τοῖς πολλαῖς κουνιάδαις,
ὅταν πάῃ 'ς τὴν πεθερὰ οὔλαις τὸν καμαρώνουν.
Τὸν καμαρώνει ἢ πεθερὰ καὶ τὸν ξαναρωτάει.
«Γιούλη μου, τί εἶσαι κίτρινος καὶ τί εἶσαι μαραμμένος;
Νὰ μὴ σ' ἐμάλωσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σου;
—'Ἐμέν' κι' ἄ μ' ἐμαλώσανε ἢ καρδοῦλα μου τὸ ξέρει.»

Στ. 3. ἡ πολλὴ σειριά τὸ πολυάριθμον γένος, οἱ πολλοὶ συγγενεῖς. Στ. 4.
σὰν τὸ καμάρι (ὅλα αὐτὰ δὲν συγκρίνονται πρὸς τὸ καμάρι τοῦ γαμπροῦ).
Στ. 7. γιούλη μου νιέ μου (ὑποκοριστικῶς).

140

ΟΤΑΝ ΚΟΣΚΙΝΙΖΟΥΝ Τ ΑΛΕΥΡΙΑ
ΓΙΑ ΤΑ ΨΩΜΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Τρισεύγενη, 'ς τὸ γάμο σου, 'ς τὰρρεθωνιάσματά σου,
τὰ χιόνια ἀλεύρια νὰ γενοῦν καὶ τὰ πουλιά γουβάλια,
κι' ἡ θάλασσα γλυκὸ κρασί καὶ τὰ καράβια κούπαις,
τὰ κύματα γριβάλογα νὰ ρθοῦν οἱ συμπεθεροί.

141

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ, ΟΤΑΝ ΓΕΜΙΖΟΥΝ ΤΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΚΕΦΑΛΑ

A'

Ἄσπρη κατάσπρη βαμπακιά, ὅπου εἶχα ἔς τὴν αὐλή μου,
τὴ σκάλιζα, τὴν πότιζα, κ' εἶχα χαρὰ μεγάλη.
Μά ρθε ξένος κι' ἀπόξενος, ἦρθε καὶ μοῦ τὴν πῆρε.

Ἄχάριανε τὸ σπίτι μου, ἀνόστισε γῆ αὐλή μου,
5 ἀνόστισ' ἢ δική μου αὐλή, κ' ἐφούμισε τοῦ ξένου.

Εἴκοσι χρόνια πότιζα μηλίτσα ἔς τὴν αὐλή μου,
τώρα ποῦ μοῦ τὴν πήρανε, ἄς πάη μὲ τὴν εὐχή μου.

Στ. 4. ἀχάριανε = ἔγινε ἄχαρη. Στ. 5. ἐφούμισε = ἐκαλλωπίσθη, ἐδοξάσθη.

B'

Οὐλοὺς τοὺς καιροὺς κι' οὐλοὺς τοὺς χρόνους,
οὐλοὺς μὲ ἠθελες, γλυκειά μου μάννα.
τοῦτον τὸν καιρό, τοῦτον τὸ χρόνο
ἔτρωσ κ' ἔπινες καὶ μένα πούλειες.

5 Κι' οὐλο μοῦ λεγες, κι' οὐλο μοῦ λέεις.

«Σήκω διάβαινε, σήκω περβάτει,
σύρ' ἔς τὸ σπίτι σου καὶ ἔς τῆς δουλειαῖς σου.»

142

ΟΤΑΝ ΠΑΝ ΝΑ ΠΑΡΟΥΝ ΤΗ ΝΥΦΗ

Αὐτὸ τᾶστέρι τὸ λαμπρό, ποῦ πάει κοντὰ ἔς τὴν Πούλια,
αὐτὸ μοῦ φέγγει κ' ἔρχομαι, κόρη μ', ἔς τὸν ὄθορό σου.
Χτυπῶ τὴ θύρα δυὸ φοραῖς, τὸ παραθύρι πέντε.

«Σήκω ν' ἀλλάξης, κόρη μου, νὰ βάλῃς τᾶρματά σου,

5 γιατί ἦρθαν νὰ σὲ πάρουνε πεζοῦρα, καὶ καθάλλα.
Χίλιοι ἔρχονται καθαλλαριά, κι' ἄλλοι χίλιοι πεζοῦρα,
ξήντα μουλάρια κουβαλοῦν σιτάρι γιὰ τὸ γάμο.»

Στ. 2. ὄβορός ἢ αὐλειος θύρα, καὶ τόπος ἔξω τῆς οἰκίας ὑπαίθρου καὶ περι-
φραγμένος. Στ. 4. τάρματα = τὴν στολήν.

143

ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΠΡΟΤΟΥ ΠΑΡΟΥΝ ΤΗ ΝΥΦΗ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΤΗΣ ΣΠΙΤΙ

Τρεῖς Μοίραις πόθον ἔβαλαν ὥστε νὰ σὲ παντρέψουν,
σήμερ' ἀπὸ τσοῖ χάραις των στεφάνια θὰ σοῦ πλέξουν.

Πρώτη σου γέννα, νύφη μου, θεὸς νὰ μᾶς τ' ἀξιώσει,
μέσα 'ς τὴν Κόκκινη μηλιὰ τσοῖ Τούρκους νὰ ζυγώξῃ.

Στ. 4. Κόκκινη μηλιὰ ὁ ἀπώτατος ἐκεῖνος τόπος, ὅπου κατὰ τὰς ἐθνικὰς παρα-
δόσεις θὰ ἐκδιωχθοῦν ἠττημένοι οἱ Τούρκοι. Ζυγώξῃ = διώξῃ.

144

ΟΤΑΝ ΞΕΚΙΝΑΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΤΗΣ ΣΠΙΤΙ Η ΝΥΦΗ

Α'

Σειστήτ' ἄβρια καὶ βουνά, λαγκαδία μὲ τὰ δάση,
κι' ἢ μάννα τὸ παιδάτσι τση κλαίει πῶς θὰ τὸ χάσῃ.
Μ' ἀπὸ χαρὰν ἐγρίνιασε, κι' ἀπὸ χαρὰ τση κλαίει,
κάθε γονιοῦ ν' ἀξιώνη ὁ θεὸς παιδιὰ του νὰ παντρεύῃ.

Κλαῖνε ἀπαρηγόρητα καὶ τὰ πουλιὰ 'ς τὰ δάση,
κλαίει σε κι' ἢ φτωχολογιά γιατί θεὸς νὰ σὲ χάσῃ.

Στ. 1. ἄβρια = ὄρη.

Β'

Ἐπήραμε τὴν πέρδικα, τὴν πενταπλουμισμένη,
κι' ἀφήκαμε τὴ γειτονιά σὰ χώρα κρουσεμένη,
σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη, σὰ νεραντζὰ κομμένη.

145

ΟΤΑΝ ΦΘΑΝΟΥΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΒΡΟΥ

Νύφη μου, ξάστερο νερό και ξέλαμπρο φεγγάρι,
τὸ ταῖρι σου ναι ζηλευτὸ κι' ὄμορφο παλληκάρι.

Ἐν τὸ σπίτι τὸ πεθερικό, ἔς τὴ γειτονιά ὁποῦ ρθες,
σὰν κυπαρίσσι νὰ σταθῆς, σὰν πρίνος νὰ ριζώσῃς,
καὶ σὰ μηλιά γλυκομηλιά ν' ἀνθήσῃς, νὰ καρπίσῃς,
ὕγιους ἐννιά ν' ἀξιωθῆς καὶ μιὰ γλυκομηλίτσα.

146

ΟΤΑΝ ΡΑΒΟΥΝ ΣΤΟΝ ΠΑΣΤΟΝ ΒΑΤΟΝ

Ἐβάλαμε τὸ βάτο, τὸ ριζιμιδὸ δεντρό,
σὰ βάτος νὰ δασώσῃ ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρός.

ΟΤΑΝ ΚΙΣΣΟΝ

Σὰν τὸν κισσόν, ὁποῦ κολλᾷ ἔς τὸ δέντρο καὶ ξαπλώνει,
νὰ σμίξῃ ἢ νύφη τὸ γαμπρὸ καὶ νὰ ριζοσκελώνῃ.

Στ. 2. *ῥιζοσκελώνῃ, νὰ ῥιζοβολῇ καὶ ἀπλώνῃ ῥίζας, νὰ εἶναι εὐτεκνος.*

147

[Τὰ ἐπόμενα ᾄσματα, περιγράφοντα σκηνὰς τοῦ ἀκριτικοῦ ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, προσαρμόζονται εἰς τὰς γαμηλίους τελετὰς καὶ τραγουδοῦνται συνήθως τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν κατὰ τὰς ἐωθινὰς ὥρας, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς νύμφης ἀπὸ τῶν γονέων τῆς. Συχνὰ συμφύρονται πρὸς ἄλληλα.]

Α'

Τώρα τὴν αὐγή, τώρα ἢ αὐγὴ χαράζει,
τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες γλυκολαλοῦν καὶ λένε.

- 5 «Ἐύπνα ἀφέντη μου, ξύπνα γλυκειά μου ἀγάπη,
 ξύπνα ἀγκάλιασε κορμί κυπαρισσένιο,
 κάτασπρο λαιμό, βυζιά σά δυὸ λεμόνια,
 σάν τὸ κρυὸ νερό, σάν τοῦ Μαγιοῦ τὸ δρόσο.
- Ἄς με, λυγερή, ὕπνο νὰ πάρω λίγο
 γιὰτὶ ὁ ἀφέντης μου ἔς τὴ βίγλα μ' εἶχε ἀπόψε,
 10 καὶ ἔς τὸν πόλεμο πάντα μπροστὰ μὲ βάνει,
 γιὰ νὰ σκοτωθῶ ἢ σκλάβο νὰ μὲ πάρουν.
 Κ' ἔκαμε ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιά ἡ παρθένα,
 κ' ἐξεσπάθωσα καὶ μπῆκα μέσ' ἔς τὰσκέρι.
 Πολλοὺς ἔκοψα ἔς τὸ ἔμπα καὶ ἔς τὸ ἔβγα,
 15 λίγοι μ' ἔφυγαν, κ' ἐκεῖνοι λαθωμένοι.
 Πῆρα τὸ στρατί, κ' ἠῦρα τὸ μονοπάτι,
 κ' ἤρθα κ' ἔπεσα ἔς τὸ στρώμα ποῦ κοιμᾶσαι,
 νὰ ξεκουραστῶ, νὰ πάρω λίγον ὕπνο.»

B'

- «Ἐνας ἄγουρος, κ' ἕνας καλὸς στρατιώτης,
 κάστρο γύρευε, χωριὸ νὰ πάη νὰ μείνη.
 Μαῖδὲ κάστρο ἠῦρέ, μαῖδὲ χωριὸ νὰ μείνη,
 βρίσκει ἕνα δεντρί, δεντρί ψιλὸ κι' ἀπόσκιο.
- 5 «Δέξου με, δεντρί, καλοκαρτέρεςέ με,
 γιὰ νὰ κοιμηθῶ, λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
 γιὰτὶ ἀπόστασα ἔς τὸν πόλεμο ὅλημέρα.
- Νὰ κ' ἡ ρίζα μου, καὶ δέσε τ'ἀλογό σου,
 νὰ κ' οἱ κλώνοι μου καὶ κρέμασ' τ'ἄρματά σου,
 νὰ κ' ὁ ἥσκιος μου καὶ πέσε νὰ πλαγιασῆς,
 καὶ σά σηκωθῆς τὸ νοῦκι νὰ πληρώσῆς,
 μὰ σταλιά νερό ἔς τὴ ρίζα μου νὰ ῥήξῃς.»

ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

«Νήλια γόνυ εὐμελὸς μινυρίσματος κατα-
κούοντα κοιμίζεται.»

(Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός).

Ἵπνε, ποῦ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα, πᾶρε καὶ τοῦτο,
 μικρὸ μικρὸ σοῦ τό δωκα, μεγάλο φέρε μού το·
 μεγάλο σάν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σάν κυπαρίσσι,
 κ' οἱ κλώνοι του ν' ἀπλώνωνται ἔς Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

- Νὰ μοῦ τὸ πάρης, Ἵπνε μου, τρεῖς βίγλαις θὰ τοῦ βάλω,
 τρεῖς βίγλαις, τρεῖς βιγλάτοραις, κ' οἱ τρεῖς ἀντρεῖωμένοι.
 Βάλλω τὸν Ἥλιο ἔς τὰ βουνά, τὸν ἀετὸ ἔς τοὺς κάμπους,
 τὸν κῦρ Βοριᾶ τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.
- 5 Ὁ Ἥλιος ἐθασίλειψεν, ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη,
 κ' ὁ κῦρ Βοριαῆς ὁ δροσερὸς ἔς τῆς μάνας του πηγαίνει.
 «Γιέ μ', ποῦ σουν χτές, ποῦ σουν προχτές, ποῦ σουν τὴν ἄλλη νύχτα;
 Μήνα μὲ τᾶστρι μάλωνες, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι,
 μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, ποῦ μεστ' ἀγαπημένοι;
- 10 — Μήτε μὲ τᾶστρι μάλωνα, μήτε μὲ τὸ φεγγάρι,
 μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου στ' ἀγαπημένοι,
 χρυσοὺν ὕγιὸν ἐβίγλιζα ἔς τὴν ἀργυρὴ του κούνια.»

- Ἵπνε μου, κ' ἐπαρέ μού το, κ' ἄμε το ἔς τὰ περβόλια,
 καὶ τὴν ποδιά του γέμισε τριαντάφυλλα καὶ ρόδα,
 Τὰ ρόδα νά ἔν τῆς μάνας του, τὰ μῆλα τοῦ κυροῦ του,
 καὶ τᾶσπρα τριαντάφυλλα νά ναι τοῦ σάντουλου του.
- 5 Ὁ ὕπνος τρέφει τὰ μωρά, κ' ὁ κάμπος τὰ βοσκάρια,
 κ' ἐμένα τὸ παιδάκι μου τὸ τρέφουνε τὰ χάδια.

- Ὁ ὕπνος μου 'ς τὰ μάτια σου κ' ἡ γειά 'ς τὴν κεφαλὴ σου,
 κι' ἡ ἀγρυπνιά 'ς τὸν κύρη σου, νὰ κάμῃ τὸ προικί σου.
 Κοιμήσου, ποῦ 'ς τὸ γάμο σου, 'ς τὰ ρραβωνιάσματά σου
 10 θ' ἀνοίξουν ῥόδα καὶ ἀνθοὶ μέσα 'ς τὴν κάμαρά σου.
 Τὰ χιόνια ἀλεύρια θὰ γενοῦν καὶ τὰ βουνὰ δαμάλια,
 κ' ἡ θάλασσα γλυκὸ κρασί νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.

Στ. 4. *σάντουλος* ὁ ἀνάδοχος (ἰταλ. *santolo*).

151

Γιόκα μ', ὅταν σ' ἔκανα,
 πῶς δὲν ἐξαπέτησα,
 πῶς δὲν ἔκανα φτερά,
 σὰν τοῦ παγονιοῦ χρυσά,
 5 νὰ πετάξω 'ς τὰ βουνά;

Στ. 2. *ἐξαπέτησα*—ἐπέτιξα,

152

- Χῆνα μου, ἀπλώσ' τὰ φτερά, νὰ πλύνω τοῦ παιδιοῦ μου,
 αἰτέ μου τὰ φτερούγια σου, ν' ἀπλώσω τὰ γωριῦ μου,
 καὶ σὺ ἀηδόνι μου χρυσὸ 'ς τὴν κούνια νὰ καθήσης,
 μὲ τὴ γλυκειά σου τὴ φωνή νὰ μοῦ τὸ νανουρίσης,
 5 καὶ σὰν τὸ ἰδίης νὰ κοιμηθῇ, τὰ μάτια του νὰ κλείσῃ,
 τρέξε τὸν Ὑπνο φώναξε νὰ μοῦ το σεργιανίση.
 Ἐλα, Ὑπνε, καὶ πᾶρε το, πᾶν το 'ς τὰ περιβόλια,
 καὶ γέμισε τοὺς κόρφους τοῦ τραντάφυλλα καὶ ῥόδα
 τὰ ῥόδα θὰ εἶν' τῆς μάννας του καὶ τ'ἀνθη τοῦ κυροῦ του
 10 καὶ τὰ χρυσὰ τραντάφυλλα θανά εἶναι τοῦ νονοῦ του.

153

[Τὸ νανάρισμα τοῦτο δεικνύουν ὅτι εἶναι παλαιὸν αἰ ἐν αὐτῷ ἀναμνήσεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης· τὰ ποικίλματα τοῦ σκεπτάσματος καὶ τὰ μαργαριτοκόσμητα κόκκινα τσαγγία κατασκευάζονται εἰς τὴν Πόλιν, ἀλλ' εἰς τὴν Πόλιν τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων καὶ ὄχι τὴν τουρκοκρατουμένην Κωνσταντινούπολιν.]

- Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
 κοιμήσου, ποῦ νὰ σὲ χαρῆ ὁ νιὸς ποῦ θὰ σὲ πάρη.
 Κοιμήσου ποῦ παράγγειλα 'ς τὴν Πόλη τὰ χρυσά σου,
 'ς τὴ Βενετιά τὰ βροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.
- 5 Κοιμήσου ποῦ σοῦ βράθουνε τὸ πάπλωμα 'ς τὴν Πόλη,
 καὶ σοῦ τὸ τελειώνουνε σαρανταδυὸ μαστόροι
 'ς τὴ μέση βάνουν τὸν ἀετό, 'ς τὴν ἄκρη τὸ παγόνι.
 Νάνι τοῦ ρήγα τὸ παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τὰ γγόνι.
- 10 Κοιμήσου καὶ παράγγειλα παπούτσια 'ς τὸν τσαγγάρι,
 νὰ σοῦ τὰ κἀνη κόκκινα μὲ τὸ μαργαριτάρι.
 Κοιμήσου μέσ' 'ς τὴν κούνια σου καὶ 'ς τὰ παχιά παννιά σου,
 ἢ Παναγιᾶ ἢ δέσποινα νὰ εἶναι συντροφιὰ σου.

154

[Τὸ χιακὸν τοῦτο νανάρισμα εἶναι τοῦ δήμου τῶν Μαστιχωγῶρων ἀποτελουμένου ἐξ εἰκοσιενὸς χωρίων· διὰ τοῦτο ἡ ναναρίζουσα μάννα πρωτίστην εὐχὴν δίδει εἰς τὸ τέκνον της, πλουτήσαν νὰ συστήσῃ 21 σχολεῖα, ἐν εἰς ἕκαστον χωρίον, περὶ ὧν παραπονεῖται ὅτι δὲν μεριμνῶσιν οἱ ἄρχοντες τοῦ δήμου, ἐπιλήσιμονες γενόμενοι τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὸ ἔθνος.]

- Κάμε Χριστὲ τσαι Παναγιά, τσαι θρέψε τὸ παιδί μου,
 νὰ μεγαλώσῃ, νὰ θραφῆ, καλὸ παιδί νὰ γίνῃ.
 Τύχη χρυσή ἄς τοῦ δίγετε τσαι φώτιση μεγάλη,
 νὰ μάθῃ γράμματα πολλὰ τσαι φρόνιμο νὰ γίνῃ,
 5 γιὰ νὰ τσερδίτξῃ χρήματα, παντοῦ καλὰ νὰ κάμνῃ,
 ἕνα τσαι εἴκοσι σχολεῖα μ' ἀληθινούς δασκάλους,
 νὰ μάθουν γράμματα οἱ φτωχοί, ἀθρώποι νὰ γενοῦνε,
 νὰ μάθουν πῶς ρφανέψαμεν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντάς μας,
 νὰ μάθουν πῶς ξεχάσαμεν τοῦ γένου μας τὰ φρένα,
 10 πῶς ὁ καθεὶς μας χρεωστεῖ βοήθειαν νὰ δίνῃ
 εἰς τὰ σχολεῖα, ᾗς τοῖς ἐκκλησιαῖς τσαι ᾗς τὰ ὄρφανεμένα.

ΚΑΛΑΝΔΑ

ΒΑΪΤΙΚΑ

«Τῆσματα τοῦ ἀγεροῦ, ἅτινα εἰς τακτὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους τραγουδοῦν ὅμιλοι παίδων, περιερχόμενοι ἀπὸ θύρας εἰς θύραν πρὸς συλλογὴν μικρῶν φιλοδωρημάτων εἰς εἶδη ἢ κερμάτια, στενήν ἔχουν συνάφειαν πρὸς συνηθείας τῆς ἀρχαίας λατρείας· διότι κατάδηλος εἶναι ἡ συγγένεια τούτων πρὸς τὰρχαῖα ἔθιμα τῆς εἰρεσιώνης, τοῦ κορωνίσματος, τοῦ χελιδονίσματος. Καὶ δὲν ἔχουν μόνον τὸ θέμα ὅμοιον τῆσματα ταῦτα πρὸς ἀντίστοιχα ἀρχαῖα, ἀλλ' ὁμοίαν ἔχουν καὶ τὴν σύνθεσιν καθὼς καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἐκφραζομένων συναισθημάτων καὶ ἐννοιῶν. Καὶ εἰς τὰρχαῖα ὅπως καὶ εἰς τὰ σημερινὰ τὰ αὐτὰ ἐγκώμια ἐπιδαφιεύονται εἰς ἐκεῖνον, πρὸς ὃν ὑποβάλλεται ἡ αἴτησις, αἱ αὐταὶ φιλικαὶ εὐχαὶ ὑπὲρ εὐημερίας τοῦ οἴκου του. Καὶ ἂν εἰς τὰρχαῖα ἔσματα ἢ διατύπωσις τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν εὐχῶν ἔχει μείζονα χάριν, φυσικότητα καὶ ἀπλότητα, τῶν σημερινῶν δ' ὅμως ὁ τρόπος δύναται ἴσως νὰ κριθῆ ὡς ζωηρότερος, πρωτοτυπότερος καὶ τρυφερότερος.»

(Fauriel).

ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ

Ἄφέντη, ὄντας γεννήθηκες σὲ θρέφαν τὰ λιοντάρια,
κ' ἐβγήκες ὁ ξεδιαλεχτὸς μέσα ἔς τὰ παλληκάρια.

Ἄλλοι κουρσεύουν μὲ σπαθιά, κ' ἄλλοι μὲ τὰ δοξάρια,
καὶ σύ, τί θᾶμα εἶν' αὐτό! κουρσεύεις μὲ τὸ μάτι.

- 5 Καὶ τοῦ ματιοῦ σου ἢ σαίττια πύργους ξεθεμελιώνει,
πύργους καὶ πετροπήγαδα κ' αὐλαῖς μαρμαρωμέναις.

ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΡΓΟΣ

Ἐσένα πρέπει ἀφέντη μου, τὸ ἄξιο τὸ ζευγάρι,
τὸ ἄξιο, τὸ περήφανο καὶ τὸ στεφανωμένο.

Ἄς εἶν' καλὰ τάλετρι σου, θεὸς νὰ τὸ πλουταίνῃ,
γιὰ νὰ θερίζῃς σταυρωτά, νὰ δένῃς ἀντρειωμένα,

- 5 νὰ θημωνιάζῃς πυργωτά, νὰ ζῆς γιὰ νὰ σὲ πάρω,
νὰ κοσκινίζῃς μάλαμα, νὰ πέφτῃ τὸ χρυσάφι,
τὰ πυκνοκοσκινίσματα νὰ δίνῃς ἔς τοὺς βαῖστραις.

Στ. 5. νὰ σὲ πάρω (σύζυγον) ἢ τραγουδοῦσα εἶναι πάντοτε κόρη. Στ. 7. βαῖστραις τὰ κοράσια, τὰ ὁποῖα περιερχόμενα ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς οἰκίας κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Βαίων, τραγουδοῦν τὰ λεγόμενα βαῖτικα εὐχετικά τραγούδια.

157

ΣΤΟΝ ΠΑΠΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

- Αὐτὰ τὰ σπίτια τὰ ψηλὰ τὰ μαρμαροχτισμένα,
 μὲ ταῖς μεγάλαις ταῖς αὐλαῖς καὶ τοῖς πλακοστρωμέναις,
 νά χουν καὶ χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια,
 νά χουν ζευγάρια εἴκοσι καὶ δεκοχτὼ φορᾶδες,
 5 νά χουν γελάδες ἑκατό, κι' ἀμπάρια φορτωμένα,
 νά μπαινοβγαίνουν οἱ δικοί, οἱ φίλοι νά μὴ λείπουν,
 κι' ὅσοι διαβάταις ἀπερνοῦν νά τρῶνε, νά κοιμῶνται.

158

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΕΣΤΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

- Ἀφέντη μου, ἔς τὰ σπίτια σου χρυσαῖς καντήλαις φέγγουν,
 φέγγουν ἔς τοὺς ξένους νά δειπνοῦν, ἔς τοὺς ξένους νά πλαγιαῖζουν,
 φέγγει καὶ μιὰ ἔς τᾶιταῖρι σου νά στρώνῃ νά κοιμᾶστε,
 ἀπάνου ἔς τὰ τριαντάφυλλα κι' ἀπάνω ἔς τὰ μιμίτια,
 5 νά πέφτουν τᾶνθια ἀπάνου σου, τὰ μῆλα ἔς τὴν ποδιά σου,
 καὶ τὰ κορφολογήματα τριγύρω ἔς τὸ λαιμό σου.

Στ. 4. μιμίτια ἄνθη, πιθανῶς ἴα. (Ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τὰ ἴα λέγονται ἴτσια.)

159

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΑ

- Κυρὰ ψηλή, κυρὰ λιγνή, κυρὰ καμαρωμένη,
 κυρὰ μ', ὅταν ἐκίνησες νά πᾶς ἔς τὴν ἐκκλησίᾳ,
 ἢ στράτα ῥόδα γιόμισε κ' ἢ ἐκκλησίᾳ τὸ μόσκο,
 κι' ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν πολὺν οἱ τοῖχοι ῥαγιστῆκαν.
 5 Παπᾶδες, διᾶκοι σὲ κυτᾶν, τὸ διάβασμά τους χάνουν,
 τὰ ψαλτικά τους λησμονοῦν ψαλτᾶδες, κανονάρχαις.

160

ΑΛΛΟ ΣΤΗΝ ΚΥΡΑ

Κυρά ἀργυρή, κυρά χρυσή, κυρά μαλαματένια,
 ἔταν ὁ θιὸς ἐμοίραζε τὴν ἐμορφιά ἔς τὸν κόσμον,
 καὶ σὺ στὴν πόρτα στέκουσον, τὴν καλομοῖρα πῆρες.
 Πῆρες τὰ ῥόδα ἀπ' τὴ ῥοδιά, τὰσπράδι ἀπὸ τὸ χιόνι,
 ὅ πῆρες καὶ τὸ ματόφρυδο ἀπὸ τὸ χελιδόνι.

161

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ ΓΙΟ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΗ

Κυρά ἔχεις ὁμορφο μικρό, ἔς τὸ μύσκο ἀναθρεμμένο,
 τὸ λούζουν, τὸ στολίζουνε, ἔς τὸ δάσκαλο τὸ στέλνεις,
 τὸ καρτεράει ὁ δάσκαλος μὲ μιὰ χρυσή βεργούλα,
 τὸ καρτεράει ἡ δασκάλισσα μὲ δυὸ κλωνάρια μύσκο.
 ὅ «Παιδί μου, ποῦ εἶν' τὰ γράμματα, παιδί μου, ποῦ εἶν' ὁ νοῦς σου;
 — Τὰ γράμματά μου ἔς τὸ χαρτί κι' ὁ νοῦς μου πέρα δέρνει,
 πέρα ἔς τοῖς νιαῖς τοῖς ὁμορφαις, πέρα ἔς τοῖς μαυρομάταις,
 πῶχουν τὰ μάτια σὰν ἐλιά, τὰ φρύδια σὰ γαϊτάνι.»

162

ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΓΙΟ

Ἔλα κι' ἄς τὸ παινέσουμε τοῦτο τὸ παλληκάρι,
 ὁπῶχει πλάταις γι' ἄρματα κι' ἄρμους γιὰ τὸ λιθάρι,
 καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ ῥήχνουν τὴ σαίττα,
 νὰ σαίττεύῃ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ ὁμορφα κορίτσια.

Στ. 2. λιθάρι εἰς τὸ ἀγώνισμα τῆς λιθοβολίας.

163

ΣΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ

Μάννα τὴ θυγατέρα σου, τὴ μικροκανακάρα,
τὴν ἔλουζες, τὴ χτένιζες, ἔς τὰ σύννεφα τὴν κρύβεις,
καὶ σάλειψαν τὰ σύννεφα καὶ φάνηκεν ἡ κόρη,
φανῆκαν τὰ σγουρά μαλλιά, τάρχοντικά πλεξίδια.

164

ΤΟΥ ΜΑΗ

- Ἐμπῆκε ὁ Μάης, ἐμπῆκε ὁ Μάης, ἐμπῆκε ὁ Μάης ὁ μήνας.
Ὁ Μάης μὲ τὰ τριαντάφυλλα καὶ ὁ Ἀπρίλης μὲ τὰ ῥόδα.
Μάη μου, Μάη δροσερέ, καὶ Ἀπρίλη λουλουδάτε,
Ἀπρίλη ῥοδοφόρετε, Μάη μου κανακάρη,
5 π' ἔλον τὸν κόσμον γιόμισες μ' ἄνθη καὶ μὲ λουλούδια
καὶ ἐμένα μὲ περίπλεξες ἔς τῆς κόρης τῆς ἀγκάλαις.
Γιὰ μήνυσέ μου λυγερή, γιὰ μήνυσέ μου κόρη,
νὰ δώσω τὸ χαιρετισμὸ νῆσο π' ἀνοῦν οἱ κάμποι,
στέφανα νὰ μᾶς πλέξουνε μὲ τάνθισμένο κλῆμα,
10 νὰ στρώσουνε τὴν κλίνη μας μὲ τῆς μυρτιάς τὰ ἄνθη,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθη ἀπάνω σου, τὰ ῥόδα ἔς τὴν ποδιά σου
καὶ τρία χρυσὰ γαρίφαλα τριγύρω ἔς τὸ λαιμὸ σου.

Στ. 9. Ἐκ κλήματος πλέγονται τὰ στέφανα τῶν γάμων.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

Ἡ ξενιτιά καὶ ὁ θάνατος ἀδελφία λογοῦνται.

(Περὶ τῆς ξενιτείας στ. 67).

№. 151. 196.

164

75

(Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ)

[Σπανιώτατα ἀφορμὴ τοῦ ἐκπατρισμοῦ τῶν νέων εἶναι διά-
στασις πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν, τοῦναντίον δὲ πρὸς τὴν
ξενιτείαν ἐξωθεῖ αὐτοὺς συνήθως ἡ ἐπιθυμία ὅπως ὠφελήσωσι
τὴν οἰκογένειάν των διὰ τοῦ πλοῦτου, τὸν ὅποιον προσδοκῶσι
ν' ἀποκτήσωσιν ἐργαζόμενοι μακρὰν τῆς πατρίδος των. Οἱ δὲ
γονεῖς βαρέως φέρουν τὸν χωρισμὸν καὶ πολλὰκις προσπα-
θοῦν ν' ἀποτρέψουν αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς παραλλαγὰς τοῦ
κατωτέρω ἔσματος φέρεται ἡ μήτηρ καταρωμένη τὸν υἱόν, ἀλλὰ
καταρωμένη αὐτὸν διότι ἀπεφάσισε ν' ἀποδημήσῃ. Ἄλλ' ἡ κα-
τάρα τῆς μητρὸς εἶναι ἐπουσιῶδες στοιχεῖον τοῦ ἔσματος, τοῦ
ὁποίου σκοπὸς εἶναι ἡ διεκτραγώδης τῆς βαρείας μοίρας
τοῦ ξενιτευομένου καὶ τῆς θλίψεως εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι βυθι-
σμένη ἡ οἰκογένειά του ἀναμένουσα μάτην ἐπὶ μακρὸν χρόνον
τὴν ἐπάνοδόν του.]

Τὸ ἔσμα εἶναι τὰ μάλιστα διαδεδομένον εἰς πάσας τὰς
ἐλληνικὰς χώρας, φαίνεται δὲ πολὺ παλαιόν· ὁ κατὰ τὸν ΙΕ'
ἢ ΙΣ' αἰῶνα γράψας τὸ *Περὶ τῆς ξενιτείας* στιχοῦργημα ἐγί-
νωσκε πιθανῶς αὐτὸ καὶ παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐν τέλει εἰκόνα
τῆς ἀποστολῆς διὰ πτηνῶν γράμματος τοῦ θνήσκοντος ξενιτε-
μένου πρὸς τὴν οἰκογένειάν του.]

- Ὅλαις οἱ μάνναις τὰ παιδιὰ, ἔλαις εὐκαῖς τοὺς δίνουν,
καὶ μιά μαννα, κακὴ μαννα τὸ γιό της καταρείεται.
Διῶξε με, μάννα, διῶξε με, μὲ ξύλα μὲ λιθάρια,
γιὰ νὰ μὲ πάρῃ τὸ κακὸ κ' ἡ ἐντροπὴ τοῦ κόσμου,
5 νὰ σφίξω τὰ ματάκια μου, νὰ φύγω ἀπὸ μπροστά σου·
νὰ πάω κ' ἐγὼ μὲ τὰ πουλιὰ καὶ μὲ τὰ χελιδόνια,
τὰ χελιδόνια νὰ γυρνοῦν κ' ἐγὼ νὰ μὴ γυρίζω.
Θὰ κάμῃς χρόνους νὰ μὲ ἴδῃς, καιροὺς νὰ μ' ἀπαντήσης.
Θὰ ρθουνε, μάννα μου, οἱ γιορταῖς, οἱ μεγαλοβδομάδες,
10 θὰ πᾶς μέσα ἔς τὴν ἐκκλησιὰ μὲ τὴν καρδιὰ καμένη,
θὰ ἴδῃς τοῖς νιαῖς, θὰ ἴδῃς τοὺς νιούς, θὰ ἴδῃς τὰ παλληκάρια,
καὶ θὰ στραφῆς ἔς τὴ μιὰ μεριά, καὶ θὰ στραφῆς ἔς τὴν ἄλλη,
θὰ βρῆς τὸν τόπο μου ἀδειανὸ καὶ ἔς τὸ στασίδι μου ἄλλον,
θὰ σ' ἔρθῃ δίψα ἔς τὴν καρδιὰ καὶ κάψα μέσ' ἔς τὰ χεῖλι.
15 θὰ θολωθοῦν τὰ μάτια σου, τηράγοντα τοῖς στραταῖς,
καὶ θὰ στεγνώσῃ ἡ γλῶσσα σου ρωτῶντας τοὺς διαβάταις.

- «Διαβάταις, ποῦ διαβαίνετε, περάταις, ποῦ περνάτε,
μὴν εἶδετε τὸ γιούλη μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου;
- Κι' ἀνίσως κι' ἂν τὸν εἶδαμε, μαύρη ὄρφανὴ μαννοῦλα,
20 ποῦθε νὰ τὸν γνωρίσουμε; γιὰ πές μας τὰ σημάδια.
- Ψηλὸ λιγνὸ ἔχει τὸ κορμί, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι,
σὰ δυὸ βουνά εἶναι οἱ πλάταις του, σὰν κάστρο ἢ κεφαλὴ του,
σὰ νερατζοῦλα φουντωτὴ φουντώνουν τὰ μαλλιά του.
- Ἐφές προφές τὸν εἶδαμε ἔς τὸν ἄμμο ξαπλωμένο,
εἶχε τὰ θύκια πάπλωμα καὶ τοὺς ἀφροὺς σεντόνι,
τὰ χοχλιδάκια τοῦ γιாலοῦ εἶχε γιὰ προσκεφάλι.
Μαῦρα πουλιὰ τὸν τρώγανε κι' ἄσπρα τὸν τριγυρίζαν,
κ' ἓνα πουλί, καλὸ πουλί μὲ τὰ φτερά ἀσημένια,
σὰν ἄνθρωπος ἐδάκρυζε καὶ τὸν μοιρολογοῦσε.
- 30 — Ποῦ εἶναι, ξένε μ', ἢ μάννα σου καὶ ποῦ εἶναι κ' ἢ καλὴ σου,
νὰ κλάψουνε τὰ νιάτα σου νὰ σιάσουν τὸ κορμί σου;»
Καὶ κείνος ἀποκρίθηκε μὲ τὰ ψημένα χεῖλη.
«Φάγε καὶ σὺ καλὸ πουλί ἀπ' ἀντρειωμένου πλάταις,
φάγε ἀπὸ πόδια γλήγορα καὶ χέρια προκομμένα,
φάγε πουλί ἀπ' τὴ νιότη μου, φάγε κι' ἀπ' τὴν ἀντρεία μου,
φάγε κι' ἀπ' τὴ γλωσσοῦλα μου τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
ὁποῦ τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαῖδοῦσαν.
- Δὲ θέλω γῶ ἀπ' τὴ νιότη σου κι' οὔτε κι' ἀπ' τὴν ἀντρεία σου,
οὔτε κι' ἀπὸ τὴ γλώσσα σου τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
40 ὁποῦ τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαῖδοῦσαν,
γιατί εἶμαι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι' ἀπὸ τὴ γειτονιά σου.
- Μὰ ἂν εἶσαι ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τὴ γειτονιά μου,
χαμπήλωσ' τοῖς φτερούγαις σου τριά λόγια νὰ σοῦ γράψω,
τό να νὰ πᾶς τῆς μάννας μου, τᾶλλο τῆς ἀδερφῆς μου,
45 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ νὰ πᾶς τῆς ποθητῆς μου.
Νὰ τὸ διαβάξῃ ἢ μάννα μου, νὰ κλαίῃ ἢ ἀδερφή μου,
νὰ τὸ διαβάξῃ ἢ ἀδερφή, νὰ κλαίῃ ἢ ποθητὴ μου,
νὰ τὸ διαβάξῃ ἢ ποθητὴ, νὰ κλαίῃ ὁ κόσμος ὅλος.»

Στ. 9. μεγαλοβδομάδες αἱ εἰσὶν αἱ τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος (τοῦ Πάσχα).
Στ. 25. θύκια = φῦκη. Στ. 31. νὰ σιάσουν τὸ κορμί σου νὰ εὐπρεπίσουν
τὸ σῶμά σου διὰ τὴν κηδείαν.

166

- «Σ' ἀφήνω γειά, μαννοῦλα μου, σ' ἀφήνω γειά, πατέρα,
 ἔχετε γειά ἀδερφάνια μου καὶ σεῖς ξαδερφοπούλαις.
 Θὰ φύγω, θὰ ξενιτευθῶ, θὰ πάω μακριὰ ἔς τὰ ξένα.
 Θὰ φύγω, μάννα, καὶ θὰ ρτῶ καὶ μὴν πολυλυπείσαι.
- 5 Ἀπὸ τὰ ξένα ποῦ βρεθῶ μηνύματα σοῦ στέλνω
 μὲ τῆ δροσιὰ τῆς ἀνοιξῆς, τὴν πάχνη τοῦ χειμῶνα,
 καὶ μὲ τὰστέρια τοῦρανοῦ, τὰ βόδα τοῦ Μαΐου.
 Θανά σοῦ στέλνω μάλαμα, θανά σοῦ στέλνω ἀσῆμι,
 θανά σοῦ στέλνω πράματα π' οὐδὲ τὰ συλλογείσαι.
- 10 — Παιδί μου, πάαινε ἔς τὸ καλὸ κι' ὄλοι οἱ ἅγιοι κοντά σου,
 καὶ τῆς μαννούλας σου ἢ εὐχὴ νὰ εἶναι γιὰ φυλαχτὸ σου,
 νὰ μὴ σὲ πιάνει βάσκαμα καὶ τὸ κακὸ τὸ μάτι.
 Θυμήσου με, παιδάκι μου, κι' ἐμὲ καὶ τὰ παιδιὰ μου,
 μὴ σὲ πλανέσῃ ἢ ξενιτεῖα καὶ μᾶς ἀλησμονήσῃς.
- 15 — Κάλλιο, μαννοῦλα μου γλυκειά, κάλλιο νὰ σκάσω πρῶτα,
 παρὰ νὰ μὴ σᾶς θυμηθῶ ἔς τὰ ἔρημα τὰ ξένα.»

- Δώδεκα χρόνοι ἀπέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,
 καράδια δὲν τὸν εἶδανε, ναύταις δὲν τόνε ξέρουν.
 Πρῶτο φιλι ἀναστέναξε, δεῦτερο, τὸν πλανάει,
 20 τρίτο φιλι φαρμακερὸ τὴ μάννα ἀλησμονάει.

167

Τὴν ξενιτεῖα, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
 τὰ τέσσαρα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερά εἰν' τὰ ξένα.
 Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενιτεῖα πρέπει νὰ βάνῃ μαῦρα,
 γιὰ νὰ ταιριάξῃ ἢ φορεσιὰ μὲ τῆς καρδιάς τὴ λάδρα.

10. 253

168

- Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπονεμένο,
 ή ξενιτειά σέ χαίρεται κ' ἐγώ χω τὸν καιμό σου.
 Τί νά σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδήσω;
 Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται, τριαντάφυλλο μαδειέται,
 5 σταφύλι ξερογιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει.
 Νά στείλω μέ τὰ δάκρυα μου μαντήλι μουσκεμένο,
 τὰ δάκρυα μού εἶναι καυτερά, και κάνει τὸ μαντήλι.
 Τί νά σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδήσω;
- Σηκώνομαι τῇ χαραυγῇ, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκω,
 10 ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κυττάζω τοὺς διαβάταις,
 κυττάζω τοῖς γειτόνισσαις και τοῖς καλοτυχίζω,
 πῶς ταχταρίζουν τὰ μικρὰ και τὰ γλυκοδουζαίνουν.
 Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
 και μπαίνω μέσα, κάθομαι, και μαῦρα δάκρυα χύνω.

Στ. 12. ταχταρίζουν=χορεύουν εἰς τὰς ἀγκάλας των.

169

- «Νεραντζούλα φουντωμένη ποῦ εἶναι τάνθη σου,
 ποῦ εἶναι ἡ πρώτη σου ὀμορφάδα και τὰ κάλλη σου;
 —Φύσηξε βοριάς ἀέρας και τίναξε,
 κ' ἡ φουρτοῦνα τοῦ πελάγου τ' ἀποχάλασε.
 5 Σὲ παρακαλῶ, βοριά μου, φύσα ταπεινά,
 γιὰ ταπεινώσ' τὴν ἀντάρα και τὸν κορνιαχτό,
 τὴ βοή σου τὴ μεγάλη και τὸν ἀχητό,
 γιὰ ν' ἀράξουν τὰ καράβια τὰ σπετσιώτικα,
 νά ρθουν και τὰ παλληκάρια τὰ νησιώτικα.
 10 Ὅλα τὰ καράβια ἀράξαν, κι' ὅλα φάνηκαν,
 κι' ὁ λεβέντης ὁ δικός μου δὲν ἐφάνηκε,
 και ποῖος ξέρει σὲ τί κῦμα δέρνει νά πιηγῇ;
 —Και δὲν κλαῖς τὴν ὀμορφιά σου, κόρη ν'ὀμορφη,
 μόνε κλαῖς τὸν ταξιδιώτη ποῦ σ' ἀπάριασε.
 15 Τάχα ποιὰν θενὰ φιλήσῃ τὰ μεσάνυχτα,
 τάχα ποιὰν θεν' ἀγκαλιάσῃ τὸ ξημέρωμα;»

Στ. 6. κορνιαχτό κοινοῖόν. Στ. 7. ἀχητό κρότον (ἤχος). Στ. 14. ἀπάριασε=ἀπέθεσε, ἐγκατέλειπεν.

170

- Ἔνα πουλι θαλασσινὸ κι' ἄλλο πουλι βουνήσιο,
 τὰ δυὸ πουλιά μαλώνανε ἔς τοῦ σταυραῖτοῦ τὸν τόπο.
 Γυρίζει τὸ θαλασσινὸ καὶ λέγει τοῦ βουνήσιου.
 «Μὴ μὲ μαλώνης, βρὲ πουλι καὶ μὴ μὲ παραδιώχνης,
 5 τί ἐγὼ πολὺ δὲν κάθομαι ἔς τὸν τόπο τὸ δικό σου·
 ἂν κάτσω Μάη καὶ Θεριστὴ κι' ὄλον τὸν Ἄλωνάρη,
 κι' ἂν πάρω κι' ἀπὸ τὸν Αὐγουστο, τὸν Τρυγητὴ μισσεῶ,
 κι' ἀφήνω γειὰ ἔς τοῖς ὄμορφαις καὶ γειὰ ἔς τοῖς μαυρομάταις,
 κι' ἐγὼ πάγω ἔς τὸν τόπο μου, γυρνῶ ἔς τοὺς ἐδικούς μου.»

Στ. 2. ἔς τοῦ σταυραῖτοῦ τὸν τόπο εἰς ὑψηλὸν καὶ ἀπόκημον ὄρος.

171

- Τωρὰ εἶναι Μάης κι' ἀνοιξη, τωρὰ εἶναι καλοκαίρι,
 τὴν ἄρᾳ φουντώνουν τὰ κλαδιὰ κι' ἀνθίζουν τὰ λουλουδία,
 Τώρα κι' ὁ ξένος βούλεται ἔς τὸν τόπο τοῦ νὰ πάγη.
 Νύχτα σελλώνει τᾶλογο, νύχτα τὸ καλλιγώνει,
 5 φκειάνει ἀσημένια πέταλα, καρφιὰ μαλαματένια,
 βάνει τὰ φτερνιστήρια τοῦ, ζώνει καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ.
 Κ' ἡ κόρη ὅπου τὸν ἀγαπάει κρατεῖ κερὶ καὶ φέγγει,
 μὲ τό να χέρι τὸ κερὶ, μὲ τᾶλλο τὸ ποτήρι,
 κι' ὅσα ποτήρια τὸν κερνάει, τόσαις βολαῖς τοῦ λέγει·
 10 «Πᾶρε μ', ἀφέντη, πᾶρε με, πᾶρε κ' ἐμὲ κοντὰ σου,
 νὰ μαγειρεύω νὰ δειπνᾶς, νὰ στρώνω νὰ κοιμᾶσαι,
 νὰ γένω γῆς νὰ μὲ πατᾶς, γιοφῦρι νὰ διαβαίνης,
 νὰ γένω κι' ἀσημόκουπα νὰ πίνης τὸ κρασί σου,
 ἐσὺ νὰ πίνης τὸ κρασί κ' ἐγὼ νὰ λάμπω μέσα.
 15 —Κεῖ τοῦ πηγαίνω, λυγερή, γυναῖκες δὲ διαβαίνουν,
 ἐκεῖ εἶναι λύκοι ἔς τὰ βουνὰ καὶ κλέφταις ἔς τὰ δερβένια,
 καὶ σένα παίρνουν, κόρη μου, καὶ μένα μὲ σπλαθώνουν.»

(Η Μ Α Γ Ι Σ Σ Α)

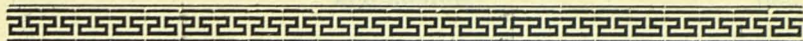
[Τὸ τραγοῦδι τῆς μάγισσας εἶναι ἀλληγορικόν. Μόνον ἀνεξήγητος δύναμις, ἐξ ὑπερφυσικῆς ἐνεργείας προερχομένη, εἶναι ἱκανὴ νὰ κρατήσῃ τὸν ξενιτευμένον ἐπὶ πολὺν χρόνον μακρὰν τοῦ τόπου του καὶ νὰ διαρκήσῃ τοὺς ἰσχυροὺς δεσμοὺς τῆς στοργῆς πρὸς τὴν οἰκογένειάν του. Καὶ παρίσταται οὗτος ματαιῶς ἀγωνιζόμενος νὰ υπερνικήσῃ τὰ παρεμβαλλόμενα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ πόθου τῆς ἐπανόδου ἐμπόδια καὶ ὑφιστάμενος μετὰ δυσφορίας τὴν ἐπήρειαν τῆς δυνάμεως ἐκείνης. Αἱ γοητεῖαι, τὰς ὁποίας εὐρίσκει εἰς τὴν ξενιτειάν, τὸν δεσμεύουν εἰς αὐτήν, ἀλλ' ὁμως εἶναι ἀνίσχυροι νὰ ἐμβάλλουν εἰς αὐτὸν τὴν λήθην προσφιλῶν ὑπάρξεων, καὶ ἡ διάνοιά του εἶναι πάντοτε πρὸς ταύτας ἐστραμμένη. Οὕτω καὶ τὸν ὁμηρικὸν Ὀδυσσεά, κατέχουσα εἰς τὴν νῆσόν της ἔθελγεν ἡ νύμφη Καλυψὼ «μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοισιν ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται.» ἐνῶ ἐκεῖνος ἐπόθει «καὶ καπνὸν ἀποθρόσκοντα νοῆσαι ἥς γαίης.» Ἄλλ' ὅταν μετὰ μακροχρόνιον ἐγκατάλειψιν ἐπανέλθῃ ὁ ξενιτευμένος εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας του, τὸ τραγοῦδι διασπενδύεται ἄλλως. Μία παραγγελία, εἰς τρυφεροῦς λόγος τῆς ἐγκαταλελειμμένης καλῆς του, φθάνει εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ, καὶ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαλύσῃ τὰ μάγια καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα.]

Μαῦρα μου χελιδόνια ἀπ' τὴν ἔρημο,
 κι' ἄσπρα μου περιστέρια τῆς ἀκρογιαλιάς,
 αὐτοῦ ψηλά ποῦ πάτε κάτ' τὸν τόπο μου,
 5 μηλιά χω 'ς τὴν ἀυλὴ μου καὶ κονέψετε,
 καὶ πῆτε τῆς καλῆς μου, τῆς γυναίκας μου:
 θέλει καλόγρια ἄς γίνῃ, θέλει ἄς παντρευτῇ,
 θέλει τὰ βόυχα ἄς βιάσῃ, μαῦρα νὰ ντυθῇ,
 νὰ μὴ μὲ παντυχαίνῃ, μὴ με καρτερῇ.
 10 Τί ἐμένα μὲ παντρέψαν δῶ 'ς τὴν Ἀρμενιά,
 καὶ πῆρα Ἀρμενοπούλα, μάγισσας παιδί,
 ὅποῦ μαγεύει τᾶστρη καὶ τὸν οὐρανό,
 μαγεύει τὰ πουλάκια καὶ δὲν ἀπετοῦν,
 μαγεύει τὰ ποτάμια καὶ δὲν τρέχουνε,
 15 τῇ θάλασσα μαγεύει καὶ δὲν κυματεῖ,
 μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν ἀρμενοῦν,
 μαγεύει με κ' ἐμένα καὶ δὲν ἔρχομαι.
 Ὄντας κινάω γιὰ νὰ ρθῶ, χιόνια καὶ βροχαῖς,
 κι' ὄντας γυρίζω πίσω, ἥλιος ξαστεριά.
 20 Σελλώνω τᾶλογό μου, ξεσελλώνεται,
 ζῶνομαι τὸ σπαθὶ μου καὶ ξεζώνεται
 πιάνω γραφὴ νὰ γράψω καὶ ξεγράφεται.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

«Τὰ μοιρολόγια τῶν γυναικῶν μας, θαυμασιὰ ἐλεγειογραφίας ἀριστοτεχνήματα, αὐτόφωνα τῆς ἑλληνικῆς εὐαισθησίας προϋόντια, κινουσι τὸν θαυμασμὸν τῶν ποιητῶν καὶ ἐφελκύνουσι τὸν γραμματολόγων τὴν προσοχὴν ὅσον οὐδὲν ἄλλο, ἔστω καὶ τὸ ἐντεχνότερον, τῶν λοιπῶν ἐξηγητισμῶν καὶ τετορνευμένων ἡμῶν σιχορρογημάτων.»

(Σπ. Ζαμπέλιος)

173

ΟΤΑΝ ΞΕΨΥΧΗΣΗ

Τώρα οὐρανέ μου, βρόντησε, τώρα, οὐρανέ μου, βρέξε,
ῥῆξε ἔς τοὺς κάμπους τῆ βροχῆ καὶ ἔς τὰ βουνά τὸ χιόνι,
ἔς τοῦ πικραμένου τὴν αὐλή τρία γυαλιὰ φαρμάκι·
τό να νὰ πίνῃ τὴν αὐγή, τ' ἄλλο τὸ μεσημέρι,
τὸ τρίτο τὸ πικρότερο ἔς τὸ δεῖπνο, ὅταν δειπνάῃ.

174

Ἵς τοῦ πικραμένου τὴν αὐλή ἥλιος δὲν ἀνατέλει,
μόν' εἶναι πάντα συννεφιά καὶ βασιλεύει ἀντάρα,
φυτρώνει ὁ πικραπήγανος, νὰ τρῶν οἱ πικραμένοι,
νὰ τρῶν οἱ μάνναις τοῖς κορφαῖς, κ' οἱ ἀδερφαῖς τοὺς κλώνους,
γυναῖκες τῶν καλῶν ἀντρῶν νὰ τὸν ξεθεμελιώνουν.

175

Πρέπει ἢ γῆς νὰ χαίρεται πρέπει νὰ καμαρώνῃ,
πρέπει νὰ τήνε σπέρνουνε κλωνιά μαργαριτάρι,
πρέπει νὰ τὴ σκαλίζουνε μὲ χρυσὰ σκαλιστήρια,
ποῦ τρώγει αἰτούς καὶ σταυραιτούς, καὶ νιαῖς μὲ τὰ στολίδια,
ὅ τρώει τοῦ μαννάδων τὰ παιδιά, τοῦν ἀδερφιῶν τὰ δέρφια,
ποῦ τρώγει καὶ τὰ ἀντρόγυνα τὰ πολυαγαπημένα.

176

Ὁ Κύριος ἔκαμε τὴ γῆ κ' ἐστόλισε τὸ κόσμον,
 μὰ μόνο τρία πράματα δὲν ἔμπεψε 'ς τὸν κόσμον·
 γιοφύριν εἰς τὴ θάλασσα καὶ γαγερμὸ 'ς τὸν Νάδη,
 καὶ σκάλαν εἰς τὸν οὐρανὸ νὰ πχαίνου νὰ γαγέρνου.

Στ. 3. γαγερμὸς ἐπάνοδος, γαγέρνω ἐπανέρχομαι.

177

Μέσα ἡ καρδιά μου μὲ πονεῖ, μὰ δὲν ἠξεύρω τί ἔχει,
 κάνε πουλί τήνε τσιμπᾶ, κάνε θηριὸ τήν τρώγει,
 κάνε μαχαῖρι δίκοπο εἶναι καὶ τήνε κόβει.

178

Τίνος νὰ εἰπῶ τὸ ντέρτι μου, τὸ ντέρτι τῆς καρδιάς μου;
 Νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ ψηλά βουνά; ψηλά εἰστε, δὲν τ' ἀκούτε,
 νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ ψηλά δεντρά; φουσαεὶ βοριάς, τὸ παίρνει,
 νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ χαμόκλαρα; φουσαεὶ νοτιά, τὸ παίρνει.
 5 Ἐγείραν τὰ δεντρόφυλλα κι' ἀκούμπησαν 'ς τὸ χιόνι,
 σὲ μελετάει τὰ χεῖλι μου, μέσα ἡ καρδιά μου λειώνει.

179

Τὰ βόσχα μου καὶ τὰ καλά ἔποιος τὰ βρῆ, ἄς τὰ πάρῃ,
 μὰ τῆς καρδιάς μου τὸν καίμὸ κανέννας νὰ μὴν πάρῃ.

180

Τὰ μοιρολόγια τὰ σωσα, τὰ δάκρυα μου στερέψαν,
 θὰ πάρω δάκρυα δανεικὰ καὶ μοιρολόγια ξένα,
 τὰ μοιρολόγια ἀπ' τάρφανά, τὰ δάκρυα ἀπὸ τοῖς χήραις.

181

Ἐγὼ γιὰ τὸ χατίρι σου τρεῖς βάρδαις εἶχα βάλῃ.
 Εἶχα τὸν ἥλιο ἔς τὰ βουνά, καὶ τὸν αἰτὸ ἔς τοὺς κάμπους,
 καὶ τὸ βοριά τὸ δροσερὸ τὸν εἶχα ἔς τὰ καράβια.
 Μὰ ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε, κι' ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη,
 καὶ τὸ βοριά τὸ δροσερὸ τὸν πῆραν τὰ καράβια.
 Κ' ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρὸς τοῦ Χάρου καὶ σέ πῆρε.

182

Τῆρα μὴ μοιάσης τοῦ λαγοῦ, ὅπου γεννάει κι' ἀρνιέται.
 Μοιάσε τῆς πετροπέδικας, τῆς ἀηδονολαούσας,
 ποὺ κάνει δεκαχτὼ⁶ πουλιά, κανένα δὲν ἀρνιέται·
 κι' ἂν πέση αἰτὸς καὶ πάρῃ ἓνα, ἔν' ἀπὸ τὰ πουλιά της,
 5 κάνει καιροὺς νὰ πιῇ νερό, καιροὺς νὰ κελαϊδήσῃ·
 κι' ὀπῶρρη ξάστερο νερό, θalώνει καὶ τὸ πίνει,
 κι' ὀπῶρρη μαύρη καφαλιά, θά κάτση νὰ βοσκήσῃ,
 κι' ὀπῶρρη μαῦρο κούτσουρο, θά κάτση νὰ λαλήσῃ.

Στ. 7. καφαλιά χώρος πυροποληθέντος δάσους.

183

ΟΤΑΝ ΣΗΚΩΝΟΥΝ ΤΟΝ ΝΕΚΡΟΝ

Αὐτοῦ ποὺ βούλεσαι νὰ πᾶς, κι' ὅπου ξεπερατεῖσαι,
 ἂν εὖρης νιοὺς χαιρέτα τους, καὶ νιαῖς κουδέντιασέ τους,
 κι' ἂν εὖρης καὶ μικρὰ παιδιὰ γλυκὰ παργόρησέ τα.
 Μὴν κάμῃς νιαῖς νὰ κλάψουνε καὶ νιοὺς ν' ἀναστενάξουν,
 μὴν κάμῃς καὶ μικρὰ παιδιὰ καὶ θυμηθοῦν τὴ μάνα.
 Μὴν πῆς πὼς ἔρχεται Λαμπρή, πὼς ἔρχονται γιορτάδες.
 Πές τοῦ Χριστοῦ πὼς χιόνιζε καὶ τὴ Λαμπρὴ θά βρέχῃ,
 καὶ τὴν ἡμέρα τ' ἄη Θωμᾶ θά σέρνουν τὰ ποτάμια.
 Πὼς δὲ θά βγοῦνε τὰ παιδιὰ μὲ ταῖς γλυκειαῖς μαννάδες,
 οὔτε θά βγοῦν τ' ἀδρόγενα τὰ πολυαγαπημένα.

Στ. 1. ξεπερατεῖσαι διαπεραιῶσαι.

Στ. 7. καφαλιά, πυροποληθέντος δάσους

184

«Παράγγειλέ μου, μάτια μου, τὸ πότε θέλεις νά ρθῆς,
νά στρώσω ρόδα ἔς τὰ βουνά, τριαντάφυλλα ἔς τοὺς κάμπους,
—Κι' ἂ στρώσης ρόδα, μάζω τα, τριαντάφυλα, μύρισέ τα,
κ' ἐγὼ πίσω δὲν ἔρχομαι καὶ πίσω δὲν γυρίζω.

- 5 Πῆγα ἔς τῆς Ἄρνης τὰ βουνά, ἔς τῆς Ἄρνης τὰ λαγκάδια,
π' ἀρνειέται ἡ μάννα τὸ παιδί, καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα,
π' ἀρνειῶνται καὶ τάντρογενα καὶ πλιὰ δὲν ἀνταμώνουν.»

185

«Εὐτοῦ ποῦ κίνησες νά πᾶς ἔς τὸ μακρινὸ ταξίδι,
θέλω νά εἰπῆς ἔς τῆ μάννα σου πότε θὰ ρθῆς ἔς τὸ σπίτι,
νά χω κ' ἐγὼ μιὰ παντοχή, νά χω καὶ τὴν ἐλπίδα,
λελούδια νά χω ἔς τὴν αὐλή, τριαντάφυλλα στρωμένα,
5 νά σοῦ χω γιόμα μυστικό, καὶ δειπνο νά δειπνήσης,
νά χω νερὸ γιὰ νά λουστῆς, βροῦχα καλὰ ν' ἀλλάξῃς,
νά στρώσω καὶ τὴν κλίνη σου, νά πέσης νά πλαγιάσῃς.

- Δελούδια σὺ νά τὰ χαρῆς, τριαντάφυλλα νά τὰ χῆς,
κι' ἂν ἔχῃς γιόμα, γέψου το καὶ δειπνο δειπνήσέ το,
10 κι' ἂν ἔχῃς καὶ νερὸ ζεστό, λούσου το μοναχὴ σου,
κι' ἂν ἔχῃς βροῦχα φόρεσ' τα, κοιμήσου ἔς τὸ κρεβάτι.
Τὸ δρόμον ὅπου πέρασα δὲν τὸν ξαναδιαβαίνω,
θὰ πάω ἔς τῆς Ἄρνης τὰ βουνά, ἔς τῆς Ἀρνεσιᾶς τὴ βρύση,
κ' ἔχω τὴ γῆς γιὰ στρώματα, σεντόνια ἔχω τὸ χῶμα,
καὶ γεύομαι τὸν κουρνιαχτό, δειπνάω ἀπὸ τὸ χῶμα,
καὶ πίνω τ' ὀριοστάλαχτο τῆς πλάκας τὸ φαρμάκι.
—Σὺν ἀποφάσεις νά πᾶς, νά μὴν ξαναγυρίσης,
ἄνοιξε τὰ ματάκια σου νά μ' ἀποχαιρετήσης,
νά μᾶς ἀφήσης τὸ χε γειὰ καὶ τὸ μεγάλον πόνο.»

186

Ἄιτὸς ξεβογαίνει ἀπὸ τῆ γῆ, καίμένα εἰν' τὰ φτερά του,
 κι' ἄλλος αἰτὸς τὸν ρώταγε, κι' ἄλλος αἰτὸς τοῦ λέγει.
 «Γιὰ πές μας, πές μας, σταυραϊτέ, τί κάνουν οἱ δικοὶ μας;

—Εἶδες ἐμὲ τὸ σταυραϊτὸ πῶς εἶναι τὰ φτερά μου;

- 5 Ἔτσι εἰν' τῆς μάννας τὰ παιδιὰ, τῶν ἀδερφίων τὰ δέρφια,
 ἔτσι εἰν' τῶν κακορίζικων τὰ πρῶτα τους αἰταίρια,
 τὰ πρῶτα τους καὶ τὰ καλά, τὰ πολυαγαπημένα.»

Γιὰ κάτσετε, σιγήσετε, νὰ ἰδοῦμε ποιὸς μᾶς λείπει.

- 10 Μᾶς λείπει ὁ κάλλιος τοῦ σπιτιοῦ κι' ὁ πρωτονοικοκύρης,
 ποῦ ἦταν ἔς τὸ σπίτι φλάμπουρο, ἔς τὴν ἐκκλησιὰ φανάρι·
 τὸ φλάμπουρο τσακίστηκε, καὶ τὸ φανάρι ἐσθύστη.
 Κρίμα ἔς ἐκεῖνον ποῦ ἔπεσε, κι' ἄλλιά ἔς ἐκεῖον πῶστάθη.

187

Εἶχα μηλιὰ ἔς τὴν πόρτα μου καὶ δέντρο ἔς τὴν αὐλή μου,
 καὶ τέντα κατακόκκινη τὸ σπίτι σκεπασμένο,
 καὶ κυπαρίσσι δλόχρυσο κ' ἤμου ἀκουμπισμένη,
 εἶχα κι' ἀσημοκάντηλο ἔς τὸ σπίτι κρεμασμένο.

- 5 Τώρα ἡ μηλιὰ μαράθηκε, τὸ δέντρο ξερριζώθη,
 καὶ ἡ τέντα ἡ κατακόκκινη, καὶ κείνη μαύρη ἐγίνη,
 τὸ κυπαρίσσι τὸ χρυσὸ ἔπεσε κ' ἔτσακίστη,
 τὰσημοκάντηλο ἔσθησε, τὸ σπίτι δὲ φωτᾶει.

188

Ποιὸς ἦταν κείνος πῶθανε φωτιά ἔς τὸ περιβόλι,
 κ' ἐκάη ἡ φράχτη τὰμπελιοῦ, κ' ἐκάη τὸ περιβόλι,
 κ' ἐκάησαν τὰ δυὸ δεντρά, ποῦ ἦσαν ἀδερφωμένα;
 Καὶ τό να κάη κ' ἔπεσε, καὶ τᾶλλο κάη κ' ἐστάθη.

- 5 Κεῖνο ποῦ κάη κ' ἔπεσε, ἐβγήκε ἀπὸ τοῖς ἔννοιαις,
 κείνο ποῦ κάη κ' ἔμεινε, πολλὰ χει νὰ περάση.
 Θὰ τὸ φυσήξῃ κι' ὁ βοριάς, καὶ θὰ τὸ βρέξῃ ὁ νότος,
 θὰ ῥήξῃ ξεροπάγουνο νὰ κάψῃ τὴν καρδιά του.

Στ. 3. *Δυὸ δεντρά τὸ ἀνδρόγυνο, τὸ περὶν εἶναι ὁ νεκρὸς σύζυγος. Τὸ περιβόλι ὁ ἐκ τοῦ θαλάμου τοῦ ἀνδρὸς καταστραφεὶς οἶκος.*

189

Θιαμαίνομαι, ξενίζομαι καὶ μοναχὸς θιαμάζω,
 πῶς δὲ βαγλίζουν τὰ βουνά, δὲ πέφτει τᾶστροι κάτω
 ἀπὸ τὸν πόνο τς ἀδερφής κι' ἀπ' τὸν καϊμὸ τῆς μάννας
 κι' ἀπὸ τὸ βαριοστεναμὸ τοῦ μαύρωνε χηράδω.

190

ΕΙΣ ΧΗΡΑΝ

Κυρά, ποῦ κάθεσαι ψηλά, κατέβα παρακάτω,
 καὶ κάτσε μὲ τοῖς ἄμοιραις, καὶ κάτσε μὲ τοῖς χήραις·
 καὶ τίναχ' τὸ κεφάλι σου, νὰ γκρεμιστῇ ἢ κορῶνα,
 τίναξε καὶ τὸ δάχτυλο, νὰ πέσῃ ἢ ἀρραβῶνα,
 5 καὶ βγάλ' τὰ κατακόκκινα, καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.
 Τὰ κόκκινά εἶναι τῆς χαρᾶς, τὰ μαῦρα εἶναι τῆς λύπης.

Ἡ χήρα μέσα κάθεται κι' ὄξω τὴν κουβεντιάζουν·
 ἂν περπατήσῃ ταπεινά, τῆς λὲν πῶς καμαρώνει,
 κι' ἂν περπατήσῃ ὀγλήγορα, τῆς λὲν πῶς ἐζουρλάθη,
 10 κι' ἂν κουβεντιάσῃ μ' ἄλλονε, τῆς λὲν, ἄντρα γυρεύει,
 κι' ἂν νέθη καὶ τὴ βόκα τῆς, τῆς λὲν πῶς προῖκα φτειάνει,
 κι' ἂν ἀρρωστήσῃ καὶ καμιά, τῆς λὲν παιδί θὰ κάμη.

Στ. 12. καμιὰ (φορά), κάποτε.

191

Χήρα σπερώνει ᾗς τὸ βουνό, κανεὶς δὲν τὴ μαζώνει·
 ψιλή φωνίτσα νῆθαλε ὄση κι' ἂν ἐδυνάστη.
 «Ποῦ εἶσαι, καλέ μου σύντροφε, καλέ μου νοικοκύρη;
 ἂν εἶσαι ἐμπρὸς καρτέρα με, καὶ πίσω μίλησέ με,
 5 κι' ἂν εἶσαι ᾗς ἄκρη ποταμιοῦ, στάσου νὰ μὲ περάσῃς,
 γιατί εἶμαι ἢ δόλια ἀδύνατη καὶ δὲν μπορᾷ νὰ περάσω.»

Στ. 1. σπερώνει (ἐσπέρα) = καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς νυκτός.

192

ΕΙΣ ΑΓΟΥΡΟΝ

Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ διάλεξες, Χάρε μου, νὰ τὸν πάρῃς,
 ἔς τὰ ἔβγα τοῦ καλοκαιριοῦ, ἔς τὰ ἔμπα τοῦ χειμῶνα,
 νὰ πάρῃς τάνθη ὄχ τὰ βουνά, λελούδια ἀπὸ τοὺς κάμπους,
 νὰ πάρῃς τὸν ἀμάραντο, νὰ τὸν μαράν' ἢ πλάκα.

193

Δὲν εἶναι κρίμα κι' ἄδικο, παραλογία μεγάλη,
 νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα καὶ τὰ σαρακιασμένα,
 νὰ πέφτουνε τὰ νιόδεντρα μὲ τάνθη φορτωμένα;

194

Ἦλιε μου, πῶς ἐδιάστηξέ^ς νὰ πᾶς νὰ βασιλέψῃς,
 ν' ἀφήσῃς τὸ σπιτάκι σου κι' ἄλλοῦ νὰ πᾶς νὰ φέξῃς;

195

Δὲ σ' ὠμοιαζε, λεβέντη μου ἔς τὴ μαύρη γῆς γιὰ νὰ μπῆς,
 μόν' σ' ὠμοιαζε νὰ κάθῃσαι ἔς ἓνα μορφο τραπέζι,
 νὰ τραγουδῆς νὰ χαίρεσαι, νὰ σὲ κερνοῦν νὰ πίνῃς.
 Ἄγουρ^ς, ἄγουρε δροσερὲ κρουσταλλοβραχιονάτε,
 ὅ χρυσά ἦταν τὰ καλίγια σου κι' ἀργυρά τὰ σφυριά σου,
 καὶ τὸ σφυρὶ ποῦ σφύριζε μὲ τὸ μαργαριτάρι.
 Νύχτα σελλώνει τᾶλογο, νύχτα τὸ καλιγώνει,
 νύχτα περνάει τὸ Ῥουφιᾶ, τὸ φοβερὸ ποτάμι.
 Πάει νὰ πάρῃ τὸ φιλι προῦ βρέξῃ, προῦ χιονίση.

Στ. 5. καλίγια ὑποδήματα σφυριά (σφυρά) περισφύρια. Στ. 8. Ῥουφιᾶς
 δ' Ἀλφιός. Στ. 9. προῦ προτοῦ.

196

Δὲ σὸπρεπε, δὲ σὸμοιαζε ἔς τὴ γῆ κρεβατοστρώσι,
 μόν' σὸπρεπε, μόν' σὸμοιαζε ἔς τοῦ Μάη τὸ περιβόλι,
 ἀνάμεσα σὲ δυὸ μηλιαῖς, σὲ τρεῖς νεραντζοπούλαις,
 νὰ πέφτουν τ' ἄνθ' ἀπάνου σου, τὰ μῆλα ἔς τὴν ποδιά σου,
 ὦ τὰ κρεμεζογαρούφαλα τριγύρω ἔς τὸ λαιμό σου.

Στ. 1. *κρεβατοστρώσι* = στρωμνή, κλίνη. Στ. 3. *νεραντζοπούλαις* = μικραῖς τρυφεραῖς νεραντζιαῖς. Στ. 4. *κρεμεζογαρούφαλα* γαούφαλα χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ, κρεμέζου (ἰταλ. *chermisi* γαλ. *cramoisi*).

197

Τὸ νιὸ ποῦ συνεθαίνουμε τί ἔχουμε νὰ τοῦ ποῦμε;
 ποῦ το ψηλὸς σὰν ἄγγελος, λιγνὸς σὰν κυπαρίσσι,
 ποῦ χε τὸ Μάη ἔς τοῖς πλάταις του, τὴν ἀνοιξὴ ἔς τὰ στήθη,
 τᾶστρα καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔς τὰ μάτια καὶ ἔς τὰ φρύδια
 ὦ ποῦ τον ἔς τοὺς κάμπους τὸ βιολί, ἔς τὴν ἐκκλησιαὴ καντῆλι,
 ἦτανε καὶ ἔς τὸ σπίτι του καράβι ἀρματωμένο.
 Καὶ τὸ βιολί τσακίστηκε, καὶ τὸ καντῆλι ἐσθήστη,
 καὶ τὸ καράβι τῶμορφο κι' ἐκεῖνο ἀπικουπίστη.

Στ. 8. Ἐπικουπίστη ἀνειράνη (ἀπίκουπα ἐπιρ. ἐπὶ ἀνεστραμμένου πινακίου, ἀγγείου)

198

ΤΗΣ ΜΑΝΝΑΣ ΕΙΣ ΠΑΙΔΙ

Ἄ δὲ φουσκώση ἡ θάλασσα, ὁ βράχος δὲν ἀφρίζει,
 κι' ἂν δὲ σὲ κλάψη ἡ μάννα σου, ὁ κόσμος δὲ δακρύζει.

199

Ἐσὺ παιδί μου ἐκίνησες νὰ πᾶς ἔς τὸν Κάτου κόσμο,
 κι' ἀφήνεις τὴ μαννοῦλα σου πικρὴ, χαροκαμένη.
 Παιδάκι μου, τὸν πόνο ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω ;
 ποῦ κι' ἂν τὸν ῥήξω τρίστρατα, τὸν παίρνουν οἱ διαβάταις,
 5 κι' ἂν τὸν ἀφήσω ἔς τὰ κλαριά, τὸν παίρνουν τὰ πουλάκια.
 Ποῦ νὰ βαλθοῦν τὰ δάκρυα μου γιὰ τὸν ξεχωρισμὸ σου ;
 Ἄν πέσουνε ἔς τὴ μαύρη γῆς, χορτάρι δὲ φυτρώνει,
 ἂν πέσουνε ἔς τὸν ποταμὸ, ὁ ποταμὸς θὰ στύψη,
 ἂν πέσουνε ἔς τὴ θάλασσα, πνίγονται τὰ καράδια,
 κι' ἂν τὰ σφαλίσω ἔς τὴν καρδιά, γλήγορα σ' ἀνταμώνω.

200

Ὅποιά χασε τὸν ἄντρα της, ἔχασε τὴν τιμὴ της,
 κι' ὅποιά χασε τὴ μάννα της, ἔχασε τὴν κουβέντα,
 κι' ὅποιά χασε τὸν ἀδερφό, ἔχασε τὰ φτερά της,
 κι' ὅποιά χασε τὴν ἀδερφή, ἔχασε τὸ σιριάνι,
 5 κι' ὅποιά χασε μικρὰ παιδιά, ἔχασε τὴν καρδιά της.

201

Εἰς Μικρὸ Παιδί

Πάννε καὶ σοῦ, παιδάκι μου, μὲ τᾶλλα τὰ παιδάκια,
 ἔς τοῦ παραδείσου τὸ πλατὺ μαεύγουλ λουλουδάκια.

Στ. 1. Πάννε καὶ σοῦ πήγαινε καὶ σύ. Στ. 2. μαεύγουλ μαζεύουν.

202

Ἐμέναν τὸ παιδάτσιμ μου μέλιν ἐτάϊξέ μας,
 τῆς πικροδάφνης τὸ ζουμὶν ὕστερα ποτισέ μας

203

Ποῦ πᾶς, περιστερᾶκι μου, νὰ φτειάσῃς τὴ φωλιά σου;
 ἂν τήνε φτειάσῃς ἔς τὸ βουνό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ χιόνι,
 ἂν τήνε φτειάσῃς ἔς τὸ γιαλό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ κύμα,
 κι' ἂ τήνε φτειάσῃς καταγῆς, σοῦ τὴ χαλοῦν τὰ φίδια.

- 5 Ποῦ διάῃς, περιστερᾶκι μου, νὰ φτειάσῃς τὴ φωλιά σου,
 κ' ἐμάρανες τὰ χεῖλη μου κ' ἔκαψες τὴν καρδιά μου;

Στ. 5. ἐδιάῃς (διέβης)=μετέβης, ὑπήγες.

204

[Τὸ μοιρολόγιον τοῦτο εἰς μικρὸν παιδίον τραγουδεῖται ἐνιαχοῦ μέ τινας παραλλαγὰς καὶ εἰς γάμους, ἀναφερόμενον εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς νύμφης ἀπὸ τῶν γονέων τῆς.]

Πουλᾶκι νεῖχα ἔς τὸ κλουβὶ καὶ τό εἶχα ἡμερωμένο,
 τὸ τάιζα τὴ ζάχαρη, τὸ πότιζα τὸ μόσκο,
 κι' ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν περσό, κι' ἀπὸ τὴ μυρουδιά του
 μοῦ σκανταλίστη τὸ κλουβὶ καὶ μοῦ φυγε τᾶηδόνι.

- 5 Πῆρα τὰ ὄρη σκούζοντα καὶ τὰ βουνὰ βρωτῶντα
 «Βουνά μου καὶ λαγκάδια μου καὶ κάμποι μὲ τὰ βόδα,
 μὴν εἶδατε τᾶηδόνι μου κ' ἐπέρασε πετῶντας;
 —Ἐχτὲς προχτὲς ἐπέρασε καὶ πάει ἔς τὸν Κάτου Κόσμο.
 Τὴ νύχτα κλαίει γιὰ βυζὶ καὶ τὴν αὐγὴ γιὰ μάννα
 10 καὶ μέσ' ἔς τὰ ξημερώματα ποιοὺς νὰ τὸ ξετυλίξῃ.»

Στ. 4. ἐσκανταλίστη = ἔπαθε βλάβην.
 σπάργανα).

Στ. 10. νὰ τὸ ξετυλίξῃ (ἀπὸ τὰ

205

Μέσ' ἔς τὰ μπα τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ ἔς τὰ βγα τοῦ χειμῶνα,
 τήρα καιρὸ ποῦ διάλεξε νὰ πάρῃ, νὰ μισσέψῃ!
 Παιδί μου, δὲν ἀπόμενες, δὲν ἄφηνες ἀγάλια,
 ὅσο ν' ἀνθίσουν τὰ βουνά, νὰ πρασινίσου οἱ κάμποι,
 ὅ ν' ἀνοίξουν τὰ γαρούφαλα, νὰ γίνουν τὰ λουλούδια,
 νὰ φορτωθῆς νὰ στολιστῆς, νὰ πᾶς ἔς τὸν Κόσμο,
 νὰ βάλου οἱ νιοὶ ἔς τὰ φέσια τους κ' οἱ νιαῖς ἔς τοὺς τραχηλιαῖς τους,
 καὶ τὰ μικρὰ ἔς τὰ χέρια τους, νὰ λησμονοῦν τὴ μάννα.

206

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΜΑΝΝΑΣ ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ

Κόρη μου, σὲ κλειδώσανε κάτω ἔς τὴν Ἀλησμόνη,
 ποῦ ἔς τὸ μπα δίγουν τὰ κλειδιά, ἔς τὸ ἔθγα δὲν τὰ δίγουν,
 καὶ ἔς τὸ μπαινοξανάβγαρμα σφιχτὰ σὲ μανταλώνουν
 ποῦ κόρη μάννας δὲ μιλεῖ, μηδὲ ἔς τὴν κόρη ἢ μάννα,
 ὅ μηδὲ τὰ τέκνα ἔς τοὺς γονιούς, μηδὲ οἱ γονιοὶ ἔς τὰ τέκνα,
 κί ὁ βασιλῆς ἀκόμη κεῖ μὲ ὄλους μας εἶν' ἴσια.
 Ἐκεῖ ἔν' τὰ σπίτια σκοτεινά, οἱ τοῖχοι βραχνιασμένοι,
 ἐκεῖ μεγάλοι καὶ μικροὶ εἶν' ἀνακατεμένοι.

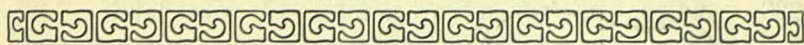
ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

*«Ο Χάρος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐπι-
φαίνεται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ θανάτου
καὶ τοῦ ἄδου καθόλου, ἀποσπῶν ἰδίαις
χερσὶ τὴν ψυχὴν τῶν κατακυρωθέντων
εἰς αὐτὸν ἀνθρώπων καὶ φέρων ταύτην
εἰς τὸ ὑπὸ τὴν γῆν βασίλειον αὐτοῦ. Εἶναι
αὐτὸς ὁ Θάνατος, ἡ προσωποποιία τοῦ
ἀμεταβλήτου φυσικοῦ νόμου, εἰς ὃν ὑπό-
κεινται πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντες.»*

(Bernhard Schmidt)

207

Κάτου ἔς τὰ Τάρταρα τῆς γῆς, τὰ κρουπαγωμένα,
μοιρολογοῦν οἱ λυγεραῖς καὶ κλαῖν τὰ παλληκάρια.

«Τάχα νὰ στέκη ὁ οὐρανός, νὰ στέκη ὁ Ἀπάνου κόσμος,
νὰ στέκουν τὰ χοροστασιά, σὰν ποῦ ἦτανε καὶ πάντα,
ὅ νὰ λειτουργεῖωνται οἱ ἐκκλησιαῖς, νὰ ψέλνουγ οἱ παπαῆδες;»

Στ. 4. χοροστασιά χοροστάσια, ἀπλώματα ὅπου χορεύουν.

208

Τώρα ἔς τὸν ἀποχωρισμὸ τρεῖς ποταμοὺς διαδαίνω,
ὁ ἕνας χωρίζει ἀντρόγενα, κι' ὁ ἄλλος χωρίζει ἀδέρφια,
κι' ὁ τρίτος φαρμακερὸς τῆ μάνν' ἀπ' τὰ παιδιὰ της.

209

Γιὰ πές μου, τί τοῦ ζήλεψες αὐτοῦ τοῦ Κάτου Κόσμου;
Εὐτοῦ βιολιά δὲν παίζουνε, παιγνίδια δὲ βαροῦνε,
εὐτοῦ συδυὸ δὲν κάθονται, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
εἶναι κ' οἱ νιοὶ ξαρμάτωτοι, κ' οἱ νιαῖς ξεστολισμέναις,
ὅ καὶ τῶν μαννάδων τὰ παιδιὰ σὰ μῆλα ραβδισμένα.

Στ. 3. συδυὸ-συντρεῖς δύο ὁμοῦ, τρεῖς ὁμοῦ. Στ. 5. ραβδισμένα=ἀποσπα-
σθέντα τοῦ δένδρον διὰ ῥαβδισμῶν καὶ ἐστρωμένα κατὰ γῆς.

[Ὁ Ἄντρειόβλαχος, ἢ ὡς αἱ ἄλλαι παραλλαγαὶ τὸν λέγουσι, ὁ Τάταρος, εἶναι ὁ Χάρος, διότι τὸ τραγοῦδι εἶναι ἀλληγορικόν, ἀναφερόμενον εἰς καλλιτέκνον μητέρα, τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος ἐστέρησεν ὅλα τὰ τέκνα της.]

- Ἄσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα,
 τί εἶδες τί ἀκουσες ἐκεῖ ψηλὰ ποῦ τρέχεις;
 —Θάλασσαις πικραῖς, καράβια βουρκωμένα,
 κάτου ᾽ς τὸ Μοριά, κάτου ᾽ς τὸ περιγιαλί,
 5 σέρνει ὁ Ἄντρειόβλαχος ἐννιά ἀδερφοὺς δεμένους
 σὲ μίαν ἄλυσσο, σὲ μιὰ μακρεῖα ἄλυσίδα.
 Πάει κ' ἡ μάνα τους, κοντὰ περικαλιῶντα.
 10 «Φέντη Ἄντρειόβλαχε, ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
 χάρισε κ' ἐμὲ κανέν' ἀπ' τὰ παιδιὰ μου,
 τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου,
 ἢ τὸν Κωσταντή, ποῦ εἶν' ἀρρεθωνιασμένος.»
 Σκούζει τὸ μικρὸ καὶ λέει τὸ μεγάλο.
 15 «Τάχ' το, ἡ μάνα μου, πῶς ἦσουνα μηλίτσα,
 ἄνθισες μικρὴ καὶ κάρπισες μεγάλη,
 φύσηξε βοριάς, σ' τὰ τίνιαξε τὰ μήλα.»

Στ. 5. Ἄντρειόβλαχος ὁ ἀνδρείος Βλάχος. ἦτοι ὁ ἀνδρείος καὶ ἅμα σκαῖός καὶ τραγῖς. Στ. 13. Τάχ' το—τάξε το (τὸ ὄημα τάξω, τάσσω), ὑπόθεσε. ἡ μάνα μου κλητική.

Καλότυχά εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοί εἶν' οἱ κάμποι,
 ποῦ Χάρο δὲν ἀκαρτεροῦν, φονιά δὲν περιμένουν,
 μὲν' περιμένουν ἄνοιξη, τῶμορφο καλοκαίρι,
 νὰ πρασινίσουν τὰ βουνά, νὰ λουλουδοῦν οἱ κάμποι.

212

[Μοιρολόγι εἰς νέον ἀποθανόντα τὴν ἀνοιξιν. Τοῦτο λέγεται ὅτι ἐτραγούδησε καὶ ὁ Διᾶκος ἀπαγόμενος εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης του.]

Γιὰ ἰδὲς καιρὸν ποῦ διάλεξε ὁ Χάρος νὰ σὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆς χορτάρι.

213

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Ὁ Χάρος ἔκατσε ψηλά καὶ τραγουδεῖ πανώρια,
λέει τραγούδια τῇ χαρᾶς καὶ περισσοκαυκάται.
«Γιὰ ἰδὲ σπύθιαν τὰ ῥήμαξα κι' αὐλαῖς ἀράχνιασά τσοι,
καὶ ἀδέρφια ποῦ ξεχώρισα, ποῦ σαν ἀγαπημένα,
5 κ' οἱ στραταῖς καμαρώναν τα κι' ὁ κόσμος ἔτρεμὲν τα
χώρισα μάνναις τὸ παιδιά, παιδιὰ ποῦ τσοῖ μαννάδες,
ἐχώρισα κι' ἀντρούνα ποῦ σαν ἀγαπημένα.»

B. Berry s 134 ff

214

(ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΘΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ)

[Τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν φαντάζεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὡς πάλιν τοῦ θνήσκοντος πρὸς τὸν Χάρον, ἐξ οὗ καὶ αἱ φράσεις παλεῦει μὲ τὸ Χάρο, χαροπαλεῦει, εἶναι ἔς τὸ χαροπάλημα ἐπὶ τοῦ ψυχορραγούντος. Παραπλήσια φράσεις φέρονται καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἀλλ' ἐνῶ ἐν ταῦταις ἔχουν ἀπλῶς τροπικὴν σημασίαν, ἐν τῇ ἑλληνικῇ διατηρεῖται ὁπωσδήποτε καὶ ἡ μυθολογικὴ παράστασις, συνυπονοουμένης ἀληθοῦς σωματικῆς πάλης. Ἡ ἔκβασις τοῦ τοιοῦτου ἀγῶνος δὲν εἶναι ἀμφίβολος. Ἐν τῇ πάλῃ πρὸς τὸν δαίμονα τοῦ θανάτου ὑποκύπτει μοιραίως καὶ ὁ ἀνδρειότατος τῶν θνητῶν. Οὕτω καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου ἀπέθανε καὶ ὁ Διγενής, τὸ δὲ περὶ τούτου ἄσμα εἶναι τὸ πρότυπον πρὸς τὸ ὁποῖον προσηρμόσθησαν τὰ λοιπὰ περὶ τῆς πάλης ἄλλων ἀνθρώπων πρὸς τὸν Χάρον.]

Λεβέντης ἐρροδόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια
μὲ τὸ μαντῆλι ἔς τὸ λαιμό, τὸ βαροκεντημένο.

- Εἶχε τὸ φέσι του στραβά και τὰ μαλλιά κλωσμένα,
 κ' ἔστριψτε τὸ μουστάκι του και ψιλοτραγουδοῦσε.
- 5 Κι' ὁ Χάρος τὸν ἀγάντεψε ἀπὸ ψηλὴ ῥαχοῦλα,
 καρτέρι πάει και τὸβαλε 'ς ἕνα στενὸ σοκάκι.
 «Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα.—Καλὸ 'ς το τὸ λεβέντη.
 Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;
 —'Απὸ τῆ μάντρα μου ἔρχομαι, 'ς τὸ σπῆτι μου πηγαίνω.
- 10 Πάου νὰ πάρω τὸ ψωμί και πίσω νὰ γυρίσω.
 —Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε ὁ Θεός, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
 —Χωρὶς ἀνάγκη κι' ἀρρωστιὰ ψυχὴ δὲν παραδίνω.
 Μόν' ἔθγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι,
 κι' ἄ μὲ νικήσης, Χάροντα, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου,
 15 κι' ἄ σὲ νικήσω πάλι ἐγὼ πῆγαινε 'ς τὸ καλὸ σου.»
- Πιαστήκαν και παλεύανε ἀπ' τὸ πουρνὸ ὡς τὸ βράδου,
 κ' ἐκεῖ 'ς τὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ ποῦ τρέμ' νὰ βασιλέψη,
 ἀκοῦν τὸ νιὸ ποῦ βόγγυζε και βαριαναστενάζει.
 «'Ασε με, Χάρε μ', ἄσε με παρακαλῶ νὰ ζήσω,
 20 τί ἔχω τὰ πρόβατα ἄκουρα και τὸ τυρὶ 'ς τὸ ζύγι,
 τί ἔχω γυναῖκα παρανιά και χήρα δὲν τῆς πρέπει,
 τί ἔχω παιδὶ κ' εἶναι μικρὸ κι' ὀρφάνια δὲν τοῦ μοιάζει.
 —Τὰ πρόβατα κουρεύονται και τὸ τυρὶ ζυγείται,
 και τάρφανὸ πορεύεται κ' ἡ χήρα κυβερνεῖται.»

215

(ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΙΟΥ)

- Τρῶτε και πίνετ' ἄρχοντες κ' ἐγὼ νὰ σᾶς δηγοῦμαι,
 κ' ἐγὼ νὰ σᾶσε δηγηθῶ γιὰ ἕναν ἀντρωμένο,
 γιὰ ἕνα νιόν, τὸν εἶδα γὼ 'ς τσοὶ κάμπους κ' ἐκυνήγα,
 κυνήγα κ' ἐλαγώνευγεν ὁ νιὸς κι' ἀγριμολόγα.
- 5 'Σ τὸ γλάκιο πιάνει ὁ νιὸς λαγὸ, 'ς τὸ πῆδο πιάνει ἀγρίμι,
 τὴν πέρδικα τὴν πλουμιστὴ ὀπίσω τὴν ἀφήνει.
- Μὰ ὁ Χάροντας ἐπέρασε κ' ἤτονε μανισμένος:
 «'Εθγαλε, νιέ, τὰ ροῦχα σου και θέσε τάρματά σου,
 δέσε τὰ χέρια σου σταυρό, νὰ πάρω τὴ ψυχὴ σου.

- 10 — Δὲ βγάνω γὼ τὰ ροῦχα μου, δὲ θέτω τάρματά μου,
 μηδὲ τὰ χέρια μου σταυρό, νὰ πάρης τὴ ψυχὴ μου.
 Μ' ἄντρας ἐσύ, ἄντρας κ' ἐγὼ, κ' οἱ δυὸ καλ' ἄνθρωμοί, κί
 κί ἄντε νὰ πὰ ἀπαλαίψωμε 'ς τὸ σιδερόν ἀλῶνι,
 νὰ μὴ βράσσουν βουνά καὶ νὰ χαλάσῃ ἡ χώρα.»
- 15 Καὶ πάνε κί ἀπαλεύγανε 'ς τὸ σιδερόν ἀλῶνι.
 Κ' ἐννιά φοραῖς τὸν ἔβαλεν ὁ νιδὸς τὸ Χάρο κάτω.
 Μ' ἀπάνω εἰς τς ἐννιά φοραῖς τοῦ Χάρο βαροφάνη.
 Πιάνει τὸ νιδὸ πού τὰ μαλλιὰ, χάμαις τὸν γονατίζει:
 «Ἄφισ με, Χάρο, τὰ μαλλιὰ, καὶ πιάσ' μ' ἀπὸ τὴ μέση,
 20 καὶ τοτεσὰς σοῦ δεῖχνω γὼ πῶς εἶν' τὰ παλληκάρια.
 — Ἀποκειδὰ τὰ πιάνω γὼ οὔλα τὰ παλληκάρια,
 πιάνω κοπέλλαις ὄμορφαις, κί ἄντρες πολεμιστάδες,
 καὶ πιάνω καὶ μωρὰ παιδιὰ μαζὶ μὲ τσοῖ μαννάδες.»

Στ. 4. ἐλαγώνευγεν—ἐκυνήγει λαγούς ἀγριμολόγαν ἐκυνήγει ἀγρίμια (ἀγρίας αἰγίς). Στ. 5. γλάκιο—δρομός, τρέξιμο. Στ. 8. θέσε ἀπόθεσε, βάλε κάτω.

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΡΑΘΙΩΤΗ

- Ἵμορφο νιδὸν ἐζύγωνεν ὁ Χάρος 'ς τὴ μαδάρα,
 μὰ τον ὁ νιδὸς ὀγλήγορος κί ὁ Χάρος κουρασμένος,
 καὶ παίρν' ὁ νιδὸς τὸ ῥίζωμα κί ὁ Χάρος τὴν πλαγιαῖδα.
 Πάνω σὲ πλάκαν ἔκατσεν ὁ Χάρος διπλοπόδης,
 5 κ' ἐσφύριζε κ' ἐφώνιαζεν ὁ Χάρος τοῦ στραθιώτη:
 «Στραθιώτ' ἀνίμενε κ' ἐμέ, ποῦ θὰ σοῦ παραγγείνω.
 —Χάροντα, κ' εἶντα μοῦ βαστᾶς κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀνιμένω;
 —Βαστῶ σου ντάργα καὶ σπαθὶ καὶ κόκκινο λουρίσκο,
 βαστῶ καὶ τσὴ γυναίκα σου ὀλόμαυρα νὰ βάλῃ.»

Στ. 1. ἐζύγωνεν—κατεδίωκεν, ἠκολούθει κατὰ πόδας. μαδάρα ἀνωφερής, ὄρεινός τόπος. Στ. 3. ῥίζωμα ἢ ἀνωφέρεια. πλαγιαῖδα ἢ κατωφερής κλιτύς. Στ. 4. διπλοπόδης ἐπιθέσας τὸν ἓνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Στ. 5. στραθιώτης = ὀδοιπόρος (στράτα, ὁδός). Στ. 8. ντάργα ἀσπίδα. λουρίσκος ζώνη, θώραξ.

ΤΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Ἡ Εὐγενοῦλα ἢ μοσκοινὰ κ' ἢ μικροπαντρεμένη
 ἐβγήκε κ' ἐπαινεύτηκε πῶς Χάρο δὲ φοβάται·
 γιατί εἶν' τὰ σπίτια της ψηλά, κ' ὁ ἄντρας της παλληκάρι,
 γιατί ἔχει τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς, τοὺς καστροπολεμίταις,
 5 π' ὄλα τὰ κάστρα πολεμοῦν κ' οἱ χώραις παραδίνουν.
 Κι' ὁ Χάρος ὁποῦ τ' ἄκουσε, πολὺ τοῦ βαρυφάνη.
 Μαῦρο πουλι νέγινηκε, σάν ἄγριο χελιδόνι,
 ἐβγήκε κ' ἐσαίττεψε τὴ μοναχὴ τὴν κόρη
 μέσ' ἔς τὸ λιανὸ τὸ δάχτυλο ποῦ χε τὴν ἀρραβῶνα.

- 10 Κ' ἐμπαινοβγαίνουν οἱ γιατροὶ καὶ γιατρεμὸ δὲ βρίσκουν,
 κ' ἐμπαινοβγαίνει ἢ μάννα της μὲ τὰ μαλλιά λυμένα.
 «Τί ἔχεις, μαννοῦλα μου, καὶ κλαῖς, τί ἔχεις κ' ἀναστενάξεις;
 —Πεθαίνεις, Εὐγενοῦλα μου, καὶ τί μοῦ παραγγέλνεις;
 —Σ' ἀφήνω, μάννα, τό ἔχε γειὰ καὶ ντύσε με σά νύφη,
 15 κ' ὅταν θά σῶρθῃ ὁ Κωνσταντῆς νὰ μὴ μοῦ τὸν πικράνης,
 μόν' στρῶσ' του γιόμα νὰ γευτῆ καὶ δεῖπνο νὰ δεῖπνήσῃ,
 κ' ἄπλωσε μεσ' ἔς τὴν τσέπη μου καὶ πάρε τὸ κλειδί μου,
 καὶ βγάλ' τὸν ἀρραβῶνα του καὶ τὰ χαρίσματά του,
 καὶ δῶσ' του τα τοῦ Κωσταντῆ, ἄλλοῦ ν' ἀρραβωνίση,
 20 ὡσάν κ' ἐγὼ παντρεύομαι, παίρνω τὸ Χάρον ἄντρα.»

Κι' ὁ Κωσταντῆς ἐπρόβαλε ἔς τοὺς κάμπους καθαλλάρης,
 μὲ δεκαπέντε φλάμπουρα, μ' ἐννιά ζυγιαῖς παιχνίδια,
 μὲ τετρακόσιους ἄρχοντες, πεζοὺς καθαλλαραιούς.
 Βλέπει μεγάλη σύναξη, ὁποῦ ναι μαζωμένοι.

- 25 «Γιὰ χαμηλώστε, φλάμπουρα, πάψετε σεῖς, παιχνίδια,
 γιατί σταυρός ἐπρόβαλε ἀπ' τὸ πεθερικό μου·
 γιὰ πεθερός μου πέθανε, γιὰ πεθερά μου χάθη,
 γιὰ ἀπ' τὰ γυναικαδέρφια μου κανένα νέσκοτώθη.»
 Καὶ τάλογό του ἐδάρεσε ἔς τοῦ πεθεροῦ νὰ πάγῃ.

- 30 Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ βαστοῦσε μοναστήρι.
 Βρίσκει τὸν πρωτομάστορη κ' ἔκανε τὸ κιδοῦρι.
 «Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, τίνος εἶν' τὸ κιδοῦρι;

- Εἶναι τ'ἀνέμου, τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ἀνεμοζάλης.
 —Γιὰ πέ μου, πρωτομάστορη, καθόλου μὴ μοῦ κρύψῃς.
- 35—Ποιὸς ἔχει γλῶσσα νὰ σ' τὸ πῆ, στόμα νὰ σοῦ μιλήσῃ,
 Τοῦτ' ἢ φωτιά ποῦ σ' ἀναψε, ποιὸς θεὸς νὰ σοῦ τὴ σήσῃ;
 Ἡ Εὐγενεὺλα ἀπέθανε νῆπολυαγαπημένη.
- Νὰ ζήσῃς, πρωτομάστορη, κάμε το πιὸ μεγάλο,
 Νὰ ναι πλατὺ, νὰ ναι μακρὺ, νὰ ναι γιὰ δυὸ νομάτους.»
- 40 Βιτσιὰ βαρεὶ τ'ἀλόγου του, ἔς τοῦ πεθεροῦ του πάει.
 Βρίσκει παπᾶδες πῶψελναν, μοιρολογίστραις κλαίουν.
 «Μεριά σταθῆτε, ψάλτηδες, μεριά μοιρολογίστραις!»
 Χρυσὸ μαντῆλι σήκωσε τὴν εἶδε ἀπεθαμένη.
 Σκύφτει, φιλεῖ γλυκὰ γλυκὰ, γλυκὰ τὴν ἀγκαλιάζει,
- 45 χρυσὸ μαχαίρι ν'ἐβγαλε νάπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
 ψηλά ψηλά τὸ σήκωσε καὶ ἔς τὴν καρδιά τὸ χώνει.
- Ἐκεὶ ποῦ θάψανε τὸ νιὸ φύτρωσε κυπαρίσσι,
 κ' ἐκεὶ ποῦ θάψανε τὴ νιά ἐβῆκε καλαμιῶνα.
 Λυγογυρίζει ἢ καλαμιὰ, σκύφτει τὸ κυπαρίσσι.
- 50 Κ' ἓνα πουλι κελάδαε, ἔς ἄλλο πουλι ξηγειῶνταν.
 «Γιὰ δὲς τα τὰ κακόμοιρα, τὰ πολυαγαπημένα!
 δὲ φιληθῆκαν ζωντανά, φιλειοῦνται πεθαμένα.»

Στ. 1. *μοσκοιὰ* (ἐκ τοῦ μόσχος + νέα) κοσμητικὸν ἐπίθετον νεάνιδος ἢ ἀλοπτεύουσα μόσχον. Στ. 4. *καστροπολεμίταις* (ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς *καστροπολεμιτᾶδες*) πολεμισταὶ πολιορκοῦντες καὶ κυριεύοντες φρούρια. Στ. 19. Κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ἀρραβῶνος ἐπιστρέφονται τὰ δῶρα τοῦ μνηστῆρος καὶ ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος. Στ. 22. Ὁ Κωνσταντῆς ἐρχεται μὲ τὸ συμπεθερεῖο νὰ τελέσῃ τοὺς γάμους του. Ἡ γαμήλιος πομπὴ τοῦ γαμβροῦ ἔχει ἐν *φλάμπουρον* (σημιαίαν, μαντήλιον ἢ ἄλλο ὕφασμα εἰς τὴν ἄκρην κοντοῦ) καὶ μουσικὰ ὄργανα (*παιχνίδια*) ἐπαῦθα ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ τὰ φλάμπουρα εἶναι πολλὰ, καὶ οἱ *ξυγιάις* (στοῖχοι, συστήματα, ζεύγη) τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἐπίσης. Στ. 27. 28. Βλέπων συνάθροισιν νεκρικοῦς συνοδίαις πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ πεθεροῦ του πεῖθεται ὅτι θάνατος ἐπῆλθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν, καὶ εἰκάζει ὅτι ἢ ὁ ἕτερος τῶν γερόντων γονέων τῆς νύμφης ἀπέθανεν ἐκ φουκοῦ θανάτου, ἢ τις τῶν γυναικαδελφῶν του ἐκ βιαίου, διότι ἄλλο εἶδος θανάτου νέων ἀνδρῶν δὲν φαντάζεται. Οὐδὲ γὰρ δ' ὑποτιτεῖται ὅτι πρόκειται περὶ τῆς μνηστῆς του.

218

Γιατί είναι μαύρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκωμένα;
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μὴνα βροχὴ τὰ δέρνει;
Κι' οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, κι' οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
μόνε διαβαίνει ὁ Χάροντας μὲ τοὺς ἀποθαμένους.

5 Σέρνει τοὺς νιοὺς ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντες κατόπι,
τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα ἔς τὴ σέλλα ἀραδιασμένα.

Παρακαλοῦν οἱ γέροντες, κ' οἱ νέοι γονατίζουν,
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα τὰ χέρια σταυρωμένα·

10 «Χάρε μου, διάβ' ἀπὸ χωριό, κάτσε σὲ κρύα βρύση,
νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερό, κ' οἱ νιοὶ νὰ λιθαρίσουν,
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα λουλούδια νὰ μαζώξουν.

— Ἄναι διαβῶ νὰπὸ χωριό, ἂν ἀπὸ κρύα βρύση,
ἔρχονται οἱ μάνναις γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιὰ τους,
γνωρίζονται τ' ἀντρόγενα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.»

219

Ποιὸς ἔχει πέτρινη καρδιά, θέλω νὰ μὴ ράτση,
νὰ εἰπῶ τραγοῦδι χλιθερὸ καὶ παραπονεμένο·
μηδ' ἀπὸ χήραις τ' ἄκουσα, μηδ' ἀπὸ παντρεμέναις,
τοῦ Χάρου ἢ μάννα τό λεγε, τό σουρνε μοιρολόγι.

5 «Πόχουν παιδιὰ, ἄς τὰ κρύψουνε, κι' ἀδέρφια, ἄς τὰ φυλάξουν,
γυναίκες τῶν καλῶν ἀντρῶ, νὰ κρύψουνε τοὺς ἀντρες,
γιατ' ἔχω γιὸ κυνηγητὴ, γιατί ἔχω γιὸ κουρσάρο·
οὐλο τοῖς νύχταις περπατεῖ καὶ τοῖς αὐγαῖς κουρσεύει,
κι' ὀπῶρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυό, κι' ὀπῶρη δυὸ τὸν ἕνα,
10 κι' ὀπῶρη κ' ἕνα μοναχό, κείνον τὸν ξεκληρίζει.»

Μά νὰ τον καὶ κατέβαινε ἔς τοὺς κάμπους καβελάρης.
Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρό καὶ τᾶλογό του,
σέρνει στελέττα δίκωπα, σπαθιά ξεγυμνωμένα,
στελέττα τὰ χει γιὰ καρδιαῖς, σπαθιά γιὰ τὰ κεφάλια.

220

(ΤΟ ΔΕΙΠΝΟ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ)

[Κατὰ τὰς παλαιὰς δοξασίας τῶν γερμανικῶν λαῶν τὰ δάκρυα τῶν οἰκειῶν ἐνοχλοῦν τὸν νεκρὸν ἐν τῷ τάφῳ, διότι ὡς θρόμβοι αἵματος κατασιτάλλουσιν εἰς τὰ στήθη του. Τοιαύτη δοξασία εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἄλλ' ἐν μοιρολόγιον ἐκφράζει τὴν ιδέα, ὅτι ἀπὸ τὰ πολλὰ δάκρυα τὰ γυνόμενα καθ' ἐκάστην ἐπὶ τοῦ τάφου ἐνδεχόμενον νὰ ἐξαφνισθῇ ὁ νεκρὸς καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω. Τὸ δὲ κατωτέρω μοιρολόγιον, διὰ πλαστικῆς διασκευῆς τῆς ιδέας τοῦ ἐξαφνισμοῦ, σκοπεῖ νὰ ὑποδείξῃ παραστατικῶς τὴν ἀνάγκην τοῦ περιορισμοῦ τῶν θρήνων διὰ τῆς διακοπῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅπως οἱ πενθοῦντες δύνανται νὰ διέλθουν ἀτάραχον τὴν νύκτα.]

- Παρακαλῶ σε, μάννα μου, μιὰ χάρη νὰ μοῦ κάμῃς,
ποτέ σου γέρμα τοῦ γῆλιου μὴν πιάνῃς μοιρολόγι,
γιατὶ δειπνάει ὁ Χάροντας, μὲ τὴ Χαρόντισσά του.
Κρατῶ κερὶ καὶ φέγγω τους, γυαλι καὶ τοὺς κερνάω,
5 κ' ἄκουσα τὴ φωνοῦλα σου κ' ἐσπάραξε ἡ καρδιά μου,
καὶ μοῦ βράγιστη τὸ γυαλι καὶ τὸ κερὶ μοῦ σβήστη,
καὶ στάζει ἡ στάλα τοῦ κεριοῦ μέσ' ἔς τοὺς ἀποθαμένους,
καίει τῶν νυφάδων τὰ χρυσά, τοῦ νιῶνε τὰ στολίδια.
Θυμῶνει ὁ Χάρος μὲ τὰ μέ, ἔς τὴ μαύρη γῆς μὲ ῥήχνει,
10 τὸ στόμα μ' αἶμα γιόμισε, τάχειλι μου φαρμάκι.

221

- Ἦλιε μου καὶ τρισήλιε μου καὶ κοσμογυριστή μου,
φῆς ἔχασα μιὰ λιγερή, μιὰ ἀκριβοθυγατέρα
νὰ μὴ τὴν εἶδες πουθενά, νὰ μὴ τὴν ἀπαντήσῃς;
— Ἐφῆς προχτῆς τὴν εἶδηκα ἔς τοῦ Χάρου τὸ σαράι.
5 Ὁ Χάρος ἔτρωγε ψωμί, κ' ἡ κόρη τὸν κερνοῦσε,
κ' ἔτρέχαν τὰ ματάκια τῆς σὰ μαρμαρένια βρῦση,
κ' ἔτρεμε κ' ἡ καρδοῦλα τῆς σὰ μῆλο μαραμμένο.
Κι' ἀπὸ τὸ συχνοκέρασμα τῆς πέφτει τὸ ποτῆρι,
μάιτε σὲ πέτρα βάρεσε, μάιτε σὲ καλντιρίμι,
10 μέσα ἔς τοῦ Χάρου τὴν ποδιά ἔπεσε κ' ἔρραστη.
Τοῦ Χάρου κακοφάνηκε, γυρίζει καὶ τῆς λέει.
«Τί ἔχεις, κόρη, ποῦ χλίβεσαι καὶ χύνεις μαύρα δάκρυα,
καὶ τρέχουν καὶ τὰ μάτια σου σὰ μαρμαρένια βρῦση;
Μὴ σὲ πονεῖ ὄχ τὴ μάννα σου, νὰ στείλω νὰν τὴ φέρω;

- 15 —Δὲ μὲ πονεῖ ὄχ τῆ μάννα μου, μὴ στέλνης νὰν τῆ φέρρης.
 —Μὴ σὲ πονεῖ ὄχ τὰδέρφια σου, νὰ στείλω νὰν τὰ φέρω;
 —Δὲ μὲ πονεῖ ὄχ τὰδέφια μου, μὴ στέλνης νὰν τὰ φέρρης,
 μὸν μὲ πονεῖ ὄχ τὸ σπίτι μου κι' ὄχ τὸν ἀπάνω κόσμο.
 —"Ἄ σὲ πονῆ τὸ σπίτι σου, πλιά δὲν τὸ μεταβλέπεις."

(Η ΛΥΓΕΡΗ ΣΤΟΝ ἈΔΗ)

Καλὰ τὸ χουνε τὰ βουνά, καλόμοιρ' εἶν' οἱ κάμποι,
 ποῦ Χάρο δὲν παντέχουνε, Χάρο δὲν καρτεροῦνε,
 τὸ καλοκαίρι πρόβατα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνια.

- Τρεῖς ἀντρεωμένοι βούλονται νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸν Ἄδη.
 5 Ὁ ἕνας νὰ βγῆ τὴν ἀνοιξη, κι' ὁ ἄλλος τὸ καλοκαίρι,
 κι' ὁ τρίτος τὸ χινόπωρο, ὅπου εἶναι τὰ σταφύλια.
 Μιά κόρη τοὺς παρακαλεῖ, τὰ χέρια σταυρωμένα.
 «Γιὰ πάρτε με, λεθέντες μου, γιὰ τὸν Ἀπάνω κόσμο.
 —Δὲν ἴμποροῦμε, λυγερή, δὲν ἴμποροῦμε, κόρη.
 10 Βροντομαχοῦν τὰ ροῦχα σου κι' ἀστράφτουν τὰ μαλλιά σου,
 χτυπάει τὸ φελλοκάλιγο καὶ μᾶς ἀκούει ὁ Χάρος.
 —Μὰ γὼ τὰ ροῦχα βγάνω τα καὶ δένω τὰ μαλλιά μου,
 κι' αὐτὸ τὸ φελλοκάλιγο μέσ' ἔς τὴ φωτιά τὰ ρήχνω.
 Πάρτε με ἀντρεῖωμένοι μου, νὰ βγῶ ἔς τὸν Πάνω κόσμο,
 15 νὰ πάω νὰ ἰδῶ τὴ μάννα μου πῶς χλίβεται γιὰ μένα.
 —Κόρη μου ἐσένα ἢ μάννα σου ἔς τὴ ροῦγα κουβεντιάζει.
 —Νὰ ἰδῶ καὶ τὸν πατέρα μου πῶς χλίβεται γιὰ μένα.
 —Κόρη μου, κι' ὁ πατέρας σου ἔς τὸ καπελιό εἶν' καὶ πίνει.
 —Νὰ πάω νὰ ἰδῶ τὰδέρφια μου πῶς χλίδονται γιὰ μένα.
 20 —Κόρη μου ἐσέν' τὰδέρφια σου ρίχτουνε τὸ λιθάρι.
 —Νὰ ἰδῶ καὶ τὰ ξαδέρφια μου πῶς χλίδονται γιὰ μένα.
 —Κόρη μου, τὰ ξαδέρφια σου μέσ' ἔς τὸ χορὸ χορεύουν.»

- Κ' ἢ κόρη νὰναστέναξε βαθιὰ ἔς τὸν Κάτω κόσμο,
 κι' ἀνάψανε τὰ καπελειά, κ' ἐκάησαν οἱ ρούγαις,
 25 ἐκάη καὶ τὸ λιθόρεμα, πόρριχταν τὸ λιθάρι,
 ἐκάη κ' ἢ δίπλη τοῦ χοροῦ, π' ἐχόρευε ἢ γενιά της.

ΓΝΩΜΙΚΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιαῖς, κ' ἡ ἡμέρα ὀλοβραδιάζει,
κ' ὁ Χάρος τοῖς ἡμέραις μας μιὰ μιὰ τοῖς λογαριάζει.

Τραῦα τὸ χορὸ κ' ἄς πάη,
μαύρη γῆς θενά μᾶς φάη.

- 5 Δὲν ἔχει ὁ Χάρος διάκριση, δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη,
παίρνει παιδιὰ ἀπὸ τὸ βυζί, γερόντους δὲν ἀφήνει.

Ἄς χορέψουμε γιατί,
ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ.

- 10 Χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιαῖς τὰ δροσερά σας νιάτα,
γιατί θενά ρθῆ ἕνας καιρὸς νὰ τὰ πλακώσῃ ἢ πλάκα.

Ἄς χορέψουμε κ' ἄς πάη,
τούτῃ ἢ γῆς ποῦ θὰ μᾶς φάη.

Χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιαῖς, τοῦ χρόνου ποιὸς θὰ ζήσῃ;
κ' ὁ Χάρος ἔχει ἀπόφαση, ψυχὴ νὰ μὴν ἀφήσῃ.

- 15 Ἄιντε δῶστε της νὰ πάρῃ,
δῶστε της μὲ τὸ ποδᾶρι.

Τούτ' ἢ γῆς ποῦ τὴν πατοῦμε,
ὄλοι μέσα θενά μποῦμε·

- 20 τούτ' ἢ γῆς μὲ τὰ χορτάρια
τρώγει νιαῖς καὶ παλληκάρια·

τούτ' ἢ γῆς μὲ τὰ λουλούδια
τρώγει νιαῖς καὶ κοπελλούδια·

τούτ' ἢ γῆς θὰ φάῃ καὶ μένα
ποῦ μ' ἔχει ἢ μαννοῦλα μ' ἕνα.

- 25 Τούτ' ἢ γῆς ποῦ θὰ μὲ φάῃ,
βάρτε τὴν μὲ τὸ ποδᾶρι.

224

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΤΟΥΝΙΑ

- Χαρῆτε, νιοί, τοῖς ὁμορφαῖς καὶ νιαῖς τὰ παλληκάρια,
καὶ σεῖς οἱ χαμογέροντες, χαρῆτε τὰ παιδιὰ σας.
Σὰν τῶναιρο ποῦ εἶδα χτέες, κοντὰ νὰ ξημερώσῃ,
ἔσ' εἶναι τοῦτος ὁ νταυνιάς, ὁ ψεύτικος ὁ κόσμος.
- 5 Ὅ αὐτὸν τὸν κόσμο ποῦ μαστε ἄλλοι τὸν εἶχαν πρῶτα,
ἔς ἐμᾶς τὸν παραδώσανε κι' ἄλλοι τὸν καρτεροῦνε.
Καλότυχά εἶναι τὸ βουνά, ποτέ τους δὲ γερνάνε,
τὸ καλοκαῖρι πράσινα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνι,
καὶ καρτεροῦν τὴν ἀνοιξή, τῶμορφο καλοκαῖρι,
- 10 νὰ μπουμπουκιάσουν τὰ κλαριά, ν' ἀνοίξουνε τὰ δέντρα,
νὰ βγοῦν οἱ στάναις ἔς τὰ βουνά, νὰ βγοῦν κ' οἱ βλαχοπούλαις,
νὰ βγοῦν καὶ τὰ βλαχόπουλα, λαλῶντας τοῖς φλογέραις.

225

- Μὰ γὼ τὸν ἥλιο ἀνάμωσα, ποτέ μὴν τραγουδήσω,
καὶ τώρα γιὰ τοὺς φίλους μου θὰ βγάλω ἓνα τραγοῦδι,
θὰ εἰπῶ τραγοῦδι θλιθερό' καὶ παραπονεμένο.
- Γιὰ φάτε, πιῆτε, φίλοι μου, χαρῆτε νὰ χαροῦμε,
5 τοῦτον τὸ χρόνο τὸν καλό, τὸν ἄλλο ποιὸς τὸ ξέρει,
γιὰ ζοῦμε, γιὰ πεθαίνουμε, γιὰ ἔς ἄλλον κόσμο πάμε.

Στ. 1. τὸν ἥλιο ἀνάμωσα = ὤμοσα, ἔβαλα ὄροιο ἔς τὸν ἥλιο.

226

Ο ΞΕΝΙΤΕΜΟΣ

- Ἀδέρφ' εὐτός ὁ λοῖσμός κ' εὐτὴ ἢ μεγάλ' ὀδύνη,
ὥστε νὰ βρίσκεσ' ἐπαδὰ ἔς τὴ χώρα δὲ σ' ἀφήνει.
Πάντα θενά σὲ τυραννᾶ, χειμῶνα καλοκαῖρι,
ἂν δὲ μακρύνῃς ἀπὸ πά, νὰ πάῃς ἔς ἄλλα μέρη.

- 5 ποῦ νά ἰδῆς τόπους ὁμορφους, ποῦ δά δὲν τσοῖ κατέχεις,
 γιὰτ' εἶσαι μ' ἓνα λοῖσμό, πάντα μιὰν ἔγνοιαν ἔχεις·
 νά ἰδῆς 'ς τὰ ξένα, 'ς τὰ μακριά, τί κάνουν, πῶς περνοῦνε,
 εἶντα λογιῆς πορεύονται κ' εἶντα λογιῆς μιλοῦνε·
 νά ἰδῆς ἀντίθια ἀλλωνῶν εἶντα λογιῆς ἀλλάσσουν,
 10 πῶς πράσσουν εἰς τὰ νιόταν των, πῶς πράσσουν σά γεράσουν.
 Βρύσαις νά ἰδῆς καὶ ποταμούς, χώραις, χωριά καὶ δάση,
 νὰ σοῦ φανῆ παράξενο ὁ κόσμος πῶς ἀλλάσσει.

Στ. 5. δὲν τσοῖ κατέχεις=δὲν τοὺς γνωρίζεις, ἀγνώστους. Στ. 8. εἶντα
 λογιῆς πορεύονται (πορεύονται)=τίνι τρόπον διάγονοι. Στ. 9. ἀντίθια=ἤθη.
 Στ. 10. πράσσουν=συχάζουν, φοιτοῦσι. νιόταν=νιάτα.

227

Ο ΜΠΙΣΤΙΚΟΣ ΦΙΛΟΣ

- Οὐλον τὸν κόσμο γύρεψα, πονέντε καὶ λεθάντε,
 νά βρῶ νὰ φίλο μπιστικό σάν καὶ τὸν ἀπατό μου.
 Δὲν ἦῦρα φίλο μπιστικό, μὴδ' ἀδερφὸ καλλιάν του,
 σάν τὸ σπαθάκι μ' ἀδερφὸ, σάν τὸ πουγγί μου φίλο.
 5 Κι' ὅπου καθγᾶς καὶ πόλεμος, πολέμα σὺ σπαθί μου,
 κι' ὅπου ναι γάμος καὶ χαρά, ξόδιαζε σὺ πουγγί μου.

228

ΟΙ ΜΑΔΑΡΙΤΑΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΩΜΕΡΙΤΑΙΣ

- Καῖμὸς 'ς τσοῖ νιούς ποῦ γεύγονται κάτω 'ς τὸ κατωμέρι
 καὶ τρῶν τοῦ κόσμου τὰ καλά, τῆς χώρας τὰ ξαρέσια,
 καὶ κάνουν ὄψη καὶ μορφὴ ὡς εἶν' ἡ κολισαύρα!
 Χαρὰ 'ς τσοῖ νιούς ποῦ γεύγονται ἀπάνω 'ς τὴν μαδάρα
 5 καὶ τρῶν τὰ πάχνη τοῦ χιονιοῦ, τὸ δροσερὸν ἄερι,
 καὶ κάνουν ὄψη ὁμορφῆ ὡς εἶν' τὸ πορτοκάλι.

Μαδαρίταις ὄρειοί, Κατωμερίταις=πεδινοί.

Στ. 1. γεύγονται=γεύονται. κατωμέρι=τὸ κάτω μέρος, ἡ πεδιάς.
 Στ. 2. ξαρέσια=ἐκλεκτὰ ἐδέσματα. Στ. 3. κολισαύρα=σαύρα. Στ. 4. μα-
 δάρα=ὄρος, ὄρεινὸς τόπος.

229

(ΠΟΙΟΣ ΝΑ ΣΕΡΝΗ ΤΟ ΧΟΡΟ)

Τρία πουλιά λαλοῦσαν ψηλά ἔς τὸν οὐρανό·
 ποιὸς θέλει κι' ἀγαπάει νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ
 πρέπει νὰ εἶναι λεβέντης καὶ νὰ εἶναι κι' ὄμορφος,
 νὰ χῆ τὰ μάτια μαῦρα, τὸ μπόϊ του ψηλό,
 5 νὰ σειέται νὰ λῦεται, σὰν τὸ βασιλικό.

Στ. 5. λῦεται=λυγίζεται.

230

Πρίχου νὰ γίνῃ τὸ κακὸ καὶ τελειωθῆ τὸ πρᾶμα,
 πρέπει νὰ σέβεται κανεὶς νὰ μὴ γενῆ τὸ σφάλμα·
 μὰ σὰ γενῆ τὸ σφάλσιμο, καλὸ ποτὲ δὲν κάνουν,
 χίλια σαπούνια καὶ νερὰ τὸ στίμα δὲν τὸ βγάνουν.

Στ. 2. σέβεται (σέβομαι) φηγάσεται. Στ. 4. στίμα (στίγμα)=κηλὶς.

231

Ο ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ

Ποῦ πάεις, ποῦ πᾶς, ἄμαρτωλέ, ποῦ πᾶς, κριματισμένε ;
 τὸ λάδι σου εἶναι νερό, καὶ τὸ κερὶ σου ξύλο,
 καὶ τὸ λιθάνι, ποῦ κρατεῖς κουφάλα ναι κ' ἐκεῖνο.
 Ἄμε νὰ ντύσῃς ἄρφανά, ἄμε νὰ ντύσῃς ξένα,
 5 νὰ ντύσῃς καὶ τὰ νιόπαντρα τὰ φτωχοπαντρεμένα,
 τότες καὶ σύ, ἄμαρτωλέ, θὰ σώσῃς τὴν ψυχὴ σου.

232

Ἄδύσμος κι' ὁ βασιλικὸς καὶ τᾶσπρο καρυφύλλι,
 αὐτὰ τὰ τριά μαλώνανε τὸ ποῖδ μυρίζει κάλλιο.
 Πετειέται τὸ τριαντάφυλλο, τὸ μοσκομουρουδάτο.
 «Σωπάτε, βρωμολούλουδα καὶ σεῖς βρωμοβοτάνια,
 5 τί ἐγὼ εἶμαι τὸ τριαντάφυλλο τῆς ἀνοιξῆς στολίδι,
 ποῦ τὸ χειμῶνα κρύβομαι ἔς τῆς ἀγκαθιάς τῆ ῥίζα,
 τὸ Μάη τὸ μῆνα φαίνομαι σὲ νιοῦ γαμπροῦ κεφάλι,
 σὲ παντρεμένης γόνατα, ἔς τοῦ κοριτσιοῦ τὸν κόρφο,
 ἔς τῆς χήρας τὸ προσκέφαλο βραδιάζω ξημερώνω.»

233

ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

α΄.

Ἄ κόσμος εἶν' ἓνα δεντρί, κ' ἐμεῖς τὸ πωρικό του,
 ὁ Χάρος εἶναι τρυγητῆς καὶ παίρνει τὸ ἀνθό του.

β΄.

ἤθελα νά ἦμουν ὁμορφος, νά ἦμουν καὶ παλληκάρι,
 νά ἦμουνα καὶ τραγουδιστής, δὲν ἤθελα ἄλλη χάρη.

Τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀνδρὸς ἔγκειται εἰς τὰ τρία ταῦτα, τὸ κάλλος, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν περὶ τὸ ἄσμα δεινότητα. Παραπλήσιον διατυπώνει τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ ἰδεῶδες τὸ γνωστότατον σκόλιον ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸν Σιμωνίδην· κατὰ τοῦτο τᾶριστα εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ὑγεία, τὸ κάλλος, ὁ ἔντιμος πλοῦτος καὶ ἡ μετὰ φίλων διασκέδασις.

γ΄.

Ἄποῦ ναι νιὸς καὶ δὲν πετᾷ μὲ τοῦ βορρᾶ τὰ νέφη,
 εἶντα τῆ θέλει τῆ ζωῇ ἔς τὸν κόσμο νά τὴν ἔχῃ!

δ΄.

Θεὲ μεγαλοδύναμε, θέλω νά σ' ἄρωτήσω,
 τὰ νιάτα ποῦ μᾶς ἔδωτσες γιάντα τὰ παίρνεις πίσω;

ε΄.

Ματάκια ποῦ δὲ φαίνονται, χεῖλι ποῦ δὲν ξηγάται,
κορμί ποῦ δὲ συχοπερνάει γλήγορα λησιμονάται.

ς΄.

Μὴν τὰ πετᾶς τὰ λόγια σου σὺν τᾶχερο ᾿ς τ' ἄλῳνι,
γιατί τὰ παίρνει ὁ δαίμονας καὶ ποιὸς τὰ συμμαζώνει;

ξ΄.

Τὰ λόγια σου, πρὶν νὰ τὰ πῆς, μέτρα τα ἕνα ἕνα,
καὶ τῆς καρδιάς σου τὰ κλειδιά μὴ δίνῃς ᾿ς τὸν καθένα.

η΄.

Ὅποιος ἀγαπάει τὰ ῥόδα πρέπει νὰ χῆ ὑπομονή,
ὅταν τὸν τρουπᾶν τὰγκάθια νὰ μὴ λέγῃ πῶς πονεῖ.

θ΄.

Ὅποιος ψηλὰ ψηλὰ πετᾶ ᾿ς τὸν οὐρανὸ νὰ φτάξῃ,
᾿ς τὸ χαμηλότερο δεντρὶ τοῦ γράφ' ὁ Θεὸς νὰ κάτση.

ΕΡΓΑΤΙΚΑ

ΚΑΙ

ΒΛΑΧΙΚΑ

234

[Τὰ ἐργατικά τραγούδια σκοπὸν ἔχουν διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ ῥυθμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰς ῥυθμικὰς κινήσεις τοῦ ἐργάτου νὰ εὐκολύνουν τὴν ἐργασίαν, κανονίζοντα τὴν ἐνέργειαν τῶν μυῶν καὶ ἐμποδίζοντα τὴν ἄχρηστον σπατάλην μουσικῆς δυνάμεως. Τὸ παλαιότατον καὶ γνωστότατον παράδειγμα τούτων εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν μυθικὸν ᾄσμα: «Ἄλει, μύλα, ἄλει, | καὶ γὰρ Πίττακος ἄλει, | μεγάλας Μυτιλάνας βασιλεύων». Ὁμοίαι εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ὅλων τῶν σημερινῶν ἑλληνικῶν τοιοῦτων τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα τραγουδοῦν ὅταν ἀλέθουν μὲ τὸν χειρόμυλον. Τὸ κατωτέρω ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἠτύοσχεδιάσθη ἀπὸ μίαν μανιάτισσαν, ἡ ὁποία ἠναγκάσθη ν' ἀλέσῃ μὲ τὸν χειρόμυλον διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν τροφήν ἀποσπάσματος χωροφυλάκων, καταδιώκοντος τὸν φνυγόδικον σύζυγόν της καὶ καταλύσαντος εἰς τὴν οἰκίαν της.]

Ἄλεθε, μύλο μου ἄλεθε,
βγάλε τἀλεύρια σου ψιλὰ,
τὰ πίτουρά σου τραγανά,
νὰ τρῶσι οἱ χωροφύλατσοι,
κι' ὁ νωματάρχης τὸ στυλί,
ποῦ κάθεται ἔς τὴν ἀγκωνή.

235

Τώρα εἰν' Ἀπρίλης καὶ χαρά, τώρα εἶναι καλοκαῖρι,
τὸ λὲν τὰ ἡδόνια ἔς τὰ κλαριά, κ' οἱ πέρδικες ἔς τὰ πλάγια,
τὸ λὲν οἱ κοῦκοι ἔς τὰ ψηλά, ψηλά ἔς τὰ καταρράχια,
πὰν τὰ κοπάδια ἔς τὰ βουνά, νὰ ξεκαλοκαιριάσουν,
5 πὰν καὶ κοντὰ οἱ τσοπάνηδες, βαρῶντα τὴ φλογέρα,
νὰ τὰ τυροκομήσουνε καὶ τὴ νομὴ νὰ βγάλουν,
καὶ νὰ γιορτάσουν τὸ ἅγι Γιωργίου, νὰ ῥήξουν ἔς τὸ σῆμαδι,
νὰ πιοῦν νερὸ ἀπὸ τὰ βουνά, νὰ πάρουν τὸν ἀέρα.

236

Βγήκαν κλέφταις ἔς τὰ βουνά,
γιὰ νὰ κλέψουν ἄλογα,
κι' ἄλογα δὲν ἤβρανε,
προβατάκια πήρανε.
5 Καὶ πάνε, πάνε, πάν, (ἄντε μαννούλα μ', πάν!)
Ἔχ καϊμένως, ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος!
Προβατάκια μ',
κατσικάκια μ'!
Βάι!

10 Πήρανε τάρνάκια μου,
καὶ τὰ κατσικάκια μου,
πῆραν καὶ τὸ λάγιο ἄρνι,
ποῦ ἔχε τὸ χρυσὸ μαλλί,
τᾶσημένιο χαϊμαλί.
Καὶ πάνε, πάνε, πᾶν, (ἄντε μαννοῦλα μ', πᾶν!)
15 ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος!
Προβατάκια μ'
λαγιαρνάκι μ'!
Βάι!

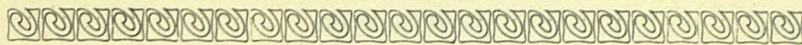
20 Πῆραν τὴν καρδᾶρα μου
ποῦ πηζα τὸ γάλα μου,
πῆραν τὴ φλογέρα μου
μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια μου.
Καὶ πάνε, πάνε, πᾶν, (ἄντε μαννοῦλα μ', πᾶν!)
ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος!
25 Καρδαρίτσα μ',
φλογερίτσα μ'!
Βάι!

Περκαλῶ σε, Παναγιᾶ,
νὰ παιδέψης τὴν κλειψιά.
Ἄχ καὶ νὰ τοὺς πλάκωναν
καὶ νὶν τοὺς ξαρμάτωναν,
30 μέσα ἔς τὰ λημέρια τους
κείνους καὶ τὰ ταίρια τους!
ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος!
Προβατάκια μ'
κατσικάκια μ'!
Βάι!

35 Ἄ βοηθήση ἡ Παναγιᾶ
καὶ παιδέψη τὴν κλειψιά,
καὶ νὰ ἰδῶ τὸ λάγιο ἄρνι
μέσα πάλι ἔς τὸ μαντρί,
τὴν ἡμέρα τὴ Δαμπρῆ
40 θενὰ ψήσω ἔν' ἄρνι
ποῦ νὰ πέφτη ἀπ' τὸ σουβλί.
ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος, ὦχ καϊμένος!
Προβατάκια μ'
κατσικάκια μ'!
Βάι!

ΠΕΡΙΓΕΛΑΣΤΙΚΑ

[Πρὸς δήλωσιν σφοδροῦ καὶ περιπαθοῦς ἔρωτος πρὸς τὴν ἀγαπωμένην γυναῖκα καὶ ἅμα ὑπερβολικῆς τιμῆς αὐτῆς, ἐκφράζει εἰς τὸ τραγοῦδι ὁ ἀνὴρ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν εἶχε μετουσιωμένην εἰς πολῦτιμον ἱερὸν ἐγκόλπιον, ὅπως δύναται ἀδιαλείπτως νὰ τὴν φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ τὴ προσφέρει τὴν λατρείαν του. Ἄλλ' εἰς παραλλαγὴν τοῦ τραγοῦδιου καὶ ὁ ζηλότυπος σύζυγος, μέλλον ν' ἀποδημήσῃ, τοιαύτην μετουσίωσιν ἂν ἦτο δυνατὴ θὰ ἐθεώρει ἀσφαλῆ ἐγγύησιν τῆς συζυγικῆς πίστεως. Εἰς ἄλλην πάλιν παραλλαγὴν, ὅποια ἦ ἐπομένη, καὶ ὁ ἀτυχῆς σύζυγος, ὁ ἔχων γυναῖκα ἀσχημον, προτιμᾷ ἀντὶ νὰ τὴν ἔχῃ ζῶσαν ἐνώπιόν του, νὰ τὴν εἶχε μᾶλλον μετουσιωμένην εἰς ἀψυχον ὕλην, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ λατρεύῃ αὐτὴν οὕτω ὡς ἱερὸν κειμήλιον.]

Ἄπριλη Ἄπριλη δροσερὲ καὶ Μάη μὲ τὰ λουλούδια,
βλον τὸν κόσμον ἐγέμισες λουλούδια καὶ καλούδια,
καὶ μένα βαρυφόρτωσες τὴν ἀσχημὴν γυναῖκα.
Νὰ τὴν πουλήσω δὲν μπορῶ, νὰ τὴ σκοτώσω κι' ὄχι.
5 Θὲ νὰ τὴν πάω 'ς τὸ χρυσικόν, νὰ τὴν περιχρυσώσω,
νὰ φτειάσω γκόλφι καὶ σταυρό, σταυρὸ καὶ δαχτυλίδι,
τὸ δαχτυλίδι νὰ φορῶ, τὸ γκόλφι νὰ βασταίνω,
καὶ τὸ σταυρὸ νὰ προσκυνῶ, νὰ λὲν νὰ ζῆ ἢ ἀγάπη.

Στ. 4. νὰ τὴ σκοτώσω κι' ὄχι—εἶμαι ἀμφίρροπος ἂν πρέπει νὰ τὴν σκοτώσω ἢ ὄχι· σκέπτομαι νὰ τὴν σκοτώσω καὶ πάλιν μετανοῶ.

238 .

Φίλοι, γιατί δὲν τρῶτε καὶ δὲν πίνετε ;
 Μήνα καὶ τὸ ψωμί μας δὲ σᾶς ἄρεσε ;
 στέλνουμε ἔς τοὺς γειτόνους καὶ τ' ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ τὸ κρασί μας δὲ σᾶς ἄρεσε ;
 5 βαγένια ἔχουμε κι' ἄλλα καὶ τ' ἀλλάζουμε.
 Μήνα καὶ τὰ φαγιά μας δὲ σᾶς ἄρεσαν ;
 Μαγειρισσais εἶν' κι' ἄλλais καὶ τs ἀλλάζουμε.
 Μήνα κ' ἡ καψονύφη δὲ σᾶς ἄρεσε ;
 Ἡ νύφη μας αὐτή εἶναι, δὲν ἀλλάζεται.

Στ. 8. *Καψονύφη*—ἡ καϊμένη νύφη, ἡ ταλαίπωρος νύφη.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Α'. Δημώδη ἔσματα τῶν μέσων χρόνων.

Β'. Τραγούδια εἰς ἑλληνικὰς διαλέκτους.

Α'. ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1

ΕΠΙ ΤΗ ΔΙΑΦΥΓΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

1081

[Ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ὑπὸ τῶν Σλαίων ἐμπιστῶν τοῦ αὐτοκράτορος Βορίλλου καὶ Γερμανοῦ, σκοποῦντων διὰ δόλου νὰ ἐλκύσωσιν αὐτὸν εἰς τανάκτορα καὶ ἐκεῖ νὰ ἐξορύξωσι τοὺς ὀφθαλμούς του, κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου (13 Φεβρουαρίου 1081)· ἐφθασε δὲ τὴν πρωΐαν τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας εἰς Τυρολόην τῆς Θράκης, ὅπου ἦνῶθη μετ' αὐτοῦ συναποστατήσαν τὸ στράτευμα. — Τὸ ἄσμα τὸ ὁποῖον ἐτραγῶδει τότε ὁ λαὸς ἐκθειάζων τὸ γεγονός, εἶναι σπουδαῖον ἱστορικὸν τεκμήριον, ἀποδεικνύον τὸ ἀνυπόστατον τῆς κατὰ τοῦ Ἀλεξίου κατηγορίας, ὅτι ἐστασίασεν ἐκ φιλοδοξίας πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου καὶ ὄχι πιεσθεὶς ἐξ ἀναποδράστου ἀνάγκης.]

Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς,
χαρῆς Ἀλέξιε ἐννόησες το,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρωῖ
ὕπα καλῶς, γεράκι μου!

Παράφρασις. Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς, νὰ σὲ χαρῶ, Ἀλέξιε, τὸ ἐννόησες καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πρωῖ πέταξε (ἔπαγε) καλά, γεράκι μου!

2

ΚΑΤΑΛΟΓΙΝ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ

[Ἄσμα δημοτικὸν παρεμβεβλημένον εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ἔπος, τοῦ ἸΔ' αἰῶνος πιθανῶς, «Τὰ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ῥοδάμην».]

Ἄγνωστος μυριοφλόγιστος, ξένος ἐκ τὰ δικά του,
τὸν ἐκαταθασάνισε κόρης ὠραίας ἀγάπης,

- ἔφυγεν ἐκ τὴν χώραν του καὶ ἀπὸ τὰ γονικά του,
καὶ εἰς ξένον τόπον περπατεῖ καὶ αἰχμάλωτος διαβαίνει.
- 5 Πόνους του κλαίουν τὰ δένδρά, θλίψαις του τὰ λιβάδια
καὶ ποταμοὶ τὰ δάκρυα του, βρονὰ τοὺς στεναγμούς του.
Ἄηδόνιν εἰς τὴν στράταν του νὰ κιλαδῆ, νὰ λέγῃ,
καὶ οἱ πόνοι τῆς καρδίας του καὶ οἱ ἀναστεναγμοὶ του
σιγίζουσι το νὰ μὴ λαλῆ, καρδιόφωνον κρατοῦσι.
- 10 Ἔδε στρατιώτου συμφορὰν, τὴν πάσχει διὰ φεδοῦλαν,
αὐτὸς ἔνε αἰχμάλωτος, ξένος εἰς ἄλλον τόπον.

Στ. 10. φεδοῦλα ἢ φουδοῦλα—νεῆαις.

3.

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ

[Τὰ *Καταλόγια* εἶναι συλλογὴ ᾄσμάτων, τὴν ὁποίαν ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Γερμανὸς Γουλιέλμος Βάγνερ τῷ 1879, ὑπὸ τὴν πεπλασμένην ἐπιγραφὴν: *Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης*. Ἀρίστη καὶ τελειοτάτη ἐκδοσις ταύτης εἶναι ἡ δημοσιευθεῖσα τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τῶν γνωστῶν νεοελληνιστῶν D. C. Hesselring καὶ H. Pernot, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέθεσαν τὴν ἐπιγραφὴν *Ἑρωτοπαίγνια*. Τὸ χειρόγραφον δ' ὁμοῦ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν *Καταλόγια, στίχοι περὶ ἔρωτος καὶ ἀγάπης*. Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκραιφνῶς δημοτικὰ ᾄσματα, ἀσημάντους δὲ μόνον μεταβολὰς καὶ προσθήκας ἐπέφερον, ὡς φαίνεται, ὁ βιβλιογράφος ἢ οἱ πρὸ αὐτοῦ συλλογεῖς, ἂν συλλογεὺς δὲν ἦτο ὁ ἴδιος.]

Α'

- Ἄν ἤξευρα, κυράτσα μου, πότε θέλεις κινήσῃ,
καὶ πόθεν θέλεις διαβῆ με ταῖς ἀρχοντοπούλαις,
τὴν στράταν σου νὰ φύτεψα μηλαῖς καὶ κυδωνίτσαις,
καὶ νεραντζούλαις καὶ κιτραῖς καὶ δάφναις καὶ μυρσίναις,
- 5 τὸν δρόμον σου τριανταφυλλιαῖς, νὰ μὴ σὲ πιάνῃ ὁ ἥλιος.
Καὶ ὅπου διαβαίνεις καὶ πατεῖς ἤθελα σπέρνῃ μύσχον,
καὶ νὰ μυρίζῃ ἢ στράτα σου, καὶ σὺ νὰ μὴ τὸ ξεύρῃς,
νὰ μὴ μαυρίζῃ, λυγερή, ἔς τὸν ἥλιον ἢ ἐλικιά σου.

Στ. 8. ἐλικιά (ἡλικία) κυρίως σημαίνει τὸ ἀνάστημα.

Β'

- Ζηλεύγουν τὴν ἀγάπην μας, κυρά μου, οἱ γείτονές σου,
 διατι κρατεῖται δυνατὴ ὡς πύργος σιδερένως·
 θωροῦν την ὅτι ἐπλέκτηκην ὡς χρυσὸν ἀλυσίδιν,
 κ' ἐφάνη τους πολὺν κακόν, θέλουν νὰ μᾶς χωρίσουν.
 5 Νὰ μὴ τὸ δοῦν τὰ μάτια τους, μὴ τὸ χαρῆ ἢ ψυχὴ των,
 ἀμὴ τὸ θέλουν εἰς ἡμᾶς, ἀπάνω τους τὸ δοῦσιν,
 νὰ τὸ θλιβοῦν οἱ φίλοι τους, νὰ τὸ χαροῦν οἱ ἐχθροὶ των,
 διατι βουλὴν ἐδώκασιν νὰ μᾶς ἀποχωρίσουν,
 δίχως κανένα πταίσιμον, δίχως κανένα δίκαιον.

Στ. 6. ἀμὴ τὸ θέλουν—ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ θέλουν. δοῦσιν—ἴδωσιν.

Γ'

- Ὅμματια εἶχα κ' ἐπῆρες τα, καρδιάν καὶ ἀνέσπασές την,
 τὰ κάλλη σου τὰ θαυμαστά μηδὲν μὲ τὰ στερήσῃς.

Δ'

- Περιστεράκιν νὰ γενῶ, νὰ ἔλθω ὅπου κοιμᾶσαι,
 σφικτὰ νὰ σὲ περιπλακῶ, πάντα νὰ μὲ θυμᾶσαι.

Ε'

- Ἐνας πανώρειος ἄγουρος ἀγάπα ὠραίαν κόρην.
 Χρόνους δυὸ τὸν ἐμάρανε τῆς κόρης ἢ ἀγάπῃ.
 Καὶ μαραινόμενος ὁ νεὸς ἔς τῆς λυγερῆς τὸν πόθον,
 ἐμήνωσέ την μιὰν αὐγὴν· «Κυρά μου, ὅτι ἀγαπῶ σε.
 5 Κρυφά, κυρά μου, σὲ ἀγαπῶ, καὶ σὺ οὐδὲν τὸ ξεύρεις,
 καὶ βασανίζομαι κρυφὰ καὶ φανερά πομένω.»
 Ὡς τῶκουσεν ἡ λυγερή, τὰ δάκρυα της ἐτρέξαν,
 μαντᾶτον τὸν ἀπόστειλε τὸ οὐκ ἤθελεν ν' ἀκούσῃ.
 10 «Ἐσὺ μικρὸν καὶ ἀνήλικον, φιλιὰν οὐδὲν ἐξεύρεις,
 καὶ πῶς ἐξεστομάτισες καὶ εἶπες ὅτι ἀγαπᾷς με,
 καὶ ἐκόπησαν τὰ μέλη μου καὶ καρδιομάρανές με,
 καὶ ἂν τῶκουσαν οἱ γείτονες μεμφθῆ με θέλαν ὄλοι;»

- Και τότε πάλι ὁ νεώτερος τὴν λυγερὴν ἐλάλει·
 «Καὶ πῶς τὸ ξεύρεις, λυγερή, φιλιὰ οὐδὲν ἐξεύρω;
 15 πρῶτον ἄς μ' ἐδοκίμαξες, κ' ὕστερον ἄς μ' ἐρώτας.
 Νά δες μικροῦ φιλήματα, μικροῦ πιδεξιωσύναις,
 πῶς κολακεύει τὸ φιλίν, πῶς κυβερνᾷ τὸν πόθον.
 Ὁ πεῦκος μέγα δέντρον ἔν', ἀλλὰ καρπὸν οὐ κάμνει,
 τὸ στάχιν ἔν' μικρούτσικον, εἶδες καρπὸν τὸν κάμνει;
 20 Πάλιν τὸ κλῆμα τὸ μικρὸν θωρεῖς καρπὸν τὸν κάμνει;
 τὸ καλοκαίριν τρῶσιν τον, σταφύλιν, ἀγουρίδα,
 καὶ τὸν χειμῶνα τὸ κρασὶν πίνουν το 'ς τὸ ποτῆριν.
 Καὶ ἂν δὲν πιστεύης, λυγερή, καὶ ἂ δὲν πληροφορᾷσαι,
 βάλε τὸ φελλοκάλλικον κ' ἔμπα 'ς τὸ περιβόλιν,
 25 καὶ ἰδὲ καὶ ταῖς μικραῖς μηλιαῖς, ἰδὲ καὶ ταῖς μεγάλαις,
 πῶς δέχονται τὸν ἄνεμον ὡσάν καὶ ταῖς μεγάλαις.»

Στ. 24. *φελλοκάλλικον* ὑπόδημα ἐλαφρὸν μὲ καϊτύματα ἐκ φελλοῦ. Στ. 26.
 Εἰς σημερινὰς παραλλαγὰς ἢ παρομοίωσις εἶναι εὐστοχοιτέρα: καὶ πῶς ἀθροῦσιν οἱ
 μικραῖς κάλλιον πού ταῖς μέλαις.

Σ'

Λαγῆνιν, τί λιμπίζομαι τὰ πάντερπνά σου κάλλη!
 ἐσὺ σταμνὶν κ' ἐγὼ ἀνθρωπος, κάλλιον μου τύχην ἔχεις,
 ἐσὺ νὰ σύρνης κρυὸν νερὸν 'ς τῆς λυγερῆς τὰ χεῖλη.

Ζ'

Ἄπ' ὅλα τᾶστρον τοῦ οὐρανοῦ τό ναν ποῦ λάμπει ἐσύ σαι,
 καὶ ἀπ' ὅλην σου τὴν γειτονιὰν ἐσύ, κυρά ἔχεις χάριν,
 διατί σαι ἄσπρη καὶ ξαθή, ὁμοιάζεις ὡς φεγγάριν,
 ποτέ μου οὐδὲν νὰ σ' ἔλλαξα, μὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν χάριν.

Στ. 4. *οὐδὲν νὰ σ' ἔλλαξα* = δὲν θὰ σὲ ἀντήλασον (μὲ ἄλλην τῆς γει-
 τονιάς σου).

Η'

- Ὅπου ἀγαπήσω θλίβομαι, καὶ ὅπου ποθῶ λυποῦμαι,
 καὶ ὅπου ῥήξω τὸ βλέμμα μου ἔναι πικριὰ εἰς ἐμένα.
 Καιρὸς ἦτον, καὶ διέβηκεν, κυρά μου, ὅταν σὲ ἀγάπουν,
 καὶ μέσα 'ς τὴν καρδιά μου πολλ' ἀκριθὴν σὲ εἶχα.
 5 Τὸ φῶς μου ἂν εἶχες το ζητᾶν, ἦθελα πῆ «καὶ νὰ το.»

Ἐπίστευα ἢ ἀγάπη σου νά ἐναι στερεωμένη,
καί ἐσύ εἶχες τήν παραβολιάν γεμάτην τὸ κορμί σου.

Στ. 7. *παραβολιὰ* = ποτηρία, ζαβολιά.

Θ'

Πάντα, κυρά μου ἐγάπουν σε, κ' ἐδ' ἀγαπῶ σε πλέον.
Ἄν δὲ πιστεύης, λυγερή, καὶ ἃ δὲν πληροφοροῦσαι,
ἐρώτησε τοὺς Ἑρωτες τοὺς καρδιοφλογιστάδες,
5 ποῦ βάλαν κ' ἐφυτεύσαν σε μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου.
Καταπατεῖς καὶ κόφτεις τὰ τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου,
καὶ ὡς ἐν' τὸ νύχι καὶ τὸ κρεάς, ἔτσε κ' ἐγὼ μετὰ σου.

Κυρά μου, ἐσύ σαι ὁ ποταμὸς, ὁ χρυσομελιτάρης,
ὅπου ἔχεις κλώσματα πολλὰ μὲ σεῖσμαν καὶ μὲ διῶμαν.
Ἔσσι διαθοῦν καὶ πίνουν το ποτὲ οὐκ ἐδιψοῦσιν,
10 κ' ἐγὼ, κυρά, ὡς ἔπινα, ποτὲ οὐκ ἐχόρτασά σε,
πάντα διψῶ καὶ πεθυμῶ, κυρά μου, νά σὲ πίνω.

Ἐσύ σαι κίονιν πορφυρόν, ποῦ στέκει 'ς τὸ παλάτιν,
ὅπου κουμπίζει ὁ βασιλεὺς καὶ κρίνει ὁ λογοθέτης,
τῆς Δέσποινας εἰκόνισμαν, τοῦ βασιλέως ἐγκόλφιν,
15 καὶ τῶν ῥηγάδων ἢ τιμῆ καὶ ἢ δόξα τῶν ἀρχόντων.
Σὺ εἶσαι τῆς νύκτας ἢ δροσιὰ καὶ ἢ πάχνη τοῦ χειμῶνος,
καὶ φέγγος ἀποσπερινὸν καὶ ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας,
καὶ τῆς αὐγῆς ὁ αὐγερινός, τοῦ παλατιοῦ ἢ κανδήλα.

Ἐσύ σαι τὸ ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ κάμπου τὸ λουλουδι,
20 καὶ χώρα πολυζήλευτος, μὲ τὸ πολὺν λογάριν,
καὶ ἀπὸ τὸ κύκλωμα τοῦ ἡλιοῦ ἢ μιὰ ἀκτίνα σύ σαι,
καὶ ἀπὸ τ' Ἀδάμου τὴν πλευράν ἢ μιὰ παγίδα ἐσύ σαι,
καὶ ὅπου ἔκαψεν κ' ἐμπύρισεν πολλῶν καρδιαῖς ἐσύ σαι,
καὶ ἀπὸ τὰ δόνια τὰ λαλοῦν ἕναν πουλὶν ἐσύ σαι. . . .

Κυρά μου, ὅταν σὲ θυμηθῶ καὶ βάλω σε 'ς τὸν νοῦν μου,
κλονίζεται ἢ καρδίτσα μου καὶ σειέται σὰν τὸ φύλλον,
ἀνασπενάζω ἐγκαρδιακά, δὲν ἤμπορῶ ἀπομένει
ὅτι ἐσέβη ἢ ἀγάπη σου ἀπέσω 'ς τὴν καρδιά μου,
ὡσάν μαχαίρι δίστομον κόπτει τὰ σωθικά μου,
30 τὸν λογισμόν μου δαπανᾷ καὶ ἔλα μου τὰ μέλη.

Στ. 7. *χρυσομελιτάρης* ποταμὸς μέλιτος, μὲ χροαῖζον χρῶμα. Στ. 7. *κλώ-
σματα* αἱ μετὰ χάριτος κινήσεις, *σεῖσμαν* ἢ ταλάντευσις τοῦ σώματος, *διῶμαν*
(ιδίωμα) τὸ μεγαλοπρεπὲς παράστημα. Στ. 13. *λογοθέτης* μέγα ἀξίωμα τῆς Βυ-
ζαντινῆς αἰλῆς. Στ. 14. *Δέσποινας* τῆς Παναγίας. *βασιλέως* τοῦ αὐτοκράτορος
τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, *ῥηγᾶδες* οἱ τῶν ἄλλων κρατῶν βασιλεῖς. Στ. 30. *λο-
γάριν* θησαυρός.

I'

Ψυχὴν εἶχα κ' ἐπῆρες την, καρδιὰν καὶ ἀνέσπασές την,
 δίχως ψυχὴν, δίχως καρδιάν, ἔς τὸν κόσμον πῶς νὰ ζήσω;
 μαραίνει με ἡ ἀγάπη σου, καίει με τὸ φίλημά σου,
 ὁ ἔρωτας τοῦ πόθου σου εἰς θάνατον μὲ ρίπτει.

- 5 Ἄν τό χα ξεύρη, ἂν τὸ λπιζα καὶ ἂν τό βαλλα ἔς τὸν νοῦν μου,
 ὅτι σὺ οὐκ ἐνθυμᾶσαι με, οὐδὲ ἔς τὸν νοῦν σου μ' ἔχεις,
 οὐδὲ ἀγαπᾶς με ἐγκαρδιακά, ὡσὰν ἐγὼ ἐσένα,
 νὰ πῆγα καὶ νὰ γύρευσα βρῦσιν τῆς ἀσπλαγχνίας,
 ὁποῦ ἀποπλύνονται καρδιαῖς καὶ λησμονοῦνται ἀγάπαις.

IA'

Ψυχὴν, καρδιὰν ἐσέν ἔχω, καὶ ἄγγελον δὲν φοβοῦμαι,
 τὸν ἄγγελον τὸν θέλω δῆ ἐσένα θέλει μοιάζει,
 καὶ τὸνομά σου θέλω πῆ, καὶ θέλω ἐξεψυχιάσειν.

Στ. 1. ἄγγελον τὸν ψυχοπομπὸν ἄγγειον.

4

[Τραγοῦδι ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀνήκον, ὡς καὶ τὸ
 ἐπόμενον, εἰς τὸν κύκλον τῶν τραγουδιῶν τῆς ἀπαρνημένης. Πρβλ.
 ἀνωτέρω σ. 160 ἀριθ. 128.]

- Ἄσπρη ξανθὴ πανέμνοστη, Κύρκατης ταξιδεῦει
 καὶ ὑπάγει ὁ Κύρκατης μακρεὰ καὶ τὸ ταξίδιν μέγα.
 Καὶ ἡ κόρη ἀπὸ τῆς λύπης της τοὺς μῆνας καταράται.
 «Νὰ κῆς, Φλεβάρη, φλέγεις με καὶ Μάρτη ἐμάρανές με,
 5 Ἄπριλη ἀπριλοφόρητε καὶ Μᾶ κατακαμένε,
 τὸν κόσμον καὶ ἂν ἐγεμισες τὰ θίτζια καὶ τὰ ρόδα,
 τὴν ἰδικὴν μου τὴν καρδιὰν τοὺς πόνους καὶ τὰ δάκρυα.»

Στ. 4. νὰ κῆς = νὰ καῆς. Στ. 6. τὰ θίτζια (τὰν θίτζια) τὰν θύλλια.

Β. Βιγγ 6 201 ff

(ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗΣ)

[Ἀπόσπασμα τῆς *Ῥιμάτας κόρης καὶ νέου*, δημόδους ποιήματος τοῦ 13' αἰῶνος, ἐκδοθέντος τὸ πρῶτον ὑπὸ Αἰμ. Λεγρονδ ἐκ δύο χειρογράφων, τοῦ ἐνός, πληρέστερον ἔχοντος αὐτό, τῆς ἐν Μιλάνῳ Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης, τοῦ δ' ἐτέρου τῆς ἐν Βιέννῃ. Τοῦ ὅλου ἄσματος φέρονται μέχρι τοῦδε ἀνά τὸ στόμα τοῦ λαοῦ πολυάριθμοι παραλλαγαί, ἐκ δὲ τῶν διαφορῶν τὰς ὁποίας παρουσιάξουν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ *Ῥιμάτα* ἀπρητίστη ἐκ παλαιότερων, ἀξραιφνῶς δημοτικῶν ἄσμάτων, διασκευασθέντων ὑπὸ στιχουργοῦ τινος εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, ἐξ ὧν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τὸ ποίημα.]

- Ἄ βουληθῆς νὰ μ' ἀρνηθῆς καὶ νὰ μ' ἀλησμονήσης,
εἰς τὴν Τουρκιά, 'ς τὰ σίδερα πολλὰ ν' ἀγανακτήσης.
Σὲ τούρκικα σπαθιά βρεθῆς, σὲ Κατελάνου χέρια,
τὰ κριάτα σου νὰ κόψουσι μὲ δίστομα μαχαίρια.
- 5 Ἀράπηδες νὰ σ' εὔρουσι καὶ Μῶροι νὰ σὲ σώσουν,
κ' εἰς ὄχλον σαρακήνικον τρεῖς μαχαιριαῖς σοῦ δώσουν
οἱ δυὸ ν' ἀγγίζουν 'ς τὴν καρδιά, κ' ἡ ἄλλη 'ς τὰ μυαλά σου,
κ' εἰς τὸν ἀφρὸν τῆς θάλασσας, νὰ βροῦσι τὰ μαλλιά σου.
Τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια σου νὰ βροῦν εἰς παραγιαλί,
- 10 καὶ τὰ μουσοῦδια τὰ βαστᾶς 'ς τὴν ἄμμο νὰ τὰ βγάλη
νὰ δράμουν νὰ ρθουν νὰ σὲ ἴδου ἐκ τὰ συγγενικά σου,
ἡ μάννα σου νὰ κουρευτῆ, θωρῶντα τὰ μαλλιά σου.
Καὶ τότες νὰ ρθω νὰ σὲ δῶ γιὰ παρηγορημά μου,
'ς τὸ ξόδι σου νὰ γδικιωθῶ, νὰ δροσιστῆ ἡ καρδιά μου.

Στ. 3. *Κατελάνου*. Ἡ σκληρότης τῶν Καταλάνων, ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν 14' αἰῶνα ἐπιδρομῶν αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀπέμεινε παροιμιώδης. Στ. 5. *νὰ σὲ σώσουν*—νὰ σὲ καταφθάσουν. Στ. 9. *παραγιαλί* (παρὰ—γιαλὸς) περιγιαλί, παραλία. Στ. 10. *μουσοῦδια*—πρόσωπον (ἰταλ. muso+οῦδι). Στ. 12. *νὰ κουρευτῆ* νὰ κόψῃ τὴν κόμην εἰς ἔνδειξιν πένθους. Στ. 14. *ξόδι* (ἐξόδιον)—κηδεία. *γδικιωθῶ* (συμφυρμὸς τοῦ ἐκδικηθῶ καὶ δικαιωθῶ).

6

[Λιανοτράγουδα ἐκ χειρογράφου τῆς Βιέννης τοῦ Ις' αἰῶνος.]

α'.

Ἐπὸ πηγὴν πάλιν πηγὴ, κί' ἀπὸ πηγὴν πηγάδι,
κί' ἀπὸ παλιὰ φιλήματα πάλιν καινούρια ἀγάπη.

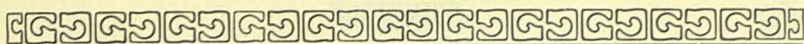
β'.

Ἐψὲς ἐπερνοδιάβαινα, κόρη ἐκ τῆ γειτονιά σου,
κί' ἡ γειτονιά σου μ' ἤγνωωσεν, καὶ σύ, κόρη ἐκοιμάσου.

γ'.

Ὅλοι δοξεύουν μ' ἄρματα, ὅλοι μὲ τὰ δοξάρια,
καὶ σύ ἐκ τὸ παραθύρι σου δοξεύεις μὲ τὰ μάτια.

Β'. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥΣ

ΓΚΙΟΥΜΟΥΛΤΖΙΝΑΣ (ΘΡΑΙΚΗ)

1

Ἡ Κουσταντής

[Τὸ τραγοῦδι τοῦτο εἶναι παραλλαγή τοῦ εἰς πολλὰς ἑλλη-
νικὰς χώρας ἐπιχωριάζοντος ἀκριτικοῦ ἄσματος τοῦ Πορφύρη.
Ἡ σύζυγος ἢ ἡ ἀγαπητικὴ τοῦ Ἀκριτοῦ εἰς πολλὰ ἄσματα
παρουσιάζεται ὡς ἡρωϊκὴ βοηθὸς αὐτοῦ, σώζουσα ἐκ κινδύνων].

Ἡ Κουσταντής ἢ λιὸ μικρός, τοῦ ἀξίου παλληκάρι,
τοὺν πρώτου χρόνου ᾽ς τοῦ σπαθί, τοῦ δευτέρου δουξάρι,
τοῦ τρίτου καυκήστηκι «κανένα δὲ φοβοῦμι,
μηδὶ Τούρκου, μηδὶ Ρουμνιό, οὔδι τοὺν βασιλέα.»

- 5 Βασιλουπούλα τ' ἄκουσε ποῦ τοῦ ψηλὸ σαράι.
«Σώπα, σώπα, μπρὲ Κούσταντη, κὶ μὴ πουλυπινέσι,
κὶ θὰ τ' ἀκούσ' ἢ βασιλὲς κὶ στείλη κὶ σὶ πάρη.»

Κ' ἢ βασιλὲς σὰν τ' ἄκουσι πουλὺ τοῦ βαρυφάνη.
Βάνει τιλάλη κὶ φουνάζ, χουριά κὶ βιλαέτια.

- 10 «Ποιὸς εἶνι ἀξιους κὶ ἀβουργὸς τοὺν Κούσταντη νὰ φέρη;
Κανένας δὲ ἀπλουήθηκι ποῦ ἔλουνου τοὺν κόσμου.
Τσῆ χήρας γιὸς πλουήθηκι, τῆς χήρας παλληκάρι.
«Ἰγὼ μαι ἀξιους κὶ ἀβουργὸς τοὺν Κούσταντη νὰ φέρου,
ἀπ' τὴν καλοῦδα τ' ποῦ κουντὰ νὰ πὰ νὰ τούνη πάρου.»

- 15 Τοὺν μούρου τ καθαλλίκιψι κὶ πῆρι κὶ πααίνει.
«Γιὰ σήκου, σήκου, Κούσταντη, κὶ βασιλὲς σὶ θέλει.

— Πές μι ἂν εἶνι γιὰ καλὸ νὰ βάνου τὰ χρυσά μου,
πές μι ἂν εἶνι γιὰ κακό, νὰ βάνου τάρματά μου.»

- 20 Τοὺν ἔρραψι τὰ μάτια του ἰννιὰ λουγιῶ μιτάξι,
τοὺν ἔδισι τὰ χέρια του σαράντα κάτι' ἀλσίδα,
ἔθανε κὶ ᾽ς τοῖς πλάτις του τοῦ μύλου τοῦ λιθάρι,
κὶ ᾽ς τᾶλουγου τοὺν ἔβαλι, ᾽ς τοῦ βασιλὲ τοὺν πάει.

- Βασιλοπούλα τ' ἄκουσι, γυρίσθη κί τὸν λέγει.
 «Δὲ σ' εἶπα γῶ, μπρὲ Κούσταντη, νὰ μὴ πουλυπινιέσι,
 25 κί θὰ τ' ἀκούσ' ἢ βασιλὲς κί στειλῆ κί σὶ πάρη;»
 Δακρύσανι τὰ μάτια του, κόπηκαν τὰ μιτάξια.
 Ἄνέμιξι τὰ χέρια του, κόπηκαν κί οἱ ἀλσίδις.
 Ἄνέμιξι τσοῖ πλάτις του, ἔπισι τοῦ λιθάρι.
 Νά κ' ἢ καλοῦδα τ πόφτασι μὶ τοῦ σπαθί 'ς τοῦ χέρι.
 30 Διξιὰ ζιβράνι ἔκουψι κί κόσμους δὲν ἀπόμνι.
 Στέλνει τοῦ βασιλὲ χαμπέρ, τοῦ βασιλὲ δυὸ λόγια.
 «Ἄν ἔχη κί' ἄλλα πρόβατα νὰ στειλῆ νὰ τὰ κόψου.»

Στ. 1. *λιὸ μικρὸς* ὁ Μικροκωσταντῖνος ἐπικαλούμενος εἰς πολλὰ ἀκριτικὰ ἄσματα. Στ. 2. εἰς ἠλικίαν ἐνὸς ἔτους ἐχειρίζετο τὸ σπαθί, εἰς ἠλικίαν δύο ἐτῶν τὸ τόξον. Στ. 9. *τιλάλη κήρυκα* (λ. τουρκ.) Στ. 10. *ἄβουργὸς* = γοργὸς. Στ. 14. *καλοῦδα καλή* = σύζυγος. Στ. 20. *κάτι* λ. τουρκ. μέτρον, κυρίως ὄροφος. Στ. 27. *ἀνέμιξι* (ἀνεμιζῶ) ἐκίνησε μὲ ὀρμήν. Στ. 30 *ζιβράνι* ζεοβιά, ἀριστερά. Στ. 31. *χαμπέρι* ἀγγελία, μήνυμα, λ. τουρκ.

ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

2

Μοιρολόγι.

- Πτσὸς εἶν' ὁ Βασιλὲς τῆς γῆς τσ' ἢ Δέσποινα τοῦ κόσμου;
 πτσὸς εἶν' ὁ κλειδακάτουρας, ποῦ σ' ἔσει κλειδωμένο;
 Καμνιῶ τοῦ βασιλτσᾶ θηρονί, τῆς Δέσποινας κουδοῦκλι,
 καμνιῶ τοῦ κλειδακάτουρα οὐλτόχρουσο μαντῆλι,
 5 γιά νὰ σὲ φήγη νὰ ρτσεσαι ταῖς τρεῖς δίχορταῖς τοῦ χρόνου,
 τοῖς Ἰψωσαις γιά τὸ σταυρό, τὰ Φῶτα γιά τὸ γιάσμα,
 τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα γιά τοῦ Χριστοῦ τῆ γέννα,
 τσαῖ τῆς Λαμπρῆς τὴν τσουρδζατσῆ γιά τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Στ. 1 *Ποῖος εἶν' ὁ βασιλεύς.* Στ. 2. *κλειδακάτουρας* = κλειδοκράτορας. Στ. 3. *Κάμνο* (ὑπόσχομαι νὰ κάμω) τοῦ βασιλιᾶ θρονί. Στ. 4. *διόχρουσο μαντῆλι.* Στ. 5. νὰ σὲ ἀφήγη νὰ ἔρχεσαι ταῖς τρεῖς γιορταῖς τοῦ χρόνου, τὰς ἐπισήμους ἑορτάς. Ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει δ' ὅμως τῶν ἑορτῶν ἀναφέρονται τέσσαρες ἀντὶ τριῶν τῆς Ἐγνώσεως τοῦ σταυροῦ (14 Σεπτ.), τῶν Χριστουγέννων, τῶν Φῶτων (6 Ἰανουαρ.) καὶ τοῦ Πάσχα. Στ. 8. *τσουρδζατσῆ* Κυριακή.

Λ Ε Σ Β Ο Υ

3

(Εὐχετικὸν τῶν Θεοφανίων)

- Ἴδὼ μᾶς εἶπαν κ' ἤρταμι σὶ τοῦτα τὰ παλάτια,
τὰ δίπατα, τὰ τρίπατα, μαρμαρουστουλισμένα,
ὅπου τὰ χτίζαν Ἑρουτις κὶ ἔλου καλανδρομένοι.
Βάζανι μόλου τοῦ ψηφί κὶ ἀράδα τοῦ λουγάρι,
5 βάζαν κὶ μισουχάλικα ἀδρὺ μαργαριτάρι.
Εἶπαμι τὰ παλάτια μας, ἄς ποῦμι τὸν ἀφέντη.
Ἀφέντ' ἀφέντη λόφιντι, πέντι βουλαῖς ἀφέντη,
ἀφέντης εἶς' ἀπ' τοῦ θιό, κὶ φαίνισ' ἀπ' τοῦ σῶμα,
καμαρουτὰ πατεῖς ἔς τὴ γῆ κὶ ζυγιστὰ ἔς τοῦ χῶμα.
10 Σόνα σοῦ πρέπ' ἀφέντη μου, χίλια χρόνια νὰ ζήσης,
κὶ τὸν πιδιοῦ σ' τὰ στέφανα οὔλα νὰ τὰ φιλήσης.
Ἦς τὸν ἁγίου τάφου τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶς νὰ προυσκυνήσης.
Εἶπαμι τοῦ ἀφέντη μας, νὰ ποῦμι δὴ κυρά μας.
Κυρ' ἀργυρή, κυρὰ χρυσή, κυρὰ μαλαματένια,
15 ὅταν ὁ Θιὸς ἡμοίραζι τὴν οὐμουρφιά ἔς τὸν κόσμου,
κὶ σὺ ἔς τὴν πόρτα στέκουσουν, τὴν καλουμοῖρα πῆρις·
πῆρις ἀσπράδα τοῦ χιουνιοῦ, τὴ κουκκινιά τοῦ ρόδου.
κὶ μάτι κὶ ματόφρυδου ἀποῦ τοῦ χιλιδόνι.
Εἶπαμι τὴν κυράτσα μας, ποῦ νὰ πουλυχρουνίσῃ,
20 ἔς τὸν ἁγίου τάφου τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶ νὰ προυσκυνήσῃ.
Εἶπαμι τὴν κυράτσα μας, ἄς ποῦμι κὶ τὴ κόρη.
Κυρά, γαμπρὸ σὶ φέραμι ἀποῦ τὴ Βαβυλῶνα,
μὶ τιτρακόσοι ἄρχοντες, μὶ χίλια παλληκάρια.
Εἶπαμι τοῦ κουρίτσι σου, ἄς ποῦμι κὶ τοῦ ἄλλου.
25 Κυρά μου, τοῦ κουρίτσι σου γραμματικὸς τοῦ θέλει,
ἂν εἶνι κὶ γραμματικὸς, πουλλὰ προικιά γυρεύγει.
Γυρεύγει ἀμπέλια ἀτρύγητα, χουράφια μὶ τὰ σδάρια,
γυρεύγει κὶ τὴ Βενετιά μ' οὔλα της τὰ καράδια,
γυρεύγει κὶ τοῦ κὺρ Βουριᾶ γιὰ νὰ τὰ ταξιδεύγῃ.
30 Εἶπαμι τοῦ κουρίτσι σου, ἄς ποῦμι κὶ τοῦ ἄλλου.
Κυρά μου, τοῦ κουρίτσι σου βάλι του ἔς τοῦ καφάσι,
νὰ κουσκινίξῃ μάλαμα, νὰ πέφτῃ τοῦ λουγάρι,
κὶ μὶ τὰ κουσκινίσματα νὰ βάλινῃ παλληκάρι.

- Εἶπαμι τοῦ κουρίτσι σας, ἄς ποῦμι τοὺν ὑγιό σας.
 35 Σόνα σοῦ πρέπει, νιὸ πιδί, χίλιω γρουσοῦ ζουνάρι,
 μαλαματένια ἄρματα, γιὰτ' εἶσι παλληκάρι,
 κὶ ἕνα ἄλουγου καλό, νὰ βγαίνης ἔς τοῦ σιργιάνι.
- Εἶπαμι τοὺν ὑγιόκα σας, ἄς ποῦμι κὶ δοὺν ἄλλου.
 Κυρά μου, δοὺν ὑγιόκα σου, τοὺν καλινιθριμένου
 40 ἰνιὰ μικραῖς δοὺν ἀγαποῦν κὶ δικουχτῶ μεγάλης.
 Ἄλλη κιντᾶ τοὺν ἥλιου, κὶ ἄλλη τοῦ φιγγάρι,
 ἀπ' οὐλις ἢ μουρφότερη κιντᾶ ἀνατουράλι.
- Εἶπαμι τοὺν ὑγιόκα σου, ἄς ποῦμι κὶ δοὺν ἄλλου.
 Αὐτὸς ποῦ πάγει ἔς τοῦ σκουλεῖο κὶ γράφει μὶ κουντύλι,
 45 θιὸς νὰ τοὺν πουλυχρουνῆ νὰ βάλῃ πιτραχῆλι.
- Εἶπαμι τοὺν ὑγιόκα σου, ἄς ποῦμι κὶ δοὺν ἄλλου.
 Κυρά μου, τοὺν ὑγιόκα σου, δοῦ μουςκανιθριμένου,
 βάλι νιρὸ κὶ λοῦσι τουν κὶ καλουχτένισί τουν,
 κὶ στεῖλι τουν ἔς τοῦ δάσκαλου, γράμματα γὰ νὰ μάθῃ,
 50 νὰ μπαίνῃ νὰ καλαναρχᾶ, νὰ βγαίνει νὰ διδάζῃ,
 νὰ δοὺν ἠδεῖρ' ἢ δάσκαλους μὶ τῆ χρυσὴ βιργίτσα,
 νὰ δοὺν μιρών' ἢ μάννα του μὶ τὰ πουλλά της χάδια.
- Βάλι πανέρια κάστανα, πανέρια λιφτουκάρδα,
 ἄν ἔχῃς κὶ γλυκὸ κρασί, κέρνα τὰ παλληκάρια,
 55 νὰ πιοῦν, νὰ ξιθραχνιάσουνε, νὰ τραγουδοῦν καθάρια.
 Κι' ἔπλουσι τοῦ χιράκι σου ἔς τὴν ἀργυρῆ σου τσέπη,
 ἄν εὔρης γρόσα δῶ μας τα, φλουριά μὴ τὰ λυπάσι,
 ἄν εὔρης κὶ μισόφλουρα, κὶ κεῖνα παίρουμί δια.

Στ. 2. **δίπατα, τρίπατα**=διώροφα τριώροφα. Στ. 3. **καλανδρουμένοι** (καλαντριωμένοι) ὠραῖοι. Στ. 4. **μόλου** περιχειλίωμα (κυρίως ὁ μόλος, τὸ ζεῦγμα τοῦ λιμένος) **ψηφι**=ψηφίς **λουγάρι** θησαυρός, χρυσᾶ νομίσματα. Στ. 5. **μισοχάλικα** αἱ ψηφίδες τοῦ μέσου, **ἀδρῦ**=ἀδρόν, χονδρόν. Στ. 7. **λόφιντι** (ὄλος+ἀφέντης) ὀλάφεντε, πενιάφεντε. **βουλαῖς**=βολαῖς, φοραῖς. Στ. 10. **σόνα**=σένα. Στ. 11 νὰ ἔδῃς νυμφευόμενα τὰ τέκνα σου. Στ. 16. **τὴν καλανμοῖρα** πῆρης τὴν καλὴν Μοῖραν, σοῦ ἔλαχον τὰ καλύτερα δῶρα τῆς Μοῖρας, ἢ καλιτέρα μερίς. Στ. 31. **καφάσι** δικτυωτὸν παράθυρον. Ἡ ἔννοια, ἐγκλεισον τὴν κόρη σου εἰς δωματίον, ὅπου ν' ἀσχολῆται εἰς κοσμίσιμα χρυσοῦ. Στ. 39. **καλινιθριμένον**=καλοαναθρεμμένον. Στ. 42. **ἀνατουράλι** περιέχον κόσμημα ὅμοιον πρὸς φυσικὸν (*naturale* ἰταλ.) Στ. 45. **πιτραχῆλι** (ἐπιτραχήλιον) πετραχῆλι (νὰ βάλῃ πετραχῆλι=νὰ γίνῃ ἱερεύς). Στ. 50. **καλαναρχᾶ** (κανοναρχᾶ) **κανονάρχος** ὁ βοηθὸς τοῦ ψάλτου. Στ. 52. **μιρώνῃ**=ἡμερώνῃ, καθησυχάζῃ. Στ. 53. **λιφτουκάρδα** λεπτοκάρνα.

ΚΥΠΡΟΥ

4

Τὸ τραοῦν τοῦ Διενῆ

- Ὁ Χάρος μαῦρα φόρησεν, μαῦρα καθαλιτσέυκει,
μαῦρα σκλαβούνικα φορεῖ νὰ πᾶ ᾿ς τὸ παναῦριν.
᾿Σ τὴν νάκρην τοῦ παναῦρκοῦ ἠῦρεν τοὺς ἀροκόπους,
᾿ς τὴμ μέση τοῦ παναῦρκοῦ ἠῦρεν τοὺς τρῶν τσ᾿αὶ πίνουν.
- 5 « Καλῶς ἦρτεν ὁ Χάροντας νὰ φᾶ, νὰ πκῆ μιτά μας,
νὰ φάη ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὀφτὸν περτίτσ᾿ιν,
νὰ πκῆ γλυκόποτον κρασί, ποῦ πίνουφ φουμισμένοι,
ποῦ πίνουσιν οἱ ἄρρωστοὶ τσ᾿αὶ βρέθονται γιαμμένοι,
— Ἐν ἦρτα γιῶ, ὁ Χάροντας, νὰ φά, νὰ πκῆ μιτά σας,
10 νὰ φάω ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὀφτὸν περτίτσ᾿ιν,
μὴ γλυκόποτον κρασί, ποῦ πίνουφ φουμισμένοι,
μόνον ἦρτα ὁ Χάροντας τὸν κάλλισ σας νὰ πάρω.
— Τσ᾿αὶ πκοιάς ἐνὶ ὁ κάλλιος μας, ἀποῦρτες γιὰ νὰ πάρης;
— Τσ᾿εῖνος ὁ χοντροδάκτυλος, τσ᾿εῖνος ὁ ναρκοδόνας,
15 τσ᾿εῖνον τὸ παλληκάρισ σας, πῶνι ᾿ς τὸ παναῦριν.»
Ποῦ τὸν γρικᾶ ὁ Διενῆς ἀρκώθην τσ᾿ ἔθυμώθην.
« Γιὰ μὲν τὸ λέεις, Χάροντα, γιὰ μὲν τὸ συντυχάννεις.»
- Σ᾿ερκαῖς, σ᾿ερκαῖς ἐπκιάσασιν καὶ ᾿ς τὴν παλιώστραν πάσιν.
Τσ᾿αὶ τσ᾿εῖ νι ποῦ παλιώνναςιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέραις.
- 20 Τσ᾿εῖ πῶπκιανεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,
τσ᾿εῖ πῶπκιανεν ὁ Διενῆς τὰ κόκκαλα ἐλυοῦσαν.
Τσ᾿εῖ πῶνοςεν ὁ Χάροντας, πῶς ἔννα τον νισ᾿ήση,
ἐπολογήθην τσ᾿ εἶπεν του τοῦ Διενῆ τσ᾿αὶ λέει.
« Τσ᾿αὶ χάμνα, χάμνα, Διενῆ, γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦμεν.»
- 25 Τσ᾿ ἐχάμνισεν ὁ Διενῆς γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦσιν.
Χρουσὸς ἀτὸς ἐγένηκεν, ᾿ς τοὺς οὐρανοὺς τσ᾿ ἐξέην,
τσ᾿ ἀνοιξεν ταῖς ἀλάταις του τσ᾿αὶ τὸθ θεὸδ δοξάζει.
« Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ σαι ᾿ς τὰ ψηλωμένα.
Καμμιά βουλή ἐγ γίνεται μὲ δίχως σου ἐσένα.
- 30 Ἄνδρειωρκαῖς ποῦ τῶδωσες καὶ πῶς νὰ σοῦ τὸφ φέρω;
— Τσ᾿αὶ πκιάσε, πκιάσε, Χάροντα, τσ᾿αὶ τούτην τῆθ θεότην
τοῦ Διενῆ τὴν ἔπαρε τσ᾿ ἔρκεται τὰπισώσ σου.»

Τσ'αί πκιάννει, πκιάνν' ὁ Χάροντας τσ'αί τούτην τήθ θεότην,
Τοῦ Διενῆ τήν ἔδειξεν, τσ'αί ππέφτει 'ς τὸ κρεβάτιν.

- 35 Ἄππεξωθικόν του στέκονται τρακόσοι δικυὸ νομάτοι,
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸδ δοῦν τσ'αί κόμα κροφουῦνται·
τσοῖ ἕναν κοντόν, κοντούτσικον, καὶ χαμηλοβρακάτον
στέκεται, νεπουγκώννεται, καὶ μπαίνει τσοῖ ἄρωτᾶ τον.
«Ἄππεξωθικός σου στέκονται τρακόσοι δικυὸ νομάτοι,
40 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σέ δοῦν τσ'αί κόμα κροφουῦνται.
— Πέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ δοῦν, πέ τους νὰ μέφ φουῦνται.»
Στήννει τους τάβλαν ἀρκυρήν, ποτήριν τσ'αί τσ'ερνᾶ τους.
«Τρῶτε καὶ πίννετ', ἄρκοντες, τσοῖ ἐγὼ νὰ σᾶς ξηοῦμαι.
— Τσ'αί πές μας πέ μας, Διενῆ, πὰ 'ς ταῖς παλληκαρκαῖς σου,
45 πάνω 'ς ταῖς παιδικιωσύναις σου, τσ'αί ταῖς ἀντρειωρκαῖς σου.
— Πάνω 'ς ταῖς παιδικιωσύναις μου καὶ ταῖς παλληκαρκαῖς μου
ἴτουν τᾶγκάθθιν πιθαμῆ καὶ τὸ τριόλιν δόλιν.
Κάτω 'ς ταῖς νάκραις τῶν νακρῶν, 'ς τὸν ἀρκοκαλαμιῶναν,
τσοῖ μέσα ἐν ποῦ γυρίζα τσ'αί νύχταν τσ'αί ἡμέραν.
50 Εἶχα τσ'αί τήν καλίτσαμ μου πίσω μου πὰ 'ς τὸμ μαῦρον,
τσοῖ ἐφέγγαν μου τὰ κάλλη της τήν νύχταν νὰ γυρίζω.
Τσ'αί πὰ 'ς τὰ γλυκοξίφωτα, ποῦ πᾶ νὰ ξημερώση,
στοσιαστήκασιν τὰμμάδκια μου τσοῖ ἕναν μεγάλοφ φίν'
ἐξήντα τσ'ύκλους ἔκαμνεν, βδομηνταδικυὸ καμάραις,
55 τσοῖ ἀκόμα δικυὸ τσ'υκλίσματα τὸν Ἔλενον νὰ φάη.
Μὲ τοῦ θεοῦ τήθ δύναμιν, μὲ τοῦ θεοῦ τήχ χάριν,
μπαίννω τσ'αί σαῖτιεύκω τον 'ς τήμ μεσατσῆν καμάραν.
Ποῦ τὸ φαρμάτσιν τοῦ φιδκιοῦ ἐδίψασεν ὁ μαῦρος
τσ'αί 'ς τὸν Ἀφρίτην ποταμόν πᾶω νὰ τὸν ποτίσω·
60 πὰ' τσοῖ ἡῦρα τὸς Σαρατσῆνόν, τσοῖ ἔβλεπεν τὸν Ἀφρίτην.
Σάν τὸ βουνὸν ἐκάθητον, σάν τ' ὄρος ἐκοιμάτουν,
καὶ πάνω 'ς τήρ βραχοῦλλαν του στσ'ύλος λαὸν ἐδοῦραν,
πάνω 'ς τήν τσ'εφαλοῦλλαν του περτιτσία κακκαρίζαν,
καὶ μέσα 'ς τὰ βουθούνια του ἀππάρκα ξισταβλίζαν.
65 Τσ'αί ποῦ τὸν εἶδεδ Διενῆς γοιὸν νὰ τὸν κροφότην·
τσ'αί στέκει, δκιαλοῖζεται πῶς νὰ τὸς σ'αιρετήση.
Ἄτε ἄς τὸς σ'αιρετήσωμεν γοιὸν πρέπει, γοιὸν ταιρκάζει.
— Καὶ γειά σου, γειά, Σαρατσῆνέ, γλεπάτουρε τοῦ τόπου.

- νάκκον νερόν σ' ἐρκάστηχα τὸν μαῦρον νὰ ποτίσω.—
- 70 Τοῦτος νερόν ἐζήτησεν, τσίεινος σπαθὶν ἐταύραν.
 Ὁ Διενῆς ὁ γλήγορος ἄρπαξεν τὸ βρατὶν του,
 τσαὶ μιὰ ξυλιὰν τοῦ ξύλωσεν, τσαὶ μιὰ ξυλιὰν τοῦ βκάλλεν.
 Τσακκίζει τ' ὄχτῳ κόκκαλους, κ' ἐξηνταδικῶ παταῖς,
 τσ' ἄλλους δικῶ μονοκόκκαλους, τσίεινη ἴν' ἡ ἀρωσσία του.
- 75 Ξέην τὸ νάχος τῆς βραδικιάς ἐξηνταπέντε μίλια.
 Ἄρκοντες ἐν πότρῳασιν μέσ' ἴς τοῦ ῥήδος τὰ σπιδικια,
 καὶ τὴν ξυλιὰν ἀκούσασιν τσ' οὐλλοὶ μπρουμουττιστήκαν.
 —Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ ῥίθκει,
 γὰ θέλησεν ὁ πλάστης μου τὸν κόσμον του νὰ χάσῃ!—
- 80 Ννάσιν τσαὶ τὸν Παλιοπαπποῦν ποῦ τσίειαχαμαὶ καὶ ῥάσσει.
 —Τρῶτε καὶ πίννετ' ἄρκοντες, τίποτες μέφ φοᾶστε,
 τσ' ἐνὶ ξυλιὰ τοῦ Διενῆ, τσ' ἄλλ' του ποῦ τὴν ἔφαν,
 τσαὶ ποῦ τὴν ἔφαν τσ' ἔζησεν, καλλιόν του παλληκάριν.»
 Ννάσου τσαὶ τὸς Σαρατσῆγνόν, τσ' ἔρκετον κοντζυστῶντα,
- 85 τσαὶ ποῦ ταῖς ποκοντζύστραις του ἐστσίειοῦνταν τὰ παλάδικια.
 Τσ' ἕναν κοντὸν κοντούτσικον τσαὶ χαμηλοβρακᾶτον
 στέκεται, νεπουγκώννεται τσαὶ μπαίνει τσ' ἀρωτᾶ τον.
 —Τσαὶ πέ μας, πέ, Σαρατσῆγνέ, εἶντα ἴν' ἡ ἀρωσσία σου;
 —Σαράντα χρόνους ἔβλεπα τὸγ γέρημον Ἀφρίτην.
- 90 μῆτε πουλλὶν ἐδικιάλασεν, μῆτ' ἀνθρωπος ἐπέρναν·
 τσ' ἕνας νερὸ μὸζήτησεν, τσ' ἐγὼ σπαθὶν ἐταύρου·
 τσίεινος ἀποῦ τον γλήγορος ἄρπαξεν τὸ βρατὶν του,
 τσαὶ μιὰ ξυλιὰν μοῦ ἔδωσεν, τσαὶ μιὰ ξυλιὰν μοῦ βκάλλεν,
 τσακκίζει μου δικῶ κόκκαλα τσαὶ δεκοχτῶ παταῖς,
- 95 τσ' ἄλλους δικῶ μονοκόκκαλους, τούτῃ ἴν' ἡ ἀρωσσία μου.
 Σηκοῦτε τὴν κουτάλα μου, νὰ δῆτε τὴρ βραδικιάν μου.—
 Σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του, νὰ δοῦσιν τὴρ βραδικιάν του,
 σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του, τσ' ἐφάνην τὸ φλαντζίν του,
 τσαὶ ποῦ τὸν πόνον τὸν πολλὸν ἐξέην ἡ ψυχὴ του.—»
- 100 Τσαὶ πολλοᾶτ' ὁ Διενῆς τῆς κάλης του τσαὶ λέει.
 «Ἐλα ὦδε, καλίτσα μου, νὰ ποσῆρετιστοῦμεν.
 Τὸγ Γιάννην ἐσοῦ μέν παρῆς, τσ' ἔπαρ' τὸν Κωσταντῖνον.
 —Ὁ Γιάννης ἄντρας μοῦ ἦτουν, πάλε τὸγ Γιάννην παίρνω.
 —Ἐλα ὦδε, καλίτσα μου, νὰ ποσῆρετιστοῦμεν,
- 105 θέλεις τὸν Γιάννην ἔπαρε, θέλεις τὸν Κωσταντῖνον.»

Ἐπῆεν τσ' ἢ καλίτσα του νά ποσ' αἰρετιστοῦσιν,
 ὅς τὰγκάλια του τὴν ἔσφιξεν τσ' ἐξέην ἢ ψυχὴ τους.

Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ σαι ὅς τὰ ψηλωμένα,
 ὅπου γινώσσοις τὰ κρυφὰ τσ' αἰ τὰ φανερωμένα,
 110 ποπίσω πᾶν τὰ ζωντανά, τσ' ὀμπρὸς τὰ ποθαμμένα.
 Ζωὴν τσ' αἰ χρόνους νά χουσιν ὅσοι τσ' ἂν τ' ἀγρικοῦσιν,
 τσ' ἂν ἔν ἢ χνώμη τους καλή, πρέπει νά μᾶς τσ' ερνοῦσιν.

Στ. 3. ἀροκόπους χαροκόπους, (τοὺς διασκεδάζοντας). Στ. 6. ἄγριν τὸ ἐκλεκτότερον μέρος τοῦ κράτους τοῦ λαοῦ. Στ. 7. φουμισμένοι φημισμένοι, ἐπιφανεῖς. Στ. 8. γαμμένοι (ὕγαινω) = ὕγεις. Στ. 14. ναρκοδόντας = ἀραιόδοντες, ὁ ἔχων ἀραιούς ὀδόντας. Κατὰ τὰς φυσιογνωμικὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ, αἵτινες εἶναι ἀραιοτάτοι, οἱ ἀραιόδοντες εἶναι βραχύβιοι. Στ. 16. ἀρκώθην = ἠγγιώθη. Στ. 18. σ'ερκαῖς = χειραῖς. Στ. 19. τσ'εῖ νι = ἐκεῖ εἶναι. Στ. 22. πόνουσεν = ποῦ ἐνόησε. Στ. 24. χάμνα = χαλάρωσε. χαμνίζω = χαλαρώνω (χαῖνος). Στ. 26. ἐξέην = ἐξέβη. Στ. 27. ἀλάταις = πτέρυγες. (ἰταλ. *alata* = πτερόνυγμα). Στ. 31. θεότην ἀγνοῶ ἂν ἢ λέξις ἔχει τὴν ἔννοιαν εἰκότος ἢ ἄλλου θείου πράγματος, ὅπερ ὁ Χάρος μεταχειρίζεται ὡς γοργόνειον. Στ. 35. ἀπεξωθικιὸν = ἔξωθεν. Στ. 36. κροφοοῦνται = ἀκροφοοῦνται, κάτω φοβοῦνται. Στ. 38. νεμπουγκώννεται = ἀνακομβώννεται. Στ. 43. ξηοῦμαι = ἐξηγοῦμαι. Στ. 45. παιδικιωσύναις = νεανιεύματα. Στ. 47. ἀγκαθθιν = ἀγκάθι τὸ τριόλιον (τριόβολος) εἶδος ἀκάνθης· δόλιμ ἀφθονία. Στ. 48. νάκραις = ἄκρας, ἀρκοκαλαμιῶναν = ἄγριον καλαμῶνα. Στ. 52. γλυκοξύφωτα = τὰ γλυκοχαράματα. Στ. 53. στ' αἰσθήκασιν = ἐσοκιάχησαν, ἐσοκιάσθησαν, ἐφοβήθησαν. "Ελενον = Ἑλληνα. Στ. 62. στ' ὄλος λαὸν ἐβούρα = σκύλος ἐδίωκε λαόν. Στ. 64. ἀππάρα = ἰππάρια. ξισταβλίξαν = ἐσταβλίζοντο. Στ. 65. γοῖον (οἶον) = ὄς. Στ. 68. γλεπάτουρε = βλεπάτορα, φύλαξ. Στ. 69. νάκκον = δλίγον. ἐρκάστηκα = ἐξήτησα. Στ. 70. ἐταύραν = ἐτραυά, εἶλε. Στ. 75. ξέην τὸ νάχος = ἐξέβη ὁ ἦχος. Στ. 77. μπρούμουτιστήκαν = ἔπρασιν μπρούμντα, πρηνεῖς. Στ. 80. ννάσιν καὶ ννάσου = νά σου, ἰδοῦ. τσ' εἰαχαμαί = ἐκεῖ κάτω. ἄσσει = διαβαίνει. Στ. 83. Καὶ ὅστις ἠδυνήθη νά ἐπιζήση μετὰ τοιαύτην πληγὴν εἶναι ἀνδρειότερος αὐτοῦ. Στ. 84. ἔρετον κοντζυστόντα = ἤρχετο γοργύζων. Στ. 85. καὶ ἀπὸ τοὺς γοργνοῦσιν αὐτοῦ ἐσειόντο τὰ παλάτια. Στ. 90. ἐδικιάλλασεν = διέβαινε. Στ. 94. παῖαις = παρῖδες, πλευρά. Στ. 96. κοντάλα = πλάτες (κοτύλη). Στ. 98. φλαντζίν = πνεῦμον.

ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

5.

(Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης).

[Οἱ Τραπεζουντιακοὶ θρηνοὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς βεβηλώσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας παρουσιάζουν σπουδαίαν διαφορὰς ἀπὸ τοῦ πανελληνίου θρήνου, τὸν ὁποῖον ἐν ἀρχῇ (σ. 3) ἐδημοσιεύσαμεν. Ἐκ τῶν δύο τύπων, τοὺς ὁποίους παραθέτομεν κατωτέρω, ὁ μὲν πρῶτος, κατὰ τὰλλα ὁμοιότατος πρὸς τὸν πανελλήνιον θρήνον, συμπληρώνει αὐτὸν διὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ὁ δὲ δεύτερος ἀποδίδει εἰς προδοσίαν ἀπίστου στρατηγοῦ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα περὶ ἀνακτίσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας. — Εἰς μίαν παραλλαγὴν συμφύρονται ἀμφότεροι οἱ τύποι καὶ ἀναφέρεται, ὅτι πούλι ἐκόμισε τὸ ἄγγελμα εἰς Τραπεζοῦντα, εἰς τανάτορα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Δαυιδ Κομνηνοῦ («*ς σὺ κῦρ Δαβῆς τὸν οἶκον.*»)]

Α'

Τὴν Πόλιν ὄντες ὄριζεν ὁ Ἕλλεν Κωσταντίνον,
 μὲ δεκαπέντε σήμαντρα, μὲ δεκοχτὼ καμπάναις,
 μὲ διάκους, μὲ ἀρχιερεῖς, τριπλάσιους παπαδες,
 φαλαῖδες ὄνταν ἔφαλλαν, εὐχαριστεῖτ' ὁ Θεός μου.

- 5 Σιτ ἔφαλλαν, σιτ ὄριζαν τὴμ Πόλ' τὴρ Ῥωμανίαν,
 σημαίν' ἢ γῆ, σημαίν' ὁ Θεός, σημαίνουν τὰ οὐράνια,
 σημαίνει κ' ἢ ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγαν μοναστήριν.

Ἵ τὴν ἔμπαν τοῦ ἡλίου μου στέκεν ὁ πατριάρχης,
 Ἵ τὴν ἔβγαν τοῦ ἡλίου μου στέκεν ὁ βασιλεάς μου,

- 10 ὁ βασιλεάς, ὁ βασιλεάς, ὁ Ἕλλεν Κωσταντίνον.

Ψάλλουν τὸ ἅγιος ὁ Θεὸς καὶ τὴν τιμιώτεραν.

Ἔρθεν πούλιν κ' ἐκόνεψεν τ' ἁγί Σοφίας τὴμ πόρταν.

Τὸ ἔναν τὸ φτεροῦλιν ἄθε Ἵ σὸ γαιμαν βουτεμένον,
 Ἵ σὸ ἄλλο Ἵ σὸ φτεροῦλιν ἄθε χαρτὴν βαστᾶ γραμμέμον.

- 15 Ἄτὸ κανεῖς κὶ ἀνάγνωσεν, κανεῖς κ' ἐξέρ' ντὸ λέγει,
 μουδὲ κὶ ὁ πατριάρχης μου μὲ ὄλους τοὺς ποπαδες.

Ἐναν παιδὶν, καλὸν παιδὶν ἔρχεται κὶ ἀναγνώθει.

Σιτ ἀναγνώθ', σιτ' ἔκλαιγεν, σὺτιν ἄτους νὰ λέγη

«*Νᾶηλι ἐμάς, νὰ βᾶί ἐμάς, οἱ Τούρκ' τὴμ Πόλ' ἐπαῖραν,*

- 20 ἐπαῖραν τὸ βασιλοσκάμν', ἐλλάγεν ἢ ἀφεντία»
Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιᾶς, «ἐλλάγεν ἢ ἀφεντία!»
μοιρολογᾷ καὶ ἡ ἀγί Σοφία, τὸ μέγαν μοναστήριν.
'Ο βασιλεᾶς, ὁ βασιλεᾶς, παργόριαν κὶ παῖρνε.
'Επαῖρεν τ' ἐλαφρὸν σπαθίν, τ' ἐλλενικὸν κοντάριν,
25 τσοῖ Τούρκους κροῦγγεν 'ς σὸ σπαθίν, τσοῖ Τούρκους 'ς σὸ κοντάριν.
Τριακόσους Τούρκους ἔκοψεν καὶ δεκατρεις πασ' ἄδες,
τσακῶθεν τὸ σπαθίν ἀτου κ' ἐσίκηγεν τὸ κοντάριν.
'Οντεν ἐκαλοτέρεσεν, ἀπέσ' τσοῖ Τούρκς ἐπέμνεν,
κὶ 'όντεν ἐκαλοτέρεσεν καὶ μοναχὸς ἐπέμνεν.
30 Κὶ 'ἀτοῖν ἀτόννν ἔθαψαν 'ς σὸ χλοερὸν τιοουσ'έκιν.

Στ. 1. "Ἐλλεν ("Ἐλλην) ἀνδρεῖος καὶ ἰσχυρός. Στ. 5. 'Ενῶ ἔγαλλαν, ἐν ὄσῳ ἦσαν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἑλλάδος. 'Ρωμανία, τὸ βυζαντινὸν ὄνομα τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Στ. 8-9. πρὸς ἀνατολὰς ἔστεκεν ὁ πατριάρχης, πρὸς δυομᾶς ἔστεκεν ὁ βασιλεὺς. Στ. 11. τὴν τιμιωτέραν (τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀουγκριῶς τῶν Σεραφεῖμ) ἦτοι τὸ κατὰ τὴν λειτουργίαν φαλλόμενον θεοτοκίον. Στ. 12. ἦρθε πονλί κ' ἐκάθισεν εἰς τὴν πόρταν τῆς ἀγίας Σοφίας. Στ. 13. 'Ἡ μία φτεροῦγα του εἰς τὸ αἶμα εἶναι βαμμένη. Στ. 14. 'Ἡ ἄλλη φτεροῦγα του βαστᾷ χαρτὶ γραμμένον. Στ. 15. αὐτὸ κανεὶ δὲν ἀνέγνωσε, κανεὶ δὲν ἤξεύρει τί λέγει. Στ. 18. ἐνῶ ἀναγνώσκει ταυτοχρόνως κλαίει καὶ λέγει εἰς αὐτούς. Στ. 19. ἀλλὲ εἰς ἐμᾶς, βᾶί εἰς ἐμᾶς, οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλην. Στ. 20. ἐπῆραν τὸν βασιλικὸν θρόνον, ἤλλαξεν ἡ βασιλεία (ἄλλος ἔγινε κύριος). Στ. 21. τὰ ἐγκλησιᾶς = αἱ ἐκκλησιᾶι. Στ. 23. παργόριαν κὶ παῖρνε = δὲν ἔπαιρνε παρηγορίαν (ἦτο ἀπαρηγόρητος). Στ. 25. κροῦγγεν = κρούει. Στ. 27. ἐσοκίστη τὸ σπαθὶ του κ' ἐσίκησθη τὸ κοντάρι του. Στ. 28. ὅταν παρετήρησε καλὰ (εἶδε πῶς) μέσα εἰς τοὺς Τούρκους ἀπέμνε (πῶς περιεκυκλώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους). Στ. 29. καὶ ὅταν (πάλιν) παρετήρησε καλὰ εἶδε πῶς ἀπεμονόθη. Στ. 30. καὶ αὐτοὶ (οἱ Τοῦρκοι) τὸν ἔθαψαν εἰς χλοερὸν στρωῶμα.

B

- Τὴμ Πόλην ὄνταν ὄριζεν ὁ "Ἐλλεν Κωσταντίνον,
εἶχε πορτάρους δίκλοπους, ἀφέντους φοβετοσίλους,
εἶχεν ἀφέντην σερασκέρ' τὸμ μέγαν 'Ιωάννην.
'Εκεῖνος εἶχε σύνοδον 'Ρωμαίους δωδεκάραν,
5 ἐκεῖνος εἶχε μεκχεμὲν 'Ρωμαίους ἀφεντάδες.
'Εκεῖν' 'κ ἐκρίνναν δίκαια, ἐδῶκαν τὰ κλειδία.
'Εκλειδῶσαν τὰ ἐγκλησιᾶς καὶ τὴν ἀγί Σοφίαν.
'Απ' οὐρανοῦ κλειδὶν ἐρθεν 'ς σ' ἀγί Σοφίας τὴμ πόρταν.

Χρόνους ἔρθαν καὶ πέρασαν, καιροὶ ἔρθαν καὶ δέβαν,
 10 νεσπάλθεν τὸ κλειδίον ἄθες, καὶ πέμνεν κλειδωμένον.
 Θέλ' ἀπ' οὐρανοῦ μάστοραν καὶ ἀπὸ τὴν γῆν ἀργάτεν.

Στ. 2. φύλακας τῶν τειχῶν (τῶν πυλῶν) προδότας, ἀρχηγούς δειλοῦς. Στ. 3. εἶχεν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τὸν μέγαν Ἰωάννην, ἦτοι τὸν Γενοάτην Ἰωάννην Ἰουστινιάνην. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὰ τραπεζουντιακὰ ἄσματα διετήρησαν τὴν μνήμην ὄχι μόνον τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δανὶδ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιάνη. Στ. 4. δωδεκάραν τὴν θρυλικὴν δωδεκάδα, τὸ δωδεκαμελές συμβούλιον τῶν βασιλέων, κατὰ τὰ παραμύθια καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα. Στ. 5. μεχεμμέν = κοιτάς. Στ. 6. ἐκείνοι δὲν ἔχριναν δίκαια, παρέδωκαν τὰ κλειδιά. Στ. 9. Χρόνοι ἦρθαν καὶ πέρασαν, καὶ ἦρθαν καὶ διάβησαν (παρῆλθον). Στ. 10. ἐλησμονήθη τὸ κλειδί της καὶ ἀπέμεινε κλειδωμένη (ἡ ἁγία Σοφία). Στ. 11. διὰ ν' ἀνοιχθῆ χροιάζεται τεχνίτης ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἐργάτης ἀπὸ τὴν γῆν. (Διὰ τῆς θείας βοήθειας καὶ τῆς ἐνεργείας ἡρώος θ' ἀποδοθῆ ἡ ἁγία Σοφία εἰς τοὺς πρώτους κυρίους αὐτῆς).

ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΟΣ

6.

Ὁ αἰχμάλωτον.

[Τὸ ἄσμα εἶναι παραλλαγή τοῦ γνωστοῦ ἀκριτικοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀδιαφθορότερα τῶν ἄλλων παραλλαγῶν καὶ πλειότερον, καθὼς φαίνεται, προσεγγίζουσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἄσμα. Ὁ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ γεννηθεὶς υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, ὅστις ἐτράφη ὑπὸ τοῦ αἰχμαλωτίσαντος τὴν μητέρα του Σαρακηνοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ, ἠλικιωθεὶς φεύγει, ὅπως μεταβῆ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας (τὴν Ῥωμανίαν) πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός του. Καθ' ὁδὸν συναντᾷ τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του, μονομαχεῖ πρὸς τοῦτον, ὅταν δὲ εἶναι ἐγγὺς νὰ καταβῆ αὐτόν, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ πατρός, ὅστις χαίρων διὰ τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ δευτέρου υἱοῦ του, εὐχεται νὰ συναντήσουν στράτευμα ἐχθρικὸν διὰ ν' ἀναδειχθῆ ἡ ἀνδρεία των. Ὅντως δὲ κατανικῶσι στρατὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ, τὸν ὁποῖον ἐξ εὐγνωμοσύνης σώζει ὁ αἰχμάλωτος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου.— Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μονομαχίας ἀδελφῶν βλ. ἀνωτέρω σ. 126.]

Οἱ Τοῦρκ' ὄνταν ἐκούρσευαν τὴμ Πόλ', τὴρ Ῥωμανίαν,
 ἐπάτνανε τὰ ἐγκλησιὰς κ' ἐπαίρναν τὰ εἰκόνας,
 ἐπαίρνανε χρυσὰ σταυρούς, ἀργύρα μαστραπᾶδες,
 ἐπῆραν καὶ τὴμ μάναμ μου, 'ς ἐμὲν ἔμποδος ἔτον.

- 5 Ἐπήγεν καὶ νέποϊκε με ἔς τ' Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σκάλας.
Ἐμὲν αὐτὸς πεσλέεσθεν μὲ τὸ μέλ', μὲ τὸ γάλαν,
μὲ τὸ μέλιν, μὲ τὸ γαλαν καὶ μὲ τάρνι' τὸ κρέας.
Ἦ τὰ φανερά ταυτάνιζεν, ἔς τὰ κρύφα διαρμηνηύει.
«Υἱέ μ', ἂν ζῆς καὶ γίνεσαι, ἔς τὴρ Ῥωμανίαν φύγον.
- 10 Ἐκεῖ χεν κύρ' Ἀνδρόνικον καὶ ἀδελφὸν Ξαντῖνον.»
Ἐγένετον ὁ αἰχμάλωτον, ἐγένετον κ' ἐρματώθεν.
Ἐπαῖρεν τέλαφρον σπαθὶν κ' ἑλλενικὸν κοντάριν.
Τοιμάσ' κεται ὁ αἰχμάλωτον καὶ τῷ Δενῆς τὴν στρατάν.
«Ἀστρίτσια μ', χαμηλώσεται, φεγγάρι μ', κάθα ἔλα,
15 γιὰ δεῖξετέ με τῆσ στρατῆν, ντὸ πάει ἔς τὴρ Ῥωμανίαν.»
Οἱ ἄστροι ἔχαμέλεναν, οἱ φέγγοι κάθα ἔρθαν,
ἐδειξαν ἄτον τῆσ στρατῆν, ντὸ πάει ἔς τὴρ Ῥωμανίαν.
Ἄς τὸ ἐπαρακούρσεψεν, τὰ γαίματα λουσμῆνος,
κύρην κ' υἱὸν ἐπέντεσεν ἀπάν' ἔς τὸ σταυροδρόμιν.
- 20 Ὁ κύρης ἐκοιμήθηκεν, ὁ γιόκας ἔν ἔς τὰ ζύπνα.
Διαθαίν', καλημερίζει ἄτον, καλήμεραν ἔκ ἐπαῖρεν.
Ἐσυραν τὰ σπαθία τουν, νὰ κροῦγνε τ' ἕναν τᾶλλο.
Τσακώθαν τὰ σπαθία τουν, ἔκ κροῦγνε τ' ἕναν τᾶλλο.
Ἐσυραν τὰ κουντάρια τουν, νὰ κροῦγνε τ' ἕναν τᾶλλο.
- 25 Τσακώθαν τὰ κουντάρια τουν, ἔκ κροῦγνε τ' ἕναν τᾶλλο.
Ἐρχονται κ' ἀνταμούντανε καὶ κροῦγνε μουστουνίας.
Ἄς τοῦ μουστί' τὸ χτύπεμαν ἐγένεφιζεν ὁ κύρης ἄτ'.
«Υἱέ μ', κανεῖς ἔκ ἐντῶκεσ σε, ἐσὲν κανεῖς ἔκ κρούγει,
κατὰ π' ἐλέπν τ' ὀμμάτια μου, ἀτὸς ἔει σε καὶ πάγει.
- 30 Γιὰ στὰ κί' ἄς ὀρωτοῦμ' ἄτον τὰ γονικά τ' ἀπόθεν.
Ἦ τὸν θιόσ σ', ἔς τὸν θιόσ σ', αἰχμάλωτε, τὰ γονικά σ' ἀπόθεν;
—Κ' ἐξέρς, ὄνταν ἐκούρσευαν τὴμ Πόλ' τὴρ Ῥωμανίαν,
ἐπάτνανε τὰ ἐγκλησιὰς κ' ἔπαιρναν τὰ εἰκόνας,
ἐπαίρνανε χρυσὰ σταυρὰ κί' ἀργύρα μαστραπάδες,
35 κούρσευαν τὸν Ἀντρόνικον κ' ἐπαίρνανε τὴμ μάννα μ',
ἐπαῖραν ἄτεν κ' ἔφυγαν ἔς Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σκάλας.
—Παιδὶν ἔμνε κ' ἐγέρασα, ζευγάρ' γεράκια ἔκ εἶχα,
κί' ἀτώρα, ἄς τ' ἐγέρασα, ζευγάρ' γεράκια χτέθα.»
Ἄς τὴγ χαρὰν ἄτ' τὸ πολλὰ κατήθανε τὰ δάκρυα τ',
40 κατήθανε τὰ δάκρυα του Καλομηγᾶν χαλάτσια.
Κλώσ' κεται ἔς τὴν Ἀνατολήν, κάμει τρία μετάνουας.

«Χριστέ μ', ἂν ἐκατέβαιναν τὸ πέραγκα φουσαῖτον,
μουδὲ πολλά, μουδέ λιγον ἐγγέα χιλιάδες,
νὰ παίρναν τὰ γεράκια μου, ἐγὼ ἐκεῖνα ντοῦνα.»

- 45 Ἐὸλ λόγον ἀτ' ἔκ ἐπλήρωσεν, τὸλ λόγον ἀτ' ἔκ ἐξεῖπεν,
ὄνταν τερεῖ τὸ πέραγκα, φουσαῖτον κατιθαίνει,
μουδὲ πολλά, μουδέ λιγον, ἐννέα χιλιάδες.
Ἐπῆρην τὰ γεράκια του, ἐκεῖντς ἐκεῖ ἐντόκην.
Ἐκεῖ ποῦ κρούει ὁ Ἐάντινον, τὸ γαίμαν νὰ πλαντάζη,
50 Ἐκεῖ ποῦ κρούει ὁ αἰχμάλωτον, τὸ γαίμαν ὡς τῆγ γουλαν.
«Ὅπισ', ὀπίσ', Ἐμίρ Ἀλῆ, ὀπίσ' κ' ἐσὲν μῆ κρούγω.
Τὸμμάτια μ' ἔθαμπούρωσαν καὶ τὸ σπαθίμ μ' ἐσ' ἄφραν.
Ἄν κρούγω καὶ σκοτώνω σε θὰ λέγειτ' ἐν φονέας,
ἔκ κρούγω, ἔκ σκοτώνω σε, θὰ λέγνε ἐφοδέθεν.
55 Καλλίον ἔκ σκοτώνω σε, κί' ἄς λέγνε ἐφοδέθεν.»

Παράφρασις. "Ὅταν οἱ Τοῦρκοὶ ἐκούρουν τὴν Πόλιν, τὴν Ῥωμανίαν, ἐπάτα-
γαν ταῖς ἐκκλησιαῖς καὶ ἔπαιρναν ταῖς εἰκόνες, ἐπαίρνανε χρυσοὺς σταυροὺς, ποτή-
ρια ἀσημένια, ἐπῆραν καὶ τὴ μάνα μου, ἣς ἐμὲ ἦταν γαστρομένη. Ἐπῆγε καὶ
μὲ ἐγέννησε ἣς τοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σπίτια. Ἐμένα μ' ἔτροφεν αὐτὸς μὲ μέλι καὶ μὲ
γάλα καὶ μὲ τῆρνοῦ τὸ κρέας. (Ἡ μάνα μου) ἣς τὰ φανερά μ' ἐχόρουνε, ἣς τὰ
κρυφὰ μ' ὁμηγεύει «Γιέ μου, ἂν ζήσης καὶ μεγαλώσης, φύγε ἣς τὴ Ῥωμανίαν
ἐκεῖ εἶγες πατέρα Ἀνδρόνικον καὶ ἀδελφὸν Σανθίνον.»

Μεγάλωσε ὁ αἰχμάλωτος, μεγάλωσε καὶ ἀματώθη· ἐπῆρε τὰλαφρὸ σπαθί
καὶ ἑλληνικὸ κοντάρι. Ἐτοιμάζεται ὁ αἰχμάλωτος καὶ (παίρνει) τῆς Δενης τὴ σιράτα. Ἡ τοῦ πατρὸς
(Λοκκ. Δ', 763)
«Ἀστράκια μου, χαμηλώστε, φεγγάρι μου, ἔλα κάτω, γιὰ δεῖξετέ μου τὴ σιράτα
ποῦ πάει ἣς τὴ Ῥωμανίαν.» Τὰ ἄστρα ἐχαμηλώσαν, τὸ φεγγάρι ἦρθε κάτω, τοῦ
ἔδειξαν τὴ σιράτα ποῦ πάει ἣς τὴ Ῥωμανίαν. Ἀφοῦ ἐπαρκακούρουνε (μετὰ πολλὴν
λεηλασίαν), ἣς τὰ αἵματα λουμένους, ἀπάντησε πατέρα καὶ γιὸ ἅπανω ἣς τὸ σταυ-
ροδορὸμ. Ὁ πατέρας εἶχε κοιμηθῆ, ὁ γιὸς ἦταν ξύπνιος. Διαβαίνει, τὸν καλημε-
ρίζει, καλημέρα δὲν ἐπῆρε (ἐκεῖνος δὲν τὸν ἀντεχαμώτισε). Ἔσوران τὰ σπαθί-
τους νὰ χτυποῦν τὸ ἕνα τᾶλλο ἐμπλεξαν τὰ σπαθία τους, δὲ χτυποῦν τὸ ἕνα τᾶλλο·
ἔσوران τὰ κοντάρια τους, νὰ χτυποῦν τὸ ἕνα τᾶλλο, ἐμπλεξαν κοντάρια τους, δὲ
χτυποῦν τὸ ἕνα τᾶλλο. Ἐρχονται καὶ πιάνονται καὶ χτυπιοῦνται γροθιαῖς. Ἀπὸ τῆς
γροθιάς τὸ χτύπημα ἐξύπνησεν ὁ πατέρας. «Γιέ μου, κανεῖς (ὡς τώρα) δὲ σ' ἐνί-
κισε, κανεῖς δὲ σὲ χτυπᾷ (δὲν ἠμπόρουνε νὰ σὲ χτυπήσῃ) (μὰ) κατὰ πὼς βλέπουν
τὰ μάτια μου, αὐτὸς σὲ πῆρε ἀποκάτου (σὲ ἔχει καὶ ὑπάγει). Γιὰ στάσου κί' ἄς τὸν
ῥοιτήσομεν πόθεν τὰ γονικά του. Ἐ τὸ θεὸ σου, ἣς τὸ θεὸ σου, ποῦθε εἶπ' τὰ γονικά
σου; — Δὲν ξέρεις; ὅταν ἐκούρουν τὴν Πόλιν, τὴν Ῥωμανίαν, ἐπάταγαν τοῖς ἐκκλη-
σιαῖς καὶ ἔπαιρναν τοῖς εἰκόνες, κούρουναν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ ἐπαίρνανε τὴ μάνα
μου, τὴν ἐπῆραν καὶ ἔφυγαν (καὶ πῆγαν) ἣς τοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ τὰ σπίτια. — Ἦμουν
παιδὶ καὶ ἐγέρασα, δὲν εἶχα ζευγάρι γεράκια (ἀλλὰ ἕνα μόνο γεράκι, τὸν Ἐάντινον)
καὶ τώρα ποῦ γέρασα ἀπόχητσα ζευγάρι γεράκια.» Ἀπὸ τὴν χαρὰ του τὴν πολλὴν
ἔτροφεν τὰ δάκρυα του, σάν τὸ χαλάζι τοῦ Μᾶη. Γυρίζει ἀνατολικά, κάνει τρεῖς
μετάνοιαις. «Χριστέ μου, νὰ κατέβαινε ἀπ' ἀντίκρον φουσαῖτο, οὔτε πολὺ, οὔτε
λίγο, ἐννιά χιλιάδες, νὰ παίρνα τὰ γεράκια μου, ἐγὼ θὰ τοὺς ρικοῦσα.»

Τὸ λόγο του δὲν ἐτέλειωσε, τὸ λόγο του δὲν ἀπόειπε, ὅταν τῆρᾷ ἀπ' ἀντίκρον,
φουσαῖτο κατεβαίνει, οὔτε πολὺ οὔτε λίγο, ἐννιά χιλιάδες. Ἐπῆρε τὰ γεράκια του,
τοὺς ἐνίκισε. Ἐκεῖ ποῦ χτυπᾷ ὁ Ἐάντινον, τὸ αἶμα πλημμυρίζει, ἐκεῖ ποῦ χτυπᾷ
ὁ αἰχμάλωτος, τὸ αἶμα ὡς τὸ λαμό. «Πίσω, πίσω, Ἐμίρ Ἀλῆ, πίσω μῆ χτυ-
πήσω καὶ ἐσένα. Τὰ μάτια μου ἐθόλωσαν καὶ τὸ σπαθί μου ἔχει ἄγνη. Ἄν σὲ
σκοτώσω, θὰ λὲν εἶναι φονιάς· ἂν δὲ σὲ χτυπήσω καὶ δὲ σὲ σκοτώσω, θὰ λὲνε
(πὼς) ἐφοδήθηκα. Κάλιο νὰ μῆ σὲ σκοτώσω, κί' ἄς λὲν (πὼς) ἐφοδήθηκα.»

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

7.

Τοῦ Μαροῦς τὸ κάστρο.

[Τὸ ἄσμα τοῦ κάστρου τῆς Μαροῦς εἶναι *καππαδοκικὴ παραλλαγή* τοῦ πανελληνίου ἄσματος τοῦ κάστρου τῆς Ὠριᾶς. Βλ. ἀνωτέρω σ. 88.]

- Κάτω ἔς τὸν Ἄγ Γιάννη, τὸ Θεόλουγο,
πολλὰ κάστρα ἀντελάστα μίκρα ἢ μέγала,
σὰν τοῦ Μαροῦς τὸ κάστρο κάστρο δὲν εἶδα.
Διπλόν, τριπλὸν χτισμένον, μολιθόχτιστον,
5 σιδερογκαρφωμένον κ' ἐνπαράδιτον.
Σίλοι τὸ παρακάτσαν χρόνους δώδεκα,
οὐδὲ μποροῦν τὸ παίρνουν, οὐδ' ἀφήνουν δο.
Κί' ὁ εἰς ἀπ' τοὺς στρατιώταις ἐκαυκήστηκε.
«Κ' ἐγὼ ἂν μπαρῶ τὸ κάστρο, τ' εἶν τὰ δῶρα μου;
10 — Ἐαθὰ ξαθὰ κοράσια ἄς εἶν' οἱ δοῦλοι σου,
τᾶμορφα παλληκάργια ἄς εἶν' οἱ σκλάβοι σου,
καὶ τὴν Μαροῦ τὴν λὲν ἄς εἶν' ἡ κἀλή σου.»
- Ἄνοιξε, Μάρου μ', ἄνοιξε ὁ ξενος νὰ μπῆ.
Βαί βαί, ἐμὲ τὸν ξένο καὶ τὸν ξηρμιο,
15 καὶ τὸν ἀπαινεσμένο ποῦ νὰ βραδιαστῶ,
ποῦ ἂν τὰ βουινὰ γιοματ' ἀπὸ στρατέματα,
κ' οἱ στραταῖς σκοτωμένοι ἀπὸ τὰ δέρφια μου.
Ἄνοιξε, Μάρου μ', ἄνοιξε ὁ ξενος νὰ μπῆ,
τὴ νύχτα τ' νὰ περάσῃ, νὰ μὴ σκοτωθῇ.»
- 20 Ἄνοιξε κ' ἡ Μάρου, μπῆκεν ὁ ξενος.
Ἦ τὸν ξένο καταπόδι σίλοι σέμπανε.
Ἔβγαλε τὰ τσαγγιά της, τσάρουχα φορεῖ,
ἔβγαλε τὴ ζωστήρῃ της, βράμμα ζώνεται,
ἔς τοὺς φύργους ἀνατρέχει καὶ μοιριολογᾷ.
25 «Τὸ κάστρο μ' σὰν ἐπάρτη, τί θέλ' τὴν ζωή;
καὶ κάτω ἐκρημνίστην καὶ σκοτώθηκε.

Στ. 2. ἀντελάστα = ἐγγύσια. Στ. 5. σιδερογκαρφωμένον (σίδηρον + καρφώνω) στερεωμένον μὲ σιδηροῦς συνδέσμον, στερεώτατον ἐνπαράδιτον = καλοδεμένον (;) Στ. 6. Σίλοι = χίλιοι παρακάτσαν = παρεκάθησαν, ἐπολιόρησαν (τὸ παρακάθημαι δηλ. ἐν τῇ σημασίᾳ, ἣν εἶχε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν). Στ. 9. μπαρῶ = πάρω. Στ. 12. κἀλή = καλή, σύζυγος. Στ. 15. ἀπαινεσμένος = ἐγκαιαίειμμένος (;) Στ. 21. σέμπανε = ἐμπῆκαν. Στ. 22. τσαγγιά πολυτελῆ ἐποδήματα ὑψηλὰ μέχρι γονάτων. Στ. 24. φύργους = πύργους.

ΤΣΑΚΩΝΙΑΣ

8.

Πουλάτζι ξμα ἔχα τθῶ κουιδι τζαι μερουτέ νι ξμα ἔχα,
ταγίχα νι ξμα ζάχαρη, ποϊκίχα νι ξμα μόσκο·
τζαι ἀπὸ τὸ μόσκο τὸμ περσοῦ, τζαι ἀπὸ τὰ νυρωϊδία
ἔσκανταλίστε τὸ κουιδι τζ' ἐφύντζε μοι τ' ἀηδόνι.

- 5 Τζ' ἀφεγκη νι ἔκει τζυνηγοῦ μὲ τὸ κουιδι τθῶ χέρε.
«Ἔα, πουλί, τθὸν τόπο νδι, ἔα τθῶ καϊκοιτζίαι,
νὰ ἄτσου τὰ κουδούνια νδι, νὰ βάλου ἄβα τζαινούρτζα.»

Παράφρασις. Πουλάκιον εἶχα ἕως τὸ κλουβί καὶ μερωμένο τὸ εἶχα,
ἐτάγιζά το ζάχαρη, ἐπόιζά το μόσκο·
κί ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν περσοῦ κί ἀπὸ τῆ μυρωδία,
ἔσκανταλίστη τὸ κλουβί καὶ μῶφυγε τῆ ἀηδόνι.
Κί ὁ ἀφέντης του τὸ κυνηγάει μὲ τὸ κλουβί ἕως τὸ χέρι,
«Ἔλα, πουλί, ἕως τὸν τόπο σου, ἔλα ἕως τὴν κατοικίαν (σου),
ν' ἀλλάξω τὰ κουδούνια σου νὰ βάλω ἄλλα καινούρια.

[Βλ. παραλλαγὴν εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἀνωτέρω σ. 214 ἀρ. 204.]

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑΣ

Καλημέρας

9.

Ἄγάπησον, ἄ τέλη ν' ἀγαπήση,
μία κυατερέλλαν εἴκοσι χρονῶ·
ἂν ἔ κοσιπέντε μὴ τῆ τελήση,
πές της τί ἔ διβεμένος ὁ τσαιρό.
Ἄ τέ νὰ πιᾶη τὸ ρόδο νὰ μυρίση,
πιά το μότταν ἔν ἤμισ' ἀνοιφτό.
Τὸ ρόδο τόαν ἔν δεσιδεράο,
μόττα ἔν ἔν ἀνοιφτό τσαι σπαμπανάο.

Ἄν θέλῃς ν' ἀγαπήσης, ἀγάπησε κοπέλλα εἴκοσι χρονῶ· ἂν εἶν' εἰκοσιπέντε μὴ
τῆ θελήσης· πές της ὅτι εἶναι περασμένος ὁ καιρός. Ἄν θές νὰ πιᾶσης τὸ ρόδο
νὰ μυρίσης, πιᾶς το ὅταν εἶναι μουσάνοιχτό. Τὸ ρόδο τότε εἶναι ἐπιθυμητό, ὅταν
δὲν εἶναι ἀνοιχτό καὶ ξεφυλλισμένο.

Κοριλιάνου

10.

- Ἕλιο μου, εἴ ποῦ πάει; Μείνο νὰ δῆ,
 πόσον ἔν ὄρια τούτη ποῦ ἀκαπῶ.
 Ἕλιο μου, ποῦ τὸ κόσμον εἴ πραδεῖ,
 ὄρια σεκούνδου τούη εἶδε τινό;
 5 Ἕλιο μου, ποῦ τὸ κόσμο ἔει πρατημμένα,
 ὄρια σεκούνδου τούη ἔν ἔει δωμένα.

Ἕλιε μου καὶ ποῦ πάεις; μείνε νὰ δῆς, πόσον εἶν' ὄραία τούτη ποῦ ἀγαπῶ.
 Ἕλιε μου, ποῦ τὸν κόσμον (ἔχεις) περπατεῖς, ὄραία καθὼς τούτη εἶδες καμιά;
 Ἕλιε μου, ποῦ τὸν κόσμο ἔχεις περπατημένα, ὄραία καθὼς τούτη δὲν ἔχεις
 ἰδωμένα.

Βόβας

11.

- Διαφάνει τσαι σκοτάζει βιάτα ἕνα πενσέρο,
 ἐγκῶ πάντα σὲ ἔχω γραμμένη στὴν καρδιά.
 Ἕγκουαλα μαδδιὰ ἄσπρα τσαι εἶμαι γέρο,
 τσαι ἐσοῦ πάντα μ' οὐσέγκουε, τυραννία.
 5 Μὰ ἐγκῶ πιστέγκουω τι εἶσαι Τοῦρκο βέρο,
 Τοῦρκο ποῦ ἦρτε ἀν δὴ Μπαρμπαρία:
 γιατί δὲμ μὲ γκαπάει ἐγκῶ ἔν ζέρω,
 τσαι γιατί μοῦ δείφει τέδδεκα ζουλία.

Σημερώνει καὶ σκοτεινιάζει πάντα (ἔχω) ἕνα λογισμό, ἐγὼ πάντα σὲ ἔχω
 γραμμένη 'ς τὴν καρδιά. Ἕβγαλα ἄσπρα μαλλιά καὶ εἶμαι γέρος καὶ σὺ πάντα μὲ
 τυραννεῖς (μοῦ μεταχειρίζεσαι τυραννία). Μὰ ἐγὼ πιστεύω δι εἶσαι σωστός Τοῦρ-
 κος, Τοῦρκος ποῦ ἦρθε ἀπὸ τὴ Μπαρμπαρία: Γιατί δὲ μ' ἀγαπᾷς ἐγὼ δὲν ξέρω,
 καὶ γιατί μοῦ δείχνεις τόση ἔχθρητα.

12.

Πέ μου τσαί τι σόκαμα, κρουδίλη,
 τόσο ποῦ ἐσδισάμεφε ἐμμένα;
 ἐγὼ σ' ἤμμο κοστάντι τσαί φιδίλι,
 φιδίλι ἐν ἤσσο γιά γκαπήση ἐμμένα.
 Ὅλα τὰ πιάντη τσαί ὄλα τὰ σσπίρη,
 ὄλα τὰ δάκλυα τὰ βίφτω γιά σένα,
 μὰ ἐσοῦ εἶσαι σὰν ἡ φάτα ὄσου στοῦ λίρι,
 χίλια κουλούριο κάνει τσαί δὲν ἔνα.

*Πέ μου καὶ τὶ σόκαμα σκληρή, ποῦ τόσο ἐξαγάπησες (ἔχασες τὴν ἀγάπη σου)
 (γιά) ἐμένα; Ἐγὼ σοῦ ἤμουν σταθερὸς καὶ πιστός, πιστὴ δὲν ἦσουν γιά (νά)
 ἀγαπήσης ἐμένα· ὄλους τοὺς θεήνους καὶ ὄλους τοὺς ἀναστεναγμούς, ὄλα τὰ δάκρυα
 τὰ δὴχνω γιά σένα, μὰ ἐσὺ εἶσαι σὰν ἡ ξωτικιά μέσα ἔς τῆς Παναγιῆς τὸ ζουνάρι
 (ἔς τὴν Ἰοί), χίλια χρώματα κάνεις κι' ὄχι ἕνα.*

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΤΜΗΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

- Abbott** Macedonian Folklore, Cambridge 1903.
- Ἀραβαντιν.** Π. Ἀραβαντινοῦ Συλλογὴ δημοδῶν ᾠμάτων τῆς Ἠπείρου. Ἀθ. 1880.
- Jeannarakī** ᾠσματα κρητικά. Leipzig 1876.
- Γουοίου** Ἀσπερίου Δ. Γουοίου Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου. Ἐν Ἀθ. [Θεσσαλονίκη] 1901.
- Deffner's Archiv** für mittel-und neugriechische Philologie, Athen 1880.
- ΔΙΕ.** Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθ. 1883 κέ. τ. Α' κέ.
- Dieterich** Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, Wien 1908.
- ΖΑ.** Ζωγράφειος ἀγὼν ἦτοι μνημεῖα τῆς ἑλλ. ἀρχαιότητος ζῶντα ἐν τῷ νῦν ἑλληνικῷ λαῷ, ἐν Κ/πόλει, τ. Α' 1891, τ. Β' 1896.
- Θέρου** Δημοτικά τραγούδια, Ἀθ. 1909.
- Ἰατριδίου** Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων παλαιῶν καὶ νέων. Ἀθ. 1859.
- Κανελλάκη** Χιακά ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890.
- ΚΠ.** Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν. Ἐν Κ/πόλει.
- Λαογραφ.** Λαογραφία. Δελτίον τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας. Ἐν Ἀθ. 1909 κέ. τ. Α' κέ.
- Δάσκαρη** ἢ Δάστα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς. Ἐν Πύργῳ 1903—1910.
- Lagrand** Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1884.
- Μανούσου** Τραγούδια ἔθνικα, Κέρκυρα. 1850.
- ΝΕΑ.** Νεοελληνικά ἀνάλεκτα. Ἀθ. 1871 κέ. τ. Α'—Β'.
- Πανδώρα** σύγγραμμα περιοδικόν, ἐν Ἀθ. 1850—1872 τ. Α'—ΚΒ'.
- Παπαζαφειροπούλου** Περιυναγωγὴ γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐν Πάτραις 1887.
- Passow** Carmina popularia Graeciae recentioris, Lipsiae 1861.
- Παχτίκου** 260 δημόδη ἑλληνικά ᾠσματα, Ἀθ. 1905.
- Pernot** Rapport sur une mission scientifique en Turquie, Paris 1903.
- Σακελλαρίου** Τὰ Κυπριακά, Ἀθ. 1890 τ. Α—Β'.
- B. Schmidt** Griechische Märchen, Sagen und Volklieder, Leipzig 1877.
- Χασιώτ.** Γ. Χ. Χασιώτου Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρὸν δημοτικῶν ᾠμάτων, Ἀθ. 1866.

Π Η Γ Α Ι

ΟΠΟΘΕΝ ΠΑΡΕΛΗΦΘΗΣΑΝ Τ' ΑΣΜΑΤΑ *

1. Κρήτης. *Passow* 193 (= *Mullach* Conjectan. byzantina, Berol. 1852 σ. 13). Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 119.

2. *Passow* 194 (= *Μανούσου* Α' 187-9. *Ellisen* Analekten τ. III σ. 264. *Πολυλά* Φιλολογική γλῶσσα σ. 71). Αὐτ. 195. 196 (= *Kind* Anthologie 1861 σ. 8, 2. *Θέρου* 51). *Ίατρίδου* σ. 15-6. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια Ὀλύμπ. 34, 42. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπ.* 120, 86. Λάστας. *Δάσκαρη* 481, 1. Μονῆς Μαλεβῆς τῆς Κυνουρίας. Βελτίωσις (ἔφημ. Τριπόλεως) 14 Μαρτίου 1857. Κυνουρίας. Παναθήναια Θ' σ. 78-9. Δίβρης Λυκούρση Ἡπείρου. Ἐστία 1880 Θ' 413. Κυθήρων (;) *Legrand* 74, 48. Κρήτης. *Jeannaraki* 3, 2 (= *Κριάρη* Κρητ. ἔσματα σ. 10) *Κριάρη* σ. 152. Τσουκαλοχωρίου Καστορίας. *Παχτίου* 179. Σαράντα Ἐκκλησιῶν Αὐτ. 157. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 585, 1. Βόρης. *Ι. Νικολάου* Ἡ Ὀδησός, ἐν Βόρῃ 1894. σ. 317, 8. Κοντζέ Νικομηδείας. *Παχτίου* 107. 108. Συνασοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 30, 27 (Περὶ τῶν τραπεζουντιακῶν παραλλαγῶν βλ. ἐπίμετρον). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Καρυταίνης, Στεμνίτισης Γορτυνίας, Μαλακάσης, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Ὀλύμπου, Βόρης δύο.

3. Κρήτης. *Jeannarakaki* 172, 221. *Κριάρη* Κρητικά ἔσματα σ. 240.

4. Ἀνέκδοτον ἐκ Καρατσὸλ τοῦ Τιρνάβου. Δὲν διετήρησα τὴν θεσσαλικὴν φωνητικὴν, προπάντων διότι τὸ ἔσμα φαίνεται προελεύσεως πελοποννησιακῆς.

5. *Passow* 203. 204. 206-210 (= *Σ[αλαπάντα]* τὸ Σοῦλι σ. 47-50. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 35, 43. 49, 64. 50, 66). *Ίατρίδου* Συλλογὴ δημ. ἔσμ. σ. 31-2. *Σγάλα* Ἐθνικά ἔσμ. 483-4. 484-6. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 52, 47. Ἐπιδόρπιον 46. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 73, 23. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Ἀγραφῶν, Μαλακάσης, Μακεδονίας.

6. *Passow* 394. *Τσικνοπούλου* Δημ. ἔσμ. 19, 11. ΖΑ. Α' 190 (1 δίστιχον). Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* σ. 304 (ἐπίσης). Λευκάδος Πλάτων Β' 452, 11 (ἐπίσης). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 159, 25 (= *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 119, 4). — *Βαλαωρίτου* Ποιήματα 1891 τ. Β' σ. 5 (Βίος καὶ ἔργα. Ἀθ. 1903 τ. Γ' σ. 5. Νεότης, Σμύρνη 1913 σ. 220-1. Τὸ πλεῖστον τῆς παραλλαγῆς ταύτης δὲν εἶναι δημοτικόν). *Legrand* 118, 65. Ἰωαννίνων *Ἀραβαντιν.* 10, 9 (= *Δεσίου* ὁ Ἡπειρώτης ἡμερολ. Γ' σ. 71). — Ἄλλος τύπος τοῦ ἔσματος ἐν *Deffner's Archiv* σ. 76.

* Αἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἐπιγραφαὶ τῶν ἔσμάτων ἐτέθησαν ὑπ' ἐμοῦ.

7. Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 102, 9. *Ἀραβαντιν.* 52, 60, 52, 61. Παρνασσός IB' 380. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαι Βεργοβίτσης Αἰγίου, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Καρατσὸλ Τιβνάβου, Μακεδονίας.

8. *Passow* 241 (= *Μανούσου* Α' 129. *Kind Anthologie* 14, 6. *Σεραφεῖμ Ἀρτης* Δοκίμιον περὶ Ἀρτης σ. 243. *Θέρου* 53).

9 Α'. *Passow* 222 (= *Μανούσου* Α' 139. *Kind Anthologie* 12, 5. *Σ[αλαπάντα]* Πάργα σ. 302. *Ἀραβαντινοῦ* Ἱστορία τοῦ Ἄλῃ πασᾶ σ. 265. *Θέρου* 22).

9 Β'. *Passow* 223 (= *Μανούσου* Α' 137-8. *Kind Anthologie* 10, 4. *Σ[αλαπάντα]* Πάργα σ. 297. *Ἀραβαντινοῦ* Ἱστορία τοῦ Ἄλῃ πασᾶ σ. 264. *Θέρου* 22. *Δάσκαρη* 463, 13). Ἄλλα ἔσματα περὶ τῆς παρσδόσεως τῆς Πάργας: *Passow* 224. *Ἀραβαντιν.* 12, 11, 13, 12.

10 Α'. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 37-8. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 436, 20. Ἄνεκδοτος παραλλαγή Δημητσάνης.

10 Β'. Καρυῶν τῆς ἐπαρχίας Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνεκδοτος 51, 37 (στ. 5. ἰνάτι τούτς στ. 8 κ' ὅλοι).

11. *Passow* 234 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 34-6. *Μανούσου* Α' 86-7. *Χριστοδουλίδου* Μουσηγέτης Ἀπόλλων σ. 30-3. *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 36, 45. *Παπαρηγοπούλου* Ἱστορία τοῦ Ἑλλήν. ἔθνους Ε' 825.—Ἀρετσού Βιθυνίας: *Παχτίκου* 53. Ἐσμὲ Νικομηδείας. Αὐτ. 115. Χαλκιδικῆς. Αὐτ. 183). *Passow* 235 (= *Μανούσου* Α' 130). *Τσικνοπούλου* Ἄσματα δημῶδη 20, 12. Καμπιῶν Χίου: *Pernot* 229, 108. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 445, 4 (τὸ πλεῖστον νόθον). Ἄνεκδοτοι παραλλαγαι Ἀγράφων, Μαλακάσης, Καλαμπάκας.

12. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 150, 134. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 457, 3, 357, 3. Πρβλ. καὶ τὸ παλαιότερον ἔσμα περὶ αἰχμαλωσίας Πελοποννησίων ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν (ἀρ. 4).

13. *Passow* 237 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 39. *Μανούσου* Α' 70. *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 38, 47. *Δάσκαρης* 468, 26). *Πολίτου* Τραγούδια τῶν Κολοκοτρωνίων (Ὁ γέρον Κολοκοτρώνης Β' 181, 61). Αἴνου. ΚΠ. Θ' 354, 1. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 590, 10. Μιχαηλίτση Νικομηδείας. *Παχτίκου* 84. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαι Πελοποννήσου, Χαλκίου Κορινθίας, Μπλάσδου Νευροπόλεως τῆς Καρδίτσης

14. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 51. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 143, 35. Ἄνεκδοτος παραλλαγή Μεσσηνίας.—Πρβλ. Οἱ Μαυρομχαλαῖοι Α' σ. 248.

15. Πανδῶρ. ΙΔ' 534, 16. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 39 = *Deffner's Archiv* 147, 4 = Πλάτων Β' 51-2 = Πολίτου, Τραγούδια τῶν Κολοκοτρωνίων (Ὁ γέρον Κολοκοτρώνης Β' 188, 67). Κορινθίας. *Deffner's Archiv* 146, 3 = Πολίτου Αὐτ. 186, 66. Λακεδαίμονος. Πλάτων Γ' 128 = *Θέρου* 60. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 148, 52. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 504, 24 (μετὰ παρεμβλήτων νόθων στίχων). Αὐτ. 505, 25. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαι Καρυῶν Κορινθίας, Καμαρών Ἐρνεοῦ δὺς Δημητσάνης, Λαγκαδίων, Ἡραίας, Ρουοβάναγα Μεγαλοπόλεως.—Ἄλλα ἔσματα περὶ τῆς μάχης: Κορινθίας *Deffner's Archiv* 145, 1 = Πολίτου ἐνθ. ἀν. 184, 64. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολ. 1868 σ. 23, 2 = Ν. *Μιχαλοπούλου* Πιοητ. ἀνθολογ. σ. 108 = *Deffner's Archiv* 146, 2 = Πολίτου 185, 65. Φιγαλίας.

Δελτ. Ἰστ. Ἐταιρ. 7' 247, 11. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Ρουσβάναγα Μεγαλοπόλεως.

16. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 473, 3. [Στ. 1: Φ. ὁ κ. δὲ λ. — Στ. 2 τρ. χλ. τὸ λ. μοιρ.]

17. Μάνης. *Legrand* σ. 144-150. [Στ. 13 τὴν σημερινὴν ἡμέραν L. Στ. 56 εἶγε τὰ π. L.—Στ. 76 σήμερον νὰ σώθωμεν L.—Στ. 80 ποιοὶ τὰ πάροσθιναι ἴμῳ. L. Στ. 83 ᾿ς τὸ στερεὸ L. (καὶ μεταφράζει sur la terre ferme).

18 Α'. *Jeannaraki* 66, 49 (=Ἐστία 7' 479). *Φραντζεσκάκη* Ἀριάδνη σ. 95-6. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 102-4. (Κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Γιάνναρη ποιητῆς εἶναι ὁ Ἀναγνώστης Χαζίζης ἐκ Λάκκων).

18 Β'. *Jeannaraki* 74, 54 (=Ἐστία 7' 479). *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 111.

19. Ἡλείου. Ἀκρόπολις (ἐφ. Ἀθηνῶν) 30 Ἰουλίου 1892.

20. Γαλαξειδίου. Πανδῶρ. ΙΕ' σ. 538, 14.

21. Ὅμοιος, αὐτ.

22. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 42, 29. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 406, 11. Ἡλείου. *Χασιώτ.* 93, 5. *Ἀραβαντιν.* 113, 136. Κοντζέ Νικομηδείας. *Παχτίκου* 104. Κουτσοβλάχων Σαμαρίνης. Λαογραφ. Β' 439-440. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Καρυταίνης, Στεμνίτης Γορτυνίας, Καρυῶν Κορινθίας, Καμύρας τοῦ δήμου Ἐρνεοῦ τῆς Ἀχαΐας, Λιδωρικίου, Καρατσὸλ Τιρνάβου, ἀδήλου τόπου δύο. Τὸ ἄσμα ἐν συμφρῳμῷ μετ' τραγούδια τοῦ Βλαχάβα (*Passow* 109), τοῦ Δέλα (*Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 179 = *Legrand* 82, 55) καὶ μετ' τὸ ἀκριτικὸν τῶν ἐννέα ἀδελφῶν ᾿ς τὸ πηγᾶδι (*Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 41, 28).

23. *Fauriel* I 38. *Ἰατρίδου* σ. 69-70. *Passow* 131. 132. *Kind* Anthologie 1861 σ. 24, 4. *Μανούσου* Α' 42. 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρυταίνης, Μπλάσδου Νευροπόλεως τῆς Καρδίτης. Πρβλ. *Jeannaraki* 107, 101. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 244. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακὰ 239, 29. 242, 43.

24. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 327, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Δημητσάνης δύο, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

25. *Tommaso* Canti popolari IV 188 (= *Μανούσου* Α' 116-7). *Ζαμπελιόου* 601, 4 (*Kind* Anthologie 186 σ. 32, 9). *Passow* 24. Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 558, 15. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 320, 8 (μετὰ πολλῶν νόθων στίχων). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 27, 8 (μετὰ πολλῶν νόθων στίχων). Ἡλείου. *Χασιώτ.* 91, 1 (= *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 15, 11). Κρήτης. *Jeannaraki* 159, 185. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 102-3. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Καρατσὸλ Τιρνάβου.

26. *Ἰατρίδου* σ. 31-2. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 44, 31. Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιδόρπιον σ. 47. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 354, 12. Ἡλείου. *Ἀραβαντιν.* 112, 135. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Τζουμέρκων, Καρατσὸλ Τιρνάβου δύο.

27. Λιγουριῶ (Ἐπιδάφρου) Λαογραφ. Α' 164, 45.

28. *Ἰατρίδου* σ. 42. Πελοποννήσου. ΚΠ. Η' 497, 4. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 29. Φιγαλίας. ΔΙΕ. 7' 226, 6. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 446, 5. Ἡλείου. *Χασιώτ.* 92, 3. Πανδῶρ. ΙΔ' 534, 14. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Λαγκαδίων Γορτυνίας δύο, Δημητσάνης πέντε, Αἰγίου, Κακοχωρίου Αἰγιέων δύο, Λιδωρικίου, Ἀγράφου, Μισενικόλα Καρδίτης.

29. Πανδῶρ. ΙΔ' 535, 21. *Ἰατρίδου* Συλλογὴ σ. 16. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 47. ΖΑ. Α' 84, 48. *Legrand* Recueil 88, 58. Λάστας. *Δάσκαρη* 486, 3. 490, 8. Λαογραφ. Α' 673. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Καρυᾶς Κορινθίας, Κορίνθου, Ἀγράφων, Ἀσπροποτάμου, Καρατσὸλ Τιρνάβου καὶ ἀδήλου τόπου.

30. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 300, 4.

31. *Τσικνοπούλου* Δημ. ἄσματα 33, 25. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 28. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 100, 63. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 480, 3. Λευκάδος ΚΠ. Η' 453, 3 (= Πλάτων Β' 453, 13). Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 111, 132. Κριμίνης Σισανίου Μακεδονίας. *Παχτίκου* 175. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Αἰγίου, Μαρμαρίου Ἀκράτας, Ὑπάτης, Τρικάλων, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

32. Πελοποννήσου. Παναθήναια ΚΒ' 191. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 322, 9. 427, 5. 437, 22. Καλαβρύτων. *Παπανδρέου* Καλαβρυτινὴ ἐπετηρίς σ. 129. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 407, 12 (= Πλάτων Β' 453, 14). Κρήτης. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 113. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Χαλκίου Κορινθίας Κακοχωρίου Αἰγιέων, Ῥουσβάναγα Μεγαλοπόλεως, Δημητσάνης, Καλαμίας, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

33. *Passow* 141. Σημείωσιν τῶν ἄλλων παραλλαγῶν βλ. ἐν Λαογραφίᾳ Δ' 61.

34. *Passow* 110 α.

35. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (καταγραφὴν ἐν τῇ στρατιωτικῇ νοσοκομείῳ Ἀθηνῶν).

36. *Passow* 137α (= *Δάσκαρη* 341, 1. *Θέρου* 58). *Ἰατρίδου* σ. 23. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 183. 183-4. 184. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 312, 13. Λακεδαιμόνος. *Θέρου* 95. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 92, 2 (= *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 16, 12). Δωδώνη, ἡμερολόγ. 1896 σ. 165. Κονίτσης Αὐτ. Β' 164, 6. Ἀλμυροῦ Θεσσαλίας. *Γιαννοπούλου* Φθιωτικὰ 1891 σ. 9. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Πελοποννήσου, Καρυᾶς Κορινθίας, Βάλτσας Κερπινῆς Καλαβρύτων, Κακοχωρίου δήμου Αἰγιέων, Δημητσάνης, Δαγκαδίων Γορτυνίας, Λιδωρικίου δύο, Ἀγράφων, Τρικάλων, Παλαιοχωρίου Ἀσπροποτάμου, Βλάχων τῆς Πίνδου, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Μακεδονίας, ἀδήλου τόπου (στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν). Πρβλ. Κρήτης. *Jeannaraki* 162, 19. *Κριάρη* ἄσματα κρητικὰ 150. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 101. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 49.

37. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

38. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 331, 11. Ἡπείρου. ΝΕΑ. Α' 72, 6. 73, 7. *Ἀραβαντιν.* 112, 134. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 194, 1. Ἀρξουδοχωρίου Ναούσης. Αὐτ. 1892 Ε' 244, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Καμαρῶν Ἐρινεοῦ, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

39. Λακεδαιμόνος. Πλάτων Γ' 64. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Κορίνθου.

40. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 117, 146. (= *Λεσίου* Ἡπειρώτης, ἡμερολόγιον, Γ' 93. *Θέρου* 53). Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Στεμνίτσης τῆς Γορτυνίας.

41. *Passow* 135 (= *Kind* Anthologie 1861 σ. 40, 14. = *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 34, 41 = *Θέρου* σ. 61). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 156. Ἡπείρου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 71, 4. *Ἀραβαντιν.* 111, 133. Κρήτης. *Jeannaraki* 159, 183. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ

σ. 104. Ἐν συμφυρμῷ μετ' ἄλλων ἰσμάτων: *Δελέκου* ἔνθ. ἀν. 39, 25. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Κορίνθου. Παραλλαγὰι περὶ τῶν ὄπλων ἢ τῶν ἐνδυμάτων νεκροῦ. Λαογραφ. Α' 263, 55. 56. 57. Τριφυλίας ΔΙΕ. Β' 141, 1. 2. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 558, 7.

42. *Passow* 155. Αὐτ. 152 (= Ἀνθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 3. *Μανούσου* Α' σ. 50-1. *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 14, 9). *Οἰκονομίδου* αὐτ. 12, 6. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 180, 30. Ἀραβαντιν. 282, 467. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίου* 100, 15. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 432, 13. Λιγουριῦ Ἐπιδαύρου. Λαογραφ. Δ' 175, 69. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῆς Κορινθίας, Χαλκίου Κορινθίας, Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Κακοχωρίου Αἰγίου, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας δύο, Ρουσβάναγα Μεγαλοπόλεως, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Μεσορόπης Παγγαίου, Μπλάτσης Μακεδονίας, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

43. Παραλλαγὰι τοῦ Α' τύπου. Κλεωνῶν Κορινθίας: *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 35-6. Αὐτ. 1868 σ. 203. Αὐτ. Ἐπιδόρπιον σ. 192-3. 193-4. (4 ἐν ὄλφ παραλλαγαί). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 60, 11. Κρήτης. *Jeannarakí* 157, 178. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 295, 7. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 329, 8. 541, 1. 560, 1. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίου* 106, 164. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 648, 77. Ἄργους. Αὐτ. Δ' 62, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

Β' τύπου. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 258, 437. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Βάλτσας Κερπινῆς τῶν Καλαβρύτων, Δημητσάνης, Κερασσίντος Πόντου.

Γ' τύπου. *Passow* 134 (= *Kind* Anthologie 40, 15. *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 33, 40. ΖΑ. Α' 147, 255). Λακεδαιμόνος. Πλάτων Γ' 64. *Θέρου* σ. 82. Δήμου Παλλήνης τῆς Κορινθίας. Λαογραφ. Δ' 61, 2. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 150, 266. Δωδώνη, ἡμερολογ. 1896 σ. 166-7. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 268, 12. Μποχαρίας Σινανίου τῆς Μακεδονίας. *Παχτίκου* 171. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κακοχωρίου Αἰγίων, Δημητσάνης, Καρταίνης, Ἀγραφῶν, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

Δ' τύπου. *Passow* 104. Αὐτ. 105 (= *Μανούσου* Α' 58. *Παπαρηγοπούλου* Ἱστορία ἑλλην. ἔθνους Ε' 747). Αὐτ. 106 (= *Kind* Anthologie 46, 19. ΖΑ. Α' 103, 119).

44. *Passow* 158 (= *Μανούσου* Α' 150-1). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 46, 35. 47, 36. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 55-6. Ἡπείρου. *Passow* 159. Ἀραβαντιν. 107, 215 (= *Θέρου*, 64). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἰγίου, Τρίζουλου Αἰγίου.

45. Θερμοπιλῶν. Πανδῶρ. Δ' 622, 20 (= *Passow* 167. *Θέρου* 55).

46. *Passow* 552α. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 183, 16. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. Ἀνθολ. 1852 σ. 23. Φιγαλίας, ΔΙΕ. ζ' 270, 25. Ἀρτοτίνης τῆς Δωριδος. Πανδῶρ. ΙΕ' 466, 10. Ἡπείρου. ΚΠ. Ζ' 224. ΖΑ. Α' 160, 293. *Χασιώτ.* 151, 27. Ἀραβαντιν. 158, 234. Θεσσαλίας. *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 95, 20. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἰγίου, Δημητσάνης δύο, μία ἀδήλου τόπου.

47. *Passow* 26 (= Ἀνθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 6. *Μανούσου* Α' 144). *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 149 (= *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 48, 61). *Βλαχάκη* ἢ Λεσβία Σαπφῶ σ. 234. Ἀνατολικὴ ἐπιθεώ.

ρησις, Σμύρνης, Β' 144. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 51, 46 (μετὰ πολλῶν νόθων στίχων). Τοῦ αὐτοῦ Ἐπιδόρπιον σ. 31-4. Ροῦμείης, *Σιγάλας* σ. 481-2. Ἡλείου. Δωδώνη, ἡμερολόγ., Β' 161, 2 Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 76, 71. Μακεδονίας. *Παχτίου* 193. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆι Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Μεγαλοπόλεως, Τρικάλων, Καρατσὸλ Τιγράβου, Μεσορόπης Μακεδονίας. Διασκευαί: Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 466, 19. Ἄργους. Λαογράφ. Δ' 64, 7. Λιγουριῦ. Αὐτ. 154, 24. Ἀνέκδοτος παραλλαγῆι Μεγαλοπόλεως. — Ἄλλα ἄσματα περὶ τοῦ Κίτσου. *Passow* 27, 28.

48. *Σάθα* Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς σ. 341.

49. *Fauriel* I 4 (= *Passow* 1 καὶ πάντα τάλλαχου δημοσιευθέντα εἶναι εἰλημμένα ἐκ τοῦ *Fauriel*).

50. Ἰατρίδου Συλλογὴ δημ. ἁσμάτων σ. 10 (= *Passow* ἀρ. 4) *Passow* ἀρ. 2 (= *Μανούσου* Α' 15. *Βαλαωρίτου* Ποιήματα 1891 Β' σ. 168. Βίος καὶ ἔργα 1908 Γ' 130). *Passow* ἀρ. 3 (= *Μανούσου* Α' σ. 13-4). *Passow* ἀρ. 5 (Μανούσου Α' 17-8). *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 26, 7. Ἄραβαντιν. 28, 32. *Τσικνοπούλου* Δημ. ἄσμ. 17, 9. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆι Ῥαφτοπούλου Εὐρυτανίας, Ἀγραφῶν, Μακεδονίας.

51. Ἁγίας Εὐθυμίας τῆς Παρνασσίδος. Πανδῶρ. ΙΕ' 411, 6 [Στ. 5 ἐχάλασα ν τὰ ξαναφρειάσω στ. 6 ν' τὰ ξαναχτίσω].

52. Παρνασσίδος. *Σάθα* Χρονικὸν Γαλαξειδίου σ. 172. Πρβλ. *Passow* 37, 38.

53 Α'. *Πολίτου* Τραγοῦδια τῶν Κολοκοιτρωναίων (Ὁ γέρον. Κολοκοιτρῶνης Β' 109-113 ἀρ. 1-4). Ἰω. Θ. *Κολοκοιτρῶνη*, Ἑλληνικά ὑπομνήματα, Ἀθ. 1856 Β' σ. 630 (Μὴ δημοσιευθὲν μέρος τοῦ τόμου). Μάνης. Παρνασσός ΙΖ' 478, 14. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆι Μεγαλοπόλεως, Ἡραίας.

53 Β'. Ἰω. Θ. *Κολοκοιτρῶνη* ἔνθ. ἀν. σ. 629-630.

53 Γ'. Ἀνέκδοτον Λάστας τῆς Γορτυνίας.

54. Ἐδηροσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν γερμανικῇ ἐμμέτρῳ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ *Göthe* (*Kunst u. Altertum* 1824 τ. IV, 1) ἐκ κείμενον τὸ ὅποιον ἐσιτήλη πιθανῶς αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Γάλλου J. A. Buchon (*Arnold* ἐν *Euphorion* II συμπληρ. τεῦχος 1896 σ. 109). Τὸ κεῖμενον παρὰ *Fauriel* I 128 (= Ἀνθολογία Κορομηλῆ, Ἀθ. 1838 σ. 10. *Μανούσου* Α' 67. *Ζαμπελίου* σ. 604. Ἀνθολογία Ἀγγελίδου 1856, 62. *Passow* 54. *Οἰκονομίδου* σ. 19, 18. *Πολυλᾶ* Φιλολογικῆ γλῶσσα σ. 73) *Kind* *Anthologie* 36, 11.

55. Ὀλύμπου. *Fauriel* I 126 (= Ἀνθολογία Κορομηλῆ 1838 σ. 8. *Μανούσου* Α' σ. 51-2. Ἀνθολογία Ἀγγελίδου 1856 σ. 63. *Passow* 118. *Οἰκονομίδου* σ. 54, 71). *Μπάρτα* σ. 142. Ἀνέκδοτος παραλλαγῆι Αἴνου.

56. Θεσσαλίας. *Tommaso* *Canti popolari* IV 251. Ἰωνία, Ἀθ. 1846 σ. 96. *Ζαμπελίου* 612. *Μανούσου* Α' 72. *Passow* 48. *Βαλαωρίτου* Ποιήματα 1891 τ. Β' 393 (Βίος καὶ ἔργα 1908 τ. Γ' 298). Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 332, 14. Ἀνέκδοτος παραλλαγῆι Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας.

57. Λοκρίδος. Χρυσάλλης Δ' 215 (= Ἐστία 1877 Γ' 319. Ἄρ. *Βαλαωρίτου* Ποιήματα, 1891 τ. Β' σ. 394-5. Βίος καὶ ἔργα 1908 τ. Γ' σ. 299. Ἐβδομάς 1889 ἀρ. 30 σ. 3. *Δάσκαρη* 344, 2). Ἄλλο ἄσμα ἔριδος τῶν βουῶν περὶ τοῦ Ἀνδριτζου παρὰ *Passow* 32 (= *Σάθα* Χρονικὸν Γαλαξει-

δίου σ. 166). Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας, Λιδωρικίου τῆς Δωριδος, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

58. **Passow** 88 (= Ἀνθολ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 10-1. *Μανούσου* Α' 60. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 20, 19). Πανδώρα ζ' σ. 362 ἀρ. 108. *Ἰατρίδου* Συλλογὴ ἄσμάτων σ. 40-2.

59. **Passow** 85 (Ἀνθολογ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 11-2. *Μανούσου* Α' 154). **Passow** 86. Αὐτ. 87 (= *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου σ. 20. 21. ἀρ. 20. 21). *Χασιώτ.* 102, 20, 103, 21. *Δάσκαρη* 356, 1. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 104, 110. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Γρανίτσης Εὐρυτανίας, Ἀγράφων, Προπάντου Μηλεῶν, Καρατσὸλ Τιρνάβου δύο.

60. Ἀνέκδοτον, Καμαρῶν τοῦ δήμου Ἐρινεῶν τῶν Πατρῶν.

61 Α'. **Fauriel** I 124 (= *Μανούσου* Α' 66). *Ζαμπελίου* Ἄσματα δημοτικὰ 694, 124. **Passow** 51.

61 Β'. *Ζαμπελίου* 604, 9. **Passow** 52. Κρήτης ἐπέισακτον: *Jeannarakaki* 166, 203. Πρβλ. *Παπαζαφειροπούλου* 125, 93.

61 Γ'. **Passow** 138 (= *Kind* Anthologie 34, 10). Λακεδαιμόνος. *Θέρον* 59. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 98, 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Καρυῆς Κορινθίας, Αἰγίου, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

62. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 26-7. **Passow** 62-65. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολ. 1868 σ. 47. 48 ἀρ. 37. 38. *Ἀραβαντιν.* 54, 63. *Χασιώτ.* 101, 18. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Ἀγράφων, Ἀσπροποτάμου.

63. **Passow** 66 (= *Μανούσου* Α' 141). *Χασιώτ.* 120, 49. Δωδώνη, ἤμερολ. Β' 162, 3. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Λαγκαδίων Γορτυνίας.

64. *Πολίτου* Τραγοῦδια τῶν Κολοκοτρωναίων (Ὁ γέρον Κολοκοτρώνης Β' σ. 123-9 ἀρ. 13-17). Λευκάδος. Πλάτων Β' 452, 12. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 484, 1. 490, 9. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 590, 9. Καρυῶν Καβακλί. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 45, 30. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Καμαρῶν Ἐρινεῶν τῶν Πατρῶν δύο, Αἰγίου, Μαρμάρων Ἀκράτας, Κορίνθου, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Μισενικόλα Καρδίτσης, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

65 Α'. **Passow** 93. Αὐτ. 94 (= Ἀνθολογία Κορομηλᾶ 1838 σ. 13-4. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 23, 25). *Ἰατρίδου* Συλλογὴ ἔθν. ἄσμάτων σ. 57. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 29, 9. Λακεδαιμόνος. Πλάτων Γ' 128. Ἡλείου. *Χασιώτ.* 100, 16. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Ἀγράφων, Μισενικόλα Καρδίτσης, Καρατσὸλ Τιρνάβου.

65 Β'. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 31.—Πολλὰ παραλλαγὰὶ φέρονται ἄσματος περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Κατσαντώνη ἄλλου τύπου.

66 Α'. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Ἀγράφων, Καρατσὸλ Τιρνάβου. Πρβλ. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 41, 27.

66 Β'. **Passow** 78 (= Ἀνθολ. Κορομηλᾶ 1838 σ. 14. *Μανούσου* Α' 191. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 49, 63. Παρνασσός Α' 133. Ἐβδομάς 1889 ζ' φ. 15 σ. 1. Μακεδον. ἡμερολόγ. Α' σ. 57). **Passow** 79 (= *Μανούσου* Α' 192). **Passow** 81. Αὐτ. 82 (= Ἐβδομάς 1889 ζ' φ. 15 σ. 2). *Ἰατρίδου* Συλλογὴ δημ. ἄσμάτων σ. 28. *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτρ. σ. 139

(= *Legrand* 92, 60. *Οικονομίδου* 52, 68). Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 104, 63 (= *Οικονομίδου* 53, 69. Ἐβδομάς Γ' φ. 15. σ. 1). Ἀνέκδοτος παραλλαγή Μακεδονίας.

67. Τὸ ἔσμα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν γερμανικῇ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ *Göthe* (Kunst. u. Altertum 1823 IV, 1). Τὸ κείμενον παρὰ *Faupiel* I 14 = *Passow* 14 ὁπόθεν παρέλαβον καὶ οἱ ἄλλοι οἱ δημοσιεύσαντες αὐτό. Ἐτέρα παραλλαγή ἐκ Σωζοπόλεως ἐν Λαογραφ. Α' 588, 5, ὅπου ἀναγράφονται αἱ ἀνατυπώσεις.

68. Θεσσαλίας *Tommaseo* Canti popolari IV 386 (= *Μανούσου* Α' σ. 122-3. *Passow* 123). Θεσσαλίας *Passow* 122. Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 113, 36. 211, 33 (= *Οικονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου σ. 21, 22). Ἀραβαντιν. 68, 76. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 461, 9. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας.

69. Καρπάθου. *Μανωλακάνη* Καρπαθιακά 220, 2.

70. *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 127-8. (= *Οικονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 54, 72). *Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγιον 1868 σ. 178-9. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόριον σ. 48-9. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 414, 6. Παρνασσίδος (:). *Ἰατριδ.* Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 11-2. Ἀραχόβης Λεβαδείας. *Ἀσωπίου* Ἀττ. ἡμερολόγ. 1887 σ. 323-4. Κεφαλληνίας. Λαογραφ. Β' 674, 1. Δ' 71, 16. Σκαλιῶν Κεφαλληνίας *B. Schmidt* 206, 64 (= *Θέρον* σ. 52). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 407, 13. Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 117, 42. ΖΑ. Α' 64, 15. Θεσσαλίας. *Passow* 115. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίου* 68, 109. Κρήτης. *Jeannaraki* 200, 263 (= *Sathas* Monuments τ. IV σ. LXII). *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 195. *Φραντζεσκάκη* Ἀριάδνη σ. 100-1. Κρητικὸς ἀστὴρ Γ' ἀρ. 46 σ. 356. Θήρας. Παρνασσός Δ' 482-3. Χίου. *Κανελλάκης* 65, 55. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 594, 14. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* 190-3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶς Κορινθίας, Κακοχωρίου Αἰγίων, Δαυλίας, Λιδωρικίου, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Τραπεζοῦντος, ἀδήλου τόπου.

71. *Passow* 165. 169. ΖΑ. Α' 170, 322. Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 62, 16. 63, 17. Ἀραβαντιν. 118, 148. Ἀρκουδοχωρίου Ναούσης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1912 Ε' 214, 14. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 619, 36. Ρογδιᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΔΑ' 160, 26. Σινασοῦ. *Ρίζου* Καππαδοκικά, Κ/πολις 1856 σ. 89-90. *Ρίζου* Ἐλευθεριάδου Σινασός σ. 15-6. Ἀρχελαίου Σινασός 156, 1. *Παχτίου* 13. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Ἀγράφων, Μαλακάση, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Κερασσοῦντος. (Ὁ στ. 27 «κ' ἔκοψε τὴ δύναμη κι' ὅλη μου καρδιά» μετεβλήθη ὑπ' ἐμοῦ.)

72 Α'. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 415, 15 (= Πλάτων Β' 453-4). Κρήτης. *Jeannaraki* 122, 126 (= *Σάθα* Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη τ. Ζ' σ. ρκβ'). Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 225, 13. Πόντου. *Τριανταφυλλίδου* οἱ φυγάδες σ. 31-2. Σινασοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 36, 38.—(Ἐν συμφυρμῷ μετὰ τοῦ τύπου Β') Ἀσφενδίου Κῶ. *Dieterich* 321, 14. Κερασσοῦντος. *Παχτίου* 49.—(Ἄνευ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μάχης, μόνον τὸ ἐπεισόδιον τῆς διώξεως ὑπὸ Σαρακηνοῦ, Τούρκου ἢ Φράγκου). *Passow* 587. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1868 σ. 109, 80. *Τοῦ αὐτοῦ* Ἐπιδόριον σ. 18-21. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 355, 22. Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 116, 41. Ἀρα-

βαντίν. 262, 443. Χαλκιδικιζής. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 254, 1. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίον* 73, 113. Γιουμουλιτζίνας. Λαογραφ. Β' 84, 4. 85, 5. Σωζοπόλεως. Αὐτ. Α' 600, 18. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 64, 54. Ἀντιζυθῆρων. *Βρετοῦ* Ἔθν. ἡμερολόγ. 1865 σ. 41, 5. Μυζόνου. *Dieterich* 347, 25. Χίου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 93, 29. *Κανελάνη* 59, 50. Λέσβου. *Georgeakis* et *Pineau* Folklore de Lesbos σ. 212-4 (ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). Νισύρου. ΚΠ. ΚΑ' 55. ΖΑ. Α' 399, 20. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 541, 10. Καστελλορίζου. Λαογραφ. Γ' 448, 2. Προύσης. *Παχτίου* 250 Συνασοῦ. Αὐτ. 9. *Lagarde* 36-37. Τελμησοῦ. Αὐτ. 23, 17. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαί: Καρυᾶς Κορινθίας, Κακοχωρίου Αἰγιέων, Καρυταίνης, Προπάντου Μηλεῶν Μαγνησίας, Μαλακάση, Χασίων καὶ Τρικάλων, Καρατσὸλ Τριναβίου, Βάρνης, Νάξου, Μυζόνου, Κερασούντος.

72 Β'. *Passow* 174 (= *Μανούσου* Α' 115-6. *Kind* Anthologie 1861 σ. 52, 22. ΖΑ. Α' 107, 32). *Passow* 175 (= Ἑστία Δ' 782. 1890 Β' σ. 380). *Passow* 176 (ΖΑ. Α' 96, 84. *Θέρου* 63). *Passow* 205. *Μπάρτα* Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 152. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1868 σ. 43, 80. *Τοῦ αὐτοῦ* Ἐπιδόρπιον σ. 25-6 (νόθοι πολλοὶ στίχοι). Γαλαξειδίου. Πανδόρ. ΙΕ' 537, 13. Ἠλείου. *Χασιώτ.* 94, 6 (= *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 12, 5). Ἄραβαντίν. 105, 123. Ζαγορίου. Αὐτ. 106, 123α. Μετσόβου καὶ Συράκου. *Παχτίου* 224. Σιατίστης. Μακεδονικὸν ἡμερολόγ. 1910 Γ' σ. 135, 3. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 598, 16. 597, 17. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 66, 56. Κρήτης. *Jeannarakī* 225, 288 (*Κριάρη* Κρητικά ἄσματα σ. 161). Ἀσπενδίου Κῶ. *Dieterich* 321, 14. Λέσβου. *Georgeakis* et *Pineau* Folklore de Lesbos 173, 4.—Ἄνεκδοτοι παραλλαγαί: Καρυᾶς Κορινθίας, Βάλτσας Κερπίνης τῶν Καλαβρύτων, Μεσσηνίας, Δημητσάνης, Λιδωρικίου, Δαυλείας τῆς Χαιρωνείας, Μαλακάση Καλαμπάκας, Μουζιάκη Ἀγραφῶν, Καρατσὸλ Τριναβίου δύο, Βάρνης, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

73. Εἰς τὰς παραλλαγὰς τὰς ὁποίας ἀναγράφομεν εἰς Παραδόσεις σ. 717 κ.έ. προσθέντομεν καὶ τὰς ἐπομένας ἐκδοθεῖσας εἰς νεωτέρας δημοσιεύσεις ἢ παρλειφθεῖσας. *Ἰατρίδου* Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 72-3. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 416, 12. Ὀλύμπου. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 15, 10. Ἀμπελακίων. Κρητικὸς ἀστὴρ Β' ἀρ. 43 σ. 334. Χαλκιδικιζής. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 224. Κρήτης. Κρητ. ἀστὴρ Β' ἀρ. 42 σ. 325. Γ' ἀρ. 46 σ. 359. Ψαρῶν. Αὐτ. Γ' ἀρ. 48 σ. 376. Καμπιῶν Χίου. *Pernot* 175, 48. Σύμης. Λαογραφ. Β' 572, 1. Νισύρου. Αὐτ. 573, 2. Καστελλορίζου. Αὐτ. 573, 3. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαί Ἅγιου Πέτρου Κυνουρίας, Ἅγιου Μαθιᾶ Κερκύρας, Δαυλείας, Μαλακάση Καλαμπάκας, Καρατσὸλ Τριναβίου, Κερασούντος.

74. Εὐτέρη, Ἀθ. 1849 τ. Β' σ. 263-4 (Ἄνευ δηλώσεως τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως: ἀλλ' ἐπειδὴ σχεδὸν ἀπαράλλακτος καὶ ἐπίσης πλήρης παραλλαγή τοῦ ἄσματος—μόνον ἐν τέλει παρουσιάξουσα διαφορὰς τινὰς—προέρχεται ἐξ ἁγίου Γεωργίου τοῦ δήμου Νηλείας, ὑποθέτω ὅτι εἶναι θεσσαλική. Ἡ μνεῖα τοῦ Ἄη Δονάτου ἐν στ. 124 δὲν εἶναι σπουδαῖον τεκμήριον ἡπειρωτικῆς προελεύσεως). *Passow* 526. *Legrand* 306, 138 (= *Legrand* Collection de monuments, Σειρὰ Ι ἀρ. 12, 1870). Τοῦ αὐτοῦ Oeuvres posthumes 1 σ. 11-20. ΖΑ. Α' 65, 23. Λαογραφ. Α' 242, 68.—Κλεωνῶν Κοριν-

(= ΝΕΑ. Α'
342-9)

θίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογία 1868 σ. 192. Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 75, 18. Κεφαλληνίας. Αὐτ. Β' 458, 2. Ζεργάτων Κεφαλληνίας. **B. Schmidt** 198, 59. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 111-4. Ἠπείρου. *Χασιώτων* 70, 29. *Ἀραβαντιν.* 264, 466 (= *Θέρου* 41-3). Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίον* 21, 35. 89, 135. Βιζύης. *Δακίδου* Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας, Κ/πολ. 1899 σ. 117, 5. Βάρνας. ΚΠ. Η' 503, 22 (= *I. Νικολάου* Ὀδησός, 1894 σ. 315, 6). Πύργου Δέρκων. *Παχτίκων* 140. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Ἄνεκδοτος συλλογὴ 28, 8. Κρήτης. *Jeannarakī* 8, 13. *Κριάρη* ἄσματα κρητικὰ σ. 13-16. Μεραμπελίου Κρήτης. Κρητικὸς λαὸς σ. 173. Μήλου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 79, 15. Θήρας. Αὐτ. Β' 432, 4. 433, 5 (= Παρνασσὸς Ἰ' 344, 6. 345, 7). Παρνασσὸς Δ' 483-5. 485-6. Σύρου. Ἐφημ. Φιλομαθ. 1871 σ. 2382-3. Χίου. *Κανελλάκης* 32, 24. 44, 53. 70, 58. Πυργίου Χίου. *Pernot* 165, 57. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos 220, 30 (ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). Κῶ. *Dieterich* 301, 4. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμιακά Ε' σ. 502-4. Ἰκαρίας. *Σταματιάδου* Ἰκαριακά σ. 121. Καρπάθου. *Wescher - Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 69, 4. 70, 6. ΖΑ. Α' 286, 15. 307, 29. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 206, 4. ΖΑ. Α' 392, 5. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 216, 1. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 357, 17. 358, 18. Κύπρου. *Σακελλαρίου* Κυπριακά Β' 14, 3. 153, 46. 157, 48. 174, 59. Λαογραφ. Β' 460-3. Τραπεζοῦντος. **Σ.** *Ἰωαννίδου* Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος 275, 3. Κορσικῆς. *Φαρδὸν* Ἱστορία τῆς Κορσικῆς, Ἀθ. 1888 σ. 169-170.— Ἄνεκδοτοι παραλλαγὰὶ Ἀγ. Γεωργίου Νηλείας, Κεφαλληνίας, Βόθρων Νάξου, Νισύρου τρεῖς, Κερασσοῦντος, ἀδήλου τόπου. Ἠπειρωτικὴ παραλλαγὴ εἰς τὸ πεζόν, ὀλίγους μόνον στίχους διατηρήσασα. **J. Pio** Νεοελληνικά παραμῦθια σ. 14-6 ἀρ. 14= **Hahn** Griech. u. alban. Märchen ἀρ. 108.

75 Α'. (Ἀρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ὑπὸ τοῦ Συροπούλου καὶ ἐλευθέρως αὐτῆς). Ἠπείρου. *Χασιώτ.* 121, 50. *Ἀραβαντιν.* 291, 481. Κρήτης. *Jeannarakī* 5, 6. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 11. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 377, 12. Χίου. *Κανελλάκη* 5, 2. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 221, 7. 228, 18. Κύπρου. Χρυσάλλης 1866 Γ' 429-430. *Σακελλαρίου* Β' 20, 5. Λαογραφ. Β' 64, 2. 76, 5. Τραπεζοῦντος. *Passow* 440. *Τριανταφυλλίδου* οἱ φυγάδες 1870 σ. 171-3. Ἄνεκδοτοι παραλλαγὰὶ Τραπεζοῦντος Κερασσοῦντος.

75 Β'. (Ὁ σύζυγος ἀπὸν ἐπὶ πολὺν χρόνον προαισθάνεται τὸν μελετώμενον γάμον τῆς γυναικὸς του καὶ ἐπισπεύσας τὴν ἐπάνοδόν του τὴν ἀρπάξει). *Passow* 439 (= Ἀνθολογία Κορομηλά 1838 σ. 22-4. *Μανούσου* Β' σ. 58-60. *Θέρου* 38-9). ΖΑ. Α' 76, 26. Πηλίου. Ἐβδομάς 1889 Γ' φυλλ. 6 σ. 6. Μακεδονίας. Εὐρωπαϊκὸς ἔραμιστής 1877 σ. 137. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 298, 13. 303, 18. Κορσικῆς. *Φαρδὸν* Ἱστορία τῆς Κορσικῆς σ. 167-8.

75 Γ'. (Ὁμοίως. Ὁ σύζυγος λείπει εἰς μακρινὸν ταξίδιον) Κύπρου. *Λουκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 91-2 (= *Σακελλαρίου* Α' 731. Β' 57, 14). Συλάτων Καππαδοκίας. *Φαρασοπούλου* τὰ Σύλατα σ. 105-7. Ξενοφάν. Β' 324, 3. Ἄνεκδοτος παραλλαγὴ Κερασσοῦντος.

75 Δ'. (Ὁμοίως· ὁ σύζυγος εἶναι φυλακισμένος). *Legrand* 326, 145. Ἠπείρου(·). Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 85, 19. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* ἀνεκδοτος συλλογὴ 60, 50. 62, 52. Ἄνεκδοτοι παραλλαγὰὶ Τριφυλίας, Κεφαλληνίας, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας δύο, Νάξου.

75 Ε'. (Ὁμοίως. Ὁ σύζυγος εἶναι σκλάβος εἰς τὰ καράβια.) *Passow*

448. 449. Ἰατριίδου Συλλογὴ δημ. ἄσματων σ. 34-5. *Τοικνοπούλου* Δημόδη ἄσματα 22, 13. ΖΑ. Α' 73, 16. Αἰγίου. Λαογραφ. Γ' 487, 1. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 120, 87. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 349, 11. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 88, 27. Ἀραβαντιν. 4, 2. Νεοελλ. Ἀνάλ. Α' 86, 20. Δωδώνη (ἡμερολόγ.) 1896 σ. 27-8. Πάργας. Ἀραβαντιν. 278, 462. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΑ' 270, 18. Λακκοβικίων. *Γουσίου* 12, 15, 21, 36. Βιζύης. *Λακίδου* Ἱστορία τῆς Βιζύης σ. 113, 2. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 600, 19. Κρήτης. *Jeannarakí* 202, 264, 203, 265. Παρνασσός Γ' 342-4. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 80, 7, 80, 8. *Κριάρη* Κρητικά ἄσματα σ. 196-7. 222-4. Θήρας. Νεοελλ. ἀνάλ. Β' 430, 3. Ἄμοργοῦ. ΔΙΕ. Α' 645-6. Μυκόνου. *Dieterich* 343, 22. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 543, 15. Χίου. *Κανελλάκη* 71, 60. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 207, 5. Καστελλορίζου. Λαογραφ. Δ' 288. Κύπρου. *Σακελλαρίου* Β' 58, 15, 60, 16. Λαογραφ. Β' 78, 6. Σινασοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 33, 33. Ἀρχέλαος 164, 6. Κερασσίντος. *Παχτίου* 37. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Σοποτοῦ Καλαβρύτων Κλαπατσούνας, Ρουσβάνγα Μεγαλοπόλεως, Προσάτου Μηλεῶν δύο, Καρατσόλ Τιρνάβου, Βάριας, Πάρου, Βόθρων Νάξου (παρამύθιον), Πόντου (ἐπίσακτος), ἀδήλου τόπου. — Κουτσοβλάχων Μακεδονίας. Λαογραφ. Β' 442. Ἀλβανῶν Κάτω Ἰταλίας. *Rada* Rapsodie di un poema albanese σ. 61-4. Archivio per la tradiz. popolare 1900 σ. 444.

76. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. Ἀνθολογία 1868 σ. 46, 34. [στ. 10 Ἀφήστε με νά εἶ. — στ. 15 ἦρθα ἀδ.]. Καρπάθου ΖΑ' 315, 45.

77. *Passow* 490 (= ΖΑ. Α' 136, 223). Πανδώρα ΙΓ' 460, 8. Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 550, 3. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 86, 45. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 462, 2. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 277, 460 (Ἔστια ΙΘ' 376). Αἴνου. ΚΠ. Θ' 359, 10. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 89, 87. Κρήτης. Λαογραφ. Α' 255, 44. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos σ. 176-7. Ρόδου. *Θέρου* 104. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Καρατσόλ Τιρνάβου.

78 Α'. Κρήτης. Λαογραφ. Α' 253, 42.

78 Β'. Διάφοροι παραλλαγαὶ ἐν Λαογραφ. Α' 222 κέ.

79. *Passow* 144. (*Kind* Antholog. 1861 σ. 156, 3. ΖΑ. Α' 105, 126). Ὅρους Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 69. Κρήτης. *Jeannarakí* 111, 160. *Κριάρη* ἄσματα κρητικά σ. 156. Καρπάθου. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 221, 5. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Βελίτσας καὶ Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Ἀγράφων.

80. *Μανούσου* Β' 79. *Passow* 466 (= ΖΑ. Α' 154, 258. *Βασιλειάδη* Ἀττικαὶ νύκτες Α'). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1852 σ. 28-9. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 465, 18. Λακεδαίμονος. Πλάτων Β' 271-2 (= *Θέρου* 90). Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 86, 30. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 141, 13 (= *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 126, 12). Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΑ' 272, 23. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 91, 91. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 632, 52. Κρήτης. *Jeannarakí* 205, 267. *Κριάρη* ἄσματα κρητικά 237-8. Καρπάθου. *Passow* 467. ΖΑ. Α' 280, 5. 313, 42. Χίου. *Κανελλάκη* 55, 46. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Ἀγριδαΐων Αἰγίων, Αἰγίου, Καρατσόλ Τιρνάβου.

81. *Passow* 474 (*Kind* Anthologie 1861 σ. 56, 1. *Θέρου* σ. 100). Ἰατρι-

δου Συλλογῇ δημ. ἄσμ. σ. 62-4. Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 551, 5. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 77-8. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 56-7. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 142, 14. Σαλαχώρας. **J. L. S. Bartholdy** Brückstücke zur nähern Kenntniss des heutigen Griechenlands 1805 τ. σ. 434-440 ἐν γερμαν. μεταφράσει (= **J. Grimm** Altdteutsche Wälder II 181 κέ. **Ukert** Bilder von Griechenland, Darmstadt 1833 σ. 193-8). Κρήτης. **Jeannarak** 114, 114. 231, 294. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 86, 14. Κρητικὸς λαὸς σ. 132-4. Λαογραφ. Α' 685-7. Μήλου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 80, 16. Χίου. *Κανελλάκη* 8, 5, 49, 40. Πάτμου. ΔΙΕ. Γ' 345, 2. Κορσικῆς Πανδώρα ΙΕ' 417 (= **Legrand** 302, 136). Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Ζαγορίου, Προπάντου Μηλεῶν.

82. Passow 473 (= ΖΑ. Α' 126, 199). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 146. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 126, 96. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 399, 1. Κεφαλληνίας, Κερκύρας. **Passow** 472. (**Kind** Anthologie 152, 1). Κερκύρας. Λαογραφ. Β' 640, 4. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 1366, 7 (= *Οικονομίδου*, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 123, 9). Δυτικῆς Μακεδονίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 255, 3. Χαλκιδικῆς. Αὐτ. 255, 2. Λακ. κοβιζίων. *Γουσίον* 24, 43. 90, 137. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 639, 61. Αἰγαίου. **Passow** 437 (= *Μανούσου* Β' 106-8. ΖΑ. 162, 299). Ἄνω Ἀρχαίων Κρήτης. ΖΑ. Β' σ. 51-2. Λέσβου. Ἀναγνώστου Λεσβιακὰ 239, 15. Χίου-Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 94, 30. *Κανελλάκη* 14, 10. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμιακὰ Ε' 498-500. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 205, 3. ΖΑ. Α' 393, 8. Ρόδου. Παναθήναια 1909 ΙΘ' 156-7 (Λαογραφ. Α' 387-9). Καστελλορίζου. Λαογραφ. Γ' 453, 6. Κύπρου. *Σακελλαρίου* Β' 52, 12. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Νισύρου, Πόντου, ἀδήλου τόπου.

83. Passow 438 (= *Μανούσου* Β' 105-6. ΖΑ. Α' 133, 216). Πανδῶρ. ΠΓ' 460, 7. *Βρετοῦ* ἔθν. ἡμερολόγιον 1866 σ. 258-9. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 119. Πελοποννήσου. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 90, 24. Λακεδαιμόνος. *Θέρου* 36 (Παναθήναια 1908 ΙΗ' σ. 33-4). Ἀθηνῶν. Βύρον Α' σ. 938-9. Β. Εὐβοίας. Παναθήναια 1906 ΙΕ' 358. Κεφαλληνίας. Λαογραφ. Β' 456-8. Ζακύνθου. **Passow** 436 (*Κατραμῆ* Φιλολογικὰ ἀνέκδοτα Ζακύνθου, Ζάκυνθ. 1880 σ. 273-4). Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 147, 215. Αἰγαίου. *Βρετοῦ* Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον 1868 σ. 16-7. Κρήτης. **Jeannarak** 228, 292. Αὐτ. 224, 287 (*Κριάρη* Ἄσματα κρητικὰ σ. 244). *Κριάρη* σ. 202. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 77, 3. 85, 13. Θήρας. Νεοελλ. ἀνάλ. Β' 437, 9. 438, 10. Ἴου. Λαογραφ. Β' 456-8. Χίου. *Κανελλάκη* 19, 13. 74, 62. Λέσβου. Ἀναγνώστου, Λεσβιακὰ 229, 8. **Georgeakis** et **Pineau** Folklore de Lesbos 214, 27 (ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). Καρπάθου. **Wescher** *Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψῆφισμα Καρπάθου 75, 15. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 356, 15. Βιζύης. *Δακίδου* Ἰστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας 127, 16. Κορσικῆς. Πανδῶρ. ΙΕ' 417 (= **Legrand** 300, 135). Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Γρανίτσης Ἀπεραντίων τῆς Εὐρυτανίας, Βόθρων Νάξου, Πάρου, Νισύρου, Κερασσίντος δύο.

Παραλλαγὰι ἐν συμφυρμῇ μετ' ἄλλων ἁσμάτων. *Μανούσου* Β' 106-8. ΖΑ. Α' 299, 162. Χίου. *Κανελλάκη* 14, 10. Λακεδαιμόνος. Πλάτων Β' 240. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' σ. 77-8. Καπαδοκίας. ΔΙΕ. Α' 719, 13. Τελμησσῶ. **Lagarde** Neugriechisches aus Klein Asien 24, 19. Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 72, 17. Σωζοπόλεως. Αὐτ. Α' 596, 15.

Παραλλαγαί ὅπου ὁ-ἔραστής καλεῖται νὰ στεφανώσῃ τὴν ἀγαπητικὴν. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 103, 66. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 105, 56. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 477, 42. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 408, 19. Ἠλείου. *Χασιώτ.* 158, 39. Ζαγορίου. *Ἀραβαντιν.* 146, 213. Ὀλύμπου. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 96, 23. 131, 1. Κουτσοβλάχων Σαμαρίνας. Λαογραφ. Β' 442-3. Σιατίστης. Μοκεδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 201, 10. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίου* 25, 44. 25, 45. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 45, 29. 64, 53. Καρπάθου ΖΑ. Α' 283, 9. Κοντζέ Νικομηδείας. *Παχτίκου* 137. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαί Κακοχωρίου Αἰγιέων, Δημητσάνης Γορτυνίας, Ἀθηνῶν.

84. Παραλλαγαί τοῦ Α' τύπου. Ἀθηνᾶ (περιод. σύγγραμμα) Ναύπιον 1831 σ. 80. *Passow* 442 (= Ἔστια 1876 Β' 672. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 132, 2). *Passow* 441α. Αὐτ. 444 (= ΖΑ. Α' 95, 81. *Θέρου* σ. 87-8). *Passow* 445. 446. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 211-2. Σκιλλοῦντος. Λαογραφ. Δ' 182, 7. Λαμίας. *Σκόκου* Ἐδθ. ἡμερολόγιον 1892 σ. 302. Ὄξωχώρας Ζακύνθου. Β. *Schmidt* 192, 57. Ἠλείου. *Ἀραβαντιν.* 211, 349. *Δεσίου* Ἠπειρώτης, ἡμερολόγ. 1901 Γ' 70. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 210, 348. Θεσσαλίας. *Ψάχου* Δημ. ἔσματα σ. 24. Βιζύης. *Λακίδου* Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας 115, 3. 116, 4. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 57, 46. Κρήτης. *Jeannarakī* 198, 261. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 76, 2. *Φραντζεσκάκη* Ἀριάδνη σ. 95. *Κριάρη* Κρητ. ἔσματα σ. 204-6. Ἰου. Λαογραφ. Β' 596, 6. Ἀμοργοῦ. *Γάσπαρη* ἡ νῆσος Ἀμοργός σ. 92-3. Χίου. *Κανελλάκη* 17, 12. 54, 45. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 279, 4. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 204, 2. Κύπρου. *Δουκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 94-5. *Σακελλαρίου* Κυπριακὰ Α' 732-3. Μάκρης Λυκίας. Λαογραφ. Β' 177, 2. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαί: Πελοποννήσου, Καρυᾶς Κορινθίας, Ἄργους, Αἰγίου, Δημητσάνης, Ρούμελης, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσόλ Τριναβίου, Πόντου.

Β' τύπου. *Μανόσου* Β' 103. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 84, 81. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 615, 32. Κρήτης, Καρπάθου. *Passow* 443. Κρήτης. *Jeannarakī* 124, 127. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ 79, 6. *Κριάρη* ἔσματα κρητ. 233. Χίου. *Κανελλάκη* 31, 23. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμιακὰ Ε' 505-6. Ρόδου. Νέα ζωὴ (περιод. Ἀλεξανδρείας) 1909 Ε' 279-280. Κύπρου. *Δουκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 92. *Σακελλαρίου* Α' 730-2.—Ἀνέκδοτοι παραλλαγαί Λεχαιῶν Ἠλείας, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

Γ' τύπου. *Ἄλ. Σούτσου* Ἑλληνικὴ πλάστιγξ, Ἀθ. 1846 (σ. 55. *Passow* 441 (= *Σιγάλα* 397-9. ΖΑ. Α' 90, 67. Σινασοῦ ἐπέισακτον. *Ἀρχέλαος* 166, 7. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 32, 31. 34, 34). Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 86, 29. Ἠλείου. *Χασιώτ.* 89, 28. *Ἀραβαντιν.* 209, 347. *Δεσίου* Ἠπειρώτης (ἡμερολόγ.) 1901 Γ' σ. 68-9. Λακκοβικίων. *Γουσίου* 67, 108. Τζεβεντζὶ Δέρκων. *Παχτίκου* 147. Κρήτης. *Jeannarakī* 237, 300. Ἰου. Λαογραφ. Β' 594, 4. Κυζίκου. Ξενοφάνης 1908 Ε' σ. 494-5. Σινασοῦ. *Ρ. Ἐλευθεριάδου* Συνασός σ. 81-2. *Παχτίκου* 1. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαί Ἀγριδαϊκῶν Αἰγιέων, Κλαπατσούνης Καλαβρύτων, Σκοπέλου, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Ἀργάφων, Ὀλύμπου, Μεσορόπης Μακεδονίας.

Παρεχβάσεων. ('Αναγνώρισις εἰς τὸν δρόμον) Τελμησοῦ. **Lagarde** Neugriechisches aus Klein Asien 23, 18.

(Ἐστὸ θέρο ποῦ ἐθέριζε) Ἑπίρου. *Ἀραβαντιν.* 211, 350. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 269, 16. 270, 16β. (Ἡ συνάντησις καὶ ἡ ἀναγνώρισις γίνεται κατὰ τὸν θερισμὸν χόρτου καὶ εἰς σλαβικά ἕσματα: **Wenzig** Westslavisch. Märchenschatz σ. 248. **Waldau** Böhmische Granaten I 60).

85. **Passow** 459 (= *Μανούσου* Β' 33-5. ΖΑ. Α' 93, 75). *Ἰατριίδου* Συλλογὴ ἑσμάτων σ. 12-4 (= ΖΑ. Α' 93, 75) Ἐστία 1889 ΚΖ' 31. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 25-9. Λαογραφ. Β' 643-5. Ἑπίρου(;) Βύρων Α' σ. 479-480. Κρήτης. **Jeannarakī** 210, 272. Χίου. *Κανελλάκη* 3, 1. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 224, 10. Ἰκαρίας. *Σταματιάδου* Ἰκαριακά σ. 149-150. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 62, 4. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* σ. 112-4. Γκιουμουλτζίνας τῆς Θράκης. Λαογραφ. Β' 85, 6. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Πελοποννήσου, Καρυῆς Κορινθίας, Κουτίφαρη Λεύκτρου, Λαυλείας, Ἀγράφου, Κρανίᾶς Καλαμπάκας, Ὀλύμπου.

86 Α'. Αἰγίνης παρὰ τυφλοῦ ῥαψωδοῦ: *Ζαμπελίου* Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδᾷ; Ἀθ. 1859 σ. 41-3 (= Ἐστία ΙΘ' 388-9. *Καμπούρογλου* Ἱστορία τῶν Ἀθ. Α' 46, 7. *Δαμπρινίδου* ἡ Ναυπλία σ. 179-180. *Θέρου* σ. 45-6). Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 80. *Σηγάρι, Φαρασοπούλου τὰ Σήλατα 103, 1 (= Ξενοφάνης Α' 322)*

86 Β'. 1 (Μαυριανός). Σωζιπόλεως. Λαογραφ. Α' 616, 33. Μαλακοπῆς Καππαδοκίας. *Παχτίκου* 24. Σινασοῦ. Αὐτ. 23. *Ἀρχελάου* Σινασός 158, 3. **Lagarde** Neugriech. aus Klein Asien 37, 40.

Β' 2 (Κοντός). **Passow** 483 (= ΖΑ. Α' 127, 201). Αὐτ. 484. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. Π' 310, 16. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 37, 27. Ἑπίρου. *Χασιώτ.* 140, 12. *Ἀραβαντιν.* 181, 280. Πλεμοναρίου Ζακύνθου. **Schmidt** 194, 58. Αἰγαίου. *Μ. Π. Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγ. 1868 σ. 16. Κρήτης. **Jeannarakī** 206, 268. Θήρας. Νεοελλην. ἀνάλ. Β' 439, 11. 440, 12. Μυζόνου. **Dieterich** 349, 26. Χίου. *Κανελλάκη* 12, 8. Καρπάθου. **Wescher-Mανωλακάκη** Δωρικὸν ψήφισμα 74, 13. ΖΑ. Α' 298, 12. Καστελλορίζου ΚΠ. ΚΑ' 362, 26. Λακκοβικίαν Μακεδονίας. *Γουσίου* 96, 149. Καρυῶν Καβαλλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 83, 80. 98, 100. Μάκρης Λυκίας. Λαογραφ. Β' 178, 3. Κερασσοῦντος. Πανδῶρ. ΙΕ' 69. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Καρδαμύλων Χίου, Κερασσοῦντος, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν). *Σινασοῦ, Lagarde 37, 39.*

Β' 3 (Παπᾶς). ΖΑ. Α' 71, 10. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 213. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 153, 141. Λιγουριοῦ. Λαογραφ. Δ' 171, 61. Ρογδιᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 149, 8. Χώρας Κῶ. **Dieterich** 308, 7. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Λαγκαδίων Γορτυνίας.

Β' 4. (Ἐρασταί). Λακκοβικίαν Μακεδονίας. *Γουσίου* 72, 112. Τραπεζοῦντος. *Ἰωαννίδου* Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος 277, 6. Σινασοῦ. **Lagarde** 37, 39. Σιλάτων. *Φαρασοπούλου τὰ Σήλατα 103, 1 (= Ξενοφάνης Α' 322-3.)* (Ἀλβανικόν) **G. de Rada** Rapsodie d' un poëma albanese, Firenze 1866 σ. 94-6. Πρβλ. Παρνασσὸν Ι' 297.

87. **Passow** 487. 488. *Μανούσου* Α' 182-8. *Ἰατριίδου* Συλλογὴ δημ. ἑσμάτων σ. 25-6. ΖΑ. Α' 71, 12. 171, 327. Λακεδαίμονος. *Θέρου* σ. 108. Ἑπίρου. *Χασιώτ.* 95, 8 (= *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 63, 83). Αὐτ.

208, 32. Ἄραβαντιν. 102, 19. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 196. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 38, 21. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 613, 31. Χίου. *Κανελλάκη* 68, 57. Λέσβου. *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos σ. 171-3. Καλύμνου. *Dieterich* 323, 15. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 296, 10. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 536, 12. Τραπεζοῦντος. *Τριανταφυλλίδου* οἱ φνγάδες σ. 173 (= *Legrand* 322, 143). Κορσικῆς. *Φαρδὺ* Ἱστορία τῆς Κορσικῆς σ. 177. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρτσόλ. Τιρνάβου, Πάρου, Κερασσοῦντος τρεῖς, ἀδήλου τόπου (στρατιωτικ. νοσοκομείου Ἀθηνῶν) δύο.—Μακεδονοβλαχικὴ παραλλαγή: *Weigand* Rumänen u. Aromunen in Bulgarien, 1907 σ. 82 κέ.—Σερβικά ἄσματα: *Talvj* Volkslieder der Serben I 127-134 (νέας ἐκδ. 1853 I 288-294). *Tommaso* Canti popolari III σ. 250 κέ.

88 Α'. *Ἰατρίδου* Συλλογὴ δημ. ᾄσμ. σ. 19. ΖΑ. Α' 73, 17. Ἡμερολόγιον φιλανθρωπ. καταστημ. Κ/π. 1905 σ. 275. *Τσιγκοπούλου* Δημ. ᾄσμ. σ. 38-9. Πελοποννήσου. Νεοελλ. ἀνάλ. 89, 23 (= Παρνασσ. Δ' 676). Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 73-4. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 76, 29, 86, 24, 124, 91. Ἡπείρου. Ἄραβαντιν. 284, 470. Λιτοχώρου. Μακεδονικὸν ἡμερολόγ. 1908 σ. 189. Σιατίστης. Αὐτ. 1911 Δ' 159, 3. Λακκοβικίου. *Γουσίου* 81, 122, 87, 132. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 627, 47. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 75, 70. Χίου. *Κανελλάκη* 7, 4. Ἀμοργοῦ. *Γάσπαρη* ἡ νῆσος Ἀμοργός σ. 93-4. Καρπάθου. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 221, 3. Νισύρου. ΖΑ. Α' 391, 4. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 351, 5. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Βάλτσας Κερπινῆς, Καμαρόν Ἐρινεοῦ, Τριφυλίας, Κερκύρας, Τρικάλων, Καρτσόλ. Τιρνάβου, Νισύρου.

88 Β'. *Legrand* 288, 129. *Ἰατρίδου* σ. 58-9. ΖΑ. Α' 169, 320, 171, 326. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 19, 10. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 80, 35. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 415, 16. Ἡπείρου. Ἄραβαντιν. 262, 464. Θεσσαλονίκης. Μακεδονικὸν ἡμερολόγιον 1911 Δ' 238. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 628, 48. Κρήτης. *Jeannaraki* 50, 64, 115, 116. *Κριάση* ἄσματα κρητικά σ. 197, 214-5. Θήρας. Νεοελλ. ἀνάλ. Β' 452, 28. Βικίου Χίου. *Pernot* Rapport 156, 27. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 541, 9. Ρόδου. Παναθήναια 1909 ΙΘ' 80. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 350, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Λιδωρικίου, Κεφαλληνίας, τρεῖς Βάρνης.

88 Γ'. Κρήτης. *Jeannaraki* 103, 90, 110, 107. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 111. *Κριάση* ἄσματα κρητικά σ. 222. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 339, 3. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 224, 11.

89. *Passow* 512 (*Μανούσου* Β' 17-8). *Ἰατρίδου* σ. 28-30. 93-4. *Τσιγκοπούλου* Δημ. ᾄσματα 18, 10. Φόρμυξ, Ἀθ. 1907. Περιοδ. Β' ἔτ. Β' τευχ. Α' σ. 3-4 (Παράρτημα μουσικόν). Πελοποννήσου. ΔΙΕ. Α' 55. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 216-7, 217-8. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 122, 89. Κερκύρας. *Passow* 511 (= *Kind* Anthologie 1861 σ. 90, 17. *Καραγιάννη* Δεισιδαιμονίας δοκίμιον σ. 239. *Θέρου* σ. 97). *Μανούσου* Β' 9-13. Ἡπείρου ΖΑ. Α' 82, 44. Ἄρτης. *Σεραφεῖμ* Δοκίμιον περὶ Ἄρτης σ. 381-2. Λακκοβικίου Παγγαίου. *Γουσίου* 80, 121. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 359, 11. Βιζύης. *Δακίδου* Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας, Κ/πολις 1899 σ. 125, 14. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 630, 49. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου*

Συλλογή ἀνέκδοτος 65, 55. Πύργου Δέρκων. *Παχτίκου* 143. Κρήτης. *Jeannaraki* 209, 271. Ρογιδιάς Κρήτης. ΖΑ. Β' 75, 20. Σκιάθου. Παράρτημα Φόρμιγγος μουσικόν, ἔτος Γ' φ. 11 σ. 54-5. Βικίου Χίου. *Ἀμάντου* Χακόν ἀρχεῖον Α' 140-1. Μεστών Χίου. *Pernot* Rapport 150, 22. Ἀντιμαχείας Κῶ. *Dieterich* 291, 1. Folklore 1899 X σ. 184-5. Ρόδου. Λαογραφ. Β' 453-4. Κύπρου. *Μανούσου* Β' 21. Καππαδοκίας. ΔΙΕ. Α' 716, 1. Ἀνακού καὶ Μαλακοπῆς. *Παχτίκου* 29. Συλάτων. *Συμ. Μ. Φαρασοπούλου* τὰ Σύλατα 107, 4. Ξενοφάνης Β' 325, 4. Ἄγ τάγ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 39, 43, 39, 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Κορίνθου, Καρυῆς Κορινθίας, Βελίτσης καὶ Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Κακοχωρίου Αἰγιέων, Δημητσάνης Γορτυνίας, Κουτίφαρη Δεύκτρου, Δαυλείας Χαιρωνείας, Λιδωρικίου, Πλαγιᾶς Βοιότσης, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Μεσορόπης Παγγαίου, Βόθρων Νάξου καὶ ἀδήλου τόπου.

90 Α'. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 289, 478. Βλάχων Μακεδονίας. Ἐλληνισμός 1901 Δ' σ. 498-9. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 32, 13. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 612, 29. 613, 30. Κρήτης. *Κριάρη* Ἄσματα κρητικὰ 154. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 311, 38. *Μανωλακᾶκη* Καρπαθιακὰ 222, 6. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Ἀγράφων, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Πόντου.

90 Β' καὶ Γ'. *Ἰατριδίου* Συλλογὴ δημ. ῥυθμῶν. σ. 77 (= ΖΑ. Α' 88, 60). Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. Ἀνθολογ. 1868 σ. 77, 16. Αὐτ. 78, 17 (= *Legrand* 316, 140). Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 87, 31. Ἀστάς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 459, 6. Καλαμάτας. *Πολίτου* Νεοελλ. μυθολογ. Α' 133. Αἰγίνης. Ἀνατολικὴ ἐπιθεώρησις 1873 Α' 406, 1. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 115. Λαογραφ. Β' 640, 4. Ἐφημ. Φιλομαθ. 1870 σ. 2262-3. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 137, 8. Ζαγορίου. *Ἀραβαντιν.* 271, 451. ΚΠ. ΙΔ' 272, 24. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 607, 25. Κρήτης. *Jeannaraki* 94, 72. *Κριάρη* 229. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 311, 38. *Μανωλακᾶκη* Καρπαθιακὰ 222, 6. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 219, 2. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Πελοποννήσου, Λιβαρτζίου Καλαβρύτων, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Βόθρων Νάξου, ἀδήλου προελεύσεως (στρατ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

91. Ἐκ χειρογράφου τῶν Μετεώρων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος: Παναθήναια 1910 τ. ΙΘ' 221-2 (πρβλ. Λαογραφ. Β' 149-151). *Passow* 462 (*Kind* Anthologie 1861 σ. 106, 21). *Passow* 463. Φιγαλίας. ΔΙΕ. Γ' 262, 16. Γορτυνίας. Παναθήναια ΚΑ' 243-4. Λιγοριού. Λαογραφ. Γ' 485, 1. Δ' 177, 73. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 108-110. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 132, 1. *Ἀραβαντιν.* 274, 455. ΖΑ. Α' 62, 12. Λακκοβικίων. *Γουσίου* 75, 115. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 96, 98. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 281, 6. 282, 7. *Μανωλακᾶκη* 236, 31. Θολοποταμίου Χίου. *Παχτίκου* 242. Ἀντιμαχείας Κῶ. *Dieterich* 318, 12. Κύπρου. Λαογραφ. Γ' 260, 1. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Δημητσάνης, Σκοπέλου, Προπάντου Μηλεῶν, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρατσὸλ Τιρνάβου, Μεσορόπης Παγγαίου, Βόθρων Νάξου, Πόντου (ἐπέισακτος).

92. Τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἔσματος τούτου (43 ἐν ὅλῳ) ἐδημοσίευσαν ἐν Δελτίῳ ἱστορ. ἑταιρ. 1885 Β' σ. 229-261. 552-7 καὶ ἐν *Ivan D. Schischmanov* La chanson du frere mort dans la poesie des peuples balkaniques. Sofia 1898 III σ. 95-137. Ἄλλα πλὴν τούτων: Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλ.* 60, 3. Ἀστάς Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 341, 1. Λακεδαίμονος. *Θέρον* 93.

Οἰνουῆτος. *Κουκουλέ* Οἰνουῆτικὰ σ. 157-160. Γυθείου. Ἐθνικὴ ἀγωγή, Ἀθ. 1898 σ. 278-9. Κύμης. Λαογραφ. Β' 174-5. Κερκύρας. Αὐτ. 641-5. Λακκοβικίων. *Γουσίον* 70, 110, 71, 111. Πύργου Δέρκων. *Παχτίκου* 144. Γενίτιοὶ Δέρκων. Αὐτ. 144α. Βιζύης. *Λακίδου* Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης 123, 12. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 610-1. Κρήτης. Κρητικὸς ἀστὴρ Β' φύλλ. 33 σ. 254-5. *Κριάρη* Κρητικὰ ἔξματα σ. 162-4. *Χατζηγιάννου* Κύπρος σ. 4-5. Πάτιμου. ΔΙΕ. Γ' 342-3. Ἀναβατοῦ Χίου. *Pernot* σ. 174, 46. Λέσβου. Ἀναγνώστου Λεσβιακὰ 240, 16. Κάτω Γενίτιοὶ τῆς Χηλῆς τῆς Χαλκηδόνος. *Παχτίκου* 79. Ἀρετσοῦ Βιθυνίας. Αὐτ. 58. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Καρρατσὸλ Τιρνάβου δύο.

93. Βλ. *Πολίτου* Παροιμ. Α' σ. 150 κέ. καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς.—*Fauriel* II 242, 4. *Ζαμπελίου* 713, 4. *Μανούσου* Β' 104, 4. *Passow* 528. *Kind* Anthologie 168, 10. *Σιγάλα* ἔθν. ἔξματα σ. 482. Κουτσοβλάχων Σαμαφίνας. Λαογραφ. Β' 444.—Ἄλλα προοίμια: *Sanders* Volksleben 154. *Passow* 528 f. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 68. Ἐπιδόρπιον σ. 76. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 67, 160. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 418, 11. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 341, 2. *Θέρου* 31. Ἀραβαντιν. 248, 417. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 631, 51. Ἐσμέ Νικομηδείας. *Παχτίκου* 114. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ 45, 29. Ἀνέκδ. παραλλαγὰι Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Αἰγίου, Ἀγράφων, Σιατιστής.

94. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 163, 244 (Τὰ δίστιχα τοῦ ἔξματος τούτου φέρονται εἴτε αὐτοτελῆ εἴτε ἐν συμφυρμῶ μετ' ἄλλων ἔξμάτων ἐν πλείστασι παραλλαγαῖς).

95. Λιγουριοῦ Ἐπιδαύρου. Λαογραφ. Δ' 150, 14.

96. Ὅμοιως αὐτόθι Δ' 147. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 126, 95. Θήρας. *Πολίτου* Παροιμίαι Α' 168. Ἀρετσοῦ Βιθυνίας. *Παχτίκου* 50.

97. *Fauriel* II 398 (= Ἀνθολογία Κορομηλά, Ἀθ. 1838 σ. 30-1 = *Passow* 447 = ΖΑ. Α' 97, 78). *Passow* 566. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 180, 12 (= *Σιγάλα* Ἐθνικ. ἔξματα σ. 434 = *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 91, 16). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 413, 1. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 224, 9. Πλεμοναριοῦ Ζακύνθου. *B. Schmidt* 186, 53. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 135, 111. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 72-3. Μαρμάρου τῆς Χίου. *Pernot* Rapport 172, 44. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Κακοχωρίου Αἰγιέων καὶ Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας.

98. *Passow* 536 (= ΖΑ. Α' 97, 10). Τραπεζοῦντος. Αὐτόθι 538 (= *Kind* Anthologie 1861 σ. 170, 12).—Λιανοτράγουδα 1866 σ. 187, 24. Κλεωνῶν Κορινθίας *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 94, 49. Ἡπείρου. ΖΑ. 161, 296. Σκύρου. Ἀκρόπολις, ἐφ. Ἀθ. 14 Ἰανουαρ. 1911 σ. 4.—Ἄλλος τύπος τοῦ ἔξματος: *Passow* 537 (= Λιανοτράγουδα 1866 σ. 189, 28. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 93, 18. ΖΑ. Α' 97, 90. *Θέρου* σ. 35). *Μπάρτα* Ἀναμνήσ. φιλοπάτριδος σ. 161. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 25. Αὐτ. 1868 σ. 94, 10. Πύργου Ἡλείας. Πανδιώρ. ΙΓ' 366, 41. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίον* 43, 81. Ζαγορίου. *Παχτίκου* ἀρ. 211. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 407, 4. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Καρυῶς Κορινθίας δύο, Αἰγίου, Ἀργιδαΐκων δήμου Αἰγιέων, Δημητσάνης, Μακεδονίας.—Ἄλλος τύπος: Καρπάθου. ΖΑ. Α' 305, 22. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακὰ 257, 69. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 29, 9. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Αἰγίου.—Παρέμβλημα εἰς ἕτερον ἔξμα: Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 596, 15.

99. *Ἰατρίδου* Συλλογὴ σ. 23. Τζουμέρκων. *Ἀραβαντιν.* 263, 445. *Ἡλείου*. ΖΑ. Α' 85, 51. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Α' 362, 2. Κορινθίας. *Δελέκου* *Ἐπιδόρπιον* σ. 92. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 100, 64. Ἄργους. Λαογραφ. Δ 101, 50. Κρήτης. *Jeannaraki* 125, 128 (πρβλ. Αὐτ. 91, 65. *Κριάρη* Κρητικά ἄσματα σ. 185). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρυῶν Κορινθίας, Δημητσάνης, Βρεσθένων Λακεδαιμόνος, Ἀγράφων, Χασίων Τρικάλων, Μακεδονίας.

100. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 25-6 = Αὐτ. 1868 σ. 98, 57. *Passow* 629 (= ΖΑ. Α' 143, 247). Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 159, 236. *Ἡλείου*. ΖΑ. Α' 152, 273. Βύρων Α' 235. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 138, 116. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίον* 82, 124. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλοδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 73, 66. Συνασοῦ. *Παχτικός* 32. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Αἰγίου, Ἀγριδαϊκῶν δήμ. Αἰγίων, Ἁγίας Βαρβάρας Νωνάκριδος, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Γρανίτσης Εὐρυτανίας, Ἀγράφων δύο, Καρατσὸλ Τιφνάβου.

101. *Passow* 552a. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 104 ἀρ. 67-68. *Ἡλείου*. ΖΑ. Α' 63, 14. *Ἀραβαντιν.* 158, 235, 234. *Λεσίου*, ὁ Ἡπειρώτης, ἡμερολ. Γ' σ. 89. Φιγαλίας. ΔΙΕ. Γ' 266, 8. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 354, 20. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 119, 79. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων, Ἀγράφων.

102. Σκοτεινῆς Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 108, 62. Λιγουριοῦ Ἐπιδαύρου. Αὐτ. 146, 5.

103. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 126, 109. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 113, 67. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 142, 123. Κυνουρίας. Παναθήναια ΚΑ' 243. *Ἡλείου*. ΖΑ. Α' 174, 355. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 230, 384. Νισύρου. ΖΑ. Α' 391, 3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Αἰγίου, Δημητσάνης.

104. *Ἡλείου*. ΖΑ. Α' 68, 1. *Ἀραβαντιν.* 140, 201. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 65, 8. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Δάσκαρης* 399, 22. 414, 7. 444, 7. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης, Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας, Κυπαρισσίας.

105. Κρήτης. *Jeannaraki* 176, 235. *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 239. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 398, 18. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀγράφων.

106. *Legrand* 214, 98. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Δημητσάνης Γορτυνίας, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας.

107. Ἐστία 1889 ΚΖ' 31.

108. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΠΓ' 367, 53. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 81, 22. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 92, 53. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 41¹, 6. *Legrand* Recueil 242, 110. *Ἡλείου*. *Ἀραβαντιν.* 150, 218. *Χασιώτ.* 73, 34 (= Λιανοτράγουδα 1866 σ. 199, 41 = *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 98, 23). Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίον* 53, 96.

109. *Τσικνοπούλου* Δημῶδη ἄσματα 28, 19. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1852 σ. 21. Αὐτ. 1868 σ. 145. Ἐπιδόρπιον σ. 117. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 75, 25. *Δάσκαρη* 479, 1. Κρήτης. *Jeannaraki* 149, 156. *Κριάρη* Κρητικά ἄσματα σ. 187. 217. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κορίνθου, Καρατσὸλ Τιφνάβου.

110. Κρήτης. *Jeannaraki* 165, 199. *Κριάρη* ἄσματα κρητικά 150. Καραπάθου ΖΑ. Α' 293, 3. *Μανωλακάκη* 239, 39.

111. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Ἀνθολογία 1868 σ. 127, 110. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμακιά Ε' 504. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Γορτυνίας, Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας, Κακοχωρίου Αἰγιαλείας.

112. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΠΓ' 310, 5.

113. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΠΓ' 342, 26. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 74, 90. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 67, 11. Εὐβοίας. ΔΙΕ. Α' 135, 5. Ἡλείου. Ἀραβαντιν. 171, 259. ΖΑ. Α' 187, 27. Χίου. *Κανελλάκη* 25, 18 (= Παρνασσός ΙΕ' 566). Καρπάθου. ΖΑ. Α' 277, 16. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 223, 8. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Ἀργάφων.

114. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1868 σ. 109, 79. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 450, 15α. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΠΓ' 342, 29 (Ἡ τάξις τῶν στίχων τεταραγμένη πρέπει ν' ἀποκατασταθῶσιν οὕτως: 1. 7. 2. 8. 3. 9. 4. 10. 5. 11. 6. 12). Ἡλείου. Ἀραβαντιν. 252, 424. ΖΑ. Α' 188, 28. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 374, 3. *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 94, 48. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Κακοχωρίου Αἰγιέων.

115. *Μανούσου* Α' 147. *Passow* 547. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 102. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 145, 126. Ἡλείου. ΖΑ. Α' 97, 91. Γρεβενῶν. Ἀραβαντιν. 233, 391. 244, 411.

116. Κορινθίας(;) Παρνασσός Γ' 166-7.

117. Πάργας. Ἀραβαντιν. 166, 250.

118. Ζαγορίου. Αὐτ. 145, 211.

119. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 118, 35. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 404, 32. Πρεβέζης. Ἀραβαντιν. 226, 377. Παραμυθίας. Δωδώνη ἡμερολόγ. Β' 166, 9. Καρπάθου. *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου 94, 49. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Κορινθίας.

120. Κρήτης. *Jeanparaki* 150, 159. *Κριάρη* Ἄσματα κρητικά σ. 179.

121. Λάστας. *Δάσκαρη* 307, 20.

122. Ἀνέκδοτον Καρυᾶς Κορινθίας.

123. Αἰγαίου πελάγους. *Fauriel* II 416 (Ἀνθολογ. Κορομηλά 1838 σ. 28. *Passow* 556. ΖΑ. Α' 140, 237). Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 114, 70.

124. *Τσικνοπούλου* Δημόδη ᾄσμ. 30, 21. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 113, 67. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 355, 22. Πάργας. Ἀραβαντιν. 144, 209. Αἰγαίου πελάγους. *Passow* 557 (*Μανούσου* Β' σ. 66. ΖΑ. Α' 141, 238. Γερμανικὴ μετ. *Ad. Chamisso* Gedichte, Verrathene Liebe, 1827).

125. Κρήτης. *H. W. Stoll* Ἐγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, μεταφρασθὲν ὑπὸ Περ. Ἰασμίδου, Ἀθ. 1865 σ. 76. Χρυσάλις τ. Β' σ. 753. Ἀντικυθίων κρητικόν. *Μ. Π. Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγιον 1865 σ. 36 (= *Legrand* Recueil 222, 102). Καρπάθου. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 249, 55.

126. Πύργου. Πανδῶρ. ΠΓ' 367, 49. (= *Θέρου* σ. 31). Ἡλείου. *Χασιώτ.* 147, 21. Ἀραβαντιν. 244, 489. Λευκαδος. ΚΠ. Η' 413, 5. Πλάτων Β' 204. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 70, 3. Καρυῶν Καβακλή. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 92, 92. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 361, 23. Παραλλαγαὶ ἀνέκδοτοι Πελοποννήσου, Αἰγίου, Μουρλά Αἰγίου, Γρανίτης Εὐρυτανίας, Μπλάσδου Νευροπόλεως.— Ἐν συμφυρμῶ *Fauriel* II 98 (*Passow* 376). *Stoll* ἔνθ. ἀν. 76. Χρυσάλις Β' 753. *Βρετοῦ* ἔνθ. ἀν.—*Legrand* ἔνθ. ἀν.

Μανούσου Β' 51. Καρπάθου. *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 79, 20. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 235, 40. 249, 55. ΖΑ. Α' 313, 41. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆ Λεχαινῶν Ἡλείας, Αἰγίου, Κερκύρας, Τρικάλων Θεσσαλίας.

127. *Μανούσου* Β' 51. Μήλου. *Passow* 641 (= *Kind Anthol.* 140, 9. ΖΑ. Α' 144, 248. *Θέρου* σ. 72). Στενιμάχου. Πανδῶρ. ΙΑ' 472. Κρήτης. *Stoll* Ἐγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, Ἀθ. 1865 σ. 75. Αὐτ. σ. 76. *Jeannarakí* 48, 121. *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 219-220. Χίου. *Κανελλάκη* 22, 15. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 477, 41. Σκύρου. Ἀκρόπολις (ἔφ. Ἀθηνῶν) 12 Ἰανουαρ. 1911. Καρπάθου. ΖΑ' 340, 6. 313, 41. *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 79, 20. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακά 235, 40. Ἀνέκδοτος παραλλαγῆ Κερκύρας.

128 Α'. Κεφαλληνίας. *Μανούσου* Β' 86. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 30 = 1868 σ. 131. Αὐτ. σ. 132. *Passow* 451 (= *Νεοελλ. ἀνάλ.* Β' 383-4. ΖΑ. Α' 133, 217). *Passow* 453. Ἡλείου. *Χασιώτ.* 84, 19. Μάνης. Πανδῶρ. ΚΒ' σ. 406-7. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογῆ ἀνέκδ. 100, 103. Καρπάθου *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 80, 22. Ἰου. Λαογραφ. Β' 591, 1. Καρδαμύλων Χίου. *Ἀμάντου* Χιακά χρονικά Α' 141-2. ΝΑ. Μακεδονίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' σ. 264. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆ Αἰγίου, Κλαπατσούνας Καλαβρύτων, Τριφυλίας, Ἀργάφου, Μπλάσδου Νευροπόλεως Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας τρεῖς καὶ ἀδήλου τόπου (Στρατ. νοσοκομείου Ἀθηνῶν). Παραλλαγῆ ἐν συμφυρμῷ μετ' ἄλλων ἄσμάτων. Βιζύης. *Δακίδου* Ἱστορία τῆς ἐπαρχ. Βιζύης 119, 8. Αἰγαίου *Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγ. 1868 σ. 18-9. Ἀντιμαχείας τῆς Κῶ. *K. Dieterich* Sprache u. Volksüberlieferung 320, 13. Ἀνέκδοτος παραλλαγῆ Ἁγ. Γεωργίου Νηλείας.

128 Β'. *Passow* 453. Αὐτ. 335. 645. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΙΓ' 343, 17. Πελοποννήσου. ΚΠ. Η' 504, 25. Λευκάδος. Αὐτ. 409, 20. Λακεδαιμόνος. *Θέρου* 28. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 129, 99. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 404, 35. 405, 36. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 84, 26. Λιγουριῶν Ἐπιδαύρου. Αὐτ. 159, 35. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς, 1902 Β' 296. Λακκοβιζίων. *Γουσίου* 11, 14 (εὐχαιτικὸν τῶν Βαῖων) 14, 22 (ἐπίσης). Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆ Καρυῶν Κορινθίας δύο, Αἰγίου, Κυπαρισσίας, Δημητσάνης, Βρεσθένων Λακεδαιμόνος καὶ Σκοπέλου.

Παραλλαγῆ τοῦ Α' τύπου (τὸ κρυφογάστρωτο κορίτσι). *Passow* 452 (= ΖΑ. Α' 124, 193). *Μανούσου* Β' 61 (= ΖΑ. 98, 93). Κύπρου. Πανδῶρ. Κ' 35. *Δανκᾶ* Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 73-4. *Σακελλαρίου* Β' 147, 41. Κρήτης. *Jeannarakí* 199, 262. 150, 157. *Κριάρη* Κρητικά ἄσματα σ. 177. Χίου. *Κανελλάκη* 49, 39. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 408, 18. Αἴνου. Αὐτ. Θ' 356, 6. Καστελλορίζου. Αὐτ. ΚΑ' 354, 10. Ρογδιᾶς Κρήτης. Αὐτ. ΛΑ' 161, 27. Θήρας. ΝΕΑ. Β' 451, 27. Καρπάθου. *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικὸν ψήφισμα 77, 17. ΖΑ. Α' 234, 11. 234, 12. Μυκόνου. *Dieterich* Sprache u. Volksüberlieferung 345, 23. Ἰου. Λαογραφ. Β' 592, 2. Ἀθηνῶν. Δ. *Καμπούρογλου* Ἱστορία Ἀθηναίων Α' 247 (δύο παραλλαγῆ). Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* σ. 92. Λάστας τῆς Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 391, 6. Σιατιστής. Μακεδον. ἡμερολόγιον 1910 Γ' 198. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 626, 45. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆ Καρυῶν Κορινθίας δύο, Πάρου, Προπάντου Μηλεῶν, Τραπεζοῦντος καὶ ἀδήλου τόπου (Στρατ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

129 Α'. *Passow* 337 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 158, 4 = ΖΑ. Α' 147, 256 = *Θέρου* 27 = *Σημηριώτου*· *Ἀγγελίδου* Πανελλήνιον ἡμερολόγ. 1909 σ. 331). *Passow* 380 (= ΖΑ. Α' 122, 186). *Βρετού* Ἔθν. ἡμερολ. 1868 σ. 18-9. Ἡπειρου. *Χασιώτ.* 87, 26. *Ἀραβαντιν.* 287, 474. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 275, 457 (= *Θέρου* 37). Καρπάθου. *Wescher-Μανωλακάκη* Δωρικόν ψήφισμα 78, 19. ΖΑ. Α' 288, 17. 300, 14. Κρήτης. *Jeannaraki* 234, 296. *Κριάρη* Κρητ. ἔσμ. σ. 173-4. Ἀντιμαχείας τῆς Κῶ. *Dieterich* 320, 13. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Βόθρων Νάξου, Πάρου, Ἀγράφων, Βάρνης, Κερασούντος.

129 Β'. *Passow* 513. *Μπάρτα* Ἄναμν. φιλοπάτριδος σ. 153. *Ἰατρίδου* Συλλογὴ δημ. ἔσμ. σ. 79. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΙΓ' 366, 43. Μάνης. Αὐτ. ΚΒ' 288. Ζαγορίου. *Δαμπρίδου* Ζαγοριακά 1870 σ. 22. ΚΠ. ΙΑ' 270, 17. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 193-4. Ζαζύνθου *B. Schmidt* 204, 60. Λακεδαίμονος. Πλάτων Β' 240. *Θέρου* σ. 34. Οἰνούντος. *Κουκουλῆ* Οἰνουντιακά 105, 4. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 286, 473. ΖΑ. Α' 149, 262. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 146, 128. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 392, 7. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Καρῶν Κορινθίας, Βάλτσας Κερπινής, Κυπαρισσίας, Δημητσάνης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Ρουσβάναγα Μεγαλοπόλεως, Ἀγράφων, Καρατσὸλ Τρινάβου.—Ἔτερος τύπος. *Passow* 381 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 138, 8). Χειρόγραφ. Μετεώρων ΙΗ' αἰῶνος. Παναθῆν. ΚΑ' 294. Εὐβοίας. Αὐτ. ΚΔ' 275-6. Ἡπείρου. *Ἀσωπίου* Ἀττικ. ἡμερολόγ. 1888 σ. 134. *Χασιώτ.* 168, 3 (= ΖΑ. Α' 78, 32). *Ἀραβαντιν.* 149, 216. *Μανούσου* Β' 77-8. Κουτσοβλάχων Σαμαρινας. Λαογραφ. Β' 434-5. Καστελλορῆζου. ΚΠ. ΚΑ' 354, 11. Καρῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 43, 27. Τελμησσοῦ Καπαδοκίας. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 24, 19. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας.

130. *Passow* 642. ΖΑ. Α' 69, 4. Εὐβοίας (Γούβαις). ΔΙΕ. Α' 136, 7. Θάσου. *Abbott* σ. 151-2. Νιγρίτας. Αὐτ. 152-3. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίου* 107. Κρήτης. *Κριάρη* ἄσματα κρητικά σ. 237.

131. Κρήτης. *Jeannaraki* 154, 169. 170. *Κριάρη* ἄσματα κρητικά σ. 166.

132. Κρήτης. *Jeannaraki* 155, 173. *Κριάρη* ἄσματα κρητικά σ. 189.

133. Κρήτης. *Κριάρη* αὐτ. σ. 221.

134. Κρήτης. *Jeannaraki* 154, 168.

135. (*Διανοτράγουδα*). α' *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 14. 47. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 379, 269.

β'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 78.

γ'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 43. Σητείας Κρήτης. ΖΑ. Β' 41, 70. Λέρου.

Οἰκονομοπούλου Λεριακά σ. 79.

δ'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 112. Κρήτης. *Jeannaraki* 279, 164.

ε'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 122. Χίου. *Κανελλάκη* 150, 9.

ς'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 130. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 345, 701. Χίου. *Κανελλάκη* 147, 35 (γαμήλιον). Ἰκαρίας. *Σταματιάδου* Ἰκαριακά σ. 113 (γαμήλιον). Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Γορτυνίας.

ζ'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 66, 1548. Κρήτης. *Jeannaraki* 272, 110.

η'. *Διανοτράγουδα* 1866 σ. 4. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 305, 60.

θ'. Χίου. *Κανελλάκη* 153, 40 (Τσαϊνουρι' ἀαπημ.—τσαι θῶ).

ι'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

- ια'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 116.
 ιβ'. Σητείας Κρήτης. ΖΑ. Β' 42, 87.
 ιγ'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηῶν).
 ιδ'. Ρούμελης ΔΙΕ. Α' 356, 1.
 ιε'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. σ. 311 ἀρ. 136.
 ις'. Σύρου. ΝΕΑ. Α' 301, 589.
 ιζ'. Σύρου. ΝΕΑ. Α' 305, 638. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 332, 493. Ζίχνης.
Abbott 336, 13.
 ιη'. Αἰγίνης ἀνέκδοτον.
 ιθ'. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 418, 15. Κρήτης. Jeannaraki 266, 64.
 κ'. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 10, 7.
 κα'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 39, 916. (σάν 'ς τὸ βουνὸ τὸ γ.). Λακωνίας.
Ραξέλου Προοίμια μοιρολογ. σ. 20.
 κβ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 40, 938.
 κγ'. ΝΕΑ. Α' 294, 501.
 κδ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 49.
 κε'. Ρούμελης ΔΙΕ. Α' 357, 8.
 κς'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 59.
 κζ'. ΝΕΑ. Α' 295, 510.
 κη'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 65. *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου σ. 65.
 κθ'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 320, 275. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' 472, 485. Καλύμνου. Πανδῶρ. ΙΒ' 523, 5.
 λ'. Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 170, 176.
 λα'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 103. Ἀνέκδοτος παραλλαγή ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηῶν).
 λβ'. Λακωνίας. *Ραξέλου* Προοίμια μοιρολογίων Λακωνικῶν σ. 3. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 338, 595. 349, 769.
 λγ'. Θήρας. Παρνασσός Θ' 390, 211.
 λδ'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 311, 153.
 λε'. Κρήτης. Λαογραφ. Α' 293, 80. Σητείας. ΖΑ. Β' 42, 92.
 λς'. Μακεδονίας. **Abbott** 340, 31.
 λξ'. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' σ. 177.
 λη'. Λαμίας. *Παχτίκον* 233.
 λθ'. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 351, 806.
 μ'. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' 484.
 μα'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηῶν).
 μβ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 172.
 μγ'. Αὐτ. Κρήτης. Jeannaraki 289, 252.
 μδ'. *Θέρον* σ. 115.
 με'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 33. ΝΕΑ. Α'. 294, 496. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' 448. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομείον Ἀθηῶν).
 μς'. Κρήτης. Λαογραφ. Α' 289, 39. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηῶν).
 μξ'. Θήρας. Παρνασσός Θ' σ. 389, 186.
 μη'. *Οἰκονομίδ.* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου σ. 153. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 167.

- μθ'. Λιανοτράγουδα σ. 159. ΝΕΑ. Α' 278, 285.
 ν'. Κρήτης. *Jeannaraki* 270, 97.
 να'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 114. Κρήτης. *Jeannaraki* 263, 36.
 νβ'. Ρούμελης. ΔΙΕ. Α' 361, 49. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 237.
 νγ'. Κρήτης. *Jeannaraki* 260, 9.
 νδ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 26.
 νε'. ΝΕΑ. Α' 294, 499. Ἀνέκδοτος παραλλαγή ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηνῶν).
 νς'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 156. Κρήτης. *Jeannaraki* σ. 276, 139. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' 484. Ἀνέκδοτος παραλλαγή ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηνῶν).
 νζ'. Ἀνέκδοτος (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηνῶν).
 νη'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 8. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 318, 253. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' 441.
 νθ'. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 318, 242.
 ξ'. Ἡπείρου. ΖΑ. Α' 12, 17.
 ξά'. Ρογδιᾶς Κρήτης. ΖΑ. Β' 77, 17.
 ξβ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 121. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 343, 672.
 ξγ'. Κρήτης. Λαογραφ. Α' 292, 74.
 ξδ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 83.
 ξε'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου (Στρατιωτ. νοσοκομείον Ἀθηνῶν).
 ξς'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 136. Λευκάδος ΚΠ. Η' 420, 70. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 347, 739 (= *Meyer Gr. Volksl.* 61, 26). Κρήτης. Λαογραφ. Α' 297, 119.
 ξζ'. Ρούμελης. ΔΙΕ. Α' 356, 3.
 ξη'. ΝΕΑ. Α' 298, 542.
 ξθ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 22.
 ο'. Σύρου. ΝΕΑ. Α' 308, 681.
 οα'. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 106.
 οβ'. Αὐτ. σ. 108.
 ογ'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 150. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 351, 807.
 οδ'. Λιανοτράγουδα σ. 156. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 352, 819.
 οε'. Ἀνέκδοτον Ἀθηνῶν.
 136. Πύργου Ἡλείας. Πανδῶρ. ΠΓ' 308, 1. [Στ. 2 «Ἀποκεῖ ἄλωνίζουσι δώδεκα καὶ συμπαίξουσι δέκα»]. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 478, 2.
 137. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 200, 330.
 138. Αὐτ. 354, 860.
 139. Γορτυνίας. *Παπαξαφειροπούλου* 153, 140.
 140. Ἀνέκδοτον Δημητσάνης.
 141 Α'. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* σ. 112. Ἀλαγονίας Μεσσηνίας. ΚΠ. Η' 505, 28.
 141 Β'. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* σ. 101.
 142. Φθιώτιδος(;) Ἴωνιά σ. 64.
 143. Κρήτης. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 50. 51.
 144 Α'. Αὐτ. σ. 32.
 144 Β'. Αὐτ. σ. 75.

145. Αὐτ. σ. 90.

146. Αὐτ. σ. 40.

147 Α'. **Passow** 596. **Wachsmuth** Das alte Griechenland im neuen. σ. 99. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 475, 38. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 134, 3. *Ἀραβαντιν.* 165, 247. Ζαγορίου. **Passow** 597 (= Ἄνθολογία Κορομηλά 1838 σ. 25-6. *Σιγάλα* Ἐθν. ἔξοματ. σ. 375-6). Ἄνεκδοτοι παραλλαγαί Αἰγίου δύο, Καλαμάτας, Τριτάλων, Καρατσόλ Τριτάβου, ἀδήλου τόπου.

Β'. Λιγουριού. Λαογραφ. Δ' 163, 44. Λακεδαιμόνος. *Θέρου* 30. Λευκάδος. Λαογραφ. Α' 312-3. Ζαγορίου. *Ἀραβαντιν.* 246, 414. Γρεβενῶν. Αὐτ. 288, 476. Παγγαίου. Μακεδονικὸν ἡμερολόγ. 1911 Δ' 231, 5. Χίου. ΝΕΑ. Α' 102, 42. Σάμου. *Ε. Ι. Κ[ρητικίδου]* Σαμιακά ἔθιμα, Ἐρμούπ. 1875 σ. 26. *Σταματιάδου* Σαμιακά Ε' 281-2. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 230, 1. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαί Κορίνθου, Αἰγίου, Δημητσάνης, Μπλάσδου Νευροπόλεως, Κερασοῦντος.

Α' καὶ Β' (συμφυρμός). *Μανούσου* Β' 53. Ἄργους. Λαογραφ. Δ' 90, 34. Ζακύνθου. *Κατραμῆ* Φιλολ. ἀνάλ. σ. 476. Πλεμοναριού Ζακύνθου. **B. Schmidt** 192, 56. Λακκοβικίων. *Γουσίον* 88, 133. Διδυμοτείχου. *Δ. Α. Κονδύλη* Περί τῆς γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θορῶν, Ἄθ. 1905 σ. 15, 7. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 622, 41. Κοντζῆ Νικομηθείας. *Παχτίκου* 100. Ἄνεκδοτοι παραλλαγαί Σκοπέλου, Μεσορόπης Μακεδονίας, Πάρου.

148. Πάργας. *Ἀραβαντιν.* 132, 169.

149. Χίου. **Fauriel** II 432 = **Passow** 584 (Στ. 6 ὑπάγει. Στ. 7 μου, ποῦ σουν χτές, προχτές).

150. *Σιγάλα* Ἐθνικά ἔξοματ. σ. 514 (Στ. 1 Ὑπνε καὶ Στ. 2 καὶ γέμισε τὴν πέτσα του. Στ. 11 τάλεύρια χιόνισε).

151. Ἄθηνῶν. Βύρων Α' 77.

152. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' σ. 214-5.

153. Πελοποννήσου. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 127 (στ. 8 Νά εἶν' τοῦ ῥ.).

154. Μαστιχοχώρων Χίου. *Κανελλάκη* 211, 5.

155. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 337.

156. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίον* 14, 20.

157. Γρεβενῶν καὶ Χασιῶν. *Ἀραβαντιν.* 199, 327.

158. Θεσσαλίας. **Passow** 302. *Ἀσωπίου* Ἄττ. ἡμερολόγ. 1889 Β' 173, 5. Γρεβενῶν καὶ Χασιῶν (βαγίτικο) *Ἀραβαντιν.* 199, 326. Θεσσαλίας. **Passow** 302. Διδυμοτείχου. *Δ. Α. Κονδύλη* περί γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θορῶν σ. 12, 2. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμιακά Ε' 359-360.

159. **Passow** 295. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 197, 323. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος, 31, 12. Σάμου. *Ε. Ι. Κ[ρητικίδου]* Σαμιακά ἔθιμα σ. 51. *Σταματιάδου* Σαμιακά Ε' 361.

160. Αἰγίνης. Λαογραφ. Β' 686. Λέσβου. *Ἀναγνώστου* Λεσβιακά 210, 2 (μὴ τηρηθέντων τῶν ἰδιωτισμῶν).

161. Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 8, 1. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 9. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 508, 1. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 32, 10. 196, 13. *Ἀραβαντιν.* 195, 318. ΖΑ. 100, 103. 186, 19. Διδυμοτείχου. *Δ. Α. Κονδύλη* περί γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θορῶν 14, 4. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτ. 24, 2. Σάμου. *Ε. Ι. Κ[ρητικίδου]* Σαμιακά ἔθιμα σ. 51. *Σταματιάδου* Σαμιακά Ε' 337.

162. Ἀμφίσσης. Ἐλικῶν 1871 σ. 147.

163. Θεσσαλίας. Ἀσωπίου Ἀττ. ἡμερολόγ. 1889 Β' 177, 13. Διδυμοτεί-
χου. Δ. Α. Κονδύλη περὶ γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θερακῶν 15, 6.

164. Passow 310 (Kind Anthologie 1861 σ. 120, 2). Χωρίων Κερκίρας.
ΝΕΑ. Β' 526-7 (Ἔστια 1882 Π' σ. 286). Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 260, 440.
Κύπρου. Σακελλάρ. Α' 709. Β' 180, 61.

165. Passow 343 (Μανούσου Β' 98. Kind Anthologie 1861 σ. 124, 4).
Αὐτ. 345. 346. 347 (= ΖΑ. Α' 91, 69. 99, 98. 117, 166). Αὐτ. 350 (Μανούσου
Β' 57). Ἀθηνᾶ, Ναύπλιον 1831 σ. 112. Πανδῶρ. Π' 460, 4. Τοικνοπούλου
Δημόδη ἔσματα 23, 24. ΖΑ. Α' 94, 79. Λιγουριοῦ. Λαογραφ. Δ' 164, 47. Λεω-
νιδίου Κυνουρίας. Ἀσωπίου Ἀττικῶν ἡμερολόγιον 1877 σ. 452. Λάσπας Γορ-
τυνίας. Λάσκαρη 317, 3. Μάνης. Ραζέλου Προοίμια μοιρολογίων λακωνικῶν
σ. 36. Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 81, 23. Ζακύνθου. Κοσμῆ Κυψέλη 1603 Γ' σ.
171-2. Κοιλιωμένου Ζακύνθου. Β. Schmidt 210, 67 (= Κατραμῆ Φιλολογ.
ἀνάλεκτα 1880 σ. 472-3). Κεφαλληνίας. Β. Schmidt 212, 68. Ἡπείρου. Χασιώ-
του 83, 18. Πάργας, Ζαγορίου. Ἀραβαντιν. 279, 464. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ'
268, 10. Θεσσαλίας. Passow 344 (= ΖΑ' 116, 165). Σιατίστης. Μακεδον. ἡμε-
ρολόγ. 1911 Δ' 159, 4. Παγγαίου. Αὐτ. 220. Λακκοβικίων. Γουσίον 85, 128.
92, 142. 104, 161. Πύργου Δέρκων. Παχτίκου 141. Βιζύης. Λακίδου Ἱστορία
τῆς Βιζύης 124, 13. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 647, 76. Καρυῶν Καβα-
κλῆ. Δουλουδοπούλου Ἀνέκδοτος συλλογὴ 51, 38. 54, 62. 68, 58. 104, 111.
Κρήτης. Jeannaraki 163, 195. 199, 261. 205, 266. Κριάρη Κρητικά ἔσματα
σ. 218. Θήρας. ΝΕΑ. Β' 450, 26. Χίου. Κανελλάκη 16, 11. 70, 59. Λέσβου.
Ἀναγνώστου Λεσβιακά 238, 14. Καστελλοριζίου. ΚΠ. ΚΑ' 363, 28. Κύπρου.
Πανδῶρ. Δ' 115 (= Σακελλαρίου Β' 65, 2). Legrand 224, 104. Σακελλαρίου Β' 198, 68. 200, 69. Κορσικῆς. Πανδῶρ. ΙΕ' 416, 4 (Legrand 248, 123). Φαρδῶ
Ἱστορία τῆς Κορσικῆς σ. 172-3. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆ: Κορινθίου, Ὑπάτης,
Καρατσὸλ Τιρνάβου δύο, Μακεδονίας, Μεσορόπης, Βάρνης, Πάρου δύο, Πόν-
του, ἀδήλου τόπου τρεῖς.

166. Passow 323 (= Kind Anthologie 1861 σ. 148, 14. ΖΑ. Α' 155, 280.
Ἔστια 1878 Ε' 69. 1890 Α' 156. Ἐθν. ἀγωγή 1899 σ. 30. Θέρου σ. 92).

167. Πολίτου Παροιμίαι Α' 161, 22. 23. Λάσπας Γορτυνίας. Λάσκαρη
340, 2. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 208 346. ΝΔ. Μακεδονίας. Μακεδον. ἡμερολόγ.
1911 Δ' 232, 8.

168. Passow 335. 339. 336 (= Kind Anthologie 1861 σ. 142, 11=Ἔστια
25 Δεκεμβρ. 1894 σ. 4). Μανούσου Β' 82. Μπάρτα Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος
σ. 167 (= Σγάλα Ἐθνικά ἔσματα 161=Οἰκονομίδου Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμ-
που 102, 35). Ἡπείρου ΖΑ. Α' 183, 8. Μαλακασίου. Ἀραβαντιν. 206, 342
(= Δεσίου ὁ Ἡπειρώτης, ἡμερολόγ. Γ' 67). Παραμυθιάς. Δωδώνη, ἡμερολόγ.
Β' 169. Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆ Καρυῶς Κορινθίας δύο, Γρανίτσης Εὐρυτα-
νίας, Ἡπείρου καὶ Ζαγορίου. — Παραλλαγῆ τινες παρουσιάζουσι μὲ τινες
ἐπουσιώδεις μεταβολὰς τὸ ἄσμα τοῦτο τῆς ξενιτείας ὡς μοιρολόγιον: Ἀραχό-
βης Λακεδαιμόνος. Πανδῶρ. Κ' 115 (= Legrand 238, 116). Τριφυλίας. ΔΙΕ.
Β' 147, 25. Γορτυνίας. Παπαζαφειροπούλ. 198, 23. Λακεδαιμόνος. Θέρου 76. 14

169. Κορινθίας. Δελέκον Ἐπιδόριον 70. Γορτυνίας. Παπαζαφειροπού-
λου 101, 66. Λακεδαιμόνος. Θέρου σ. 92. Ἡπείρου. Ἀραβαντιν. 212, 351.

(*Δεσίου* Ἡπειρώτης, ἡμερολόγ. Γ' σ. 70). Ἰωαννίνων. *Παχτίκου* 210. Βάρνης. ΚΠ. Η' 502, 17.

170. *Passow* 351. Αὐτ. 496 (= ΖΑ. Α' 146, 254). Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 201, 29. Λάστας Γορτυνίας. Λαογραφ. Α' 273, 65. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 85, 22. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΑ' 273, 28. Σιατίστης. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 159. Κρήτης. *Jeannarakis* 101, 85 (= *Κριάρη* Κρητικά ἔθσματα σ. 169). Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Δημητσάνης, Ἡραίας, Στεμνίτης, Λαγκαδίων Γορτυνίας, Παλαιοχωριοῦ Ἀσπροποτάμου.

171. *Passow* 325. 326. *Μανούσου* Α' 196. Ἰατρίδου Συλλογὴ ἔθσμάτων σ. 88-90. Ἐστία 1890 Α' 286. ΖΑ. Α' 89, 64, 115, 160, 170, 325. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογία 1868 σ. 153. Ζεοβάτων Κεφαλληνίας. *B. Schmidt* 190, 55 (= Παρνασσός ΙΑ' 343). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 401, 3. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 75, 2, 76, 3, 4. Ἀραβαντιν. 202, 335. Ζαγορίου. Αὐτ. 203, 336. ΚΠ. ΙΑ' 266, 3. *Δαμπρίδου* Ζαγοριακὰ σ. 164-5. ΖΑ. Α' 184, 12. *Δεσίου* Ἡπειρώτης σ. 63. Καταφυγῆς Πιερίας. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 230, 2. ΝΔ. Μακεδονίας. Αὐτ. Δ' 231, 3. Κουτσοβλάχων Βλάχτσης. Αὐτ. 1912 Ε' 219. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίου* 82, 125. Κρήτης. *Κριάρη* Κρητ. ἔθσμ. 242. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Αἴνου, Βάρνης.

172. *Passow* 520 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 164-8. Ἐστία Δ' 751. ΖΑ. Α' 153, 277). *Passow* 521 (= *Kind* 162, 7). *Passow* 522 (= *Kind* 162, 6). Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη 1865 Α' 37. *Σιγάλα* Ἐθν. ἔθσματα σ. 436. ΖΑ. Α' 116, 163. Κυψέλη (ἡμερολόγ. Σύρου) 1886 σ. 191. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 23. Αὐτ. 1868 σ. 121, 102. Καστρίου Κυνουρίας. Λαογραφ. Γ' 489, 2. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 95, 96, 96, 57. Λακεδαιμόνος. *Θέρου* σ. 35. Ἀθηνῶν. *Passow* 340 (= *Kind Antholog.* 144, 12). *Καμπούρογλου* Μνημ. τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων τ. Γ' σ. 8-9. Κερκύρας. Ἐφημ. φιλομαθῶν 1870 σ. 2260. *Κοντοῦ* Δημ. ἔθσμ. 11, 6. Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 78, 7. 79, 10. ΝΕΑ. Α' 78, 13. Ἀραβαντιν. 276, 458. 459. Ζαγορίου. *Παχτίκου* 221. Πηλίου. Ἐβδομάς 1889 φ. 6 στ. 6. Χαλκιδικῆς. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1911 Δ' 233, 12. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς (ἡμερολόγ.) 1902 Β' σ. 294-5. Βερροίας. Φόρμιγξ 1904 σ. 4 ἀρ. 23. Τσουκαλοχωρίου Καστορίας. *Παχτίκου* 179. Μακεδονίας αὐτ. 192. Λακκοβικίων Παγγαίου. *Γουσίου* 38, 69, 97, 150. Χάλκης. *Passow* 523. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουνδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 59, 48. Κρήτης. *Jeannaraki* 116, 118. Καρπάθου. *Wescher - Μανωλακῆ* Δωρικὸν ψήφισμα 84, 31. Νισύρου. ΖΑ. Α' 401, 23. Σαρδογανίου Βιθυνίας. *Παχτίκου* 121. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰὶ Καρυᾶς Κορινθίας, Βάλτσας Κερπινῆς, Δημητσάνης Γορτυνίας, Ἀγρῶφων, Σκοπέλου δύο

Β' τύπος. Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 80, 22. Πύργου Δέρκων. *Παχτίκου* 142. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 603, 20. Σίφνου. *Dieterich* 353, 31. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 316, 49. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 223, 8, 225, 11, 227, 17. Τζεσμέ. ΚΠ. ΙΘ' 138.

173. Λευκάδος. Χρυσάλλης Δ' 489. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς 1902 Β' 298 (τὸ τρίτο τὸ φαριμακερὸ ὅταν θὰ μ' ἄδοξεται).

174. Ροῦμέλης. *Βλαχογιάννη* Προσῦλαια σ. 71. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 425, 9. Πλάτων Γ' 186, 63. Χρυσάλλης Δ' 489. *Σταματέλλου* Μοιρολόγ. 10, 10. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Ἀκαρνανίας.

175. Ζακύνθου. Ἰθάκης. Schmidt σ. 150. 152 ἀρ. β. 4 (στ. 6 ποῦ, λείπει) = *Θέρον* σ. 73).
176. Κρήτης. Jeannarakis 158. 181. *Κριάρη* Κρητ. ᾠσματα σ. 149. Πρβλ. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 143, 10. Κεφαλληνίας. B. Schmidt 158, 18 στ. 19 κέ. Λακωνίας. *Ραζέλου* Προοίμια μοιρολογίων σ. 13.
177. Λακωνίας. *Ραζέλου* αὐτ. σ. 17.
178. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 191, 5.
179. Σάμου. *Σταματιάδου* Ε' σ. 316.
180. Ἀνέκδοτον Κυνουρίας.
181. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 146, 21.
182. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 557, 6.
183. Λευκάδος. Χρυσάλλης Δ' 489.
184. Λακωνίας. *Ραζέλου* Προοίμια μοιρολογ. σ. 32. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Καρυᾶς τῆς Κορινθίας.
185. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 200, 27. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 557, 18. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 143, 9. Ἀραχόβης Λακεδαίμονος. Πανδῶρ. Κ' 115. Καταποδάτων Κεφαλληνίας. B. Schmidt 156, 15 (= *Πολυλᾶ* Φιλολογική γλῶσσα 1892 σ. 72-3). Ἰου. Λαογραφ. Β' 606, 3.
186. Passow 168. *Μανούσου* Α' 148-9. ΖΑ. Α' 153, 275.
187. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 193, 9.
188. Γορτυνίας. Αὐτ. 190, 1. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 550, 1. Οἰνοῦντος Λακεδαίμονος. *Κουκουλέ* Οἰνουνητικά 106, 6.
189. Λευκάδος. Πλάτων Γ' 186, 64.
190. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 63 στ. 1478-1481. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 190, 2. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 560, 2. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 144, 12. Παραλλαγή ἀνέκδοτος Δημητσάνης.
191. Γορτυνίας *Παπαζαφειροπούλου* 191, 3. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 559, 1. Λακωνίας. *Ραζέλου* Προοίμια μοιρολογίων σ. 6. Ἀνέκδοτος παραλλαγή Δημητσάνης.
192. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 530, 5.
193. *Θέρον* σ. 70.
194. Σάμου. *Σταματιάδ.* Σαμιακά Ε' 317.
195. Ἀραχόβης Λακεδαίμονος. Πανδῶρ. Κ' 114.
196. Ροῦμελης. *Βλαχογιάννη* Προπύλαια σ. 69. Λακωνίας. *Ραζέλου* Προοίμια μοιρολογίων σ. 30.
197. Ζερβάτων Κεφαλληνίας. Schmidt 154, 11 (= Παρνασσός ΙΔ' 342) (στ. 3 τσοῖ, ὄρθος διαλεκτικός τύπος).
198. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμιακά Ε' 319.
199. Ἡπείρου. *Ἀραβαντιν.* 256, 432 (= Ἔστια 1882 ΙΓ' σ. 111).
200. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 207, 45. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 548, 3.
201. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 241.
202. Καστελλορίζου. ΚΠ. ΚΑ' 343, 177.
203. Λακωνίας. *Ραζέλου* Προοίμια μοιρολογ. σ. 40.
204. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 15 (γαμήλιον) Αὐτ. 1868 σ. 147, 7 (ἐπίσης) 152. 152-3. Ἐπιδόρπιον σ. 192. 193. Ἡπείρου.

Χασιώτ. 165, 48. **Ἄραβαντιν.** 152, 244 (ἐρωτικόν). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 413, 3 (ἐπίσης). 425, 6. Βάρνης. Αὐτ. 508, 42. Ἰάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρη** 551, 4. Ἄραχόβης Λακεδαιμόνος. Πανδῶρ. Κ' 115. Λακωνίας. **Ραζέλου** Προοίμια μοιρολογ. σ. 39. Οἰνοῦτος. **Κουκουλέ** Οἰνουτιακά σ. 104, 1. Πελοποννήσου Φόρμιξ (παράρτημα μουσικόν) Περίοδος Β' ἔτος Γ' φ. 11 σ. 49. Λαδᾶ Ἄλαγονίας. **Thumb** Handbuch d. neugr. Volksspr. 1910 σ. 299-300. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 141, 3. Λακκοβικίων Παγγαίου. **Γουσίου** Τραγοῦδια 26, 4. Σιατιστής. Μακεδον. ἡμερολόγ. 1910 Γ' 203, 1. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς, ἡμερολ. 1902 Β' 297. Βελβεντοῦ. Ἄρχ. νεωτέρας ἑλλην. Α' β' σ. 111. Κρήτης. **Jeanparaki** 211, 273. **Κριάρη** Κρητ. ᾄσματ. σ. 210. Καρπάθου **Μανωλακάκη** Καρπαθιακά 252, 62. Κορσικῆς. Πανδῶρ. ΙΕ' 416 (**Legrand** Recueil 290, 130). **Legrand** 240, 117. 118 (ἐρωτικά). **Τσικνοπούλου** Δημόδη ᾄσματα 39, 30 (ὁμοίως). Σπετσῶν(;) Παναθήναια ΚΑ' 288 (τῆς ξενιτειᾶς). Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Κυπαρισσίας, Βρεσθένων, Δημητσάνης, Καρατσόλ Τιγράβου, ἀδήλου τόπου. Εἰς τσακωνικὴν διάλεκτον: βλ. Ἐπίμετρον σ. 269.—Παρόμοια δημοτικά ἑλληνικά ᾄσματα τῶν μέσων χρόνων, ἐρωτικά: Διήγησ. Ἀχιλλέως στ. 1290-4 σ. 40 Wagner. Καταλόγια στ. 292-300 Hesselting et Pernot (Wagner Ἀλφάβητος 26).

205. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 427, 22 = **Σταματέλλου** Μοιρολογία σ. 18, 5.— Πλάτων Γ' 184, 58.

206. Χίου. **Κανελλάκη** 343, 8 (Στ. 4 μηδὲ μάννα τῆς κόρης. Στ. 5 μηδὲ παιδιά εἰς τοὺς γ. μηδὲ γ.).

207. **Passow** 368 (**Θέρου** 77). Λευκάδος. ΚΠ. Η' 426, 14. Κρήτης. **Jeanparaki** 144, 145. **Κριάρη** ᾄσματα κρητικά σ. 174, 226. Ψαρῶν. **Passow** 369.

208. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 427, 17 = **Σταματέλλου** Μοιρολογία 22, 16.

209. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 142, 4.

210. Κυπαρισσίας τῆς Ἐπιδάουρου Λιμηρᾶς. **Deffner's** Archiv σ. 88. Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 620, 38. Κρήτης. **Jeannaraki** 4, 5. **Κριάρη** ᾄσμ. κρητικά σ. 219. Ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Ζατούνης τῆς Γορτυνίας, Βουρβούρων τῆς Κυνουρίας.

211. Λακωνίας. **Ραζέλου** Προοίμια μοιρολογ. σ. 24.

212. Αὐτ. σ. 30.

213. Κρήτης. **Jeannaraki** 147, 150.

214. **Passow** 426 (=ΖΑ. Α' 131, 212). Αὐτ. 427 (=Kind Anthologie 1861 σ. 74, 9. ΖΑ. Α' 131, 213). Αὐτ. 429. Αὐτ. 431 (=Μανούσου Β' 94. **Οἰκονομίδου** Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 111, 1). Αὐτ. 433 (=Kind Anthologie 70, 7. ΖΑ. Α' 132, 215). **Ἰατρίδου** Συλλογὴ δημ. ᾄσμάτων σ. 16-8. Ἀκρόπολις 24 Μαΐου 1911 σ. 4. **Μπάρτα** Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 158. Κορινθίας. **Δελέκου** Ἐπιδόρπιον σ. 182-3 Γορτυνίας. **Παπαξαφειροπούλου** 193, 10. Ἰάστας Γορτυνίας. **Δάσκαρης** 544, 2. 547, 1. 548, 4. Σκιλλοῦντος. Λαογραφ. Δ' 180, 3. Κεφαλληνίας. Αὐτ. 68, 12. Ἡλείου. **Χασιώτ.** 167, 1. Λακκοβικίων Παγγαίου. **Γουσίου** 99, 153. 102, 159. Γκιουμουλτζίνης. Λαογραφ. Β' 287, 7. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 355, 5. Καρυῶν Καβακλή. **Δουλουδοπούλου** Συλλογὴ ἀνέκδοτος 34, 17. 55, 44. Σαμοθράκης. **Passow** 432. Ἰμβρου. ΚΠ. Η' 539, 6. Κρήτης. **Κριάρη** Κρητικά ᾄσματα σ. 234. Καρπάθου. ΖΑ. Α' 338, 1. **Μανωλακάκη** 240, 40.

252, 61. Χίου. *Κανελλάκη* 108, 78. Νισύρου. ΚΠ. ΙΘ' 198, 4. Φερτακαίων. ΔΙΕ. Α' 724-5. Τελημεισοῦ. *Lagarde* Neugriechisches aus Klein Asien 17, 10. 'Ανέκδοτοι παραλλαγῆς Λιβαρτζίου Καλαβρύτων, Κακοχορίου Αἰγιέων, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας, Καρυστοῦ Τρινάβου, Βάρνης, ἀδήλου τόπου (Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν).

215. Κρήτης. *Jeannarakí* 142, 142. *Κριάρη* Ἄσματα κρητικά σ. 169. *Ἐλπίδος Μελαίνης* Κρητικὴ μέλισσα 1873 σ. 29-30 (1888 σ. 18-9).

216. Κρήτης. *Jeannarakí* σ. 148, 153. *Κριάρη* Κρητικὰ ἄσματα σ. 181. *Ἐλπίδος Μελαίνης* Κρητικὴ μέλισσα 1873 σ. 29-30 (1888 σ. 13-9). *Φραντζεσκῆ* Ἡ Ἀριάδνη σ. 44. Ῥογδιῶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 162, 30.

217. *Passow* 414. Αὐτ. 415 (= *Kind Anthologie* 1861 σ. 110, 22. ΖΑ. Α' 93, 74). Αὐτ. 417 (= *Μανούσου* Β' 104). *Ἰατρίδου* Συλλογὴ δημοτ. ἄσματων, Ἀθ. 1859 σ. 67-8 (= ΖΑ. Α' 87, 59). *Βρετοῦ* Ἐθνικὸν ἡμερολόγ. 1868 σ. 19-20. *Θέρου* 33. Ἀρκαδίας. *Passow* 416. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 192, 7. Ἀργους. Λαογραφ. Δ' 69, 13. Μάνης. Παρνασσός ΙΓ' 953, 6. Ἀμφίσσης. *Passow* 418 (= ΖΑ. Α' 129, 208). Ζακύνθου. *Passow* 413 (= *Κατραμῆ* Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα 1880 σ. 478). Ἡπείρου. *Χασιώτ.* 165, 5. *Αραβαντιν.* 285, 472. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 271, 20. Κοζάνης. Φάρος τῆς Ἀνατολῆς (ἡμερολόγ.) 1902 Β' 296. Λακκοβικίων. *Γουσίου* 105, 163. Αἴνου. ΚΠ. Θ' 354, 3. Καρυῶν Καβακλῆ *Δουλουδοπούλου* Ἀνέκδοτος συλλογὴ 32, 14. Κρήτης. Παρνασσός Ι' 346, 8-9. *Κριάρη* Ἄσματα κρητικά σ. 243. Ἀντικυθήρων κρητικόν. *Βρετοῦ* Ἐθν. ἡμερολόγ. 1865 σ. 42-4. Σίφνου. *Dieterich* 350, 27. Θήρας. ΝΕΑ. 434, 6. ρ35, 7. Ἴου. Λαογραφ. Β' 597, 7. Λέσβου. *Ἀναγνώστου* Λεσβιακὰ 252, 24. *Revue des tradit. popul.* τ. 8 σ. 336 = *Georgeakis et Pineau* Folklore de Lesbos 87, 59 (μόνον γαλλ. μετάφρασις). Χίου. *Κανελλάκης* 26, 10. 38, 28. Ἰκαρίας. *Σταματιάδου* Ἰκαριακὰ σ. 147-8. Καρπάθου. *Μανωλακῆ* Καρπαθιακὰ 226, 14. Ῥόδου. Παναθήναια 1902 Γ' 332. Καστελοριζίου. Λαογραφ. Γ' 447, 1. Κύπρου. *Σακελλαρίου* Β' 173, 58. Λαογραφ. Γ' 261, 2. Κοντζέ Νικομηδείας. *Παχτίου* 95. Τριγλείας τῆς Προύσης. Αὐτ. 254. Σουρμίνων Πόννου. *Deffner's Archiv* 123-4. Σινασοῦ. Neugriechisches aus Klein Asien 34, 34. (Τεχνικῆς ποιήσεως). *Passow* 419) Ἀνέκδοτοι παραλλαγῆς Καρυῶς Κορινθίας δύο, Δημητσάνης δύο, Ἁγίου Γεωργίου Νηλείας τρεῖς, Ἀργάφων, Νάξου δύο, Βάρνης δύο, Κερασσοῦντος τρεῖς.

218. *Passow* 409 (= *Μανούσου* Β' 93. Ἐστία 1876 Β' 447. ΖΑ. Α' 149, 263. *Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου 112, 2. Ἐθνικὴ ἀγωγή 1899 σ. 63). Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθοῦ. 1868 σ. 155. *Δελέκου* Ἐπιδόρπ. 201. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 197, 20. 21. 199, 25. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 540, 3. Σκιλλοῦντος. Λαογραφ. Δ' 179, 1. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 428, 24 = Πλάτων Β' 487, 19. Ζαγορίου. ΚΠ. ΙΔ' 271, 21. Λακκοβικίων Μακεδονίας. *Γουσίου* 101, 156. Καρυῶν Καβακλῆ. *Δουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 186. Κρήτης. *Κριάρη* Ἄσματα κρητικά 236. — *Dieterich* 340, 20, 3.

219. Κορινθίας. *Δελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 190. 190-1. Ἀργους. Λαογραφ. Γ' 266, 7. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 195, 12. Λάστας Γορτυνίας. *Δάσκαρη* 556, 1. 559, 10. Λακωνίας. *Ραζέλου* Προοίμια μοιρολ. σ. 7. Τριφυλίας. ΔΙΕ. Β' 145, 17. Ῥούμελης. *Βλαχογιάννη* Προπύλαια σ. 72. Ζερβάτων Κεφαλληνίας. *B. Schmidt* 158, 18 (= *Θέρου* σ. 70). Ἰθάκης. *Schmidt* 160, 19.

Λευκάδος. ΚΠ. Η' 462, 12. 428, 24—Πλάτων Γ' 182, 53. *Σταματέλλου* Μοιρολογία Λευκάδ. 17, 2. 'Ανέκδοτοι παραλλαγαὶ Λαγκαθῶν Γορτυνίας τρεῖς, Κυνουρίας.

220. Λευκάδος. ΚΠ. Η' 425, 8. Πλάτων Γ' 185, 60. *Σταματέλλου* Μοιρολόγια Λευκάδος 19, 7. Ζακύνθου. **B. Schmidt** 166, 25. 'Ιθάκης. Αὐτ. 26. Κεφαλληνίας. Αὐτ. 27. *Θέρου* 78.

221. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολ. 1852 σ. 35. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 196, 15. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 547, 2. 'Αργους. Λαογραφ. Γ' 265. Κακοχωρίου Αἰγίων ἀνέκδοτος παραλλαγή.

222. 'Αθηνᾶ, Ναύπλιον 1831 σ. 128. **Passow** 421. 422. 425 (= ΖΑ. Α' 130, 209. 210. 211). Αὐτ. 423. 424. *Γαυρίδου* Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 21. Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1868 σ. 153. 153-4. 'Επιδόρπιον σ. 195-6. 'Αργους. Λαογραφ. Δ' 69, 14. Γορτυνίας. *Παπαζαφειρόπουλ.* 200, 26. Κασιρίου Κυνουρίας. Λαογραφ. Γ' 490, 7. Βουρβούρων. *Ἐπ. Γ. Παπαμιχαήλ* Μῦθοι σ. 17-8. Οἰνούντος. *Κουκουλὲ* Οἰνοντυακὰ 106-7. Μάνης. Παρνασσός ΙΖ' 80, 22. 'Αραχόβης Φωκίδος. **Passow** 420 (= *Θέρου* 81). 'Αγίου Λέοντος Ζακύνθου. Μούσαι 1910 ΙΗ' φ. 409 σ. 3. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 90, 1. 2. 'Ηπείρου. *Ἀραβαντιν.* 288, 475. Ζαγορίου. ΚΠ. Η' 598, 3. Νιγρίτης. 'Ακρόπολις 30 'Απριλίου 1913 (= 'Εστία 2 Μαΐου 1913). Κρήτης. **Jeannaraki** 145, 147 = *Κριάρη* Κρητ. ἄσμ. σ. 180. Νισύρου. ΖΑ. Α' 393, 7. Φερακαίων. ΔΙΕ. Α' 725-6. Τελμησοῦ. **Lagarde** Neugriech. aus Klein Asien 17, 10. 'Ανέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Δημητσάνης δύο, Κεφαλληνίας, ἀδήλου τόπου.

223. *Ζαμπελίου* Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ σ. 48-9 (= Πανδῶρ. Γ' 497-8. *Δαμπρίδου* Ζαγοριακὰ σ. 159-160. ΖΑ. Α' 79, 37). *Τσικνοπούλου* Δημ. ἄσματα σ. 12. 13. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 32. Αὐτ. 1868 σ. 132. 135-6. 138. Λάστας Γορτυνίας. *Λάσκαρη* 475, 39. Σάμου. *Σταματιάδου* Σαμιακὰ Ε' 365. 'Εσμὲ Νικομηδεῖας. *Παχτικόν* 116. 'Ανέκδοτος παραλλαγὴ ἀδήλου τόπου.

224. Λακεδαίμονος. *Θέρου* σ. 89. 'Ανέκδοτοι παραλλαγαὶ Καρυῶν Κορινθίας, Λιδωρικίου.

225. *Χασιώτου* 200, 20 (*Οἰκονομίδου* Τραγοῦδια τοῦ 'Ολύμπου 137, 9). Αἰγίνης. Λαογραφ. Δ' 141, 20. 'Ανέκδοτος παραλλαγὴ Εὐβοίας. Πρβλ. ἀρ. 28.

226. Κρήτης. **Jeannaraki** 171, 218.

227. Αὐτ. 156, 174.

228. Αὐτ. 171, 220.

229. 'Ηπείρου. *Χασιώτ.* 59, 9. ΖΑ. Α' 83, 45.

230. Κρήτης. *Βλαστοῦ* ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 25.

231. Πάμμου. ΔΙΕ. Γ' 353.

232. **Passow** 414. 415 (= **Kind** Anthologie 138, 8). ΖΑ. Α' 104, 121. Αὐτ. 122 (= *Θέρου* σ. 96). Πελοποννήσου. Πλάτων Ε' 159, 3. Κλεωνῶν Κορινθίας. *Δελέκου* 'Ανθολογ. 1868 σ. 121, 100. 'Αργους. Λαογραφ. Δ' 129, 99. Γορτυνίας. *Παπαζαφειροπούλου* 137, 113. Μάνης. Πανδῶρ. Κ' 40. 'Αθηνῶν. 'Εστία 1881 ΙΒ' 522. Αἰγίνης Λαογραφ. Δ' 129, 100. Κερκύρας. *Μανούσου* Β' 89-90. 'Ηπείρου. Πανδῶρ. Κ' 40. Παραμυθίας. Δωδώνη, ἡμερολόγ. Β' 169. Μελενίου. **Abbott** Macedonian Folklore σ. 94. Νιγρίτης. Αὐτ.

Σωζοπόλεως. Λαογραφ. Α' 645, 72. Σπαρτιούντος Χίου. Ἀμάντου Χιακὸν ἀρχεῖον Α' 141. Ἀνέκδ. παραλλαγὰι Λεχαινῶν Ἡλείας, Λαγκαδίων Γορτυνίας.

233 α'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 104.

233 β'. Λιγουριῶ Ἐπιδαύρου. Λαογραφ. Δ' 152, 19. Κρήτης. Σιγάλα Ἐθνικὰ ἔσματα σ. 323-4. Σύρου(;) ΝΕΑ. Α' 310, 705. Λέσβου. Ἀναγνώστου Λεσβιακὰ 225, 32. Σύμης. ΚΠ. ΙΘ' 235. Κύπρου. ΔΙΕ. Ε' σ. 327 στ. 7-8.

Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Ἄργους, Σωζοπόλεως.

233 γ'. Ρογδιᾶς Κρήτης. ΚΠ. ΛΑ' 186. Κρήτης. Ἐβδομάς Α' σ. 32.

233 δ'. Καστελλορίζου. Λαογραφ. Γ' 466, 120.

233 ε'. Κλεωνῶν Κορινθίας. Δελέκου Δημ. ἀνθολογ. 1852 σ. 31.

233 ζ'. Ἀνέκδοτον ἀδήλου τόπου.

233 ζ'. Σάμου. Σταματιάδου Σαμιακὰ Ε' 177.

233 η'. Λιανοτράγουδα 1866 σ. 108. Κορινθίας. Δελέκου Ἐπιδόρπ. σ. 111.

233 θ'. Σητείας Κρήτης. ΖΑ. Β' 39, 45.

234. Μάνης. Legrand 246, 120. ΚΠ. Η' 409, 49. Ἰκαρίας. Σταματιάδου Ἰκαριακὰ σ. 150. Πιτυοῦ Χίου. Pernot 207, 86. Αὐγώνιμου Χίου. Αὐτ. 208, 87. Ἀνέκδοτος παραλλαγὴ Μάνης.

235. Λάστας Γορτυνίας. Δάσκαρη 471, 32. 474, 36. 475, 37.

236. Passow 507 (= Μανούσου Α' 94-6. ΖΑ. Α' 81, 43). Κλεωνῶν Κορινθίας. Δελέκου Ἐπιδόρπιον σ. 184-5. Ἀκαρνανίας. Παχτίμου 235. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Κορίνθου, Μεσσηνίας δύο, Μπλάσδου Νευροπόλεως.

237. Ἀναγραφήν τῶν δημοσιευμένων παραλλαγῶν βλ. ἐν Λαογρ. Δ' 158. Ἀνέκδοτοι παραλλαγὰι Λαγκαδίων Γορτυνίας, Τρυφυλίας, Ἀγράφων, Καρατὸλ Τιρνάβου δύο.

238. Ζαγορίου. Ἀραβαντιν. 217, 360. ΚΠ. ΙΔ' 269, 14.

Ἐπίμετρον Α'.—1. Ἄνν. Κομνην. Β' 4 σ. 69, 4. R. Βλ. καὶ Πολίτην ἐν Λαογραφ. Γ' 643 κέ.

2. Λύβιστρος καὶ Ῥοδάμη στ. 3245-3255 σ. 333 Wagner. (Στ. 3 χώραν καὶ Στ. 8 οἱ στεναγμοὶ του—οἱ ἀναστεναγμοὶ του κατὰ διόρθωσιν τοῦ Wagner).

3. Α'. Καταλόγια στ. 1-8.—Β'. στ. 51-9.—Γ'. στ. 123-4.—Δ'. στ. 125-6.—Ε'. στ. 164-190 (μέρος τῶν Ἐκατολλόγων) στ. 1 ἀγαπᾶ στ. 21-2 τὸ καλοκαῖριν τρῶσιν τὸ σταφύλιν του τὴν ἀγουρίδα τὸν χεμιῶνα καὶ τὸ κρασί του πίνουν το ἀπέσω 'ς τὸ ποτῆριν.—Ζ'. Καταλόγια στ. 454-6.—Ζ'. στ. 502-5.—Η'. στ. 533-9.—Θ'. στ. 549-580. στ. 15 καὶ δόξα. στ. 16 Ἐσ' εἶσαι. στ. 17 καὶ ἦ. στ. 18 αὐγῆς αὐ. στ. 28 ἐσέβην (διὰ τῆς γραφῆς ἐσέβην ἀποκαθίσταται τὸ μέτρον, γινομένης συνιζήσεως).—Ι'. Καταλόγια στ. 586-594. στ. 6 ὅτι ἐσύ.—ΙΑ'. στ. 667-9.

4. Ἐκ βενετικῶ χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου ἐν Byz. Zeitschrift 1894 τ. III σ. 165 (= Μικαὶ σελίδες σ. 395-7). Βλέπε καὶ τὰς παρατηρήσεις μου ἐν Λαογραφ. Α' σ. 138.

5. Legrand Recueil σ. 32. Bibliothèque grecque vulgaire τ. II σ. 56 καὶ ἐξ ἑμῆς ἀντιβολῆς πρὸς τὸν κώδικα τῆς Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης.

6 α'. Χειρ. Βιέννης. Legrand σ. 340, 10.

6 β'. Αὐτ. 348, 34.

6 γ'. Αὐτ. 356, 56.

Ἐπίμετρον Β'.—1. Λαογραφ. Β' 81, 1.

2. **K. Dieterich** 241, 20, 7.
3. **Ἀναγνώστου** Λεσβιακά σ. 210-2.
4. Λαογραφ. Α' 207, 1.
5. **A. Passow** 198. **Σ. Ἰωαννίδου** Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος σ. 292-3, 25 (Τὸ ἄσμα συμφύρεται μετὰ τοῦ νεωτέρου ὄσματος τοῦ Ἀθανάσι Διάκου, καὶ προστίθεται εἰς τὸ τέλος ἕτερον ἄσμα περὶ τῆς ἀλώσεως, τοῦ Β' τύπου). **Legrand** 76, 49 (ἐσφαλμένως νομίζει ὁ L. ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος). **Κιρετσαγάνε** Τραπεζοῦντος. **Παχτίου** 38 (ἀπόσπασμα). Ἀνέκδοτος παραλλαγή Τραπεζοῦντος.
- Β'. **Σ. Ἰωαννίδου** σ. 293-4, (25β). Δύο ἀνέκδοτοι παραλλαγαὶ Τραπεζοῦντος.
6. Ἀνέκδοτον Κερασσοῦντος.
7. Ἐξ παραλλαγαὶ καππαδοικαί. Λαογραφ. Β' 681.
8. **Deffner's Archiv** σ. 152.
9. **V. Palumbo** ἐν *Apulia* 1910 φυλ. 1 (μετὰ διαφόρων ἄλλων παραλλαγῶν ἄλλοθεν).
10. **D. Comparetti** *Saggi dei dialetti greci dell' Italia meridionale* σ. 45, 39.
11. Αὐτ. σ. 4, 2.
12. Αὐτ. σ. 26, 24.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ¹

Α΄.

- Ἀδάμος Ε. 3θ'.
 Ἀη Γιώργης 53γ. 335.
 Ἀη Δημήτρης 102.
 Ἀη Θωμᾶ (του) 183.
 Ἀλέξης (ἀντρειωμένος) 70.
 Ἀλέξης (Κομνηνός) Ε. 1.
 Ἀλῆ μπες 53β.
 Ἀλῆ πασᾶς (5). 6. (7). (9αβ). 61αγ.
 Ἀλῆ Τσεκούρας 56.
 Ἀλωνάρης 170.
 Ἀμαζόνες 17.
 Ἀμιρᾶς 73.
 Ἀνδρίτσος 52. 57.
 — (Λυσέας) 11.
 Ἀνδρόνικος 69. 71. 91. Ε. β' 6.
 Ἀνδροῦτσος 87.
 — Βλ. Ἀνδρίτσος.
 Ἀνερεᾶδες 74.
 Ἀντρεϊόβλαχος 210.
 Ἀντριᾶς 88.
 (Ἀντώναινα) 59.
 Ἀντώνης. Βλ. Κατσαντώνης.
 Ἀπρίλης 53γ. 132. 164. 235. 337.
 Ἀρετῆ 81. 86α. 92.
 Ἀρετοῦλα. Βλ. Ἀρετῆ.
 Αὔγουστος 21. 135 ζ'. 170.
 Βάγιας (Θανάσης) 11.
 Βαρλάμης 34.
 Βασίλης 25.
 Βέβρος (44).
 Βεληγκέας 58. 65.
 Βελῆ πασᾶς 68.
 Βενετσανάκης. Βλ. Παναγιώταρος.
 Βλαχοθανάσης (Μῆτρος) 52.
 Βλαχόπουλο (μικρὸ) 70.
 Βλάχος. Βλ. Βλαχοθανάσης.
 Βοριᾶς 88. 149. Ε. β' 3.
 Γεννάρης 101.
 Γιαννάκης 86β.
 — (Ἡπειρώτης) (44).
 Γιάννης 72α. 87. Ε. β' 4.
 Γιάννος (γιὸς τ' Ἀνδρόνικου) 71.
 Γιουσούφ Ἀράπης 62.
 Γιώργος 102.
 Γιώτης (Μπαρζόκας) 55.
 Γκόλφω 28.
 (Γρηγόριος Ε΄). Βλ. Πατριάρχης.
 Γρίβας (ὄνομα ἵππου) 76.
 Δαίμονας 233 ζ'.
 Δέσποινα (Θεοτόκος) 2. Ε. β' 4. Βλ.
 Παναγία.
 Δέσπω (τοῦ Διακατᾶ) (46).
 — (Μπέτση) 8.
 Δῆμος 44. Βλ. Μπουκουβάλας.
 Διᾶκος (Θανάσης) 11.
 Διγενῆς 78α.β. Ε. β' 4.
 Δούκας 85. 86α. (90β.).
 Δράκοντα (κόραις) 74.
 Δράκος 71. 78β.
 Δράμαλης (Μαχμοῦδ πασᾶς) 15.
 Ἐλένη (46).
 Ἐμίρ Ἀλῆς Ε. β' 6.
 Ἐμίρισσα 97.
 Ἐμιροπούλα (97).
 Ἐρωτες Ε. 3θ' Ε' β' 3.
 Εὔγενοῦλα 217.
 Ζαχαράκης 62.
 Ζέρβος 5.

¹ Οἱ ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὸν ἀξιοῦντα ἀριθμὸν τῶν φημάτων. Τὸ δὲ προτασομένον Ε δηλοῖ τὸ ἐπίμετρον.

- Ζερβοπούλα 99.
 Ἡλιος 98. 149. 221. 225. E. β' 10.
 Θεόλουγος E. β' 7.
 Θεός 147α. 233δ'.θ'. E. β' 3.
 Θεριστής 170.
 Θεώνη 116.
 Ἰωάννης (μέγας) E. β' 5β.
 Καλούδης (ὄνομα βοϊδίου) 102.
 Καλύβας (Δημήτρης) 11.
 Κατσαντώνης 65α.(β).
 Κιαμίλ μπηης 13.
 Καλομηγᾶς (Μάϊος) E. β' 6.
 Κίτσος 47.
 Κολοκοτρωναῖοι 53α.γ. 60. 64.
 Κολοκοτρώνης (Γεῶργος) 64.
 — (Δημητράκης) 64.
 — (Θοδωρῆς) 15. (29). 64.
 — (Κωσταντής) 53α.β.
 Κοντογιάνναινα 63.
 Κοντογιάννης (Κωσταντής) 63.
 — (Νικολάκης) 63.
 Κοντοδόδωρος 86β.
 Κουτσουνίνας 5.
 Κυριάκαινα (Μαυρομαγάλη) 14.
 Κύριος 133. 176.
 Κύριατης E. 4.
 Κωσταντάκης. Βλ. Τουρκοκωσταν-
 τάκης.
 Κωσταντάρης 51.
 Κωσταντᾶς. Βλ. Κωσταντίνος (Μικρο-
 κωσταντίνος).
 Κωσταντής 80. 210. E. β' 1. 4.
 — Βλ. Κωσταντίνος (Μικροκω-
 σταντίνος).
 Κωσταντίνος (Μικροκωσταντίνος) 69.
 70. 74. 81. 90α. 91. 92. 217.
 Κωσταντίνος (Παλαιολόγος) E. β'
 5α.β.
 Κώστας 45.
 — Βλ. Κωσταντίνος (Μικροκω-
 σταντίνος).
 Λαζαῖοι 68.
 — (γυναικες τῶν Λαζαίων) 68.
 Λάζος (Κώστας. Κώσταινα) 68.
 — (Τόλιας, Τόλιαίνα) 68.
 Λαμπράκης 43.
 Λαμπρῆ 90α. 183. 236. E. β' 2.
 Λάμπρος. Βλ. Τζαβέλας.
 Λεβεντογιάννης 11.
 Λιάκαινα 59.
 Λιακατᾶ (Δέσπω) (46).
 Λιᾶκος (Παναγιώτης) 58. 59.
 Λιβίνης 48.
 — (Γιώργης) 48.
 Λιογέννητη 74.
 Μάης 21. 46. 92. 101. 106. 122. 135ξε'.
 147α. 164. 166. 170. 171. 196. 197.
 232. 237. E. 4.
 Μάρου E. β' 7.
 Μαριά (τῆς Μ. ὁ ψυχογιός) 79.
 Μαρουδῆ 136.
 Μάρτης 53γ. 132. E. 4.
 Μάρω 146.
 Μᾶς. Βλ. Μάης.
 Μαυραϊλῆς 78β.
 Μαύρης (ὄνομα ἵππου) 76.
 Μαυριανός 81.
 Μαυρομάτης 49.
 Μαυρόμστο (ὄνομα βοϊδίου) 102.
 Μαυρομιχαλαῖοι 14.
 Μαυρομαγάλης (Κυριακούλης) 14.
 — (Κωσταντίνος) 17.
 — (Πετρόμπεης) 14. 17.
 Μηλιώνης (Χρήστος) 49.
 Μηνᾶς 78β.
 Μητρος 48.
 Μικροκωσταντίνος. Βλ. Κωσταντίνος
 Μισσομπόνος 5.
 Μοίραις 143.
 Μόσκο. Βλ. Τζαβέλας.
 Μουσουχουσαῖοι 50.
 Μουσταφᾶς 58.
 Μουχτάρ Κλεισούρας 49.
 Μουχτάρ πασᾶς 5. 6.
 Μπακογιάννης. Βλ. Λεβεντογιάννης.
 Μποτσαραῖοι 5.
 Μπότσαρη (Λένω) 7.
 Μπότσαρης (Γιάννης) 7.
 — (Γιώργης) 5.
 Μπουκουβαλαῖοι 67.
 Μπουκουβάλας (Γιάννης) 50.
 — (Δῆμος) 43.

- Μπραϊμης 16. (17).
 Νικηταρᾶς, Νικήτας 11. 15. 64.
 Νικηφόρος 74.
 Νίκος. Βλ. Νικοτσάρας.
 Νικοτσάρας 66α.β.
 Ξαντίνον Ε. β' 6.
 Ὀδυσσεύς. Βλ. Ἀνδρίτσος (Λυσσέας).
 Ὁμέρ Βρυόνης 11.
 Παλιοπαπποῦς Ε. β' 4.
 Παναγιᾶ 64. 73. 147α. 153. 154. 236.
 Βλ. Δέσποινα.
 Παναγιώταρος (Βενετσανάκης) 53α.β.
 Παπαφλέσας (13).
 Πάσκα Ε. β' 2.
 Πατριάρχης 10β.
 Πέπανος (ὄνομα ἵππου) 76.
 Πετρόμπεης 14 (17).
 Πετροτράχηλος 74.
 Πικροχάροντας. Βλ. Χάρος.
 Πλατουταῖοι 12.
 Πούλια 46. 142.
 Ρήγας (90β).
 Ρήνη 85. 86α.
 Ρηγιῶ 85.
 Σελιχτάρ. Βλ. Σιλιχτάρ.
 Σεντέμπερης 18β.
 Σιλιχτάρ Πόττας 5.
 Σκλήραινα 86α.
 Σκληρός 86α.
 Σουλεϊμάνης 49.
 Σούφης. Βλ. Γιουσούφ Ἀράπτης.
 Σπαχίδες 5.
 Σταθᾶς (Γιάννης) 67.
 Σταθούλης 48.
 Στέργιος 54.
 Τζαβέλα (Μόσκω) 5.
 Τζαβέλαινα (Μόσκω) 5.
 Τζαβέλας Λάμπρος 5.
 Τουρκοκωσταντάκης 48.
 Τρεμαντάχειλος 78β.
 Τρυγητής 170.
 Τσαμαδός 77.
 Τυρινή Ε 1.
 Ὑπνος 148. 149. 150. 152.
 Ὑψωσεις Ε. β' 2.
 Φλεβάρης Ε. 4.
 Φουκάς. Βλ. Φωκάς.
 Φροσύνη (κυρά) 6.
 Φωκάς 74. 82.
 Φῶτα Ε. β' 2.
 Χάιδα (Σουλιοτοπούλα) 5
 Χαλὶλ μπέης 11.
 Χάροντας. Βλ. Χάρος.
 Χαρόντισσα 220.
 Χάρος 78αβ. 92. 181. 192. 211 | 223. / -
 233α'. Ε. β' 4.
 Χάρος. Χ. μάννα 219.
 Χήρας ὑγιὸς 76. 77. 90β.γ.
 Χριστὸς 9β. 10β. 64. 154. Ε. 35. Ε.
 β' 2. Ε' β' 3.
 — (τοῦ Χριστοῦ) 183.
 Χριστούγεννα Ε. β' 2.
 Χρόνης 56.
 Χρυσοκουβουκλιώτισσα 86α.

Β'.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

- Ἀγγλία 18α.
 Ἄδης 176. 222.
 Ἀγαρνοὶ 17.
 Ἅγια Λαύρα 10α.
 Ἅγιᾶ Σοφιά 2. 10β. Ε. β' 5α.β.
 Ἅγιο Λιάς 28.
 Ἅγιος Τάφος 10β.
 Ἄγραφα 65α.β.
 Ἄη Γιάννης 82. 92. Ε. β' 7.
 Ἄη Γιώργης 72α. 77.
 Ἄη Δονάτος 74.
 Ἄη Θανάσης 39.
 Ἄκρωτήρι (Κρήτης) 18β.
 Ἄλαμάνο (Σπερχειὸς) 11.
 Ἄλαμάνος 53α.
 Ἄλησμόνη 206. / 6
 Ἄνάπλι 86α.
 Ἄνατολή 72α. 148.

- Ἄντριανόπολη 1.
 Ἄπάνου κόσμος 207. 221. 222.
 Ἄραβίνα 78β.
 Ἄραπάδες 17.
 Ἄράπηδες 70.
 Ἄραπιὰ 16. 18α. 86α.
 Ἄρβανίταις 4. 5. 8. 25. 30. 54. 55. 56.
 58. Βλ. Λιάπηδες.
 Ἄρβανιτιὰ 5.
 Ἄρβανίτισσαις 58.
 Ἄργυροπούλι 66α.
 Ἄρια (Λακεδαίμονος) 53β.
 Ἄρμενιὰ 172.
 Ἄρμενοπούλα 172.
 Ἄρμυρὸ (Ἡπείρου) 49.
 — (Θεσσαλίας) 58. 62.
 — (Μάνης) 17.
 Ἄρνεσιᾶς βρύση 185.
 Ἄρνης βουνά, λαγκάδια 184. 185.
 Ἄρτα 7. 19. 49. 89.
 Ἄττάλεια 88.
 Ἄφράτης 89. Ε. β' 4 (Εὐφράτης).
 Ἄφριτης. Βλ. Ἄφράτης.
 Βαβυλῶνα 92. Ε. β' 3.
 Βάλτος 49.
 Βαρδαριοῦ κάμπος (44).
 Βενετιὰ 153. Ε. β' 3.
 Βενετσάνος 82.
 Βλαχομπουχτανιώτισσα 114.
 Βλάχος 106.
 Βλαχοῦλα 106.
 Βουλγαριᾶς κάμπος (44).
 Βουνιχώρα 51.
 Γαλατᾶς 86β.
 Γαλλία 18α.
 Γεραζοβουῖνι 58.
 Γιάνγενα, Γιάννινα 6. 7. 19. 61γ. 65α.
 68. 87. 118.
 Γιαννιώτισσα 85.
 Γκιώνα 57.
 Γούρας βουινά (Ἵθρας) 36. 58.
 Γραικοὶ 11.
 Γραμβοῦσα 18α.
 Δενής (στράτα τσῆ) Ε. β' 6.
 Δερβενάκι 15.
 Δημουλᾶ (πύργος) 8.
 Δηρό 17.
 Δούναβης 89.
 Δύση 72α. 148.
 Ἐλληνες 11. 12. 15. Ε. β' 4. 5α.β.
 Βλ. Γραικοί, Ῥωμοί.
 Ἐλυμπος. Βλ. Ὀλυμπος.
 Ἐπαχτος 51.
 Ζάκυνθος 64.
 Ζητοῦνι, Ζιτοῦνι 11. 58.
 Ζίχνα 66β.
 Κακοσοῦλι. Βλ. Σοῦλι.
 Καλαματιανοῦλα 107.
 Καλὸ χωριὸ 22.
 Καλύβαις (Κρήτης) 18α.
 Καρπενίσι 48.
 Καρύταινα 68.
 Κατελᾶνος Ε. 5.
 Κασάντρα 67.
 Καστανιά, Καστάνιτσα (Λακεδαίμο-
 νος) 53α.γ.
 Καστρι 86α.
 Κατερίνα 68.
 Κάτω κόσμος 74. 199. 204. 205. 207.
 222.
 Κεράσοβο 50.
 Κιάφα 5. 8.
 Κίσαβος 23.
 Κόκκινη μηλιά 143.
 Κονιαριά 23.
 Κόνιαροι 58. 73.
 Κόρθος, Κόριθο (Κόρινθος) 13. 86α.
 Κρήτες 18α.
 Κρήτη 18α.β.
 Κρύα βρύση 46. 49.
 Κωστάρτσα 51.
 Λάλα 12.
 Λαλιώτισσαις 12.
 Λαμποβίτσα 5.
 Λαρσινοὶ 23.
 Λεβαδειά. Βλ. Λιβαδιά.
 Λιάκουρα 21. 46. 51. 57.
 Λιάπηδες (Ἄρβανίταις) 8. 9α. 9β.
 Λιβαδιά 11. 22. (44). 95.
 Λοντάρι 64.
 Μάνη 17. 53β.
 Μαύρη θάλασσα 90α(;)

Μαυρομηλιά. Βλ. Μηλιά.
 Μεσολόγγι 14.
 Μέτσοβο 19.
 Μηλιά (Δακεδαίμονος) 53α.
 Μισίρι 18α.
 Μισιριώταις 18α.
 Μονεβασιά κρασί 74.
 Μοραϊτόπουλο 42.
 Μοριάς 4. 13. 210.
 Μπαρμπαρία Ε. β' 11.
 Μπαρμπαρέσοι 3.
 Μπούμηλο 58.
 Μυστράς 53α.
 Μῶρος Ε. 5.
 Νάδης 176.
 *Όλυμπος 23. 61α. 66α. 68.
 Παλιοβοῦνα 62.
 Παράδεισο 201.
 Πάργα 9α.β.
 Παργινοὶ 9α.β.
 Παρίσι 18α.
 Παναγιάς πύργος 55.
 Παντάνασσα (ἐκκλησία) 74.
 Πάτρα 4.
 Πετρίλο 26.
 Πετροβοῦνι 14.
 Πλάτανος 86α.
 Πόλη (Κωνσταντινούπολις) 2. 85. 87.
 153. Ε. β' 5α.β' 6.
 Ποῦντα (*Ακτιον) 19.
 Πράβι 66α.β.
 Πρέβεζα 9β.
 Προῦσα 88.
 Ροῦμελη 15. 95.
 Ρουμελιωτάκι 42.
 Ρουφιᾶς 195.
 Ρωμανία Ε. β' 5α.β. 6.

Ῥωμιὸς 71. Ε. β' 1. 5β.
 Ῥωμνιά 73.
 Σάλωνα (*Αμφισσα) 52.
 Σαρακηνὸς 70. 72α. Ε. β' 4.
 Σαρακήνικος (ὄχλος) Ε. β' 15
 Σκάλα (Σαλώνων) 57.
 Σοῦλι 5. 7. 8.
 Σουλιώταις, Σουλιώτισσαις 5.
 Σπαρτιατόγωνα 17.
 Σύρα (Συρία) 78β.
 Τάρταρα 207.
 Τουρκάκι 73.
 Τουρκιά 9α.β. 10¹. 11. 17. 25. 26. 51. 52. 58. 65¹. 70. Ε. 5. 15/α
 153α. 1α
 Τούρκισσαις 13.
 Τουρκόπουλος 86α.
 Τούρκος 5-11. 15. 17. 18α.β. 22. 25.
 26. 29. 30. 49-55. 59. 61β. 62.
 66β. 67. 71. 73. 109. 143. Ε. β' 1. 5α.β. 6. 11. 16
 Τούρναβος 68.
 Τριπολιτσά 13.
 Τρίχας γεφύρι 29. 129β.
 Τρωάδα 17.
 Τσουμέρκα 65β.
 Φήβα 86β.
 Φονιά κάμπος 44.
 Φραγκιά 2.
 Φράγκος 18α.β. 82. 109.
 Χαλκομάτα 11.
 Χάντακας 66α.β.
 Χελμὸς 135κα'.
 Χιὸ 114.
 Χιώτισσα 114.
 Χόρμοβο 5.
 Χριστιανοὶ 17. 18α.β.
 Ὠριάς κάστρο 73. (Ε. β' 7).

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΜΕΛΕΤΑΙ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ:

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ. Ἐν Ἀθήναις 1899-1902 (Τέσσαρες τόμοι ἐκ σελίδων ἑν ὄλφ 2752. Τιμὴ ἐκάστου τόμου δρ. 8).

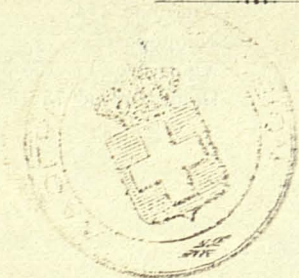
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Ἐν Ἀθήναις 1904 (Δύο τόμοι ἐκ σελίδων 1348.

Τιμὴ ἀμφοτέρων τῶν τόμων δρ. 20).

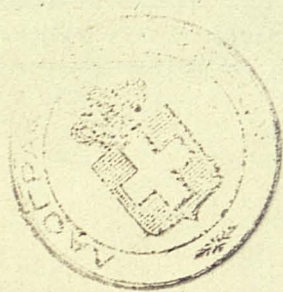
Τιμὴ τῶν ἑξ τόμων ὁμοῦ λαμβανομένων δρ. 45.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ. Δελτίον τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον.

Τιμὴ ἑτησίας συνδρομῆς δρ. 15.

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ", Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ — 9661

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

- Σ. 112 στ. 4. Ἐντὶ «παραμύθια καὶ» γρ. παραμύθια.
σ. 154 στ. 9 κάτωθεν γρ. ἡλίθιος.
σ. 177 ἀρ. 136 στ. 6 γρ. νάγαπῶ.
σ. 200 ἀρ. 169 στ. 3 γρ. καὶ τὰ τίναξε.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΜΕΛΕΤΑΙ περί τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ :

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ. Ἐν Ἀθήναις 1899 - 1902 (Τέσσαρες τόμοι ἕκ σελίδων ἕν ὄλφ 2752. Τιμὴ ἐκάστου τόμου δρ. 8).

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Ἐν Ἀθήναις 1904 (Δύο τόμοι ἕκ σελίδων 1348.

Τιμὴ ἀμφοτέρων τῶν τόμων δρ. 20).

Τιμὴ τῶν ἕξ τόμων ὁμοῦ λαμβανομένων δρ. 45.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ. Δελτίον τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον.

Τιμὴ ἑτησίας συνδρομῆς δρ. 15.

Τιμᾶται Δρ. 4.

Ἐπὶ ἐκλεκτοῦ χάρτου » 6.

345

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000107153

